

Raili Gothóni, Mikko Malkavaara & Minna Valtonen (toim.)

**MUUTOSVOIMAA – TUTKIELMIA
DIAKISTA JA TEOLOGIASTA**

*Raili Gothóni, Mikko Malkavaara
& Minna Valtonen (toim.)*

**MUUTOSVOIMAA – TUTKIELMIA
DIAKISTA JA TEOLOGIASTA**

**Diakonia-ammattikorkeakoulu
Helsinki 2016**

DIAK PUHEENVUORO 3
[DIAK SPEAKS 3]

Julkaisija: Diakonia-ammattikorkeakoulu
Kannen kuva: Shutterstock
Taitto: Ulriikka Lipasti

ISBN 978-952-493-272-1
ISSN 978-952-493-273-8
ISBN 2343-2209
ISSN 2343-2217

Juvenes Print Oy
Tampere 2016

TIIVISTELMÄ

Raili Gothóni,
Mikko Malkavaara
& Minna Valtonen (toim.)

**Muutosvoimaa – tutkielmia Diakista
ja teologiasta**

Helsinki:

Diakonia-ammattikorkeakoulu, 2016

259 s.

Diak Puheenvuoro 3

ISBN

ISSN

978-952-493-272-1 (painettu) 978-952-493-273-8 (painettu)

2343-2209 (verkkojulkaisu) 2343-2217 (verkkojulkaisu)

Kirja **Muutosvoimaa – tutkielmia Diakista ja teologiasta** on Diakonia-ammattikorkeakoulun (Diakin) kirkollisen alan opettajien kirjoittama artikkelikokoelma. Teoksen tavoitteena on tehdä näkyväksi Diakin kirkollista taustaa, Diakille ominaista teologista ajattelua, Diakin kirkollisten tutkintojen teologisia ja käytännöllisiä sisältöjä ja alan opettajien pohdintoja teologiasta suhteessa diakoniaan ja kristilliseen kasvatukseen. Kirja jakaantuu neljään päälukuun.

Diak ammattikorkeakouluna ja työyhteisönä -pääluku sisältää kaksi artikkelia. *Diakin synty ja kehitys yksityiseksi kirkolliseksi ammattikorkeakouluksi* tarkastelee Diakonia-ammattikorkeakoulun taustaa ja alkuvaiheita. Artikkelin on Mikko Malkavaaran ja Raili Gothónin käsialaa. Artikkelin *Työn merkityksellisyys ja spiritualiteetti Diakin työyhteisöissä* käsittelee työntekijöiden kokemuksia työyhteisöstä, työn mielekkyydestä ja turhautumisesta työssä sekä spiritualiteetin liittymistä niihin. Sen ovat kirjoittaneet Raili Gothóni ja Elina Juntunen.

Kirjan toisessa pääluvussa **Diakilaisen teologian erityispiirteitä**, syvennytään teologiseen ajatteluun ja teema-alueisiin, jotka ovat luonteenomaisia Diakille. Diakilaisen teologian erityispiirteitä tarkastellaan artikkelissa *Tässä ja nyt – teologia muutosvoimana*, jonka ovat kirjoittaneet Jouko Porkka ja Minna Valtonen. Yhteisöllisyyden ja osallisuuden teemoihin sosiaalipedagogiikan ja teologian näkökulmasta ovat paneutuneet Kai Henttonen ja Päivi

Thitz artikkelissa *Meidän kirkko – osallisuudenko yhteisö?* Mirva Heikkilä-Tyni ja Hanna Niemi pohtivat artikkelin nimen, *Ratkaisukeskeisyys terapiassa ja sielunhoidossa*, mukaisesti ratkaisukeskeisyyttä sielunhoidossa ja ihmisten kohtaamisessa. Dialogisuus on keskeisenä teemana Tiina Häkkisen artikkelissa *Kun Paolo Freire ja Fredrik Modéus tulevat nuorteniltaan*, joka keskittyy erityisesti kristillisen kasvatuksen koulutukseen liittyviin kysymyksiin.

Vuonna 2015 ammattikorkeakoulussa otettiin käyttöön uusi sosiaali- ja terveysalan opetussuunnitelma. **Pedagogiikkaa** -luku alkaa siihen sisältyviä teologisia sekä kirkollisia ammattiopintoja käsittelevällä Minna Valtonen artikkelilla *Teologia ja Diakin opetussuunnitelmatyö*. Tässä artikkelissa osoitetaan, miten teologiset näkökulmat sisältyvät opintojaksoihin. Uuden, vuonna 2017 käynnistävän kirkollisen ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon sisältöjä ja suunnittelun vaiheita kuvaa Pekka Launonen artikkelissa *Arvo- ja yhteisölähtöinen työn kehittäminen – uudistuva kirkon alan ylempi ammattikorkeakoulututkinto*. Raili Gothóni ja Sami Kivelä pureutuvat artikkelissaan *Kontekstuaalinen teologia, vapautuksen teologia ja kestävyys* teemojen erityiskysymyksiin Diakissa.

Luku **Diak kehittäjänä** alkaa Esko Kähkösen artikkelilla *Teologiaa ja uskonnon sisältöjä digitalisoituvassa ympäristössä*. Diak on valtakunnallisena ammattikorkeakouluna kehittänyt digitaalisuuteen perustuvia pedagogisia ratkaisuja. Silti olemme vasta kehitystyön alkuvaiheessa. Diakonissan ammatti on diakoniatyön vanha perusammatti. Sairaanhoidaja-diakonissan koulutuksen erityiskysymyksiä pohtivat Lea Rättyä ja Anita Pyykkö artikkelissa *Terveyserot haastavat diakoniaa*. Ulla Siirto ja Sari Hammar pohtivat maahanmuuttoa, turvan hakemista ja pakolaisuutta artikkelissaan *Pakolaisuus diakonian ja kristillisen kasvatuksen haasteena*. Kirjan päättää artikkeli, joka on koottu keskustelusta, johon osallistuivat valmistumisvaiheen diakoniopiskelija Nea Kivistö, Diakin tuore rehtori Tapio Kujala ja kirjan toimittajat. Artikkelisiin *Diak, teologia ja kirkko* on koottu keskustelun tärkeimmät teemat.

Kirja sisältää tutkimuksellisia asiantuntija-artikkeleita. Kirja ei ole täysin kattava luonnehdinta kirkollisista opinnoista tai teologiasta Diakissa. Artikkelit antavat kuitenkin monipuolista tietoa aihepiiristään ja Diakista.

Avainsanat: ammattikorkeakoulut, diakonia, Diakonia-ammattikorkeakoulu, dialogisuus, digitalisaatio, kasvatus, koulutus, muutos, osallisuus, pakolaisuus, teologia, työyhteisöt, yhteisöllisyys

Teemat: Kirkko ja seurakunta, Kasvatus ja koulutus

Julkaistu: Painettuna ja Open Access -verkkajulkaisuna www.diak.fi

ABSTRACT

**Raili Gothóni,
Mikko Malkavaara
& Minna Valtonen (eds.)**

**Driving force – studies on DIAK, and
theology**

Helsinki:

Diaconia University of Applied Sciences, 2016

259 pages

Diak Puhenvuoro 3

Series

[Diak Speaks 3]

ISBN

ISSN

978-952-493-272-1 (printed) 978-952-493-273-8 (printed)

2343-2209 (online publication) 2343-2217 (online publication)

The book *Muutosvoimaa – tutkielmia Diakista ja teologiasta* ("Driving force – studies on DIAK, and theology") is a collection of articles written by teachers in the Church sector at Diaconia University of Applied Sciences. The aim of the publication is to bring forth the ecclesiastical background of DIAK, theological thinking typical of DIAK, the theological and practical contents of the Church degree programmes at DIAK, as well as the considerations of the teachers in the field concerning theology in relation to diaconia and Christian education. The book is divided into four main chapters.

The main chapter *Diak ammattikorkeakouluna ja työyhteisönä* ("DIAK as a university of applied sciences and a work community") includes two articles. *Diakin synty ja kehitys yksityiseksi kirkolliseksi ammattikorkeakouluksi* ("The foundation and development of DIAK into a private ecclesiastical university of applied sciences") reviews the background and initial stages of Diaconia University of Applied Sciences. The article is written by Mikko Malkavaara and Raili Gothóni. The article *Työn merkityksellisyys ja spiritualiteetti Diakin työyhteisöissä* ("The significance of work and spirituality in the work communities at DIAK") deals with the employees' experiences of the work community, the significance of work and frustration at work, as well as the

linkage of spirituality and the aforementioned. The article is written by Raili Gothóni and Elina Juntunen.

In the second main chapter in the book, *Diakilaisen teologian erityispiirteitä* (“Characteristic features of theology at DIAK”), an in-depth view is taken on theological thinking and theme areas typical of DIAK. The particular features of theology at DIAK are looked into in the article *Tässä ja nyt – teologia muutosvoimana* (“Here and now – theology as a driving force”), written by Jouko Porkka and Minna Valtonen. Kai Henttonen and Päivi Thitz have focused on the themes of communality and participation from the viewpoint of social pedagogy and theology in their article *Meidän kirkko – osallisuudenko yhteisö?* (“Our church – a community of participation?”). Mirva Heikkilä-Tyni and Hanna Niemi ponder upon solution focusedness in pastoral care and meeting up people, as the title of their article describe: *Ratkaisukeskeisyys terapiassa ja sielunhoidossa* (“Solution focusedness in therapy and pastoral care”). Dialogicality is a central theme in Tiina Häkkinen’s article *Kun Paolo Freire ja Fredrik Modéus tulevat nuorteniltaan* (“When Paolo Freire and Fredrik Modéus join the youth evening”), focusing especially on the education-related issues of Christian upbringing.

In 2015, a new curriculum for the social and health care studies was taken into use at Diaconia University of Applied Sciences. The chapter *Pedagogiikkaa* (“Pedagogy”) begins with Minna Valtonen’s article *Teologia ja Diakin opetussuunnitelmatyö* (“Theology and the work on the curriculum at DIAK”), dealing with theological and ecclesiastical professional studies included in the new curriculum. This article demonstrates how theological viewpoints are included in the study units. Pekka Launonen’s article *Arvo- ja yhteisölähtöinen työn kehittäminen – uudistuva kirkon alan ylempi ammattikorkeakoulututkinto* (“The value and community -based development of work – Master’s degree programme in Diaconia and Christian education”) describes the content and stages of development of Master’s degree programme in Diaconia and Christian education to be started in 2017. Raili Gothóni and Sami Kivelä take an-depth look at the designated themes in their article *Kontekstuaalinen teologia, vapautuksen teologia ja kestävyys* (“Contextual theology, theology of liberation and sustainability”).

The chapter *Diak kehittäjänä* (“DIAK as a developer”) begins with Esko Kähkönen’s article *Teologiaa ja uskonnon sisältöjä digitalisoituvassa ympäristössä* (“Theology and contents of religion in the digitizing environment”). DIAK

as national university of applied sciences has developed pedagogical solutions based on digitalization. Yet we are only at the beginning of the development work. The profession of a deaconess is an old established profession of diaconal work. Lea Rättyä and Anita Pyykkö ponder upon the particular issues of the nurse-deaconess education in their article *Terveyserot haastavat diakoniaa* ("Health differences challenge diaconia"). Ulla Siirto and Sari Hammar deal with immigration, asylum seeking and refuge in their article *Pakolaisuus diakonian ja kristillisen kasvatuksen haasteena* ("Refuge as a challenge for diaconia and Christian education"). The book is concluded by an article compiled of a discussion in which Nea Kivistö, a student at DIAK about to graduate, Tapio Kujala, the new rector of DIAK, and the editors of the book participated. The most important themes of the discussion are collected in the article *Diak, teologia ja kirkko* ("On Diak, teology and the Church").

The book contains research-based expert articles and contributions. The book is not a fully comprehensive characterization of the ecclesiastical studies or theology at DIAK. However, the articles provide many-faceted information about their theme and DIAK.

Keywords: change, communality, Diaconia University of Applied Sciences, dialogicality, digitalization, education, participation, refugees, theology, training, universities of applied sciences, work communities

Themes: Church and parish, Education and training

Published: Open Access web publication www.diak.fi

SISÄLLYS

Raili Gothóni, Mikko Malkavaara ja Minna Valtonen

Lukijalle..... 13

I DIAK AMMATTIKORKEAKOULUNA JA TYÖYHTEISÖNÄ..... 17

Mikko Malkavaara ja Raili Gothóni

Diakin synty ja kehitys yksityiseksi kirkolliseksi ammattikorkeakouluksi..... 19

Raili Gothóni ja Elina Juntunen

Työn merkityksellisyys ja spiritualiteetti Diakin työyhteisöissä..... 53

II DIAKILAISEN TEOLOGIAN ERITYISPIIRTEITÄ..... 79

Jouko Porkka ja Minna Valtonen

Tässä ja nyt – teologia muutosvoimana..... 81

Kai Henttonen ja Päivi Thitz

Meidän kirkko – osallisuudenko yhteisö?..... 101

Mirva Heikkilä-Tyni ja Hanna Niemi

Ratkaisukeskeisyys terapiassa ja sielunhoidossa..... 117

Tiina Häkkinen

Kun Paolo Freire ja Fredrik Modéus tulevat nuorteniltaan..... 137

III PEDAGOGIIKKA.....151

Minna Valtonen

Teologia ja Diakin opetussuunnitelmatyö..... 153

<i>Pekka Launonen</i>	
Arvo- ja yhteisölähtöinen työn kehittäminen – uudistuva kirkon alan ylempi ammattikorkeakoulututkinto.....	169
<i>Raili Gothóni ja Sami Kivelä</i>	
Kontekstuaalinen teologia, vapautuksen teologia ja kestävyys.....	183
IV DIAK KEHITTÄJÄNÄ.....	199
<i>Esko Kähkönen</i>	
Teologiaa ja uskonnon sisältöjä digitalisoituvassa ympäristössä.....	201
<i>Lea Rättyä ja Anita Pyykkö</i>	
Terveyserot haastavat diakoniaa.....	213
<i>Ulla Siirto ja Sari Hammar</i>	
Pakolaisuus diakonian ja kristillisen kasvatuksen haasteena.....	229
<i>Tapio Kujala, Nea Kivistö, Raili Gothóni, Mikko Malkavaara ja Minna Valtonen</i>	
Diak, teologia ja kirkko.....	239
Kirjoittajat.....	257

LUKIJALLE

Vuonna 2016 vietetään Diakonia-ammattikorkeakoulun (Diakin) 20-vuotisjuhlaa. Ammattikorkeakoulu aloitti toimintansa syyskuun alussa 1996 väliaikaisena ja se vakinaistettiin vuonna 2000. Tällä kirjalla Diakin kirkollisen alan opettajat tuovat panoksensa juhluvuoteen. Asian-tuntija-artikkeleista koostuvan teoksen tavoitteena on tehdä näkyväksi Diakin kirkollista taustaa, kirkollisten tutkintojen teologisia ja käytännöllisiä sisältöjä sekä alan opettajien pohdintoja teologiasta suhteessa diakoniaan ja kristilliseen kasvatukseen.

Täydelliseen läpileikkaukseen kirkollisista opinnoista tai teologiasta Diakissa tämä kirja ei yllä, mutta kirjaan kootut artikkelit antavat tietoa ja lisäävät ymmärrystä aihepiiristään.

Diakista voidaan valmistua sosiaali- ja terveysalan, humanistisen alan (tulkkaus) ja kirkon alan tehtäviin. Diakissa käytetään käsitettä kirkon ala, vaikka se ei sisälly yhteiskunnan yleisen koulutusjärjestelmän luokitteluun. Kirkon alan koulutukset, joihin kuuluvat diakonin, diakonissan, kirkon nuorisotyönohjaajan ja kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan koulutukset, sijoittuvat sosiaali- ja terveysalalle. Käytännön koulutustyössä kirkon alaa käytetään kuvaamaan näiden koulutusten erityistä suuntautumista, luonnetta, tavoitetta ja työelämäyhteyksiä.

Kirja alkaa Mikko Malkavaaran ja Raili Gothónin artikkelilla *Diakin synty ja kehitys yksityiseksi kirkolliseksi ammattikorkeakouluksi*. Se on katsaus Diakonia-ammattikorkeakoulun taustaan ja alkuvaiheisiin. Kirjoitus kuvaa Diakin perustamisvaihetta, kirkon ohjausta uusien kirkollisten koulu-

tusten kehittämässä sekä Diakin rakenteen kehittymistä kirkollisena ammattikorkeakouluna.

Artikkeli *Työn merkityksellisyys ja spiritualiteetti Diakin työyhteisöissä* perustuu työntekijöiden kokemuksiin. Artikkelin, jossa pohditaan kokemuksia työyhteisössä ja työyhteisöstä, kuvaa Diakia, joka on kokenut monia muutoksia. Viimeaikaisten säästöpainneiden alla henkilökunta on joutunut etsimään työn tekemiseen uusia ratkaisuja, kokemaan resurssien kiristymistä ja käymään läpi yt-neuvottelujen tuloksena lähikollegojen irtisanomisia. Artikkelin ovat kirjoittaneet Raili Gothóni ja Elina Juntunen.

Kirjan toisessa osassa syvennyttään teologiseen ajatteluun ja teema-alueisiin, joita käsitellään koulutuksien aikana ja jotka ovat luonteellisia Diakille. Näihin diakilaisen teologian erityispiirteisiin pureutuvat artikkelissaan *Tässä ja nyt – teologia muutosvoimana* Jouko Porkka ja Minna Valtonen.

Opetuksen, tutkimuksen ja kehittämistyön näkökulmista nostetaan esiin yhteisöllisyys, sielunhoito ja osallisuus. Yhteisöllisyyden ja osallisuuden teemoihin sosiaalipedagogiikan ja teologian näkökulmasta ovat paneutuneet Kai Henttonen ja Päivi Thitz artikkelissa *Meidän kirkko – osallisuudenko yhteisö?*, joka tutkii myös Suomen luterilaisen kirkon viimeaikaisia linjauksia, siis toimintaympäristöä, jota silmälläpitäen Diak toteuttaa koulutustehtävänsä. Sekä diakonia että kristillinen kasvatusta edellyttävät ihmisten välistä kohtaamista. Mirva Heikkilä-Tyni ja Hanna Niemi tarkastelevat artikkelissaan *Ratkaisukeskeisyys terapiassa ja sielunhoidossa* diakoniatyön ja yleensä seurakuntatyön luonnetta ihmisten kohtaamisena ja auttamisena erityisesti ratkaisukeskeisyyden näkökulmasta. Kirjoituksellaan he osoittavat, miten myös asiakastyö sisältää teologisia ulottuvuuksia. Dialogisuus on keskeisenä teemana Tiina Häkkisen artikkelissa *Kun Paolo Freire ja Fredrik Modéus tulevat nuorteniltaan*, joka nimensä mukaisesti keskittyy erityisesti kristillisen kasvatuksen koulutukseen liittyviin kysymyksiin.

Diak on koulutusorganisaatio ja siksi erityisesti vastuussa koulutuksen kehittämisestä. Vuonna 2015 ammattikorkeakoulussa otettiin käyttöön uusi sosiaali- ja terveysalan opetussuunnitelma. Siihen sisältyviä teologisia sekä kirkollisia ammattiopintoja käsittelee Minna Valtonen artikkelissa *Teologia ja Diakin opetussuunnitelmatyö*. Diakin opetussuunnitelma on alusta alkaen noudatellut ilmiöpohjaista ajattelua. Eri tieteenalojen näkökulmat kuuluvat opetukseen, ja ne avaavat näkökulmia koulutuksen kannalta merkit-

täviin ilmiöihin. Siksi tässä artikkelissa osoitetaan, miten teologiset näkökulmat sisältyvät opintojaksoihin.

Kirkon alan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa on toteutettu Diakissa vuodesta 2007 lähtien. Tutkinnon nimi on vuoteen 2016 saakka ollut Diakonia ja kristillinen kasvatus, jolla on kerrottu koulutuksen suuntaavan näillä aloilla toimivien ammattilaisten ammattitaidon vahvistamiseen niin, että he selviävät vaativammista keskijohdon tai erityisammattilaisten tehtävistä. Uusi, vuonna 2017 käynnistyvä kirkollinen ammattikorkeakoulututkinto painottuu uudella tavalla. Sen sisältöjä ja suunnittelun vaiheita kuvaa Pekka Launonen artikkelissa *Arvo- ja yhteisölähtöinen työn kehittäminen – uudistuva kirkon alan ylempi ammattikorkeakoulututkinto*.

Monikulttuurisuuden ja globaalien vastuun kysymyksiin Diakissa on panostettu koko Diakin olemassaolon ajan. Näitä teemoja käsittelevät Ulla Siirron ja Sari Hammarin artikkeli *Pakolaisuus diakonian ja kristillisen kasvatuksen haasteena* ja Raili Gothónin ja Sami Kivelän artikkeli *Kontekstuaalinen teologia, vapautuksen teologia ja kestävyys*. Jälkimmäisessä pureudutaan Diakin koulutuksen vaiheissa kansainvälisen diakonian ja globaalien vastuun erityiskysymyksiin teemoittain.

Diak on valtakunnallisena ammattikorkeakouluna kehittänyt opetuksessa uusia digitaalisuuteen perustuvia pedagogisia ratkaisuja ja niin sanottua e-kampusta. Silti olemme vasta alkuvaiheessa puhuttaessa teemasta *Digitaalisuus teologiassa*, toteaa Esko Kähkönen artikkelissaan. Digitaalisuuden vaikutukset teologiaan eivät rajoitu vain käytännön ratkaisuihin.

Diakonissan ammatti on suomalaisen ja koko pohjoiseurooppalaisen protestanttisen diakoniatyön vanha perusammatti. Kirkolle samoin kuin Diakille se on edelleen tärkeä. Sairaanhoidaja-diakonissan koulutuksen erityiskysymyksiä pohtivat Lea Rättyä ja Anita Pyykkö artikkelissa *Terveyserot haastavat diakoniaa*.

Kirkko on osa yhteiskuntaa ja sellaisena jatkuvassa kehitys- ja muutosprosessissa. Kirkko on viimeisen kymmenen vuoden aikana kokenut voimakkaan kirkosta eroamisallon, joka on vienyt sen pohtimaan jäsenyyskysymystä, sitoutumista ja seurakuntavastuuta. Nämä näyttäytyvät erityisesti vapaaehtoisten seurakuntalaisten kutsumisena vastuutehtäviin. Uuden ajan kysymyksiä ovat myös tarve uudistaa seurakuntarakennetta ja kirkollista päätöksentekoa sekä keskustelu koko kirkollisen toimintakulttuurin muutostarpeesta. Samalla kirkko on havainnut olevansa keskellä hyvin

moniäänistä keskustelua, jossa sen jäsenet tulkitsevat kristillistä uskoa eettisissä kysymyksissä keskenään lähes vastakkaisin tavoin. Nykyajan kirkollisia keskusteluita ja Diakin mahdollisuuksia tukea seurakuntia niiden keskellä esittelee kirjan viimeinen artikkeli, joka on koottu keskustelusta, johon osallistuivat valmistumisvaiheen diakoniopiskelija Nea Kivistö, Diakin tuore rehtori Tapio Kujala ja kirjan toimittajat. Artikkeleihin *Diak, teologia ja kirkko* on koottu keskustelun tärkeimmät teemat.

Lukijoiksi kirjalle toivomme kirkon alan ammattilaisia ja tutkijoita, kirkon työhön valmistuvia opiskelijoita, kirkon päättävissä elimissä toimivia ja kaikkia Diakin yhteistyökumppaneita. Tärkeä toivomamme lukijaryhmä on Diakin koko henkilökunta. Diak on nimittäin riittävän suuri organisaatio siihen, ettemme välttämättä tiedä kovin hyvin toistemme työn sisällöistä ja ajattelumme painotuksista. Koska Diak on leimallisesti kirkollinen ammattikorkeakoulu ja kirkollinen koulutus on sen kansallinen erityistehtävä, jollaista ei millään muulla ammattikorkeakoululla vastaavalla painotuksella ole, kirkollisuus on myös sen elinehto. Tästä syystä tarjoamme kirjan artikkeleita myös perehdytysaineistoksi Diakin juuriin.

Kirja on yleistajuinen niin, että kuka tahansa asiasta kiinnostunut saa siitä mielenkiintoista tietoa diakonian ja kristillisen kasvatuksen koulutuksista sekä niihin liittyvistä teologisista opinnoista ja painopistealueista.

Helsingissä 15. elokuuta 2016

Raili Gothóni, Mikko Malkavaara ja Minna Valtonen

I
**DIAK AMMATTIKORKEAKOULUNA
JA TYÖYHTEISÖNÄ**

Mikko Malkavaara ja Raili Gothóni

DIAKIN SYNTY JA KEHITYS YKSITYISEKSI KIRKOLLISEKSI AMMATTIKORKEAKOULUKSI

Johdanto

Ammattikorkeakoulut ovat suomalaisessa yhteiskunnassa suhteellisen nuori ilmiö. Kirkollisena ammattikorkeakouluna Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak) on ainutlaatuinen. Diak sai opetusministeriöltä väliaikaisen ammattikorkeakoulun toimintaluvan aloittaakseen syksyllä 1996. Vakinaisena se aloitti 1. syyskuuta 2000.

Tässä artikkelissa tarkastelemme Diakonia-ammattikorkeakoulun muotoutumista ja sen synnyn edellytyksiä. Kuvailimme, millaiseen historialliseen tilanteeseen Diak syntyi, millaisista aineksista tämä kirkon diakoniatyöntekijöiden, nuorisotyönohjaajien ja varhaiskasvatuksen ohjaajien merkittävien koulutusorganisaatio on koottu sekä mitä siltä on erityisesti odotettu.

Diakin syntyyn vaikuttaneina tekijöinä tarkastelemme suomalaista koulutuspolitiikkaa ja opetusministeriön ohjausta, kirkon ohjaavaa roolia kelpoisuuksien ja koulutusten sisällöistä päätettäessä, kansainvälistä diakoniakeskustelua ja diakoniatutkimuksen vahvistumista sekä Diakin perustaneiden koulutusorganisaatioiden odotuksia. Lopuksi pohdimme Diakia erilaisten kulttuurien ja uskonnollisten näkemysten dialogissa.

Ammattikorkeakoulut koulutuspoliittisena ratkaisuna

Ammattikorkeakoulujen syntyä johtanut uudistus alkoi suomalaisessa korkeakoulupolitiikassa 1980-luvun lopulla. Sitä olivat edeltäneet peruskoulu-uudistus ja yliopistojen hajasijoittaminen 1970-luvulla sekä keskias-teen uudistus 1980-luvulla.

Uudistuksen taustalla oli ylioppilaiden määrän nopea kasvu. Kun 1980-luvulla ylioppilaita valmistui yli kolminkertaisesti verrattuna korkeakoulujen ja yliopistojen aloituspaikkojen määrään, ongelmaan oli tartuttava. Tammi-kuussa 1989 valmistuneen opetusministeriön mietinnön mukaan opistoaste tuli muuttaa työelämäorientoituneiksi ja käytäntöä korostaviksi ammattikorkeakouluiksi.

Ammattikorkeakoulut perustettiin eurooppalaisten esikuvien mukaan aikaisemman opistoasteen koulutuksen perustalle. Uudistus toteutettiin ripeästi. Laajamittaiset kokeilut aloitettiin vuonna 1992, ensimmäiset ammattikorkeakoulut vakinaistettiin 1995, ja täyteen laajuuteensa järjestelmä pääsi vuosituhaten vaihteessa. Suomalaisen korkea-asteen koulutuksessa lähdettiin soveltamaan ns. duaalimallia, jossa tiedelähtöiset yliopistot ja työelämä- lähtöiset ammattikorkeakoulut toimivat rinnakkain mutta erillään toisistaan.

Yliopistoissa ja monien yliopistokoulutettujen piirissä uusi järjestelmä herätti vastustusta, koska ammattikorkeakoulujen pelättiin hämärtävän kou- lutussektoreiden työnjakoa. Monet halusivat pitää ammattikorkeakouluja pikemmin ammatillisen koulutuksen kuin korkeakoulutuksen piiriin kuu- luvina. Tämän tulkinnan mukaan vain yliopistot olivat aidosti korkeakou- luja. (Autio 1997, 100–200; Henttonen 2002, 373; Lampinen 2002, 60– 61, 67–68; Rask 2002, 33.)

Ammattikorkeakouluopetus juontaa juurensa kolmesta erilaisesta traditios- ta. Taustalla ovat vanha ammattialapohjainen mestari–kisälli-perinne, opet- tajan professioon pohjautuva ammattikasvatusperinne ja tieteenalapohjai- nen korkeakouluperinne. (Kotila 2004, 11–19.) Uutena tavoitteena opis- toasteeseen verrattuna oli tieteenalapohjaisuuden vahvistamisen pyrkimys.

Kirkon töistä ammattikorkeakoulu-uudistus koski kattavimmin diakonia- ja nuorisotyöntekijöiden koulutuksia. Se ei koskenut yliopistojen teologis- ten tiedekuntien varaan järjestettyä pappien koulutusta. Samoin keskuste- lun ulkopuolelle jäi suurin osa kanttorien koulutuksesta, jota oli uudistettu vähän ennen ammattikorkeakoulu-uudistusta. Alimman asteen kanttorei-

den koulutus siirtyi ammattikorkeakouluihin, mutta pääosin kanttorit ovat yliopistokoulutuksen saaneita musiikin maistereita. (Pajamo & Tuppurainen 2004, 609–611.)

Keskeinen lainsäätäjien kysymys oli, tehtiinkö ammattikorkeakouluja varten instituutio- vai opinto- ja tutkintolakia. Vaikka maaliskuussa 1995 voimaantulleeseen uuteen ammattikorkeakoululakiin jäi piirteitä molemmista, sen mukaan löyhä verkostomainen rakenne ei riittänyt, vaan toimijoiden piti muodostaa erillinen oppilaitoksen ylläpidosta vastaava tahon, osakeyhtiö, säätiö tai kuntayhtymä, joka vastaisi ammattikorkeakoulun toiminnasta ja jolle koulutuspaikat siirrettäisiin. (Rask 2002, 32–34; Mäenpää 2002, 47–58.) Diakille linjauksen merkitys oli, että muodostettiin osakeyhtiö, jonka osakkaina eli omistajina kaikki taustayhteisöt olivat. Näin rakentui yksityinen ammattikorkeakoulu, jolle perustajien ylläpitämien opistojen koulutuspaikat siirtyivät.

Yhteiskunnallinen muutos ja kansainvälinen diakoniakeskustelu

Diakonia ei ollut kirkollisen ammattikorkeakouluhankkeen nimeksi aluksi itsestäänselvyys. Ensimmäiset hakemukset tehtiin nimellä ”Yhteiskunnallis-diakoninen ammattikorkeakoulu” ja muitakin vaihtoehtoja esitettiin. (Piispainkokouksen valmistusvaliokunnan mietintö 25.1.1996.)

Ammattikorkeakoulun nimessä diakonia sai vahvistusta suomalaisesta ja kansainvälisestä keskustelusta sekä diakonian arvostuksen noususta. Diak käynnistyi aikana, jolloin 1990-luvun lama pakotti diakoniatyötä uudistumaan ja tehostamaan työtapojaan. Yhteistyö kuntien ja kolmannen sektorien toimijoiden kesken oli lisääntynyt, ja kirkon vaikuttamistehtävä yhteiskunnallisena diakoniana korostui. Kirkon diakoniaan kohdistui runsaasti uutta huomiota.

Laman aikainen kirkon diakoniatyön muutos johtui avuntarvitsijoiden määrän nopeasta kasvusta, mikä siirsi työn painopisteen sosiaaliseen ja taloudelliseen apuun. Kirkon diakoniatyöstä tuli tärkeä viimesijaisen turvan antaja, kun yhteiskunnan turvaverkot olivat pettäneet. Selvemmin kuin aikaisemmin kirkko asettui huono-osaisten puolustajaksi. Muutosta ajallisesti lähin tutkimus nosti kirkon panoksen merkittävyyden vielä korkeammalle kuin mitä todellisuus olisi edellyttänyt. (Heikkilä 2000, 157–168; Jääskeläinen 2000, 203–211; Heikkilä & Karjalainen 2000, 226–264; Karjalainen 2000a, 91–100;

Karjalainen 2000b, 274–279, 286; Lemmetyinen 2000, 197–202; Malkavaara 2000a, 196–210; Malkavaara 2000b 43–53; Julkunen 2001, 272; Kettunen 2001, 11–17, 191–194; Malkavaara 2002b, 283–312; Yeung 2003; Veikkola 2005, 21–27; Hiilamo, Raunio & Yeung 2007, 227–232; Malkavaara 2007a, 29–43; Malkavaara 2015, 176–178.)

Vaikka myöhempi tutkimus on oikaissut kuvaa ja todennut, että diakoniatyön muutos ei ollut kaikkialla yhtä voimakas ja että toisilla seuduilla työtavat jäivät paikoilleen, kirkon diakoniatyön muutos maan väkirikkaimmilla seuduilla oli huomattava. (Hiilamo 2010, 21–21.)

Kirkko-opillisessa keskustelussa oli vuosia korostettu, että kirkko oli olemassa sen olemukseen kuuluvia missiota ja diakoniaa varten. Uuden kirkkolain toinen pykälä oli kirkon ”toiminta-ajatus”. Lähimmäisenrakkaus nostettiin siinä sanan ja sakramenttien rinnalle. Keskellä 1990-luvun lamaa tehty päätös heijasti kansainvälistä diakonista uudistusaaltoa, jossa diakoniolla on yhteisöllinen sisältö ja diakonia ymmärretään koko kirkon tehtäväksi. (Malkavaara 2015, 175.)

Suomen luterilaisen kirkon 1990-luvun lopun yhteiskuntaeettiset asiakirjat, niin sanottu Nälkäryhmän kannanotto *Köyhyysongelman ratkaisua etsimässä* sekä piispojen paastokirje *Kohti yhteistä hyvää* olivat puheenvuoroja diakonian puolesta mutta erityisesti yhteiskunnan vastuusta huono-osaisista kansalaisista. Kirkon sanottiin ”vasemmistolaistuneen” tai ”menneen vasemmalta ohi” perinteisten vasemmistopuolueiden. Ne edustivat sellaista yhteiskunta- ja diakonianäkemystä, jollaista kirkon olisi ehkä ollut vaikea ilmaista niin kauan kuin sen historiallinen päävastustaja, reaalikommunismi, oli ollut voimissaan. (Malkavaara 2007a, 42–43; Malkavaara 2007b; Malkavaara 2015, 177–178.)

Myös kansainvälisissä kirkkojen asiakirjoissa diakonia korostui entistä enemmän. Diakonia kirkon ja sen uskon olemukseen kuuluvana eikä vain uskon seurauksena ja siten kirkon tehtävänä oli vahvistunut kirkkojen ajattelussa 1960-luvulta alkaen. Tämä näkyi Kirkkojen maailmanneuvoston (KMN) Delhin yleiskokouksen (1961) jaottelusta todistus (*keerygma*), palvelu (*diakonia*), ykseys (*koinonia*), jota tavallaan korjasi KMN:n Faith and Order -komission Montrealin vuoden 1963 maailmankokous jaottelemalla kirkon olemuksen liturgiaan (*leitourgia*), palveluun (*diakonia*) ja todistukseen (*martyria*). Diakonia oli molemmissa. Montrealin kokouksen loppuasiakirjan mukaan Kristuksen oma tehtävä oli rakkauden palvelua, jota kirkon vihkimys-

virka heijasti. Samanaikainen Vatikaanin toinen kirkolliskokous (1962–1965) korosti myös diakoniaa ja diakonin tehtävää.

Näihin aikoihin kansainvälinen keskustelu diakoniasta jakautui kahdeksi erilliseksi keskusteluksi. Keskustelu diakonin vihkimysvirasta, diakonivirasta, sai merkittävän sysäyksen Faith and Order -komission vuosikymmenet valmisteleman asiakirjan Kaste, ehtoollinen ja virka (*Baptism, Eucharist, Ministry – BEM*) julkaisemisesta vuonna 1982. Kaikilta KMN:n yli 300 jäsenkirkolta pyydettiin siihen vastausta, mikä aktivoi virkakeskustelua kaikkialla maailmassa.

Diakonian olemuksesta käydyn keskustelun tärkeitä virstanpylväitä olivat KMN:n diakoniakonsultaatiot 1986 Kyproksella Larnakassa ja 1987 Espanjassa El Escorialissa. Ne laajensivat diakonian sosiaalista ja karitatiivista painotusta. KMN:n yleiskokous 1991 Australian Canberrassa vahvisti niiden suuntaviivat. (Malkavaara 2015, 118–131, 152–157, 173–174.)

Diakonia oli nousussa myös koulutuksen ja tutkimuksen rintamalla eri puolilla Eurooppaa. Parinkymmenen vuoden tauon jälkeen diakoniatutkimukseen keskittyviä tutkimuskeskuksia tai tiedekunnan oppituojeja perustettiin ainakin Itävallan Linziin 1995, Norjan Osloon samoin 1995, Hollannin Utrechtiin 1997 sekä Ruotsin Upsalaan 1999. Diak syntyi diakoniapainotteisena korkeakouluna tässä samassa kansainvälisessä aallossa. Diakin sisäisen ideoinnin tuloksena vuonna 2002 perustettua Diakonian tutkimuksen seuraa voi pitää myös samaan jatkumoon kuuluvana. (Malkavaara 2002b, 303; Henttonen 2002, 375; Malkavaara 2007b; Malkavaara 2015, 175.)

Kiiintoisa merkitys oli Euroopan murroksella kylmän sodan päätyttyä ja Neuvostoliiton hajottua. Uuden itäisen Keski-Euroopan kirkot painottivat diakonista luonnettaan. Niissä tarvittiin paljon apua ja sitä annettiin. Suomalaisten apu kohdistui erityisesti Inkeriin ja Viroon. Kommunistisen järjestelmän kaatumisen toi suomalaisen kirkolliseen elämään ja sen diakoniatyöhön mentaalista vapautta. Tämä vaikutti myös Diakin alkuvuosien hankkeisiin. Niistä useita toteutettiin Virossa ja Inkerissä. (Malkavaara 2000a, 187–189; Malkavaara 2007a, 42–43; Malkavaara 2008, 21.)

Kirkon rooli koulutuksessa

Kirkon piirissä ammattikorkeakouluun suhtauduttiin myönteisesti. Uudistuksen yhteydessä haluttiin pelastaa kirkolliset opistoasteen tutkinnot ammattikorkeakoulutasolle ja näin huolehtia, etteivät ne jäisi toisen asteen kou-

lutuksiksi. Kirkon johdossa suhtauduttiin myönteisesti ajatukseen rakentaa kirkolliseen koulutukseen erikoistunut valtakunnallinen ammattikorkeakoulu, jossa koulutus toteutuisi paremmin kuin alueellisten ammattikorkeakoulujen pienissä toimintayksiköissä maan eri puolilla.

Merkittävä syy sekä omistajien liikkeellelähttöön että kirkon uudistukselle antamaan tukeen oli talous. Ammattikorkeakoulut olivat kokonaan valtion rahoittamia. Ammattikorkeakoululle valtiolta saatu toimilupa varmistti yhtenäisen rahoituspohjan, jollaista ei ennen ollut.

Ennen ammattikorkeakoulua diakonien opistoasteinen koulutus oli ollut 180 opintoviikon laajuinen ja se oli toteutettu valtion rahoituksella. Se oli antanut kaksoiskelpoisuuden kirkon diakonian virkaan sekä yhteiskunnallisiin tehtäviin (sosiaalihojaaja). Diakonissakoulutus oli ollut sekä yhteiskunnan että kirkon rahoittamaa. Yhteiskunnallisen kelpoisuuden (erikoissairaanhoitaja/ terveydenhoitaja, 140 opintoviikkoa) rahoitti valtio. Sen jatkoksi annetun kirkollisen koulutusjakson (40 opintoviikkoa) oli rahoittanut kirkko. Koulutuksen kokonaislaajuus oli siten 180 opintoviikkoa.

Kirkon nuorisotyönohjaajien koulutuksen oli rahoittanut valtio siitä huolimatta, että se ei tuottanut yhteiskunnallista kelpoisuutta. Ylioppilastutkinnon suorittaneille sen laajuus oli 120 opintoviikkoa, peruskoulun suorittaneille 160 opintoviikkoa. (Suomen ev.lut. kirkon koulutuksen kysymyksiä. Muistio 19.3.2001. Työryhmä Outi Kinttula, Tuula Wallenius, Kai Henttonen.)

Kirkko oli jo ennen ammattikorkeakouluaikaa vaikuttanut työntekijöidensä koulutukseen. Kirkon työhön valmistavista koulutuksista oli neuvoteltu oppilaitosten ja kirkon edustajien välillä. Monesti oppilaitosten hallituksissa oli kirkon edustus.

Kirkon nuorisonohjaajien koulutusta sitovia opetussuunnitelmia kirkon silloinen johtoelin laajennettu piispainkokous oli hyväksynyt jo vuodesta 1965 alkaen. Käytäntö alkoi, kun kirkon oppilaitosten Seurakuntaopiston ja Lärkkullan ohella herätysliiketaustaiset oppilaitokset halusivat kouluttaa seurakuntavirkaan kelpoisia nuorisonohjaajia. Tehtävä siirtyi piispainkokoukselle, jonka asettaman työryhmän ehdotus uudeksi nuorisonohjaajien koulutusohjelmaksi hyväksyttiin syksyllä 1976. Tämä merkitsi koulutusten yhtenäistymistä, vaikka edelleen oli eroja. Keskiasteen koulutus uudistuksen yhteydessä piispainkokous hyväksyi kirkon nuorisotyönohjaajien koulutusta säätelevän opetussuunnitelman syksyllä 1985. (Launonen 2004, 123–132, 149–150, 158–160, 172–195, 204–209, 228–229.)

Diakoniakoulutusta olivat perinteisesti valvoneet tuomiokapitulit. Vuonna 1977 kirkkolain muutos siirsi diakoniaopistojen koulutusohjelmien hyväksymisen pois tuomiokapituleilta, joiden valmiudet seurata uudistuvaa koulutusmaailmaa olivat olleet huonot. Diakonien ja diakonissojen koulutuksen opetussuunnitelmien hyväksyminen tuli piispainkokouksen tehtäväksi. (Henttonen 2002, 371.)

Piispainkokous hyväksyi 1980-luvulla toteutetun keskiasteen koulutus uudistuksen yhteydessä vuosina 1986 ja 1987 ensimmäisen yhteisen opetussuunnitelman kaikille diakonissan ja diakonin koulutusta toteuttaneille opistoille ja näin määritteli, millaista diakoniakoulutusta kirkko tarvitsi. (Ryökäs 2000, 6.) Diakonissoilla oli sairaanhoitajan ja diakoneilla sosiaaliohjaajan pätevyys, mutta nuorisonohjaajille koulutus ei tuottanut yhteiskunnallista kelpoisuutta. Piispainkokous keskusteli asiasta, mutta ei tehnyt muutosta, joka olisi pudottanut uuspietistiset Suomen Raamattuopiston ja Helsingin Raamattukoulun kirkon hyväksymien oppilaitosten joukosta. Niiden linjan nähtiin lähentyneen muiden kirkollisten oppilaitosten opetusta. Kirkollinen yhteys oli yhteiskunnallista pätevyyttä painavampi argumentti. (Launonen 2004, 172–174.)

Diakin synty

Ammattikorkeakoulu keskustelun alkuvaiheessa Suomessa toimi toistakymmentä sellaista omistuspohjaltaan yksityistä mutta taustaltaan kirkollista opistoa (kristillisten kansanopistojen kokonaismäärä oli suurempi), joiden koulutustehtävän ytimessä olivat kirkolliseen ammattiin tähtäävät diakonissan, diakonin, kirkon nuorisotyönohjaajan tai eräät muut tutkinnot. (Henttonen 2002, 386–391; Launonen 2004, 17–20; Pyykkö 2004, 129–131.)

Tieto ammattikorkeakoulu-uudistuksesta synnytti kirkon opistoissa reaktion. Toiset halusivat uskoa vanhan kansanopistomallin elinvoimaan eivätkä pitäneet korkea-asteen uudistusta kirkollisen koulutuksen kannalta merkittävänä. Jo varhain Lahden, Pieksämäen ja Oulun diakoniaoppilaitokset kiinnittyivät mukaan seudullisiin perustein muodostettuihin ammattikorkeakouluihin.

Kirkollisen ammattikorkeakoulun suunnittelu alkoi epävirallisena visiointina jo syksyllä 1989. Keskeiset henkilöt olivat Seurakuntaopiston yhteydessä toimineen Järvenpään diakoniaopiston rehtori Jarmo Kökkö ja Helsingin

Diakonissalaitoksen oppilaitosten rehtori Paavo Voutilainen. Vähitellen kirkolliset koulutussäätiöt aloittivat tiiviimmän keskustelun omasta ammattikorkeakouluhankkeesta. Valmistelu oli isojen kirkollisten koulutusorganisaatioiden keski johdon ja opettajien vastuulla. (Jarmo Kökkö Diak Järvenpään lopettajaisjuhlassa 26.11.2015, muistiinpano MM.)

Diakin synnytti ajatus liittää toisiinsa kirkon diakonia- ja nuorisotyöhön johtavat koulutukset. Koulutus uudistus nähtiin välttämättömäksi, jotta kirkon tehtävälle ja itseymmärrykselle tärkeät tutkinnot eivät olisi jääneet ammatillisen toisen asteen koulutukseksi. Keväällä 1991 Helsingin Diakonissalaitoksen Säätiö, Suomen Kirkon Seurakuntaopiston Säätiö ja Lärkkulla-Stiftelsen ryhtyivät suunnittelemaan verkostomaista kirkollista ammattikorkeakoulua.

Suomen luterilainen kirkko seurasi ammattikorkeakoulu-uudistusta läheltä, mutta se ei osallistunut osapuolena kirkollisen ammattikorkeakoulun perustamiseen. Kirkon rooli oli kuitenkin tuntuva. Jo maaliskuussa 1991 piispainkokous asetti työryhmän laatimaan selvityksen ammattikorkeakoulun suunnittelusta ja kirkollisen ammattikorkeakoulun perustamismahdollisuuksista.

Suomen Raamattuopisto ja Helsingin Evankelinen Opisto ilmaisivat myös jo keväällä 1991 kiinnostuksensa tulla mukaan kirkolliseen ammattikorkeakouluun. Asia ei kuitenkaan edennyt, vaikka opistot vetosivat pyrkimyksessään kirkon johtoon arkipiispa John Vikströmiä myöten. Ilmeisesti yhteiskunnallis-yleiskirkollisissa oppilaitoksissa vieroksuttiin herätysliikeoppilaitosten painotuksia. (Launonen 2004, 230.)

Yhteenliittymä jätti valtioneuvostolle ”Yhteiskunnallis-diakonista korkeakoulua” koskevat suunnitelmat vuosina 1992 ja 1993, mutta ne eivät johtaneet tulokseen. Hakijajoukkoa pidettiin liian pienenä ja teknis-käytännöllisyyttä arvostaneet arvioijat vierastivat ”kristillistä korkeakoulua” ja sen ”ihmissuhdekoulutuksia”. Suunnitelma korosti syrjäytyneiden ja hädänalaisten asemaa siinä määrin, että Seurakuntaopiston ylläpitämän Luther-opiston johtokunta piti sitä nuorisotyön koulutuksen kannalta yksipuolisena. (Launonen 2004, 230–231.)

Kun syksyllä 1994 valmisteltiin kirkollista ammattikorkeakouluanomusta kolmannen kerran edellisten anomusten pohjalta, Lärkkulla-stiftelsen jäi pois, koska kaksikielisyys oli osoittautunut ongelmaksi. Porin Diakoniasäätiö liittyi mukaan tammikuussa 1995. Maaliskuun alussa suunnitelma oli valmis ja oppilaitoksen nimeksi oli muovautunut Diakonia-ammattikorkea-

koulu. Uuden ammattikorkeakoulun organisaatiomuodoksi valittiin osakeyhtiö, jonka omistajia olisivat vanhojen opistojen ylläpitäjät. Viime hetkellä, kirkon piiristä tulleen toivomuksen johdosta, myös Raamattuopisto ja Helsingin Evankelinen Opisto liittyivät Diakonia-ammattikorkeakoulun omistajiin ja koko hankkeeseen 15.3.1995. Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy jätti toimilupahakemuksen 24.3.1995, ja valtioneuvosto myönsi sille kokeiluluvan 31.8.1995. Väliaikainen ammattikorkeakoulu aloitti toimintansa 1.8.1996. (Launonen 2004, 231–232.)

Kirkon ja Diakin keskustelu laaja-alaisesta diakonin vihkimysvirasta

Diakin syntymisen aikaan Suomen luterilaisessa kirkossa ei ollut käynnissä ainoastaan diakonian ja diakoniatyön uudistus. Myös keskustelu diakonin vihkimysvirasta, diakonaatista tai diakonivirasta, oli uudessa käännekohtassa.

Vuodesta 1989 vuoteen 1992 Pohjoismaiden ja Baltian luterilaiset kirkot sekä Britannian ja Irlannin anglikaaniset kirkot olivat neuvotelleet entistä syvemmän yhteyden ja yhteistyön aikaansaamiseksi. Prosessin päätösasiakirja, Porvoon yhteinen julkilausuma, valmistui lokakuussa 1992. Julkilausuman keskeisin osa, Porvoon julistus (*The Porvoo Declaration*), oli tarkoitettu kaikissa kirkoissa erikseen hyväksyttäväksi. Julistuksessa kirkot tunnustavat toisensa kirkoksi, jossa saarnataan aidosti Jumalan sanaa ja toimitetaan sakramentit oikein. Julistukseen yhtyvillä kirkoilla on yhteinen usko, oikea vihkimysvirka ja kaitsennan virka.

Julistus merkitsi piispan, papin ja diakonin virkojen vastavuoroista hyväksymistä sekä toisten kirkkojen kastettujen jäsenten pitämistä myös oman kirkon jäsenenä. Kirkot sitoutuivat jatkamaan yhteistyöneuvotteluja ja pyrkimään yhteiseen näkemykseen diakonivirasta. Julistuksen ajateltiin vauhdittavan Suomen kirkossa kirkon vihkimysviran selvittämistä, ja niin se alkusi tekikin.

Kirkolliskokous hyväksyi julistuksen marraskuussa 1995. Yhdessä Islannin, Liettuan, Norjan, Ruotsin ja Viron luterilaisten kirkkojen sekä Englannin, Irlannin, Skotlannin ja Walesin anglikaanisten kirkkojen kanssa Suomen luterilainen kirkko allekirjoitti Porvoon julistuksen Trondheimissä 1. syyskuuta 1996. Tanskan luterilainen kirkko liittyi allekirjoittajiin vuonna 2010. (Malkavaara 2015, 165–167.) Piispa *Kalevi Toiviainen* tulkitsi vuon-

na 2004, että julistus merkitsi kolmisäikeisen viran hyväksymistä. Allekirjoituksellaan kirkot olivat sitoutuneet siihen eivätkä enää voineet sitä problematisoida, hän totesi. (Toiviainen 2004, 120)

Keskustelua vihkimysvirasta ja sen säikeistä oli Suomen luterilaisessa kirkossa käyty pitkään. Kirkon virkakäsitys oli ollut oikeastaan kaksisäikeinen vuoden 1869 Schaumanin kirkkolakiin saakka. Siihen asti vain piispa oli toimittanut pappisvihkimykset. Kun uusi laki piti tuomiorovastin toimittamaa ordinaatiota mahdollisena, se muutti virkakäsitystä yksisäikeiseen suuntaan. Piispanvirka nähtiin siten vain kaitsentaan ja johtamiseen erikoistuneena papinvirkana. Luterilaisuudessa vallitsevan ajatustavan mukaan diakoniviran katsottiin sulautuneen pappisvirkaan.

Diakonissujen vihkimykset aloitettiin vuonna 1872, mutta diakonissalaitoksissa vihkiä oli laitoksen johtaja, vaikka piispa olisi ollut paikalla. Piispan toimittamat diakonissavihkimykset yleistyivät vasta toisen maailmansodan jälkeen. Diakonivihkimyksiä alettiin toimittaa 1950-luvulla. (Malkavaara 2015, 113–117.)

Suomalaiseen keskusteluun ajatuksen diakoneista ja diakonissoista kirkon vihkimysviran kolmantena säikeenä toi Porvoon hiippakunnan diakoniapastori John Vikström vuonna 1959. Sama ajatus oli jäsentyneempi laajennetun piispainkokouksen vuonna 1963 asettaman diakoniakomitean mietinnössä ja sen teettämässä tutkimuksessa, jotka julkaistiin vuonna 1970 kokoomateoksena *Diakonia ja muuttuva yhteiskunta*. Vuonna 1972 julkaisemassaan artikkelissa *Diakonaatti uudistumassa* professori Seppo A. Teinonen korosti diakonivirkaa kolmisäikeisen viran yhtenä säikeenä ja erityisen viran osana. (Malkavaara 2015, 132–137.)

Kirkon diakoniatuimikunnan asettama diakonian virkaa ja siihen vihkimistä pohtinut työryhmä antoi mietinnössään vuonna 1975 tukensa vanhakirkolliselle virkakäsitykselle ja kolmisäikeiselle virkarakenteelle. Se osoitti, että kirkon virallisissa asiakirjoissa diakonian virkaa pidettiin aitona vihkimysviran osana, mutta seurakunnissa korostui diakoniviran maallikkoluonne. Diakonian virka oli tehtäviltään kapeutunut ja poikennut vanhakirkolliselta yleislinjalta. Vain yksi viran osa-alue oli säilyttänyt diakonian työalansa nimenä. Diakonin ja diakonissan virka tuli palauttaa kirkon tradition mukaiseen rikkauteen, jossa yhtyivät liturgia sekä karitatiivinen ja katekeettinen palvelu. Diakonin viran piiriin kuuluivat työryhmän mukaan

diakonit, diakonissat, nuorisotyönohjaajat, kanttorit ja lehtorit. (Malkavaara 2015, 144–145.)

Kehitys myötäili ekumeenisen liikkeen virkakeskustelua. Siinä Kristuksen tehtävä nähtiin rakkauden palveluksi, jota kirkon vihkimysvirka heijasti. Keskustelu vahvisti ”korkeakirkollista” ajatusta, jonka mukaan vihkimysvirka on olemassa Jumalan säätämystenä (*iure divino*) eikä vain yleisen pappeuden käytännön järjestelyinä. Viran kolmijaon rinnalla vahvistui ajatus laajalaisesta ja monipuolisesta diakonivirasta. Diakoniatyö oli 1800-luvun jälkeen kehittynyt karitatiiviseksi, mutta se saattoi olla muutakin. Koska diakonia oli osa kirkon olemusta, se oli jokaisen seurakunnan tehtävä ja olemisen tapa. Diakonian luonteeseen kuului rajojen ylittäminen. Vastuu kaukaisista lähimmäisistä oli ekumeenista tai kansainvälistä diakoniaa. (Malkavaara 2015, 131.)

Vaikka asiakirjoissa suomalainen kehitys näytti selväpiirteiseltä, tosiasiasa näin ei ollut. Harvat olivat kiinnostuneita diakonivirasta tai se nähtiin kaapeasti karitatiivis-sosiaalisen ammatin näkökulmasta. Kirkollinen pääkeskustelu koski naispappetta, ja se sai oikeastaan kaiken huomion siihen asti, kunnes se lopulta vuonna 1986 hyväksyttiin.

Siihen mennessä kirkolliskokoukseen oli kertynyt diakonia- ja nuorisotyötä koskevien aloitteiden suma. Kirkolliskokous yhdisti ne uudistettavaan diakonaattiin eli kirkon vihkimysviran piiriin ja antoi selvitystehtävän piispainkokoukselle. Ekumeenisen BEM-asiakirjan jälkeinen keskustelu osoitti, miten seurakunnissa ajateltiin ”hengelliseen virkaan” kuuluvan muitakin kuin pappeja. Lehtorit, diakonia- ja nuorisotyöntekijät ja kanttorit luettiin useimmin diakonaatin piiriin kuuluviksi.

Dosentti Risto A. Ahonen julkaisi piispainkokouksen tilaaman tutkimuksen siitä, mitä diakonaatti merkitsi kirkon viran ja seurakunnan elämän uudistamisen näkökulmasta. Tutkimus *Diakonaatin uudistus – Diakonian viran kehittäminen Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa ja muissa luterilaisissa kirkoissa* ilmestyi vuonna 1991. Kirkkolain ja kirkkokäsikirjan näkökulmasta diakonian virka oli osa kirkon vihkimysvirkaa, mutta seurakunnissa se miellettiin maallikkoviraksi. Kirkon tuli ratkaista, miten sitä kehitettiin. Itse hän piti sitä vihkimysviran osana. Diakonaattiin Ahonen luki diakonien ja diakonissojen lisäksi nuorisotyönohjaajat, lapsityönjohtajat, kanttorit, lehtorit ja lähetyssihteerit. (Antila 2014, 146; Malkavaara 2015, 157–159.)

Piispainkokous asetti piispa Erik Vikströmin johtaman virkarakennetyöryhmän, joka esitti viran jäsentämistä BEM-asiakirjan herättämän keskustelun mukaisesti kolmisäikeisenä niin, että siihen sisältyisivät piispuus, pappus ja diakonaatti. Niistä viimeisin uudistettaisiin laaja-alaiseksi palveluviraksi, johon oli mahdollista liittää eri työntekijäryhmiä. Diakonaatin painopisteen tuli säilyä ihmisestä, seurakunnasta ja yhteiskunnasta huolehtimisessa.

Erikoista oli, että mietintöön liittyi työryhmän puheenjohtajan eriävä mielipide. Erik Vikström ei kannattanut kolmisäikeistä kirkon virkaa. Hänen mukaansa pappisvirka, johon piispanvirka sisältyi, oli riittävän yhdenmukainen tunnustuskirjojen kanssa ja vanhakirkollisen diakonaatin tehtävät näkyivät hänen mukaansa pappisvirassa, jonka diakonista luonnetta oli mahdollista edelleen vahvistaa. Karitatiiviset tehtävät eivät tarvinneet kirkossa erillistä virkaa, vaan diakonian virka tuli säilyttää maallikkovirkana. (Malkavaara 2015, 159–163.)

Diakonia- ja nuorisotyöntekijöiden joukossa oli tyytymättömyyttä omaa asemaa kohtaan. Vihkimysviran uudistuksella odotettiin saatavan siihen parannuksia. Koska muotoutuvan Diakin ytimessä olivat diakonin, diakonissan ja kirkon nuorisotyönohjaajan korkeakoulututkinnot, kyse oli sille tärkeästä asiasta. Siksi se laati lausunnon laaja-alaisesta diakonian virasta kirkolliskokouksen asettaman diakonaattikomitean pyynnöstä.

Diakonaattikomitea tarvitsi tietoa, miten silloinen virkakunta ajatteli mahdollisuudesta kehittää diakonian virkaa laaja-alaiseksi, ja lähetti lokakuussa 1995 tiedustelun eri työntekijäryhmille ja koulutuslaitoksille. Kaikki Diakin perustajayhteisöt saivat kirjeen.

Komitean mukaan kaikki kirkon toiminta on luonteeltaan palvelevaa ja kirkon koko olemus diakoninen. Diakonia ei ollut kirkon elämässä erillinen palvelualue, vaan kirkon tapa elää. Koska yhteiskunnan muutos oli pysyvää, kirkon oli pystyttävä uudistamaan toimintaansa ja rakenteitaan voidakseen täyttää tehtävänsä. Kirkko tarvitsi monimuotoisuutta ja joustavuutta virkaansa. Laajasti ymmärretyn vihkimysviran komitea esitti elinikäiseksi ja pysyväksi, ja siihen tultaisiin vokaation ja ordinaation kautta. Uuteen vihkimysvirkaan voisivat tulla diakonissat ja diakonit, nuorisotyönohjaajat, kanttorit ja lehtorit sekä jotkut lapsityön ja lähetystyön piirissä toimivat. (Olavi Rimpiläinen ja Timo Komulainen useille vastaanottajille 24.10.1995.)

Diakin vastaus komitealle alkoi sen omalla määrittelyllä diakoniasta: ”Diakonia-ammattikorkeakoulussa diakonia ymmärretään laaja-alaiseksi kristil-

lisestä lähimmäisenrakkauden periaatteesta nousevaksi palvelu- ja kasvatustehtäväksi, joka ei kuitenkaan ole sidoksissa ainoastaan kristilliseen viitekehukseen. Diakonian lähtökohta on kristillinen usko ja toisen asemaan asettumisen periaate ja sen tehtävä on kärsivien ihmisten ja heidän yhteisöjensä auttaminen ihmisten elämänkatsomuksesta riippumatta.”

Lausunnossa suhtauduttiin myönteisesti viran laaja-alaistamiseen. Olenaisimpana pidettiin diakonisen palvelustehtävän ytimen sosiaalis-karitatiivisuutta. Se merkitsi ”ihmisten ja heidän yhteisöjensä auttamista heidän elämäntilanteessaan kulloisessakin yhteiskunnallisessa kontekstissa”. Karitatiiviseen diakoniaan liittyi aina yhteiskunnallinen vaikuttaminen.

Kirkon vihkimysvirkaa ei lausunnon mukaan pitänyt ymmärtää liian suppeasti sanan ja sakramenttien jakamisesta käsin, jolloin oli vaarana, että kirkon palvelutehtävä saisi liian yleisen merkityksen ja diakonian sosiaalis-karitatiivinen luonne näivettyisi. Diakin lausunnon mukaan diakonia sosiaalis-karitatiivisena palveluna toteutti sakramentaalisen sanan ydinolemusta.

Koska Diak pyrki luomaan kirkon kasvatustyölle ja diakoniale yhteisen orientaatioperustan, sen mukaan oli luonnollista, että nuorisotyönohjaajat luettaisiin diakonaattiin. Sitä vastoin diakonaattiin ei pitänyt liittää työntekijäryhmiä, joiden tehtävissä oli vain vähän sosiaalis-karitatiivisia tai katekeettisia elementtejä. Diakonian tulkinta vaikeutuisi, jos kanttorin, lehtorin tai lastenohjaajan tehtävät luettaisiin diakonaatin piiriin.

Diak totesi koulutusohjelmansa luovan uudenlaisen mahdollisuuden aiemmin erillisten koulutusten (diakoni, diakonissa, nuorisotyönohjaaja) integraatiolle ja vuoropuhelulle, mahdollistavan joustavamman ammatillisen liikkuvuuden kirkon ja yhteiskunnan tehtävissä sekä tukevan laaja-alaisen diakonaatin syntymistä. (Kari Latvus, Kari Kopperi, Jarmo Kökkö, Olli Holmström ja Simo Lahtinen Diakonaattikomitealle 18.3.1996.)

Diakonaattikomitea esitti kirjeessään ajatusta laaja-alaisesta diakonian vihkimysvirasta. Sen tiedustelun taustalla oli vielä laveampi ja joustavampi näkemys kuin mitä Diak vastauksessaan esitti. Diak hyväksyi laaja-alaisuuden sosiaalis-karitatiivisen palvelun alueella, johon se sijoitti diakonien, diakonisojen ja kirkon nuorisotyönohjaajien tehtävät.

Vastauksista laatimassaan koosteessa diakonaattikomitea totesi, että laaja-alainen diakonian virka oli vastauksissa usein mielletty tarkoittamaan suppeaa karitatiivisen diakonian merkitystä. Vastauksissa korostui, että diakonaatin ammattiryhmien tuli olla korkeakoulutettuja. Komitean mukaan nuori-

sotyönohjaajat, päiväkerhojen toiminnanohjaajat sekä pyhäkoulu- ja lähetys-sihteerit suhtautuivat uudistukseen myönteisimmin. Nuorisotyönohjaajista 94 prosenttia kannatti virkansa liittämistä laaja-alaiseen diakonaattiin. Nuorisotyönohjaajat kokivat uudistuksen vahvistavan virkansa kirkko-oikeudellista asemaa ja työntekijöiden identiteettiä kirkon työntekijöinä.

Diakoniatyöntekijöiden kanta uudistukseen oli varovaisen myönteinen. Vastauksissa kannettiin huolta siitä, että laaja-alaisuus ei saanut merkitä karitatiivisen ja yhteiskunnallisen diakoniatyön heikkenemistä eikä diakoniatyöntekijöiden identiteetin hajoamista. Diakoniatyöntekijät korostivat diakonaatin tasavertaisuutta piispojen ja pappien rinnalla.

Kriittisimmin uudistukseen suhtautuivat kanttorit, jotka arvostelivat diakonaatin karitatiivista leimaa ja epäilivät, että kanttorien toimenkuvaa halettaisiin laajentaa siihen suuntaan. Kanttorit katsoivat kuuluvansa kirkon erityiseen virkaan, mutta eivät komitean hahmottelemalla tavalla. (Työntekijäryhmien kannanotot. Komulainen Diakille 30.8.1996.)

Piispainkokous ohjaa koulutussuunnittelua

Diakille valtion myöntämä toimilupa oli välttämätön, mutta yhtä olennaista oli saada kirkon hyväksyntä diakonian ja kasvatuksen ammattikorkeakoulututkinnolle, joka tuottaisi kelpoisuuden kirkon diakonian ja nuorisotyönohjaajan virkoihin. Tätä koskien Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy:n hallitus lähetti piispainkokoukselle anomuksen tammikuussa 1996. (Mäkeläinen ja Räikkönen Suomen ev.lut. kirkon piispainkokoukselle 15.1.1996.)

Lukuvuotta 1996–1997 varten opetusministeriö oli vahvistanut Diakin 140 opintoviikon laajuisen ammattikorkeakoulun diakonisen sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden koulutusohjelman. Siinä ei ollut suuntautumisvaihtoehtoja. Koulutusohjelma johti joko sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden tai diakonian ja kasvatustieteiden ammattikorkeakoulututkintoon.

Piispainkokouksen valmistusvaliokunnan mukaan Diakin esittämät selvitykset eivät olleet riittäviä. Valmistelijat eivät olleet saaneet aineistosta selvää, mihin tutkintoon esimerkiksi diakonissan koulutus sisältyi ja oliko tutkinnon tarkoituksena antaa jokaiselle opiskelijalle kelpoisuus sekä diakonian että nuorisotyön virkoihin. Oli epäselvää, mistä osista koostuivat diakonissan, diakonin ja nuorisotyönohjaajan koulutuksen vaihtoehdot sekä mitkä yhteiskunnalliset kelpoisuudet koulutusohjelman ajateltiin tuottavan. ”Kir-

kon virkakelpoisuuden” käsitteään ei valmistusvaliokunnan mielestä tullut selväksi. (Diak: Diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden koulutusohjelma. Piispainkokouksen käsiteltäväksi 12.1.1996; Piispainkokouksen valmistusvaliokunnan mietintö, lähetetty Diakille 25.1.1996, 1–4.)

Kriittinen valmistusvaliokunta ei ollut kyennyt tulkitsemaan Diakin sille toimittamaa aineistoa eikä saamaan selvää asiakirjojen ajatuksista, mistä johtui sen ironinen, jopa pilkkaava sävy. Epäselväksi jäivät myös Diakin muodostavien eri oppilaitosten tehtävät ammattikorkeakoulun kokonaisuudessa. Jatkaisivatko oppilaitokset vanhoja koulutuksiaan, valmistusvaliokunta kysyi. Se tulkitsi koulutusohjelmasuunnitelman oikeastaan oppilaitosten yhteiseksi periaateohjelmaksi.

Valiokunta ei torjunut haastavaa ajatusta eri koulutusten (diakonit, diakonissat, nuorisotyönohjaajat) integraatiosta, millä luotaisiin laajempaa ammatillisuutta ja joustavampaa ammatillista liikkuvuutta sekä edellytyksiä diakonaatin uudistamiselle. Se edellytti kuitenkin tarkempia suunnitelmia. Laaja-alaista diakonaattia ei kannattanut pitää johtotähtenä, koska periaatepäätöstä siitä ei vielä ollut. Valmistusvaliokunta suositti tarkoituksenmukaiseksi ”pitäytyä olemassa olevassa järjestelmässä, jossa tietty koulutus johtaa joko diakonissan tai diakonin tai nuorisotyönohjaajan koulutukseen.”

Valmistusvaliokunta piti koulutuksen arvopohjan esittelyä verrattain selkeänä, vaikka toivoi sen tiivistämistä. Pedagogisten prosessien ja opintokokonaisuuksien selostukset olivat sen mielestä vaikeaselkoisia ja terminologialtaan hankalia. Oli vaikea hahmottaa, kuuluivatko eri opintokokonaisuudet kaikille koulutusohjelman mukaan opiskeleville vai pelkästään diakonian ja kasvatuksen tutkintoa suorittaville. (Diak: Diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden koulutusohjelma. Piispainkokouksen käsiteltäväksi 12.1.1996; Piispainkokouksen valmistusvaliokunnan mietintö, lähetetty Diakille 25.1.1996, 4–6.) Valmistusvaliokunnan jäsenille olisi varmaan ollut helpompaa, jos Diak olisi valinnut tiedepohjaisen ja heille tutun pedagogisen lähestymistavan.

Ammattikorkeakoulun valmistelu vaati paljon opetussuunnitelmaan ja pedagogiikkaan liittyvää työtä. Siinä lehtorit olivat avainasemassa. Koulutussuunnittelun lähtökohdista ja pedagogiikasta käytiin välillä kiivastakin keskustelua.

Tiedepohjainen valinta tuntui helpolta, koska silloin jokainen saisi toimia sen tieteen alansa mukaisesti, jota oli yliopistossa opiskellut. Tätä valintaa

puolsi myös se, että silloin seurattaisiin monien muiden ammattikorkeakoulujen jalanjalkia. Ilmiölähtöinen opetussuunnitelma oli kuitenkin käsitteenä juuri tullut kasvatustieteen keskusteluun ja siinä oli jotain houkuttelevan uutta. Samaa ilmiötä voitiin käsitellä useasta näkökulmasta ja eri tieteenalojen käsittein.

Samanaikaisesti sosiaali- ja terveystieteillä oli virinnyt keskustelu tarpeesta alojen väliseen lähempään yhteistyöhön. Ilmiöpohjaisuuden valintaa tuki myös arvopohja, jonka mukaan Diakin koulutuksessa ja kehittämistoiminnassa tuli erityisesti huomioida haavoittuvimmassa asemassa olevat. Diakonian ja kristillisen kasvatuksen lehtorit eivät halunneet sitoutua vain yhteen tieteenalaan. Kaikki kirkon alan koulutusohjelmat tarvitsivat useita näkökulmia ja niihin liittyvää eri alojen tutkimusta. Diakin koulutuksen lähtökohdaksi valittiin laajapohjainen diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteen koulutusohjelma. Kun valinta oli tehty, se merkitsi sitä, että alku- ja loppuvaiheen opinnoissa oli huomattavan paljon kaikkien alojen yhteisiä sisältöjä. Halu toteuttaa ilmiöpohjaista opetussuunnitelmaa, mutta myös taloudelliset resurssit mahdollistivat sen, että useilla tunneilla opetuksesta vastasi moniammatillinen opettajatiimi. Osa opiskelijoista oli erittäin tyytyväisiä Diakin valintaan, osa valitti, että on väärin, kun he eivät pääse heti kiinni omaa substanssialaan. Joillekin opettajille tämä oli myös iso muutos aikaisempaan opistotason opetukseen nähden.

Ilmiöpohjainen valinta edellytti, että opettajat voisivat myös omassa koulutuksessaan oppia, mitä eri alojen välinen vuoropuhelu merkitsi. Kun muut ammattikorkeakoulut lähettivät omat opettajat kunkin oman alansa tiedekuntien seminaareihin, Diak valitsi toisenlaisen tavan toteuttaa opettajien jatkokoulutusta. Jatkokoulutusohjelmat sekä maisteri- että tohtoritason toteutuivat Diakissa moniammatillisina ryhminä. Mukaan seminaareihin tulivat yliopistoista hoitotieteen, kasvatustieteen, sosiaalityön ja teologian professorit. Kokonaisuuden vastuuhenkilö oli tutkimuspäällikkö.

Diakonian ja kasvatustieteen erityisosaamisen lähtökohdaksi Diakin koulutusohjelmassa oli asetettu käsite ”pyhä ihmisen arjessa”. Tätä arvopohjan kiteytystä ja kristillisen uskon muotoilua valiokunta piti sisällöltään rannattomana: ”Tämä ilmiö kuvaa ihmisen elämää tuon- ja tämänpuoleisen leikkauksipisteessä, sisältää kristillisen ihmiskäsityksen ja kuvastaa myös diakonian ja kasvatustieteen teologiaa.” Sen sanottiin myös läpäisevän kaikki muut ilmiöt.

Diakin koulutuksen lähtökohdaksi valittiin laajapohjainen diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatustalon koulutusohjelma. Opintoja toteutettiin ammattikorkeakoulun kaikissa yksiköissä ja samoja opintokokonaisuuksia voitiin tarjota eri tutkintoihin tähtääville. Opetuksen sisältöjen suunnittelun perustaksi valittiin ilmiöpohjainen, ei siis tiede- tai oppiaineperustainen ajattelu. Koulutusohjelmassa korostuivat moniammatillisuus, monitieteellisyys, kansainvälisyys ja monikulttuurisuus, kaikki aikansa vahvoja ilmiöitä. Tutkinnot tähtäsivät kaksoiskelpoisuuteen. Diakonissat kelpoistuivat sairaanhoitajiksi, diakonit sosionomeiksi. Merkittävä uusi linjavalinta oli se, että kirkon nuorisotyönohjaajat valmistuivat sosionomeiksi eli he saivat sosiaalialan koulutuksen ja kelpoisuuden. (Diak: Diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatustalon koulutusohjelma. Piispainkokouksen käsiteltäväksi 12.1.1996.)

Tutkinnon sanottiin tuottavan kykyä kohdata pyhä ihmisen arjessa kaikissa niissä ilmiöissä ja konteksteissa, joissa sosiaali-, terveys- ja kasvatustalon ammattilaiset toimivat. Sitä Diak kutsui laaja-alaiseksi diakoniaksi. Pyrkimystä ilmaista diakonian olemusta, Diakin arvoperustaa ja koulutusohjelman keskeistä ideaa käsitteellä ”pyhä ihmisen arjessa” valmistusvaliokunta piti kunnianhimoisena ja kysyi, oliko perusidea pätevä myös ei-kirkollisten koulutusten osalta. (Diak: Diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatustalon koulutusohjelma. Piispainkokouksen käsiteltäväksi 12.1.1996; Piispainkokouksen valmistusvaliokunnan mietintö, lähetetty Diakille 25.1.1996, 6–7.)

Valmistusvaliokunta ei tullut vakuuttuneeksi, että koulutusohjelma tuottaisi diakonissan, diakonin tai nuorisotyönohjaajan tehtävissä tarvittavat tiedot ja taidot. Suunnitelman yleinen näkökulma painotti diakoniaa, mutta käytännön seurakuntadiakoniaan tai hoitotyöhön liittyvä ammatillinen aines suunnitelmassa oli niukkaa. Nuorisotyönohjaajien ammattipätevyyden kannalta puutteita oli nuorten kasvun ja sen tukemisen, nuorten omien kysymysten ja nuorisokulttuurin sekä lapsi- ja nuorisotyön suunnittelun ja johtamisen kohdalla. Suunnitelman perusteella ei voinut ratkaista, antaisiko tutkinto riittävät ammatilliset perustaidot ja valmiudet kirkon diakonia- ja nuorisotyöhön. Valiokunta esitti anomuksen panemista pöydälle. (Piispainkokouksen valmistusvaliokunnan mietintö, lähetetty Diakille 25.1.1996, 7–9.)

Kirkko seurasi koulutussuunnittelua läheltä ja suorastaan ohjasi sitä. Kysymyksiä herättää, miksi puutteellinen esitys oli kannattanut lähettää keskenään ja miksi koulutusohjelman perusajatuksia ei ollut esitelty etu-

käteen väärinkäsitysten välttämiseksi. Toisaalta piispainkokouksen ja Diakin kirjeenvaihto osoitti luottamusta ja läheisyyttä.

Diak reagoi nopeasti ja toimitti täydentävää lisäaineistoa piispainkokoukselle muutamaa päivää myöhemmin. Esittelyn se kertoi syntyneen työryhmissä, joissa oli kaikkien toimintayksiköiden edustajia. Ennakkoluulottoman ja luovan työtavan varjopuolia olivat hitaus ja muotoilujen epätarkkuus. Uudessa selvityksessä Diak pyrki tarkempaan esitystapaan. (Täydennys anomukseen. Diak Hannu Juntuselle (piispainkokouksen valmisteluvaliokunnalle) 30.1.1996.)

Uusi selvitys auttoi piispainkokousta hahmottamaan, että koulutusohjelman molemmat tutkinnot (sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden sekä diakonian ja kasvatuksen ammattikorkeakoulututkinto) saattoivat opiskelijan valinnosta riippuen johtaa joko terveys- tai sosiaalialan ammatillisen korkea-asteen yleiseen kelpoisuuteen. Kirkollisiin virkoihin kelpoistavat opintokokonaisuudet sisältyivät diakonian ja kasvatuksen ammattikorkeakoulututkintoon.

Lisäselvitys ei riittänyt piispainkokouksen mukaan osoittamaan opintokokonaisuuksien ja kelpoisuuksien yhteyttä muiden kuin diakonisojen osalta. He olivat aina myös sairaanhoitajia. Opiskelijan oli oikeusturvansa takia tiedettävä heti opiskelujen alettua, mihin kelpoisuuksiin hänen tekemänsä valinnat johtivat.

Selvityksen mukaan ammattikorkeakoulun toiminta toteutuisi omistajayhteisöjen toimipisteissä. Diakin yksiköt eriytyisivät hallinnollisesti muusta oppilaitosyhteisöstä. Toiminta kuitenkin kunnioittaisi kunkin omistajayhteisön traditiota. Jokaisen omistajayhteisön opistoasteisen koulutuksen aloituspaikat siirtyivät Diakille 1.8.1996 alkaen. Koulutusohjelman tarkoituksena ei ollut tarjota ratkaisua diakonaattikeskusteluun, vaan varautua sen tuottamiin haasteisiin. Diak halusi luopua koulutusammattiajattelusta, jonka mukaan ammattitaito rakennetaan eriytyneissä koulutusohjelmissä. (Täydennys anomukseen. Diak Hannu Juntuselle (piispainkokouksen valmisteluvaliokunnalle) 30.1.1996; Piispainkokouksen kirjelmä nro 5 Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy:lle 13.2.1996.)

Uudet käytännöt kirkollisten virkojen kelpoisuusehtoihin

Piispainkokous oli asettanut jo vuonna 1991 ammattikorkeakoulutyöryhmän ja pyytänyt seuraavana vuonna kirkon koulutuskeskusta laatimaan ylei-

set ohjeet kirkon eri tehtäviin johtavien tutkintojen opintojaksoista, mitä tehtävää koulutuskeskus piti kuitenkin mahdottomana. (Piispainkokouksen kirjelmä nro 5 Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy:lle 13.2.1996.) Kun koulutuskeskus ei ollut kyennyt tehtävään tarttumaan, piispainkokous halusi hahmotella itse periaatteet kirkon eri tehtäviin opiskelevilta edellytettävistä opintokokonaisuuksista. Piispainkokous satoi ajattelunsa koulutuskysymyksissä diakonaattikeskustelun ratkaisuihin ja katsoi voivansa hyväksyä integroidut koulutukset vain kokeiluluonteisesti.

Piispainkokous pani Diakin anomuksen pöydälle jatkovalmistelua varten. Samalla se pyysi piispa Voitto Huotaria, kirkkoneuvos Heikki Mäkeläistä ja piispainkokouksen sihteeri Hannu Juntusta valmistelemaan piispainkokoukselle ehdotuksen siitä, millaisia koulutuksen osia tuli edellyttää kirkon diakonian tai nuorisotyön virkoihin kelpoisuuden antavalta ammattikorkeakoulututkinnolta. (Piispainkokouksen kirjelmä nro 5 Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy:lle 13.2.1996.)

Työryhmä lähetti toukokuussa 1996 Diakille, Lahden diakoniaopistolle, Oulun Diakoniaopistolle, Raudaskylän Kristilliselle Opistolle ja Sisälähetysseuran oppilaitoksille valmistelunsa ammattikorkeakoulututkintojen kelpoisuuskriteereistä diakonin, diakonissan tai kirkon nuorisotyönohjaajan virkoja varten ja pyysi niistä kommentteja. (Hannu Juntunen Diakille ja neljälle muulle oppilaitokselle 14.5.1996.) Diakonian sekä kirkon lapsi- ja nuorisotyön koulutusten integroimisen kehittelyjä tuli sen mielestä jatkaa, mutta toistaiseksi integroinnin perusajatukset eivät olleet riittävän selkeitä. Työryhmän mukaan ammattikorkeakoulututkinnon tuli antaa jokin kirkollinen kelpoisuus, josta opiskelijan oli oltava selvillä jo opintojen alussa ja jonka tuli ilmetä tutkintotodistuksessa. Periaatteet, joilla arvioitaisiin kirkollisten ammattikorkeakoulututkintojen osia, se halusi määrittellä verrattain yleisiksi.

Ammattikorkeakoulututkinnon laajuus oli yleensä 120–140 opintoviikkoa. Piispainkokouksen päätöksessä tuli todeta, että opiskelijan oli suoritettava tutkinnon yhteydessä tai sen lisäksi vähintään 60 opintoviikkoa teologisia ja kirkon työhön valmentavia opintoja. Tämä jätti tutkinnon sisällä tilaa (60–80 opintoviikkoa) kaikille yhteisille ja opiskelijan valitsemille muille opinnoille. Kirkolliseen ammattipätevyyteen vaadittavat 60 opintoviikkoa voitiin sijoittaa tutkintoon eri tavoin.

Työryhmän mielestä perusopintojen luonteiset teologis-kirkolliset opinnot voisivat olla yhteisiä diakonin, diakonissan ja kirkon nuorisotyönohjaajan kelpoisuuteen tähtääville opiskelijoille. Kirkollisten opintojen kokonaisuuteen tuli olla mahdollista sisällyttää myös muuta kuin keskeisesti omaan ammattipätevyyteen liittyvää kirkollista ainesta. Siten nuorisotyötä opiskeleva voisi opiskella myös diakoniaa ja päinvastoin.

Piispainkokouksen päätöksellä tuli varmistaa, etteivät harjoittelut kaventaisi liikaa muun opiskelun osuutta. Harjoittelun osuus tuli olla enintään 10 opintoviikkoa. Mikäli koulutussuunnitelmat täyttäisivät valmistellut periaatteet, työryhmän mielestä piispainkokouksen ei tarvitsisi enää käsitellä eri ammattikorkeakoulujen suunnitelmia.

Diakonian, diakonissan tai kirkon nuorisotyönohjaajan virkaan kelpoistavaan tutkintoon tuli sisältyä ”vähintään 60 opintoviikkoa Raamatun ja kristinuskon tuntemukseen johdattavia sekä kirkon työhön liittyviä opintoja”. Päättötöiden osuus sai olla korkeintaan kahdeksan opintoviikkoa ja kirkollisen työn alalla suoritettua harjoittelua korkeintaan 10 opintoviikkoa. Työryhmä esitti, että piispainkokous asettaisi ammattikorkeakoulututkintojen seurantaryhmän.

Pyydetty vastaukset tulivat Diakilta, Lahden diakoniaopistolta, Oulun Diakoniaopistolta, Raudaskylän Kristilliseltä Opistolta ja Suomen Kirkon Sisälähetykseuran oppilaitokselta. Lisäksi sitä kommentoivat erinäiset muut tahot. Myönteisesti suhtauduttiin siihen, että piispainkokous päättäisi tutkintojen yleisistä hyväksymisperusteista eikä jokaista yksittäistä koulutussuunnitelmaa käsiteltäisi erikseen piispainkokouksessa.

Tutkinnoille asetettavat kriteerit haluttiin esitettäväksi melko yleisellä tasolla. Samoin oli perusteltua sallia kirkollisen aineksen joustava sijoittaminen eri opintokokonaisuuksiin. Palautteissa pidettiin välttämättömänä niin sanottua kaksoiskelpoisuutta, jonka mukaan kirkollinen tutkinto tuotti myös yhteiskunnallisen kelpoisuuden. Diakonissakoulutuksessa sairaanhoitokoulutuksen erityissäädökset oli otettava huomioon. Esitettyä seurantaryhmää tai vastaavaa asiantuntijaryhmää pidettiin tarpeellisena. (Piispainkokouksen työryhmä Voitto Huotari, Heikki Mäkeläinen, Hannu Juntunen, Valmistelumuistio 14.5.1996.)

Diakin vastauksen laati rehtori Simo Lahtisen johtama työryhmä, jonka sihteerinä toimi Marja Pesonen ja jäseninä Olli Holmström, Tuomo Jukkola, Kari Latvus ja Lauri Uljas. Lausunnossa pidettiin piispainkokouksen

työryhmän muistiota selkeänä. Hyväksymiskriteereiden määrittelyä suhteellisen yleisellä tasolla Diak piti tarkoituksenmukaisena.

Diakin mielestä tutkintorakennetta ja virkakelpoisuuksia ei pitänyt sitoa liian kiinteästi toisiinsa, koska virka- ja kelpoisuus rakenne oli muuttumassa. Ammatillisen korkea-asteen idean mukaan tutkinto tuotti laaja-alaisempaa osaamista kuin mitä yhden viran kelpoisuus edellytti. Työryhmän periaatetta, että tutkinnot vastaisivat olemassa olevia kirkollisia kelpoisuuksia, Diak piti liian rajaavana.

Diak esitti, että terveysalan säännellyn koulutuksen takia diakonisojen tutkinnossa teologisten ja kirkollisten opintojen yhteismäärä olisi 55 opintoviikkoa. Diakonin ja kirkon nuorisotyönohjaajan koulutuksen osalta se yhtyi ehdotukseen 60 opintoviikosta. Koska harjoittelu oli olennainen osa ammattikorkeakouluopiskelua, Diak esitti, että sen osuus teologis-kirkollisista opinnoista olisi 15 opintoviikkoa, kun taas työryhmän esitys oli 10 opintoviikkoa. Päättötyöhön Diak kannatti 10 opintoviikon varaamista työryhmän ehdottamien kahdeksan opintoviikon sijasta.

Diakonin ja nuorisotyönohjaajan koulutuksen samansuuntaisuudesta Diak ei muuttanut kantaansa. Oli mahdollista saada kelpoisuus näihin virkoihin lähes samoilla opinnoilla. Tämä oli sisältynyt jo sen aiempiin esityksiin. (Luonnos Diakin kommentiksi piispainkokouksen työryhmän esityksestä ammattikorkeakoulututkintojen hyväksymiskriteereistä 27.5.1996; Kommentti työryhmän valmistelumuistioon ammattikorkeakoulututkinnon hyväksymisperusteista. Diak piispainkokouksen työryhmälle 11.6.1996; Ammattikorkeakoulututkinnon hyväksymisperusteet. Piispainkokouksen kirjelmä nro 4 Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy:lle 18.9.1996. Piispainkokouksen istunto 17.–18.9.1996 Joensuussa.)

Piispainkokous oli tavoitellut kirkollisten toimenkuvien laaja-alaisesti ja halunnut pysäyttää sektoroitumisen eli seurakunnan toimintojen pirstoutuminen kapeiksi erikoisaloiksi. Tässä valmisteluvaliokunta saattoi todeta palautteet samanhenkiseksi. Niissä haluttiin laaja-alaista koulutusta ja kritisoitiin ajattelua, jossa yksi tutkinto antoi kelpoisuuden määriteltyyn virkaan. Koska kirkko ei kuitenkaan ollut päättänyt diakonaatin uudistamisesta eikä sen sisältöä voitu ennakoida, valmisteluvaliokunnan mielestä piispainkokouksen oli pitädyttävä kirkon olemassa olevaan virkakäsitykseen ja sen mukaisesti kirkollisiin ammatteihin ja määriteltävä, mikä tutkinto antoi kirkollisen kelpoisuuden.

Valmistusvaliokunta yhtyi työryhmän linjauksiin. Tutkintojen hyväksymiselle määriteltäisiin yleiset ehdot. Jokaista suunnitelmaa ei tarvitsisi käsitellä erikseen. Joustava menettely antaisi tilaa tutkintojen rakenteiden ja sisältöjen kehittämiseksi, eikä piispainkokousta tarvittu teologis-kirkollisen aineksen sijoittelun tutkimiseen. (Ammattikorkeakoulututkinnon hyväksymisperusteet. Piispainkokouksen kirjelmä nro 4 Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy:lle 18.9.1996. Piispainkokouksen istunto 17.–18.9.1996 Joensuussa.)

Valmistusvaliokunnan mielestä piispainkokouksen tuli pitää kiinni kaksiskelpoisuuden periaatteesta. Se oli kirkon ja yhteiskunnan edun mukaista ja tärkeää opiskelijalle. Palautteen perusteella oli pääteltävissä, että kaksiskelpoisuuden oli mahdollista toteuttaa 140 opintoviikon ammattikorkeakoulututkinnolla.

Diakonissakoulutukseen sisältyi kuitenkin ongelmia. Palautteiden mukaan 140 opintoviikon ammattikorkeakoulututkintoon olisi jäänyt tilaa kirkolliselle ainekselle vain 20 opintoviikkoa, jos diakonissan tutkintoon sisällytettäisiin direktiivien mukainen terveydenhoitoalan 120 opintoviikon koulutus. Piispainkokouksen työryhmä ja valmistusvaliokunta olivat ymmärtäneet oppilaitosten suunnitelmat niin, että terveydenhuollon ja diakonian koulutukset voitiin toteuttaa sisäkkäin.

Diak oli katsonut, että diakonissakoulutuksessa teologis-kirkollisen aineksen osuus olisi vain 55 opintoviikkoa, koska muuten jäisi liian vähän tilaa harjoittelulle. Lahden diakoniaopisto pelkäsi kirkollisen ja yhteiskunnallisen kelpoisuuden ristiriitaa, jos annettaisiin liian tiukkoja määräyksiä. Oulun diakoniaopisto piti mahdollisena 60 opintoviikkoa, jos harjoittelussa voitiin opiskella sekä sairaanhoitoa että teologiaa. Sisälähetysseuran opisto uskoi, että 60 opintoviikon kokonaisuus jätti riittävästi tilaa saada terveydenhoidon kelpoisuus.

Raudaskylän Kristillinen Opisto oli toivonut pohdittavaksi, voitiinko 140 opintoviikon tutkintoon sisällyttää kirkon nuorisotyön ohjaajan ja diakonin tutkinnot. Valmistusvaliokunta piti tätä mahdollisena, mikäli opintojen sisällöt täyttivät määriteltävät ehdot, mutta ei hyväksynyt Diakin suunnitelmaa diakonin ja kirkon nuorisotyönohjaajan kelpoisuuden saamisesta jokseenkin samoilla opintosuorituksilla. Diakonian ja nuorisotyön koulutuksen pitkälle menevä integrointi edellytti sen mielestä lisää periaatteellisia pohdintoja. Huomattava osa teologis-kirkollisista opinnoista voitiin valmistusvaliokunnan mielestä toteuttaa yhteisinä.

Palautteessa haluttiin myös täsmennettäväksi, että opinnäytetyön tuli liittyä opiskeltavaan ammattialaan, mitä valmistusvaliokunta piti ”lähes itsessään selvänä”. Se täsmensi säädösesitystä niin, että ”päättötyön osalta teologis-kirkollisiin opintoihin voidaan lukea 10 ov edellyttäen, että päättötyö on tehty kirkon työhön liittyvästä aiheesta.” (Ammattikorkeakoulututkinnon hyväksymisperusteet. Piispainkokouksen kirjelmä nro 4 Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy:lle 18.9.1996. Piispainkokouksen istunto 17.–18.9.1996 Joensuussa.)

Piispainkokous päätti istunnossaan 17.–18.9.1996, että ammattikorkeakoulututkinto antaisi diakonin tai diakonissan tai kirkon nuorisotyönohjaajan kelpoisuuden, mikäli 140 opintoviikon tutkinto täytti sen määrittämät ehdot. Tutkintoon kuuluvien opintojen tuli sisältää vähintään 60 opintoviikkoa Raamatun, kristinuskon ja kirkon hengellisen elämän tuntemukseen johdattavia opintoja sekä kirkon työhön liittyviä ammattiopintoja. Teologisia opintoja tuli olla vähintään 10 opintoviikkoa ja kirkollisen työn ammattiopintoja vähintään 50 opintoviikkoa. Diakonin tai diakonissan kelpoisuutta varten tuli olla diakonian ammattiopintoja vähintään 35 opintoviikkoa ja kirkon nuorisotyönohjaajan kelpoisuutta varten nuorisotyön ammattiopintoja vähintään 35 opintoviikkoa.

Kirkon työhön valmentavista ja ammattiin tähtäävistä opinnoista opinnäytetyön osuus sai olla enintään 10 opintoviikkoa edellyttäen, että se liittyi kirkon työhön. Tutkintoon kuuluvaa harjoittelua voitiin lukea päätöksessä tarkoitettuun 60 opintoviikon kokonaisuuteen enintään 10 opintoviikkoa edellyttäen, että se oli suoritettu jollakin kirkollisen työn alalla.

Opiskelijalle annettavaan tutkintotodistukseen oli merkittävä, että hänen suorittamansa tutkinto antoi piispainkokouksen hyväksymän kelpoisuuden joko diakonin, diakonissan tai kirkon nuorisotyönohjaajan virkaan. Mikäli opiskelija halusi kelpoisuuden useampaan kuin yhteen virkaan, hänen tuli suorittaa asianomaiset lisäopinnot joko tutkinnon yhteydessä tai sen lisäksi. (Ammattikorkeakoulututkinnon hyväksymisperusteet. Piispainkokouksen kirjelmä nro 4 Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy:lle 18.9.1996. Piispainkokouksen istunto 17.–18.9.1996 Joensuussa.)

Piispainkokouksen ohella kirkkohallitus antoi ohjeita Diakille. Keväällä 1996 lähettämässään kirjeessä se totesi piispainkokouksen pitävän ”tärkeänä kaksoispätevyyttä, jolloin valmistuneella on mahdollisuus saada koulustaan vastaava työ muuallakin kuin kirkon tehtävissä”. Kirkkohallitus

korosti ”arvostavansa sitä, että työyhteisössä kirkon kanssa toimivat oppilaitokset kouluttavat myös muihin tehtäviin yhteiskunnassamme”. Lama-tilanteessa kirkkohallitus pelkäsi, ettei rekrytoinnissa ja opiskeluaikana luotaisi liiallisia odotuksia kirkon mahdollisuuksiin työllistää kirkon virkoihin. Toisaalta kirkkohallitus muistutti eläkkeelle jäävien määrän kasvavan huomattavasti vajaan kymmenen vuoden kuluttua. (Ammatillinen koulutus ja kirkon työvoimatarve. Vikström ja Mäkeläinen Diakonia-ammattikorkeakoululle 2.4.1996.)

Kirkollinen ohjaus oli kirkollisten tutkintojen osalta painokasta. Huomiota kiinnittää, että kirjeen lähettäjä oli kirkkoneuvos Heikki Mäkeläinen, joka oli samalla Diakin hallituksen puheenjohtaja. Yllättävää piispainkokouksen laajoissa valmisteluissa Diakin anomusten osalta oli se, että opetussuunnitelman ilmiöpohjaisesta pedagogisesta perusratkaisusta ei keskusteltu lainkaan.

Diakin organisaation muotoutuminen

Sidokset kirkkoon olivat olemassa myös taustayhteisöjen kautta. Kun kokeilulupa vuonna 1995 saatiin, mukana oli viisi omistajatahoa ja niillä kullakin omissa toimitiloissaan eräänlainen nimikkoyksikkö. Diak muodostui Alppikadun, Järvenpään, Kirstinkadun, Kauniaisten ja Porin yksiköistä. Väliaikaisen kokeiluluvan saamisen jälkeen kirkollisen ammattikorkeakoulun pohja laajeni. Vuonna 1997 mukaan liittyi Pieksämäen yksikkö, jonka taustayhteisö, Kirkkopalveluiksi muotoutumassa ollut Suomen Kirkon Sisälähetysseura, allekirjoitti osakassopimuksen heinäkuussa 1996. Sisälähetysseura oli tätä ennen tuloksetta neuvotellut ammattikorkeakoulutuksen toteuttamista laajemmalla alueellisella pohjalta ja lähes yksin. (Malkavaara 2005, 320–325.)

Kirkollisen koulutuksen kannalta erilliskysymyksen muodosti ammattikorkeakoulun omistajaksi vuonna 1998 tullut Turun kristillisen opiston säätiö. Koulutus toteutui Turun yksikössä. Sen ohjelmassa ei ollut kirkollisia tutkintoja. Turusta muodostui koulutustehtävänsä kannalta muista poikkeava yksikkö, jonka kahdessa koulutusohjelmassa koulutettiin medianomeja ja viittomakielen tulkkeja. Medianomikoulutus siirtyi Turun ammattikorkeakoululle vuoden 2011 alusta.

Diakin saatua vakinaisen toimiluvan vuonna 2000 mukana aloittivat uusina Lahden ja Oulun yksiköt, kun Oulun Diakonissalaitos ja Lahden Dia-

koniasäätiö olivat liittyneet Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy:n omistajien joukkoon 2.8.1999. Molemmat olivat aloittaneet toimintansa kirkollisina ammattikorkeakouluyksikköinä seudullisten ammattikorkeakoulujen yhteydessä jo vuonna 1992. (Ryökäs 2000, 8-11.)

Diakin ulkopuolelle jäivät kirkon nuorisotyönohjaajakoulutuksista Lärkullan opetusyksikkö ruotsinkielisessä Yrkeshögskolan Sydvästissä sekä yhteisöpedagogiikan koulutusohjelmaan sijoitettu kirkon nuorisotyönohjaajien koulutus Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun (myöhemmin Centria) Raudaskylän yksikössä. (Ryökäs 2000, 10.)

Opetusministeriö vaati ammattikorkeakouulta ja niiden joukossa Diakilta verkoston rakenteellista tiivistämistä. Diakille vaatimus tarkoitti käytännössä yksiköiden vähentämistä, organisaation uudistamista ja taustayhteisöjen suoran vaikutuksen lieventämistä. Ensin sulautettiin yhteen Helsingissä toimineet Alppikadun ja Kirstinkadun yksiköt Helsingin yksiköksi (2002). Vuonna 2006 rakennetta tiivistettiin edelleen, kun muodostettiin neljä yksikköä: Diak Etelä, Diak Länsi, Diak Itä ja Diak Pohjoinen.

Vuoden 2006 organisaatiomuutoksen yhteydessä Lahden diakoniasäätiö luopui omistuksestaan Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy:ssä. Sen osakkeet joutuivat hetkeksi Diakin omaan omistukseen, mutta ne myytiin Kirkon keskusrahastolle maaliskuussa 2007. Diak oli pitkään tavoitellut sitä, että kirkollisen ammattikorkeakoulun tärkein työelämäkumppani, Suomen ev.lut. kirkko, tulisi sen omistajaksi. (Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy:n ylimääräinen yhtiökokous 2.3.2007.)

Taustayhteisöjen ja Diakin välisen suhteen muutosta ilmentävät toimipaikkojen nimet. Diakin alkuvaiheessa lähtökohtana oli paikallinen ohjaus ja yhteys. Tämä näkyi nimissä Alppikadun yksikkö, Järvenpään yksikkö, Kautiaisten yksikkö, Kirstinkadun yksikkö ja Porin yksikkö. Seuraavassa muutosvaiheessa painottuivat Diakin valtakunnallisuus ja alueellisuus, kun neljä yksikköä nimettiin ilmansuunnittain. Aiemmat opetusyksiköt säilyivät toimipaikkoina. Kolmas, vuonna 2012 toteutettu rakenneuudistus korosti keskittämistä ja Diakin kokonaisuutta. Siinä synnyttiin viisi valtakunnallista osaamisaluetta, joiden nimet, Kasvu ja asiantuntijuus, Osallisuus ja terveys, Kirkko ja yhteiskunta, Johtaminen ja palvelujärjestelmät sekä Voimavarat ja laatu, palvelevat sisäistä organisoitumista.

Diakin yksiköiden toimiminen vuokralaisena omistajan tiloissa paikallisena korkeakouluyksikkönä korosti niiden ideologista samastumista toisiinsa.

Seurakuntaopiston yhteiskunnallis-ekumeeninen ”Järvenpään henki” siirtyi Diakin Järvenpään yksikköön, samoin raamattuopistolaisuus Diakin Kauniaisten yksikköön. Diakin kokonaisuuden vahvistaminen on purkanut tätä piirrettä ja näitä sidoksia vähin erin.

Ensimmäisenä ”oman yksikön” menetti Helsingin Evankelinen Opisto (2002). Lahden yksikkö lakkautettiin vuoden 2006 lopussa. Helsingissä luotiin oma kampus vuonna 2007 ja Turussa Diakin yksikkö siirtyi Turun kristilliseltä opistolta vuonna 2010. Diakin toiminta Järvenpään ja Kauniaisten kampuksilla loppui vuoden 2015 lopussa. Helsingin uusi kampus Kylässaarenkujalla aloitti toiminnan vuoden 2016 alussa. Sinne muuttivat Helsingin, Järvenpään ja Kauniaisten toimipisteiden opetusryhmät. Muutokset ovat koskettaneet syvimmin eteläisintä Suomea. Oulussa, Pieksämäellä ja Porissa Diak toimii edelleen omistajayhteisön tiloissa.

Diakin hallituksen muodostivat vuoteen 2004 saakka osakeyhtiön omistajien yhtiökokouksessa nimeämät edustajat. Tällöin ammattikorkeakoululain edellyttämän korkeakouluautonomian takia muodostettiin Diakin sisäinen hallitus, jonka jäsenet valittiin korkeakoulun henkilöstöstä ja työelämän edustajista. Ylläpitäjien muodostama osakeyhtiön hallitus jatkoi ennaltaan tosiasiallisen vallan käyttäjänä. Vuoden 2014 lopulla Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy:n yhtiökokous valitsi ammattikorkeakoululain taas muututtua sen mukaisen uuden hallituksen. Omistajien edustajien lukumääräksi tuli neljä, sidosryhmien edustajia ja asiantuntijoita valittiin kolme, henkilöstön ja opiskelijoiden edustajia kumpiakin yksi.

Diakin rikkaus uskonnollisessa moneudessa

Alkuvaiheista lähtien Diakissa on korostettu yhteisyyttä ja yhtenäistä tahoja sekä kaikkien mukana olevien koulutuksen jatkuvuutta. Kaikki yhteisöt sopivat yhteisestä koulutusohjelmasta, vaikka painotuksissa oli teologisia näkemyseroja. Vahvojen taustayhteisöjen kulttuurien omaleimaisuudet tulivat ajoittain selvästi näkyviin.

Diakin taustassa vallitsee kirkollinen moneus, jollaista on kutsuttu eräänlaiseksi kirkon sisäisen ekumenian koekentäksi. (Piispa Eero Huovisen keskustelupuheenvuoro 12.2.2007). Yhtiön osakassopimuksen mukaan ”yhtiö on toiminnassaan yleishyödyllinen ja korostaa raamatullis-tunnustuksellista arvopohjaa. Yhtiön osakkaat kunnioittavat sekä toistensa että jokaisen yksi-

kön perinnettä ja omaleimaisuutta”. (Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy:n osakkeenomistajien välinen osakassopimus 20.5.2003.)

Diakin omistajat ovat isoja kirkollisia diakonia- ja koulutussäätiöitä sekä kirkon keskusrahasto eli kirkkohallitus. Niiden perintönä ja niiden ohjauksessa Diak on olemukseltaan kirkollinen ammattikorkeakoulu. Kirkollinen koulutus on myös sen ainoa valtakunnallinen erityistehtävä ja samalla olemassaolon tae. Kirkollisuus tai jokin tietty uskonnollinen vakaumus ei kuitenkaan ollut rekrytointiperusteena oppilaitoksissa, joista Diak muodostettiin eikä myöhemmin Diakissa. Siksi Diakissa vallitsee katsomusten moneus myös niin, että henkilöstössä on myös uskonnollisesti välinpitämättömiä ja uskontokriittisiä.

Diakiin vakiintui vuosiksi käytäntö, jossa kukin yksikkö edusti taustayhteisönsä perinnettä ja arvoja, joten ammattikorkeakoulun koulutustehtävää toteutettiin keskenään melko erilaisissa ympäristöissä. Vasta vuoden 2006 organisaatiouudistus, joka toteutettiin opetusministeriön taholta tulleen paineen takia, rikkoi ”ilmansuuntayksikköineen” oikeutuksen tältä ajattelutavalta.

Erilaisista kristillisistä perinteistä nousevat oppilaitokset muodostivat yhden Diakin. Yhteistyötä ja yhteistä ammattikorkeakoulua monet pitivät lähes mahdottomana ajatuksena. Uudistus kuitenkin toteutui. Yhteinen prosessi vaiheineen on pitkän ajan ja monien tekijöiden summa. Diakissa jouduttiin olosuhteiden pakosta heti alusta alkaen opettelemaan eri maailmankatsomusten ja omien ennakkoluulojen kohtaamista. Vaikeita tunteita ja voimakkaita mielenilmauksia ei kaikissa organisaation uudistamisen vaiheissa ole pystytty välttämään.

Tulevaisuus – mahdollisuuksia ja haasteita

Samat tekijät kuin Diakin syntyvaiheessa vaikuttavat edelleen mutta uudessa yhteiskunnallisessa tilanteessa. Opetusministeriö ohjaa ja määrittää rahoituspohjan, mutta kirkon jäsenmäärä ja sen henkilöstön kehityslinjat vaikuttavat Diakissa kirkollisen tutkinnon suorittaneiden työllistymiseen. Yhteiskunnan moninaistuessa uskonnollisuuden tuntemisen, uskontolukutaidon ja uskontojen välisen keskustelun tarve on kasvava.

Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välinen suhde on tullut aktiivisen keskustelun kohteeksi entistä painokkaammin. Opetusministeriö on selvittänyt ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhdistämistä, ja ainakin Lapin,

Lappeenrannan ja Tampereen alueella on tehty päätöksiä yhteisten korkeakoulukeskittymien tai jopa yhteisen hallinnon rakentamisesta. Diakin ei ole kirkollisena yksityisenä ja valtakunnallisena ammattikorkeakouluna vaivatonta integroitua minkään kotimaisen korkeakoulun kanssa, mutta kumppanuuksia ja yhteistyösuhteita rakentamalla senkin lienee vastattava tähän tulevaisuushaasteeseen.

Kirkon jäsenmäärä on viime vuosina vähentynyt. Samalla on käyty keskustelua entistä laaja-alaisempien ammattilaisten tarpeesta. Seurakuntien taloudellisen pohjan heikentyminen vaikuttaa virkojen täyttämiseen tai täyttämättä jättämiseen. Kun perheiden uskonnollinen kasvatus vähenee, on entistä tärkeämpää, että seurakunnissa on korkeatasoisen koulutuksen saaneita nuorisotyön ja varhaiskasvatuksen asiantuntijoita. Diakonian tarve ei yhteiskunnassa ole vähentynyt, vaan huono-osaisten määrä on kasvanut ja huono-osaisuuden notkelmat syventyneet. Etnisten vähemmistöjen kasvamisen aiheuttaa kysymyksiä myös diakoniatyössä. Kaikki nämä merkitsevät uudenlaisen ammatillisuuden kehittämisen tarvetta.

Diakin syntyvaiheessa huolta aiheutti se, hyväksyykö kirkko Diakin koulutusohjelman sellaiseksi, joka antaa tutkinnon suorittaneille kelpoisuuden toimia diakonissana, diakonina ja kirkon lapsi- tai nuorisotyönohjaajana. Piispainkokous arvioi kriittisesti sille toimitettua koulutusohjelma-aineistoa, mutta loi sitten kriteerit kirkollisten ammattikorkeakoulututkintojen kelpoisuuksille. Päätöksensä se satoi valmisteltavana olleeseen diakonaattikysymyksen eli diakonin vihkimysviran ratkaisuun.

Vuonna 2016 diakonaattikysymys on edelleen ratkaisua vailla. Yli 20 vuoden ajan tema on ollut keskeytyksettä valmisteltavana, mutta eri komiteoiden ja työryhmien ehdotukset on kaadettu toistamiseen. Pääratkaisuehdotusten mukaan kirkolla olisi joko kolme vihkimysvirkaa tai sen virka jakautuisi piispan, papin ja diakonin virkoihin, joista viimeiseen lukeutuisivat diakonissat ja diakonit sekä varhaiskasvatuksen ja nuorisotyön ohjaajat, useimmissa ehdotuksissa myös lähetyssihteerit ja kanttorit. Diakille kysymys on tärkeä, koska pääosa hahmoteltuun virkaan lukeutuvista saa siltä ammatillisen peruskoulutuksensa.

Marraskuussa 2015 kirkolliskokous jätti jälleen hyväksymättä kirkkohallituksessa valmistellun esityksen uudesta diakonivirasta ja lähetti asian valmisteltavaksi. Kirkolliskokouksen perustealiokunnan uusi kanta oli, että jatkossa diakonivirkaa tulisi valmistella niin, että tähän vihkimysvirkaan lu-

keutuisivat vain diakoniatyötä tekevät. Lähes 30 vuoden ajan keskustelua on käyty niin, että vihkimysvirkaan koottaisiin useita kirkollisia koulutusammattajeja. Diakonit ja kirkon nuorisotyönohjaajat saavat Diakissa sosionomin koulutuksen, ja heidän koulutussisältönsä poikkeavat toisistaan vain vähän. Diakin kannalta on ongelma, jos kirkko lukee vihkimysvirkaansa diakonit ja diakonissat, mutta ei varhaiskasvatuksen ja nuorisotyönohjaajia.

Kirkon keskushallintoa uudistettaessa ja piispainkokouksen tehtäviä kevennettäessä kirkollisiin ammatteihin johtavien koulutusten hyväksyminen siirtyi muiden kuin pappien koulutuksen osalta kirkkohallitukselle. Aiemmat päätökset kelpoisuuksista oli tehty kymmeneksi vuodeksi. Aikaraja päättyi vuoden 2015 lopussa. Kiireessä kirkkohallitus ratkaisi asian kirkkolaisa mainittujen virkojen osalta ja päätti diakoniatyöntekijöiden ja kanttoreiden kelpoisuuksista, mutta jätti nuorisotyön ja varhaiskasvatuksen ohjaajien tilanteen villiksi.

Seurakunnat ovat siten vapaat palkkaamaan varhaiskasvatuksen ohjaajan tai nuorisotyönohjaajan virkoihin henkilöitä, joilla ei ole sellaista ammattikorkeakoulututkintoa, joka vielä vuoden 2015 loppuun saakka oli ehtona virkaan valinnalle. Asiasta kirkkohallitus on lähettänyt seurakunnille tiedonannon, joten pelkästä huolimattomuudesta ei ole kysymys. Diakin koulutustehtävän näkökulmasta tilanne on keväällä 2016 se, että kirkolle varhaiskasvatuksen ja nuorisotyön ohjaajat ovat eriarvoisessa asemassa kuin asemaltaan turvatut diakonit ja diakonissat.

Täysin samat kysymykset ovat siten pinnalla ja keskustelunalaisina kuin Diakin perustamisvuotena 1996, vaikka tilanne on muuten muuttunut. Suurin ero on siinä, että 20 vuotta sitten kirkon koulutusammattajeja ja niiden kehitystä katsottiin optimistisesti. Nyt pessimismistä tuottavat yleisten työllisyysnäköymien ohella kirkon omat ratkaisut, joilla se on ajanut kasvatusalan työntekijöitä seurakunnissa diakoniatyöntekijöitä huonompaan asemaan.

Taustayhteisöt ovat painottaneet omistajuuttaan, perinnettään ja reviiriään. Diak on kuitenkin osoittanut olevansa oma kokonaisuutensa, itsenäinen ammattikorkeakoulu. Nykyisin taustayhteisöt ovat entistä vahvemmin työelämäyhteistyötahoja. Kumppanuudet ovat molemmille merkittäviä ja niitä kehitetään edelleen.

Diakissa on harjoiteltu vakaumusten ja uskontojen välistä keskustelua, koska siinä ovat yhdistyneet suomalaisen luterilaisuuden erilaiset taustat ja kulttuurit. Se on merkinnyt suvaitsevaisuutta, yhdessä elämistä ja toimimis-

ta yhteisen tavoitteen hyväksi. Nykyisessä Diakissa on laaja kirjo eri uskontojen edustajia sekä itseään uskonnottomina pitäviä. Tällaisena oppilaitos auttaa siellä opiskelevia ja työtä tekeviä tunnistamaan katsomusten ja uskonnon merkityksen ja etsimään tapoja erilaisten katsomusten keskinäiselle ymmärrykselle ja yhteistyölle niin työssä kuin muussa elämässä.

Kaikilla koulutusaloilla tarvittaisiin uskonnot huomioon ottavaa kulttuurisensitiivistä työtettä. Se vahvistaisi kykyä työskennellä moniarvoisissa ja -uskontoisissa ympäristöissä. Diakissa on opittu, että välillä tarvitaan etäisyyttä, mutta lopulta ongelmat ratkaistaan vain kuulemalla ja kohtaamalla. Metodi auttaa estämään kulttuurisensitiivisyyden puutteesta ja uskontolukutaidottomuudesta johtuvia konflikteja. On entistä tärkeämpää löytää uskontoon tai kulttuuristaan liittyvän vihapuheen tunnistamisessa tai konfliktinhallinnassa tarvittavia keinoja.

LÄHTEET

Painamattomat lähteet

- Diakonia-ammattikorkeakoulun arkisto, Helsinki.
- Olavi Rimpiläinen ja Timo Komulainen useille vastaanottajille 24.10.1995.
- Mäkeläinen ja Räikkönen Suomen ev.lut. kirkon piispainkokoukselle 15.1.1996. Sisältää asiakirjan: Diak: Diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatustalon koulutusohjelma. Piispainkokouksen käsiteltäväksi 12.1.1996.
- Piispainkokouksen valmistusvaliokunnan mietintö. Lähetetty Diakille 25.1.1996.
- Täydennys Diakonia-ammattikorkeakoulun 15.1.1996 päivättyyn anomukseen. Diakonia-ammattikorkeakoulu piispainkokouksen valmistusvaliokunnalle/Hannu Juntuselle 30.1.1996.
- Piispainkokouksen kirjelmä nro 5 Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy:lle 13.2.1996.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu (Kari Latvus, Kari Kopperi, Jarmo Kökkö, Olli Holmström ja Simo Lahtinen) Diakonaattikomitealle 18.3.1996 (Asiakirjassa virheellinen vuosiluku 1995): Esitys palautelauseksi laaja-alaisesta diakonian virasta.
- Ammatillinen koulutus ja kirkon työvoimatarve. Arkkipiispa John Vikström ja kirkkoneuvos Heikki Mäkeläinen Diakonia-ammattikorkeakoululle 2.4.1996.
- Hannu Juntunen Diakille ja neljälle muulle oppilaitokselle 14.5.1996. Sisältää asiakirjan: Piispainkokouksen työryhmä Voitto Huotari, Heikki Mäkeläinen, Hannu Juntunen, Valmistelumuiotio 14.5.1996.
- Luonnos Diakin kommentiksi piispainkokouksen työryhmän esityksestä ammattikorkeakoulututkintojen hyväksymiskriteereistä 27.5.1996.
- Kommentti työryhmän valmistelumuiotioon ammattikorkeakoulututkinnon hyväksymisperusteista. Diak piispainkokouksen työryhmälle 11.6.1996.
- Opetusministeriö (Jan-Erik Enestam ja Tarja Lehtinen) Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy:lle 10.7.1996. Päätös oppilaitoksen ylläpitämisluvasta.
- Diakonaattikomitea/Timo Komulainen sen kyselyyn vastanneille. 30.8.1996. Sisältää asiakirjan: Työntekijäryhmien kannanotot.
- Ammattikorkeakoulututkinnon hyväksymisperusteet. Piispainkokouksen kirjelmä nro 4 Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy:lle 18.9.1996. Piispainkokouksen istunto 17.–18.9.1996 Joensuussa.
- Suomen ev.lut. kirkon koulutuksen kysymyksiä. Muistio 19.3.2001. Työryhmä Outi Kinttula, Tuula Wallenius, Kai Henttonen.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy:n osakkeenomistajien välinen osakassopimus 20.5.2003.
- Kirkon keskusrahaston tuki kirkon virkaan kouluttaville laitoksille ja järjestöille. Työryhmän selvitys. Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto. Sarja C 2003:2.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy:n ylimääräinen yhtiökokous 2.3.2007. Pöytäkirja

Kirjallisuus

- Antila, Jaakko Olavi 2014. Kansankirkko ristipaineessa. Suomen luterilainen kirkolliskokous 1974–2011. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Autio, Veli-Matti 1997. Opetusministeriön historia VII. Vakiintuneisuudesta uusien muotojen etsimiseen 1981–1995. Helsinki: Opetusministeriö.
- Heikkilä, Matti 2000. Diakoniabarometri 1999. Diakonian alalla toimivien käsityksiä yhteiskunnan kehityssuunnista. Teoksessa Matti Heikkilä, Jouko Karjalainen & Mikko Malkavaara (toim.) *Kirkonkirjat köyhyydestä*. Helsinki: Kirkkopalvelut, 149–168.
- Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko 2000. Vuotoja hyvinvointivaltion turvaverkoissa. Kansalaiskeskustelun merkitys suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa. Teoksessa Matti Heikkilä, Jouko Karjalainen & Mikko Malkavaara (toim.) *Kirkonkirjat köyhyydestä*. Helsinki: Kirkkopalvelut, 212–266.
- Henttonen, Kai 2002. Diakoniaan kouluttaminen. Teoksessa Riitta Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä & Juhani Veikkola (toim.) *Diakonian käsikirja*. Helsinki: Kirjapaja, 363–393.
- Hiilamo, Heikki 2000. Laman uhrien auttaminen diakoniatyössä 1990-luvulla. *Diakonian tutkimus* 1/2010, 7–26.
- Hiilamo, Heikki; Raunio, Antti & Yeung, Anne Birgitta 2007. Lähimmäinen hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Juho Saari & Anne Birgitta Yeung (toim.) *Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa*. Helsinki: Gaudeamus, 220–235.
- Julkunen, Raija 2001. Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Tampere: Vastapaino.
- Jääskeläinen, Pietari 2000. Yhteisvastuukeräyksen ruokapankkiprojekti. Teoksessa Matti Heikkilä, Jouko Karjalainen & Mikko Malkavaara (toim.) *Kirkonkirjat köyhyydestä*. Helsinki: Kirkkopalvelut, 203–211.
- Karjalainen, Jouko 2000a. Perusturvan tuolla puolen. Teoksessa Matti Heikkilä & Jouko Karjalainen (toim.) *Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros*. Helsinki: Gaudeamus, 86–102.
- Karjalainen Jouko 2000b. Ruokapankkien paikallinen vaikuttavuus. – Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko & Malkavaara, Mikko (toim.), *Kirkonkirjat köyhyydestä*. Helsinki: Kirkkopalvelut 2000b, 267–290.
- Kettunen, Paavo 2001. Leipää vai läsnäoloa? Asiakkaan tarve ja diakoniatyöntekijän työ näky laman puristuksessa. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Kotila, Hannu 2004. Tutkimus- ja kehitystoiminnan haasteet ammattikorkeakoulussa. Teoksessa Hannu Kotila & Arto Mutanen (toim.) *Tutkiva ja kehittävä ammattikorkeakoulu*. Helsinki: Edita, 11–23.
- Lampinen, Osmo 2002. Ammattikorkeakoulureformi kansainvälisessä perspektiivissä. Teoksessa Juha-Pekka Liljander (toim.) *Omalla tiellä*. Ammattikorkeakoulut kymmenen vuotta. Helsinki: Edita, 60–79.
- Launonen, Pekka 2004. Nuorisohjaajasta nuorisotyönohjaajaksi. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon nuorisotyönohjaajien koulutus ja ammattitaidon muuttuvat tulkinnat 1949–1996. Väitöskirja. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, A Tutkimuksia 8. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

- Lemmetyinen, Antti 2000. Ruokapankit kirkon diakonian työmuotona. Teoksessa Matti Heikkilä, Jouko & Karjalainen & Mikko Malkavaara (toim.) *Kirkonkirjat köyhyydestä*. Helsinki: Kirkkopalvelut, 195–202.
- Malkavaara, Mikko 2000a. Yhteisvastuukeräyksen viisi vuosikymmentä. Teoksessa Mikko Malkavaara (toim.) *Ei etsi omaansa. Tutkimuksia altruismista ja yhteisvastuusta*. Helsinki: Kirkkopalvelut, 127–227.
- Malkavaara, Mikko 2000b. Diakonian, teologian ja diakonian teologian murrokset. Teoksessa Matti Heikkilä, Jouko Karjalainen & Mikko Malkavaara (toim.) *Kirkonkirjat köyhyydestä*. Helsinki: Kirkkopalvelut, 17–57.
- Malkavaara, Mikko 2002a. Sodasta laman kynnykselle. Köyhyys ja diakonia hyvinvointivaltiota rakennettaessa. Teoksessa Virpi Mäkinen (toim.) *Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä*. Jyväskylä: Atena, 221–260.
- Malkavaara, Mikko 2002b. Diakoniajärjestöt. Teoksessa Riitta Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä & Juhani Veikkola (toim.) *Diakonian käsikirja*. Helsinki: Kirjapaja, 294–316.
- Malkavaara, Mikko 2004. Diakonikoulutus Järvenpäässä 50 vuotta. *Diakonian tutkimus* 1/2004, 37–44.
- Malkavaara, Mikko 2005. Sisälähetysseura – Kirkkopalvelujen toinen juuri 1993–2004. Teoksessa Ilkka Huhta & Mikko Malkavaara (toim.) *Suomen Kirkon Sisälähetysseuran historia. Vuodet 1940–2004*. Helsinki: Kirkkopalvelut, 266–361.
- Malkavaara, Mikko 2007a. Diakonian muutos alkoi jo ennen lamaa. *Diakonian tutkimus* 1/2007, 26–49.
- Malkavaara, Mikko 2007b. Diakoniatutkimus tänään. Tiedeklubin alustus 7.11.2007. Kulttuuri- ja uskontofoorumi FOKUS. Saatavana http://www.kulttuurifoorumi.fi/index.php?blogEntityId=21&red_enabled=true&red_path=fin/puheenvuoro/&id=50&sent=ok.
- Malkavaara, Mikko 2008. Lähetystyötä, kehitysyhteistyötä vai kansainvälistä diakoniaa. – *Diakonian tutkimus* 1/2008, 5–34.
- Malkavaara, Mikko 2015. Diakonia ja diakonivirka. Suomen ev.lut. kirkon julkaisuja 26. *Kirkko ja toiminta*. Helsinki: Kirkkohallitus. Saatavana [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/020A6402AC464E4EC2257E6E004415C4/\\$FILE/255445_KH_Diakonia_ ja_ diakonivirka.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/020A6402AC464E4EC2257E6E004415C4/$FILE/255445_KH_Diakonia_ ja_ diakonivirka.pdf).
- Mäenpää, Heikki 2002. Ammattikorkeakoululainsäädännön kipukohtia. Teoksessa Juhapekka Liljander (toim.) *Omalla tiellä. Ammattikorkeakoulut kymmenen vuotta*. Helsinki: Edita 2002, 42–58.
- Pajamo, Reijo & Tuppurainen, Erkki 2004. *Kirkkomusiikki. Suomen musiikin historia*. Helsinki: WSOY.
- Pyykkö, Raija 2004. Valtion ja kirkon välissä: ammatillisen seurakuntadiakonian muotoutuminen. Teoksessa Lea Henriksson & Sirpa Wrede (toim.) *Hyvinvointityön ammatit*. Helsinki: Gaudeamus 2004, 110–143.
- Rask, Maija 2002. Ammattikorkeakoululaitoksen vakiintuminen ja uudet haasteet. Teoksessa Juhapekka Liljander (toim.) *Omalla tiellä. Ammattikorkeakoulut kymmenen vuotta*. Helsinki: Edita 2002, 31–41.

- Ryökäs, Esko 1995. Minä, diakoni. Tutkimus uusimuotoisesta diakonikoulutuksesta valmistumassa olevien diakonien näkemänä. Helsinki: Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön keskus.
- Ryökäs, Esko 1996. Diakoniakoulutuksen laatu. Diakoniakoulutuksen seurantatutkimuksen opiskelija-analyysin tulos. Helsinki: Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön keskus.
- Ryökäs, Esko 2000. Oppiiko diakonian? Vuosina 1986 ja 1987 hyväksytyjen diakonian koulutusohjelmien onnistuneisuus. Sarja B, 79. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Toiviainen, Kalevi 2004. Ekumeeniset kysymykset kirkolliskokouksessa 1976–2002. Teologinen Aikakauskirja 2/2004, 112–125.
- Veikkola, Juhani 2005. Katson kulkemaani tietä. Teoksessa Sipiläinen, Ilkka & Suviranta, Raili (toim.), Tiellä laajempaan vastuuseen. Juhani Veikkola LXV. Diakonian vuosikirja 2005. Helsinki: Diakonia, 8-27.
- Yeung, Anne Birgitta 2003. The Re-emergence of the church in the Finnish public life? Christian social work as an indicator of the public status of the church. *Journal of Contemporary Religion* 18 (2), 197–211.

TYÖN MERKITYKSELLISYYS JA SPIRITUALITEETTI DIAKIN TYÖYHTEISÖISSÄ

Johdanto

Työelämän organisaatiot joutuvat toimimaan ja selviytymään arvaamattomissa murroksissa ja muutoksissa. Uudistukset ja ketteryyteen pyrkiminen tuottavat organisaatiomuutoksia, tehostamisia, uudelleen suunnittelua, lomautuksia ja irtisanomisia. (Benefiel ym. 2014, 175–176.) Työn epävarmuus ja epäselvyys voivat herättää kysymyksiä siitä, kuka olen, mitä teen ja mikä on tekemäni työn tarkoitus. Työ ja sen päämäärät voivat tuntua merkityksettömiltä. Merkityksellisyyden puute saattaa johtaa tyhjyyden kokemukseen tai vieraantumiseen omasta itsestään, työstään, työyhteisöstään ja työn ideasta. (Kinjerski & Skrypnek 2004, 2.)

Toisaalta työn muutosten ja epävarmuuksien keskellä ihmisillä on paljon myönteisiä odotuksia työstään. Pfefferin (2003) mukaan ihmiset toivovat työltään kiinnostavia tehtäviä, joissa voi oppia, kehittyä ja saada kokemuksia omasta kykeneväisyydestään. Ihmiset toivovat merkityksellistä työtä, joka tarjoaa tunteen tarkoituksesta, yhteyden tunnetta ja myönteisiä suhteita työtovereihin. Työ vain rahan ansaitsemisena ei tyydytä kaikkia, vaan työn halutaan olevan kutsumus, jonka kautta voi ilmaista ja toteuttaa itseään ja muuttaa maailmaa paremmaksi.

Työelämän spiritualiteetti on vakiinnuttanut paikkansa kansainvälisissä työelämän ja johtamisen tutkimuksen konteksteissa. Työelämän spiritualiteettikeskustelu ja -tutkimus pureutuvat työelämän merkityksellisyyden,

arvojen ja eettisyyden pohdintaan. Termillä *the workplace spirituality* viitataan ihmisen spirituaaliseen kokemukseen työpaikallaan. Ihminen haluaa etsiä työssään omiin arvoihinsa perustuvia valintoja ja merkityksellisyyden kokemuksia. (Neal 2000.)

Työelämän spiritualiteettikeskustelu on ajankohtainen muuttuvassa työympäristössä. Ajankohtaisuuden taustalla on monia erilaisia ja yhtäaikaista länsimaita koskettaneita sosiaalisia, kulttuurisia, uskonnollisia ja taloudellisia prosesseja. Yksi merkittävimmistä ilmiöistä on niin sanottu ”spiritualiteetin renessanssi”, joka tarkoittaa erityisesti 1980-luvulla Yhdysvalloissa ja Euroopassa nousutta kiinnostusta spirituaaliteettia ja spirituaalisia ilmiöitä kohtaan. Kehitykseen ovat vaikuttaneet perinteisten uskonnollisten instituutioiden merkityksen väheneminen ihmisten elämässä ja uskonnollisuuden siirtyminen ihmisten yksityisen elämän piiriin. (Esim. Heelas & Woodhead 2005.) Spirituaaliteetin nousu on ilmennyt muun muassa postmateriaalisten sosiaalisten arvojen nousuna. Ihmiset kokevat aikaisempaa tärkeämmiksi sosiaalisen tasa-arvoisuuden, osallisuuden, vapauden, elämän laadun, itseilmaisun ja ympäristön arvot. Työntekijöille arvojen muutos on voinut tarkoittaa tasapainon etsimistä työelämän ja oman henkilökohtaisen elämän arvojen välille. Yhä useampi ihminen odottaa työltään sellaista, joka tyydyttää hänen henkisiä tarpeitaan ja odotuksiaan. (Gull & Doh 2004.)

Tämän artikkelin tavoitteena on kuvata Diakin henkilöstön kokemuksia työelämän spiritualiteetista. Artikkelissa käsitellään kysymyksiä siitä, miten Diakin henkilöstö määrittelee työelämän spiritualiteetin käsitteen ja miten he kokevat työelämän spiritualiteetin toteutuvan Diakissa. Tutkimuksen tarkoituksena on tukea organisaatiokulttuurin kehittämistä, tunnistaa työn mielekkyyden lähteet sekä lisätä keskustelua organisaation ja yksilöllisten arvojen jaettavuudesta.

Työelämän spiritualiteetti

Monet spiritualiteettia koskevat määritelmät vastaavat enemmänkin siihen, mitä se ei ole kuin mitä se on. Spiritualiteetin käsite voidaan ymmärtää kristillisenä hartaudentarjoittamisena tai laajemmin elämän merkitykseen liittyvänä pohdintana. Osa tutkijoista on liittänyt sen erityisesti arvojen ja elämän tarkoituksen etsimiseen. Näin toteutuu erityisesti uskontopedagogiikassa (Tirri & Ubani 2005). Hiljaisuuden retriittejä koskevassa tutkimuk-

sessä spiritualiteetti on liitetty kristilliseen perinteeseen ja erilaisiin meditaatioliikkeisiin (Kotila 2005).

Minna Valtonen (2009) on tehnyt monipuolisen koosteen spiritualiteetin käsitteen käytöstä. Usein spiritualiteetin käsitteellä on korvattu sana uskonto haluttaessa korostaa dynaamisuutta ja yksilöllisyyttä. Tällöin on tehty eroa uskonnon rituaalisuudesta, jäykkyydestä ja uskonnollisista organisaatioista. Empiiriset tutkimukset osoittavat, että erityisesti kaupungeissa asuvat ja nuoret korostavat, etteivät he ole uskovia (religious), vaan henkisiä (spiritual) (Valtonen 2009). Spiritualiteetissa kohtaavat suhde omaan itseen, toisiin ja pyhään (Gothóni 2013, 224–225). Tällöin spiritualiteetin käsitteeseen on liitetty myös yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen ulottuvuus. Spirituaalista herkkyyttä voidaan pitää tärkeänä osana sosiaalityön ja diakoniatyön osaamista (Jokela 2010).

Työelämän spiritualiteetista käytetään englannin kielessä useita rinnakkaisia käsitteitä. Osassa painottuu työyhteisö, kuten *the workplace spirituality*, *the organisational spirituality*, *the spirituality in the workplace*, ja osassa pääpaino on työssä ja työelämässä, kuten *the spirit at work* ja *the spirituality in the business*. Terminologian moninaisuus kuvaa eri tieteenalojen painopisteiden sekä teoreettisten ja kulttuuristen taustojen eroja. (Juntunen & Räisänen 2015.) Yksimielistä konsensusta käsitteiden merkityksistä ei ole löydetty. Tämä johtunee siitä, että spiritualiteettia on tarkasteltu vahvasti yksilön persoonallisena, henkilökohtaisena kokemuksena. Spiritualiteettia on mahdollista tarkastella myös työyhteisöjen, organisaatioiden ja johtamisen näkökulmista. (Ashmos & Duchon 2000, 137; Juntunen & Räisänen 2015, 22.) Työelämän spiritualiteetikeskustelulle on tyypillistä, että spiritualiteetin määritelmät ja sisällöt ovat sidoksissa kunkin yksilön ja yhteisön kokemusmaailmaan. (Juntunen 2016, tulossa.)

Työelämän spiritualiteettiin on liitetty useita erilaisia ulottuvuuksia, joista yleisimmin nostetaan esille seuraavat kolme: 1) työn merkityksellisyys, 2) yhteisöllisyyden kokemus sekä 3) arvojen vastavuoroisuus eli yksilön omien arvojen vastaavuus ja harmonia suhteessa työpaikan edustamiin arvoihin. (Juntunen & Räisänen 2015; Juntunen 2016 tulossa; Ashmos & Duchon 2000; Duchon & Plowman 2005; Rego & Pina e Cunha 2008.) Toiset työelämän spiritualiteetin määritelmät korostavat transsendentaalisuutta, yksilön sisäistä elämää sekä tunnetta tai kokemusta työssä koetusta inhimillisestä kokonaisvaltaisuudesta ja ilosta. (Giacalone & Jurkiewicz 2004; Duchon

& Plowman 2005.) Kinjerski ja Skrypnek (2004, 25–26) kuvaavat työelämän henkeä, *spirit at work*, passioksi, intohimoksi, merkityksen ja tarkoituksen löytämiseksi työssä. Työn henki on kokemusta ja tunnetta siitä, että yksilö voi ilmaista itseään kokonaisvaltaisesti työssä ollessaan ja tuntee syvää yhteyttä heihin, joiden kanssa työskentelee. Yhteys muodostuu ennen muuta yhteisestä käsityksestä työn tarkoituksellisuudesta. Tarkoituksellisuuden kokemus voi syntyä siitä, kun ihmiset tiedostavat palvelevansa työnsä kautta jotain itseään suurempaa. Robert Giacalone ja Carole Jurkiewicz (2004) yhdistävät yksilöllisen ja organisatorisen ulottuvuuden niveltäen sen kulttuuriin ja arvoihin.

Sheep (2006, 360–361) luonnehtii niin ikään spiritualiteetin käsitettä moniulotteisena konstruktiona. Hän ehdottaa spiritualiteettiin neljä ulottuvuutta: 1) yhteys oman itsen ja työpaikan välillä (*self-workplace integration*), 2) merkitys työssä (*meaning in work*), 3) oman itsensä ylittäminen (*transcendence of self*) ja 4) kasvu ja kehittyminen (*growth and development*).

Yhteys oman itsen ja työpaikan välillä tarkoittaa sitä, että ihminen voi tuntea tuovansa kokonaisen itsensä ja olemassaolonsa työelämäänsä. Merkitys työssä tarkoittaa työn syvän tarkoituksen etsimistä ja oman roolin merkitysten etsimistä työelämän konteksteissa. Itsensä ylittäminen tarkoittaa ihmisen yhteyttä johonkin suurempaan kuin mitä hän itse on. Jokin suurempi voi olla toiset ihmiset, asioiden perimmäiset lähtökohdat tai syyt, luonto tai usko korkeampaan voimaan. Neljäs ulottuvuus liittyy työntekijän omaan kasvuun ja kehittymiseen. Jos kaikki työelämän spiritualiteetin ulottuvuudet voivat toteutua, ihmisellä voi olla mahdollisuus kokonaisvaltaiseen kasvuun omassa työssään ja yhdistää työ ja muu elämä kokonaisuudeksi. Organisaatioiden tulisi tarjota ihmisille kokemus persoonallisesta kasvusta ja kehittymisestä.

Spiritualiteetti on herättänyt työelämän konteksteissa kasvanutta kiinnostusta, mutta se on terminologiansa vuoksi aiheuttanut huolta, pelkoa ja pilkkaakin. Käsitettä on ollut vaikea määritellä selkeästi ja sen sisällöllisistä ulottuvuuksista ei ole löydetty yhteistä konsensusta. Spiritualiteetin on pelätty tuovan uskonnon työpaikoille, sen on ajateltu olevan *new age* -mantra tai se on nähty yhtenä työntekijöiden motivaatiota ja tehokkuutta lisäävänä tekijänä. Kysymyksiä on herännyt siitä, halutaanko työntekijästä ottaa kaikki irti. Tuleeko hänen sisäisen elämänsä tai sielunsa toimia tuottavuuden tai tehokkuuden eteen? (Juntunen 2016, tulossa.) Toisaalta, työelämän spiri-

tualiteettia on tarkasteltu kriittisesti ja epäillen, koska sen vaikutusta organisaation tuottavuuteen ja kilpailukykyyn on ollut hankalaa osoittaa. Spiritualiteettia on tutkittu esimerkiksi kansainvälisillä työelämä-, johtajuus- ja sosiologisen tutkimuksen kentillä. Tutkimusta on seurannut erilaisia organisaatioiden kehittämiseen liittyviä käytännön toimia, kuten workshoppeja, seminaareja ja ohjelmia. (Case & Gosling 2010, 258–259.)

Kokemukset spiritualiteetista Diakissa

Artikkeli perustuu Diakonia-ammattikorkeakoulussa tehtyyn tutkimukseen. Diakin toimintaa ohjaavia arvoja ovat kristillinen lähimmäisenrakkaus, sosiaalinen oikeudenmukaisuus, avoin vuorovaikutus sekä laadukas ja tulokellinen toiminta. Diakissa opiskelee noin 2700 opiskelijaa ja henkilökuntaa on 230 henkilöä.

Halusimme tehdä tutkimuksen Diakissa toisaalta siksi, että se on kuvassa omaa arvopohjansa ja erityistehtäväänsä korostanut kristillis-humanistisia arvoja ja haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten tukemista. Julkilausuttuna tavoitteena on myös tukea eri uskontojen välistä yhdessä elämistä ja mahdollistaa eri uskontojen ja uskonnottomien hiljentyminen ja oimien arvojen mukainen henkinen ja hengellinen kasvu ja toiminta. On mielenkiintoista tutkia, minkälaisia ovat henkilökunnan kokemukset spiritualiteetista tällaisessa ympäristössä.

Tässä tutkimuksessa kokosimme Diakin työelämän spiritualiteettia kartoittavan mittariston. Siinä hyödynsimme kolmea yhdysvaltalaiseen työelämän spiritualiteetin tutkimiseen kehitettyä mittaria, kuitenkin soveltaen suomalaisen työelämään. Kyselyn pohja rakentui Rego & Pina e Cunhan (2008) kehittämään mittaristoon (*spirituality at work*). Se sisältää neljä mittattavaa ulottuvuutta, jotka ovat merkityksellinen työ, yhteisöllisyys, organisaation ja yksilöllisten arvojen vastavuoroisuus sekä yksilön sisäinen elämä. Tätä täydensimme johtajuutta kartoittavilla väittämillä, jossa sovelsimme Fryn (2003) kehittämää spiritualiteetin johtamisen teoriaan perustuvaa mittaristoa (*spiritual leadership theory, SLT*). Lisäksi hyödynsimme Kinjerskin & Skrypnekin (2004) kehittämää työelämäspiritualiteetin kokemuksen mittaamiseen suunnattua viiden vastausvaihtoehdon kokonaisuutta (*Spirit at Work Scale, SAWS*).

Näin muotoiltujen kysymysten avulla kartoitimme spirituaalisen yhteyden ulottuvuutta. Pyrimme ottamaan huomioon amerikkalaisen ja suomalaisen työkuulttuurin erilaisuuden. Jätimme pois väittämät, jotka sisälsivät sikäläisiä jakoja erilaisista uskonnollisista ryhmistä ja työyhteisön organisoimista uskonnollisista tilaisuuksista.

Lähetimme koekyselyt kymmenelle eläkkeellä olevalle Diakin opettajalle. Palautteiden perusteella korjattu kyselylomake julkaistiin ensin Duurissa eli henkilökunnan sisäisillä nettisivuilla. Se ei kuitenkaan tuottanut tulosta, joten seuraavassa vaiheessa käytimme sähköpostia. Vastaajia oli 66 henkilöä. Vastausprosentti oli 29. On syytä pohtia, ketkä eivät vastanneet. Satunnaisten haastattelujen pohjalta vastaamattomuuteen ilmoitettiin useita syitä. Jotkut ajattelivat, ettei kysely koske heitä, eikä tieto kyselystä ollut riittävä. Osa mainitsi ongelmaksi kyselyn toteutuksen ajankohdan eli vuodenvaihteen sekä toimipaikkojen muuton uudelle kampukselle. Myös teema oli monille vieras ja vaikea. Lukukauden lopun paineisuus ja työntekijöiden väsyminen kyselyihin vaikutti joillakin vastaamattomuuteen. Lisäksi todettiin, että henkilökunnalle tulee niin paljon erilaisia kyselyjä, että ”alkaa olla webropol-kiintiö täynnä”. Tämä voi vinouttaa tuloksia positiiviseen suuntaan, sillä väsyneeksi itsensä tuntevat eivät jaksaneet vastata. Vastaajien pieni määrä vähentää luotettavuutta.

Kysely koettiin sekä ongelmallisena että tervetulleena keskustelun avauksena.

Tämän kyselyn tavoite jäi kyllä hämäräksi, missä tätä käytetään ja millä laajuudella? Miksi tähän piti vastata? Miksi kysyttiin liian henkilökohtaisia asioita? Miksi ne tulevat esiin työpaikan kyselyssä? (64)

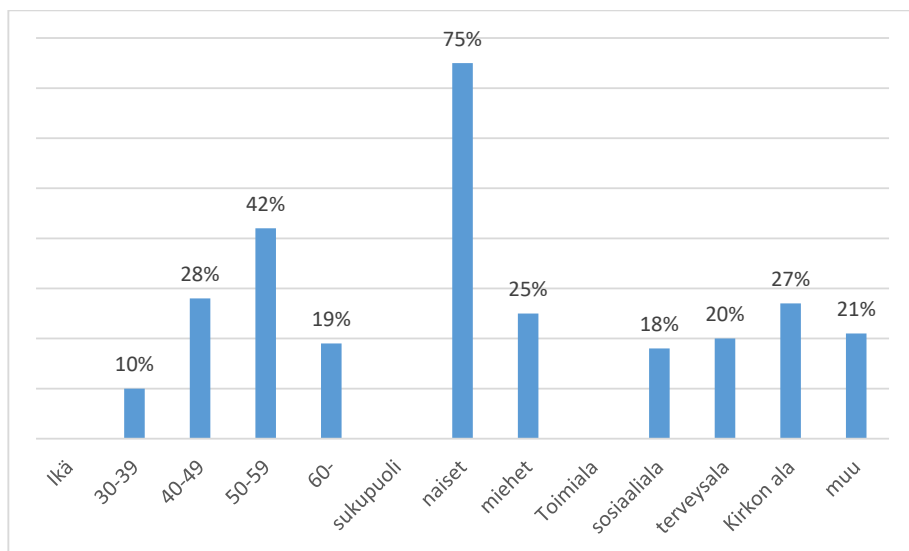
Tutkimus on arvokas ja toivottavasti haastaa meidät yhteisönä tarkastelemaan arvojamme ja niiden toteutumista arjessa. Diakin tulee kehittyä rohkeasti sillä kentällä, jolla muut Suomen ammattikorkeakoulut eivät juurikaan toimi: uskonnon ja kulttuurin merkitysten syvällisessä ymmärtämisessä. (27)

Aineiston tilastolliset analyysit, suorat jakautumat, ristiintaulukointi ja faktorianalyysi tehtiin SPSS-ohjelmalla. Koska vastaajien määrä on pienehkö faktorianalyysiin, tuloksiin pitää suhtautua siltä osin varauksella. Summamuuttujien reliabiliteetti tarkastettiin Cronbachin alphasuurella.

la. Avoimet kysymykset analysoitiin sisällönanalyysin avulla teemoittaen. Molemmat tutkijat analysoivat avoimet vastaukset ja sen jälkeen keskustelujen pohjalta toteutettiin tulosten kuvaaminen. Raportoinnissa huolehdittiin yksilön tietosuojasta ja anonymitetistä noudattaen yleisiä tutkimuseettisiä ohjeita.

Kyselyyn osallistuneet

Diakissa työurat ovat pitkiä. Useimmat vastaajista olivat työskennelleet siellä yli 10 vuotta. Uusia eli alle vuoden töissä olleita oli kolme ja kaikkiaan alle viisi vuotta Diakissa olleita oli 12 henkilöä. Kolme neljännestä vastaajasta oli naisia ja miehiä yksi neljäs. Nuorimmat olivat hieman yli 30-vuotiaita (11 %) ja monet vastaajista (19 %) olivat jo täyttäneet 60 vuotta. Enemmistö (42 %) oli 50–59-vuotiaita. Seuraavaksi suurin ryhmä (28 %) oli 40–49-vuotiaita. Iän, sukupuolen ja työajan pituuden mukaan kyselyyn osallistujat vastasivat taustatiedoiltaan hyvin koko Diakin henkilökuntaa. Muutaman vuoden sisällä monet ovat eläkeiässä, ja jos heidän tilalleen rekrytoidaan uusia työntekijöitä, ikäjakautuma voi muuttua radikaalisti.

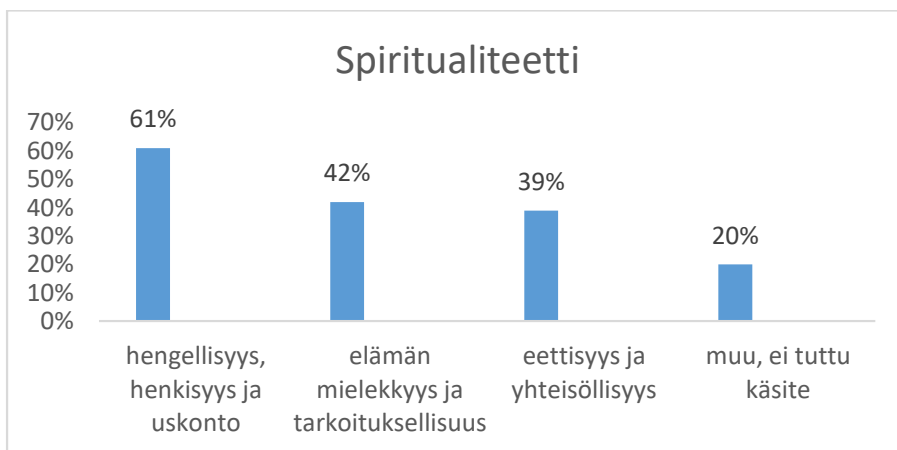

KUVIO 1. Vastaajien jakaantuminen sukupuolen, iän ja toimialueen mukaan (N=66)

Tehtävälueiden määrittely osoittautui vaikeaksi. Kyselyssä tehty jako sosiaali- terveys-, kasvat- ja kirkon aloihin ei ollut kattava. Sosiaali- ja terveysalan vastaajia oli lähes yhtä paljon (sosiaaliala 18 %, terveysala 20 %). Vastaajista oli 27 % kirkon alalta. Kirkon alan henkilökunta oli vastannut hie- man muita ryhmiä aktiivisemmin. Kaikkiaan viidennes vastaajista ei löytänyt annettujen vaihtoehtojen sisältä omaa paikkaansa. He valitsivat vaihtoehdon muu. Vastauksia täsmennettiin seuraavilla toimialueilla: hallinto, kansainväli- syys, voimavarat ja laatu, tutkimus ja hanketoiminta, humanistinen- ja kasva- tusala. Jotkut ilmaisivat oikeutetusti pettymyksensä, ettei heidän alaansa ollut merkitty valikkoon. Samoin palautetta tuli siitä, ettei jaottelu huomioi hen- kilöitä, jotka toimivat kaikilla alueilla. Moniammatillisuus ja -kampuksisuus voi olla niin vahvaa, etteivät työntekijät halua määritellä itseään kuuluvaksi vain yhteen ryhmään. Samalla esitettiin toive siitä, että raja-aitoja kaadettais- siin ja niiden yli voitaisiin vapaammin liikkua. ”*Olemme diakilaisia, se riittää*”.

Spiritualiteetin käsite ja vastaajien oma vakaumus

Diakilaisten spiritualiteetin määritelmässä korostui moniulotteisuus ja useis- sa vastauksissa spiritualiteetin käsitteeseen liittyi monia erilaisia sisältöjä. Spi- ritualiteettia määriteltiin seuraavasti: 1) hengellisyys, henkisyys ja uskonto, 2) elämän tarkoitus, merkitys ja mielekkyys, 3) eettisyys ja yhteisöllisyys, 4) jo- ku muu, tai sitten käsite tuntui vieraalta. Vaikka nämä ilmaisut ovat suoraan vastauksista, kyselylomakkeen alussa ollut spiritualiteetin määrittely saattoi ohjata määrittelyä.

KUVIO 2. Spiritualiteettimääritelmien jakautuminen (N=66)

Spiritualiteetti viittasi enemmistön mielestä hengellisyyteen, henkisyyteen, uskoon ja uskontoihin. Sanan katsottiin liittyvän yksilön omaan maailmankatsomukseen, ihmiskäsitykseen ja henkisiin arvoihin.

Usko yliluonnolliseen (10)

Hengellisyys ja henkisyys. Se voi olla eri ihmisille hyvin erilainen. (51)

Spiritualiteettia ei haluttu määritellä kapeasti ja siksi monissa vastauksissa esiintyi kaikkien teema-alueiden sisällöt, esimerkiksi:

Elämän syvyyksilöllisyyden tiedostamista ja näkemistä – kauneutta, yhteyttä, välittämistä. Kyse on tiedosta, oman arjen lisäksi on jotain muuta. Kristillinen spiritualiteetti on tietoa ja uskoa siihen, että Jumala on kaiken keskellä salatusti läsnä. (7)

Spiritualiteetti on laajempi käsite, kuin pelkkä uskonnollisuus. Se sisältää arvot, maailmankatsomuksen, ihmiskäsityksen ja mielenrauhaan liittyvät asiat. (20)

Merkitys, mielekkäisyys ja tarkoitus liitettiin ihmisen kokonaisvaltaisuuteen, elämän suuntaa koskeviin pohdintoihin ja kokonaisvaltaiseen terveyteen ja hyvinvointiin. Työ muodostaa monille ihmisille tärkeän osan heidän kokemastaan elämän merkityksestä ja tarkoituksesta.

Spiritualiteetti liittyy merkityksen ja tarkoituksen kokemiseen. Vaikuttaa sairastamisessa, paranemisessa ja kuoleman kohtaamisessa. Yhdistävät arvot ja merkitykset ja elämän todellisen suunnan etsimiseen. (26)

Kun spiritualiteetti liitettiin eettisyyteen, se sisälsi suvaitsevaisuuden ja muiden huomioimisen ja yhteisöllisyyden rakentumisen. Arjessa spiritualiteetin ajateltiin näkyvän yhteisössä toimivien keskinäisenä huolenpitona, myötätuntona, suvaitsevaisuutena ja kunnioittavana kohtaamisena.

Hengellisyys omassa elämässä. Muiden ihmisten huomioiminen. Suvaitsevaisuus työelämässä ja harrastustoiminnassa. Katsoa hetken laajemmin, kuin vain esimerkiksi suoraan välitöntä tehokkuutta ja rahaa. (19)

Näky arvojen mukaisena kunnioituksena. Vastuullisuus, suvaitsevaisuus, myötätuntoisuus, tyytyväisyys. (41)

Osa koki spiritualiteetin hyvin vieraana ja epämääräisenä muoti-ilmiönä.

En tunnistanut sanaa lainkaan (44)

Epämääräinen käsite ja muotisana. (24)

Spiritismi tulee ensimmäisenä mieleen. (33)

En kutsuisi työyhteisön yhteisöllisyyttä, työssä viihtymistä jne. spiritualiteetiksi. (47)

Todennäköisesti huomattavasti useampi vastaamatta jättäneissä koki, ettei spiritualiteetin käsite ollut heille tuttu. Tähän viittaa se, että jotkut työntekijät perustelivat vastaamattomuuttaan teeman vieraudella.

Vastaukset avoimeen kysymykseen, miten luonnehtisit omaa maailmankatsomustasi, jakaantuivat viiteen ryhmään: 1) kristillinen tai kristillis pohjainen uskonnollinen tai kristillis-humanistinen, 2) humanistinen 3) eettisyttä ja moraalial korostava 4) ateistinen tai tieteellinen ja 5) oma katsomus on henkilökohtainen, eikä kysymykseen haluttu vastata. Osa vastasi lyhyesti katsomuksensa olevan kristillinen, humanistinen tai ateisti. Monet kuvasivat omaa maailmankatsomustaan laajemmin ja silloin vastauksissa nousi esille erilaisia ulottuvuuksia. Useimmiten suvaitsevaisuus ja eettisyys olivat toisena määreenä joko kristillisen tai humanistisen käsityksen lisäksi. Näissä vastauksissa korostuivat myös tasa-arvo ja lähimmäisyys. Humanistisesti orientoituneiden työntekijöiden vastauksissa ilmeni usko ihmiseen, hänen kasvuunsa sekä pyrkimys hyvään ja tasa-arvoiseen yhteiskuntaan.

Olen kristitty. (22)

Arkinen, maanläheinen usko ilman hengellistä hörinää ja kermavaahtoa. Luottamus ja elämän merkityksellisyys. Ihmisyyden jumalallisuuden keskeisenä ulottuvuutena. (8)

Humanistinen ihmiskäsitys / humanistinen maailmankatsomus. Uskon ihmisen hyvyyteen (tahtoon olla hyvä ja tahtoon haluta toiselle hyvää), uskon ihmisen kykyyn kasvaa ja kehittyä, uskon ihmisen luovuuteen ratkaisuja hakiessaan. Uskon, että ihminen löytää voiman toisesta ihmisestä sekä hänelle merkityksellisistä asioista, esimerkiksi luonnosta. (9)

Kolme henkilöä koki, että oma vakaumus on niin henkilökohtainen asia, etteivät he halunneet vastata sitä koskevaan kysymykseen. Lisäksi muutama vastaaja totesi maailmankatsomuksensa olevan ateistinen tai tieteellinen.

En halua vastata tähän, koen että tämä on henkilökohtainen asia, jota en halua avata työpaikkani kyselyssä. (18)

Ateisti. (1)

Kolmannes vastaajista pohti, mitä erilaiset maailmankatsomukset merkitsevät Diakin arjessa. Työelämän moninaistuessa on Diakissa kehitetty kulttuurista moninaisuutta arvostavaa työilmapiiriä ja sen tuoman rikkauden huomioimista. Useimmat näkivät spiritualiteetin ja moninaisuuden mahdollisuutena, mutta myös joitakin pelkoja suhteessa hengellisyteen esiintyi.

Diakissa on paljon hyvää ja arvokasta eri traditioista. (51)

On nähtävissä se, että opettajat opettavat myös omasta uskostaan käsin, se ja varsinkin armottomuus näkyy myös opiskelijoille. (4)

Seuraavaksi tarkastelussa siirrytään käsittelemään spiritualiteetin kokemuksia suhteessa työyhteisöön.

Diakin työyhteisö

Työyhteisön määritelmien sanoittaminen on tärkeää, koska siihen liittyvät käsitykset keskustelevat työelämän spirituaaliteetin kokemusten kanssa. Kokemukset siitä, mikä on eri ihmisille oma työyhteisö, vaihtelivat suuresti. Osallistujat määrittelivät työyhteisön 1) organisaation kautta koko Diakia käsittäväksi, 2) lähityötovereiden yhteisöksi, jossa korostui yhdessä töitä tekevien ryhmä tai oma tiimi, 3) paikkaan sidottuna toimipisteenä, 4) yhteisiin tavoitteisiin ja suunnitelmiin sitoutuneiksi ihmisiksi, joiden välillä oli luottamus, kollegiaalisuus ja yhteenkuuluvuuden tunne, mutta jotka voivat vaihdella työtehtävien mukaan. Yleisesti käytettyjä kriteereitä olivat seuraavat: yhteydenpito on säännöllistä, työntekijät jakavat yhteisen päämäärän ja tavoitteet, joiden mukaisesti tehdään sopimukseen perustuva tavoitteellista työtä.

Työyhteisö koostuu monista eri tasoista: oman osaamisalueen työtiimistä, oman toimipisteen työntekijöistä ja viime kädessä koko Diakista laajana työyhteisönä. (15)

Kun organisaatio jakaantuu toimipistekohtaisesti, sen ominaislaatuinen kulttuuri ja lähes päivittäiset tapaamiset muodostuvat leimaa-antaviksi työyhteisölle. Uusi osaamisaluepohjainen organisaatio tuo esille uudet toimintatavat ja pakottaa määrittelemään työyhteisöä uudella tavalla.

Toimipiste työyhteisönä on edelleen tärkeä, tärkein. Mutta siitä ei saa puhua. Ympäri Suomea olevat kollegat ja esimies eivät mukana arjessa, jossa tukea tarvitaan. Esimiehisyyttä on sähköpostijohtamista, viesti kerran kuussa ja siinä se on. (37)

Työilmapiiri ja tunnetason yhteys työtovereiden kesken olivat myös merkittäviä työyhteisöä määriteltäessä.

Työyhteisöllä on yhteisesti sovitut ja hyväksytyt tavoitteet, yhteinen suunnittelu, avoin turvallinen vuorovaikutus, yhteisesti sovitut menetelmät tavoitteiden saavuttamiseksi ja yhteinen toteuttaminen ja arviointi. (5)

Työyhteisö Diakissa on rebellistä, ahkeraa, iloista, keskustelevaa, tsemppaavaa ja eteenpäin menevää. (53)

Työyhteisö kantaa yhdessä vastuuta yhteisestä tavoitteesta ja tehtävästä. Tarpeen tullen työyhteisössä tuetaan toisiaan ja täydennetään toisen osaamista. (62)

Kun työyhteisö määritellään koko organisaatiota koskevaksi, mielekkyys rakentuu organisaation arvojen ja toiminnan tavoitteiden kautta. Työnkuva on usein myös koko organisaation toimintaan niveltynyttä. Paikkaan sidottu työyhteisön määritelmä liittyy yhteisöllisyyteen, pitkäaikaiseen omaan toimintakulttuuriin ja joskus myös kokemukseen turvallisuudesta muutosten keskellä. Läheiset työtoverit ja oma tiimi työyhteisönä merkitsee ihmisiä, joiden kanssa jaetaan arki ja siihen kuuluvat työtehtävät. Työyhteisö voi tällöin vaihdella tehtävien muuttuessa. Työyhteisöön liitytään ja yhteisö vaihtuu riippuen työtehtävistä ja muutoksista työnkuvassa. Muutokset ja liikkuvuus ovat olennainen osa heille, jotka määrittelevät työyhteisön tällä tavalla.

Työelämän spiritualiteetti

Yli puolet (54 %) vastaajista koki spiritualiteetin tärkeäksi ja sen positiivisen vaikutuksen työssään merkittäväksi. Faktoriansalysissä kokeilimme useita faktorivaihtoehtoja. Faktoroinnissa käytettiin pääakselifaktorointia, rotatointina Varimax-menetelmää, ja faktorien lukumäärä valittiin ominaisarvokriteerillä. Kuusi faktoria selitti kaikkiaan 66,61 % varianssista, ja niiden ominaisarvot ovat yli kahden. Faktorit nimettiin seuraavasti: 1) *Spiritualiteetti tiimin ja työryhmän yhteishengen kokemuksena* (muodostui kaikkein eniten työelämän spiritualiteettiä selittäväksi tekijäksi, 37 %), 2) *Johdatus spiritualiteetin mahdollistajana ja edistäjänä*, 3) *Spiritualiteetti yhteisenä visiona*, 4) *Spiritualiteetti arvostuksen kokemisena*, 5) *Spiritualiteetti merkityksellisyyden kokemuksena* ja 6) *Spiritualiteetti hengellisyytenä ja uskona*.

TAULUKKO 1. Työyhteisön spiritualiteetti, kuuden faktorin ratkaisu (pääakselifaktorointi, Varimax-rotatit, lataukset, kommunaliteetit, ominaisarvot ja selityosuudet, %)

	YHTEISHENKI	JOHTAJUUS	VISIO	ARVOSTUS	MERKITYS	HENGELLISYYS	H2
Tunnen, että tiimini/ryhmäni jäsenet välittävät toisistaan	,899						.750
Tunnen, että tiimini/ryhmäni jäsenet tukevat toisiaan	,856						.672
Tiimini edistää yhteisöhengen luomista	,806						.680
Tunnen, että tiimilläni/ryhmälläni on yhteinen tarkoitus	,751						.702
Johtajat ovat rehellisiä ja ilman väärää ylpeyttä		,766	(.358)				.508
Johtajat toimivat niin kuin sanovat		,754					.817
Johtajilla on rohkeutta seisoa ihmisten rinnalla		,729		(.311)			.714
Johtajat rakentavat yhteistä hyvää		,724					.611
Ymmärrän Diakin vision ja olen sitoutunut siihen			,844				.635
Uskon, että visio on jäseniä varten			,774				.742
Diakin visio inspiroi minut parhaaseen suoritukseen		(.355)	,702				.629
Diakin johto arvostaa minua.		(.315)		,787			.613
Tunnen, että olen arvostettu ihmisenä työssäni				,763			.655
Tunnen, että Diak työyhteisönä osoittaa arvostusta minulle ja työlleni.				,709			.614
Mielestäni Diak arvostaa minua ja työtäni.			(.382)	,704			.562

Työ, jota teen, on merkityksellistä minulle.					,829	.736
Työtehtäväni ovat minulle henkilökohtaisesti merkityksellisiä.					,816	.796
Työ liittyy tärkeäksi pitämiin asioihin.					,807	.784
Saan työhöni inspiraatiota tai ohjausta korkeammalta voimalta / Jumalalta.					,937	.933
Koen yhteyttä suurempaan voimaan/Jumalaan, jolla on positiivinen vaikutus työhöni.					,910	.911
Työpaikalla on tilaa spirituaaliteetille (käännetty).					,816	.549
Diakissa arvostetaan henkisiä ja hengellisiä arvoja (käännetty)					,779	.412
Ominaisarvo	17, 20	3,92	3,28	2,35	1,96	1,82
Selitysosuus (%)	36,84	8,60	7,41	5,19	4,60	3,92
Kumulatiivinen selitysosuus (%)	36,84	45,43	52,83	58,02	62,63	66,61

Spirituaaliteetti tiimin ja työryhmän yhteishengen kokemuksena liittyi siihen, että lähityötoverit ja oma tiimi arvostavat ja tukevat. Cronbachin alpha -kerroin oli 0.874 eli erittäin korkea. Muuttujien yhdistäminen on mielekäs tehdä. Oman tiimin tuki ja keskinäinen jakaminen koettiin Diakin vahvuudeksi. Tiimien yhteishenkeä, välittämistä ja tuen saamista ja antamista koskevien väittämien kanssa samaa mieltä oli yli 70 %. Vaihteluväli 1–5 osoittaa, että osa kokee jäävänsä yhteisön ulkopuolelle. Kaikki eivät kokee saavansa tukea, eivätkä voineet jakaa tiimin yhteistä hyvää oloa. Ulkopuolisiksi kokevien määrä vaihteli väittämittäin kahdeksasta kymmeneen (8–10/66). Kaikkien osaamisalueiden ja kaikenikäisten vastaajien joukossa löytyi negatiivisia kokemuksia. Myös useiden tutkimusten mukaan kokemus työtoveruudesta ja siitä, että työntekijät tukevat toisiaan ja liittyvät yhteiseen tavoitteeseen, on osa spiritualiteetin kokemusta (Milliman ym. 2003, 428). Mitroff ja Denton (1999) toteavat, että yhteisyys, kokemus kuulumi-

sesta, on keskeisimpiä spiritualiteettia kuvaavia ulottuvuuksia. Yhteisyys tai yhteisöllisyys on tekijä, joka määrittää koko työyhteisön henkeä, ”spiritiä”.

Johtajuus spiritualiteetin mahdollistajana ja edistäjänä (Cronbachin alpha-kerroin oli 0.929, vaihteluväli 2-4). Työelämän spiritualiteetin kannalta koettiin olennaisena se, miten johtaja ja johtoryhmä toimivat. Johtaja yhdessä koko työyhteisön kanssa voi luoda sellaista visiota, kulttuuria ja arvoja, jotka ovat vuorovaikutuksessa ihmisen kokonaisvaltaisuuden kanssa. Johtajilta odotettiin rehellisyyttä, rohkeutta seisoa työntekijöiden rinnalla ja rakentaa yhteistä hyvää. Steingardin (2005) mukaan parhaimmillaan organisaatiossa on tilaa ihmisen persoonalliselle kasvulle ja kannustavan yhteisöllisyyden kokemukselle.

Spiritualiteetti ilmenee sellaisina johtamisen arvoina, asenteina ja käyttäytymisenä, jotka ovat välttämättömiä ihmisen sisäisen motivoinnin, merkitysten luomisen ja yhteyden kokemuksen kannalta (Cronbachin alpha-kerroin oli 0.937). Johtaminen edellyttää organisaation kehittämistä niin, että työntekijät saavat kokea työnsä merkitykselliseksi ja heitä tuetaan tekemään asioita myös toisin. Näin mahdollistuu sellainen sosiaalinen ja organisaationaalinen altruistinen kulttuuri, jossa johtaja ja kaikki työyhteisön jäsenet välittävät ja huolehtivat toinen toisistaan sekä arvostavat itseään ja toisiaan. Nämä seikat tuottavat työyhteisön jäsenille tunnetta ryhmän jäsenyydestä ja uskallusta sekä onnistua että epäonnistua. (Fryn 2003.)

Esimiestoiminta nähtiin tärkeänä resurssien ja ajan jakamisessa, tasavertaisessa kohtelussa erityisesti työnjaon suhteen. Heiltä odotettiin luottamusta. Avoimissa vastauksissa johtajuus liitettiin tuottavuuteen, tuloksellisuuteen ja laatuun. Koettiin, että laatu jää kiireen alle, eikä kiireessä ole aikaa dialogille.

Toivoisin, että päätöksiä jotka koskevat koko henkilöstöä, ei tehtäisi aina niin pienellä kokoonpanolla. Kuuntelemalla muita näkökulmia löytyy usein paras vaihtoehto ja sitä kautta pääsemme yhteiseen päämäärään johon henkilöstö sitoutuu. Ja pitää muistaa että Diak ei ole maailman napa. Joskus tuntuu, että umpioidumme liikaa omista lähtökohdistamme. (54)

Innostukselle jää aikaa, kun työt eivät kaadu päälle. Innostuminen on mahdollista, kun jokainen voi vaikuttaa oman työnsä sisältöihin. (57)

Tavoitteet lausutaan ääneen, moniäänisyys on luvallista. On lupa erehtyä. Onnistumiset eivät ole yksityisiä, vaan ne ovat koko työyhteisölle merkityksellisiä. Avoimuus ja läpinäkyvyys ovat konkretiaa. Jäseniä arvostetaan, kilpailu ei ole jäsenten välistä. Johtajuus on asiantuntijajohtajuutta, valta ja vastuu on kaikilla määritelty. (16)

Spiritualiteetti yhteisenä visiona. (Crombachin alpha -kerroin oli 0.852). Diakin visio oli kyselylomakkeessa määritelty sitä, mitä Diak on ja mitä tekee työyhteisönä. Työntekijät olivat erittäin sitoutuneita Diakiin. Lähes 70 % ilmoitti puhuvansa ystävilleen Diakista mahtavana työpaikkana. Iän karttuessa lisääntyi ajatus Diakista työpaikkana, jossa haluaisi toimia työuran loppuun asti. Sen sijaan muut visioon liittyneet väittämät koettiin vaikeaksi ymmärtää. Kolmannes vastaajista valitsi vaihtoehdon ”En osaa sanoa”. Arvot koettiin pysyvinä ja helppoina sitoutua. Sen sijaan visio ja strategia koettiin epäselvinä. Lieneekin syytä kirkastaa Diakin visiota ja pohtia, millainen on strategia, joka inspiroi yhteisön jäseniä.

Selkeillä visiolla ja arvoilla on vetovoima; ne määrittävät yksikön päämäärän ja sen tavoittamisen, antavat merkitystä työhön ja rohkaisevat toivomaan ja uskomaan. Ihmisillä, joilla on toivoa, on selkeä näkemys myös siitä, mihin he ovat menossa, miten he sinne pääsevät ja miten he voittavat vaikeuksia. (Juntunen & Räisänen 2015.)

Spiritualiteetti arvostuksen kokemisena (Crombachin alpha -kerroin oli 0.906). Kolmannes vastaajista ei osannut sanoa, arvostaako Diakin johto häntä ja viisi vastaajaa koki, ettei johto arvosta heitä. Syiksi koettiin esimerkiksi etäjohtajuus ja sähköpostiohjaus tai se, että päätökset tulevat keskustelematta. Kolmannes koki saavansa liian vähän arvostusta ja palautetta. Kuitenkin arvostuksen saaminen koettiin tärkeäksi työhyvinvoinnin kannalta. Vaikka suurimmassa osassa väittämistä ei iällä ole tilastollista merkitystä, arvostuksen osalta iäkkäämmät kokivat muita useammin, ettei heitä arvosteta. Miehet kokivat naisia useammin saavansa arvostusta sekä johtajilta että Diakissa yleensä (**). Naisten kokemukset vaihtelivat ääripäästä toiseen. Molempien sukupuolten edustajissa oli muutama, joka koki jäävänsä ilman arvostusta.

Spiritualiteetti merkityksellisyyden kokemuksena (Crombachin alpha -kerroin oli 0.810). Lähes kaikki kokivat työnsä tuovan mielekkyyttä ja iloa elämään ja liittyvän asioihin, joita henkilökohtaisesti arvosti (keskiarvo 4,44).

Työ koettiin yhteiskunnallisesti tärkeänä (90 %) ja henkilökohtaisesti merkityksellisenä (98 %). Diakissa arvot koettiin tärkeäksi työn merkitystä lisääväksi tekijäksi. Miehet olivat hieman naisia työorientoituneempia kuvaten työn merkityksellisyyttä henkilökohtaisesti. He olivat varmempia kuin naiset, että työ, jota he tekevät, muuttaa ihmisten elämää (***) . Miesten osuus vastaajista oli neljännes. Diak toimii aloilla, joilla on naisenemmistö. Tällöin miehet erottuvat naisia paremmin joukosta.

Spiritualiteetti hengellisyytenä ja uskona (Crombachin alpha -kerroin oli 0.891). Tähän liittyivät väittämät korkeimman voiman ja uskonnollisen vakaumuksen vaikutuksesta työelämässä. Sosiaaliala erosi kaikista muista aloista siinä, että heidän joukossaan oli hieman useampia, jotka olivat näiden väittämien kanssa eri mieltä. Kolmannes vastaajista koki, että työ antoi tilaa kokonaispersoonana toimimiselle ja että työyhteisö arvostaa kunkin omaa henkistä ja hengellistä elämää. Yli neljäsosa (28 %) vastaajista oli sitä mieltä, etteivät he voi allekirjoittaa väittämää *Diak työpaikkana auttaa minua elämään sopusoinnussa itseni kanssa*. Viidennes (21 %) koki, ettei osaa sanoa mielipidettään väittämiin, joissa tarkasteltiin oman spiritualiteetin tai kokonaispersoonan hyödyntämistä työssä. Sukupuolten välillä oli pieni ero, joka näkyi keskiarvoissa ja khiin neliön testissä. Naisissa oli hieman enemmän niitä, jotka kokivat spiritualiteetin hengellisyytenä (**).

Erittäin merkittävänä ja positiivisina koettiin Diakin arvot, joihin kahta lukuun ottamatta kaikki suhtautuivat myönteisesti tai erittäin myönteisesti (keskiarvo 4,5). Arvojen merkitys näkyi vastauksissa, joissa kuvattiin Diakin yhteiskuntavastuuta. Koulutustehtävä, hanke- ja TKI-toiminta tähtäävät oikeudenmukaisuuden lisäämiseen, haavoittuvimmassa asemassa olevien tukemiseen ja heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten kouluttamiseen. Arvojen katsottiin ilmenevän myös kehittyvien maiden parissa tehtävässä kansainvälisessä työssä ja globaalin vastuun huomioimisessa.

Diakia ei haluta kuvata perhemetäforalla. Raja työpaikan sekä omien asioiden ja ongelmien välillä koettiin selväksi, eikä Diakin ongelmia kokenut omiksi kuin muutamat. Tulevaisuutta ei koettu varmaksi tai hyväksi. Epävarmuus, irtisanomis- ja talouspuhe yhteiskunnassa ja korkeakoulusektorilla näkyi myös vastauksissa.

Kuten jo edellä todettiin, spiritualiteetti työelämässä liittyi keskeisesti siihen, millaiseksi työyhteisön ilmapiiri ja henki koettiin. Seuraavassa tarkas-

tellaan vastaajien kokemuksia siitä, mikä inspiroi ja innostaa, ja toisaalta siitä, mitkä tekijät latistavat innostuksen työyhteisössä.

Inspiroiva vai latistava työyhteisöä

Vastaajien mukaan inspiroivan ja innostavan työyhteisön kuvaaminen on haastavaa, sillä se on monen tekijän summa. Inspiroivat sekä latistavat tekijät nivoutuvat yhteen. Esimerkiksi ongelmien ratkaisemista ripeästi pidettiin tärkeänä, mutta ongelmien ”lakaisemista maton alle” pidettiin suorastaan vaarallisena ja työntekijöiden kyynisyyttä lisäävänä.

Inspiroivassa työyhteisössä oli keskeisellä sijalla positiivinen palaute. Myönteinen palaute merkitsi vastausten mukaan kannustamista, kiitoksen antamista ja toisen voimavarojen huomaamista. Se liitettiin toisen kunnioittamiseen, kuunteluun ja korrektiin, huomaavaiseen käytökseen.

Kiitos, kannustus ja kunnioitus toisen ajatuksia kohtaan. (3)

Armollisuus merkitsi sitä, että on mahdollista epäonnistua ja kertoa virheistä. Työyhteisö koettiin armolliseksi silloin, kun on tilaa olla ja hengittää vapaasti. Armollisuuteen kuului tila erilaisuudelle ja persoonallisuudelle.

Antamalla entistä enemmän myönteistä palautetta toisilleen, olemalla ”armollisia” toinen toisiaan kohtaan, innostamalla toinen toisiaan rohkeampiin uusien asioiden ja ideoiden esittämiseen. (11)

Hyvä työyhteisö on salliva, moniääninen ja toisiaan arvostava. (64)

Avoin, välittävä, helppo ”hengittää”, kollegiaalinen, hyväksyvä. (14)

Vastausten mukaan ideat ja luovuus kulkevat käsi kädessä vapaan tilan ja ajan kanssa. Ideoiden syntyyn tarvitaan ajattelun ja reflektion tilaa. Mahdollisuus vaikuttaa oman työn sisältöihin koettiin rakentavan luovaa vapautta. Tähän vaikuttivat paljon esimiestyö ja erityisesti kokemus työntekijöiden oikeudenmukaisesta kohtaamisesta ja kohtelusta.

Kaikkein tärkeimpänä innostavan työyhteisön rakentamisessa koettiin se, että ristiriidat ja ongelmat ratkaistaan lähellä niiden syntyä ja mahdollisimman nopeasti. Innostuksen latistavat toisten ihmisten takana puhuminen, pessimistinen ja kyyninen asenne sekä resurssipuhe kaikkien vaikeuksien lähteenä. Latistavaksi koettiin syyllisten etsiminen ongelmiin tai haasteisiin, sen sijaan, että tarkistettaisiin rakenteita tai oltaisiin valmiita muuttamaan vanhoja luutuneita käytäntöjä. Kaikki yllämainitut asiat todettiin estävän avointa ongelmien kohtaamista ja uudenlaisten ratkaisujen yhdessä etsintää. Pettymystä tuotti se, etteivät kaikki olleet valmiita sitoutumaan yhteiseen kehittämiseen. Sitoutumista esti kilpailu ja epäluottamus osaamisalueiden ja sisällöllisten alueiden välillä.

Kun tulee ongelmia, joita kollegat keskenään eivät onnistuneesti saa yhdessä ratkaistua tai vietyä eteenpäin, esimiehen tulee kaikkien osapuolien kantoja kuunneltuaan tehdä päätös, kertoa sen perustelu ja osoittaa muuttamat seuraavat toimintastepit eteenpäin. (38)

Kielenkäyttö pois sarkastisesta pessimismistä hyviä asioita korostavaan optimismiin. (21)

Ei ongelmien pyörittelyä vaan ratkaisuja ja eteenpäin menemistä. (54)
Ongelmat ratkaistava, pois turha vouhotus jokaisen kriisin yhteydessä ja sitten lannistaminen ja jatkuva valitus. (13)

Innostumista koettiin heikentävän myös johtajien tapa keskittyä päätöksiä tehdessään vain nopeisiin tuloksiin ja erityisesti taloustavoitteisiin. Ne lisäsivät painetta ja vievät työn ilon. Lähes yhtä usein mainittiin toisen ihmisen kunnioituksen ja arvostuksen puute sekä luutuneet työkäytännöt ja erilaiset hallinnolliset raja-aidat, joiden yli ei voida tai haluta mennä.

Ylhäältäpäin johtaminen ja kuulluksi tulemisen puute latistaa innostumista. (58)

Kiire ja rakenteet kadottavat näköalat. (39)

Vetoaminen resursseihin. (4)

Kiire, liian pienet resurssit, jatkuvat muutokset. (28)

Vanhoissa työ- ja toimintatavoissa pysyminen väkipakolla, ts. jo totuttuihin, kaavoihin kangistuneisiin ajattelu- ja toimintatapoihin jumittuminen. (19)

Työyhteisön ilmapäiriin vaikuttivat heikentävästi ja negatiivisesti useat eri tekijät. Tärkeimpinä nähtiin tulos- ja talouspaineet, kunnioituksen puute ja vanhoihin toimintatapoihin juuttuminen muutospainetta. Koska monet organisaatiot ja Diak niiden mukana keskittyvät selviytymiseen ja taloudelliseen kannattavuuteen, niiden on vaikeaa tukea työntekijöiden henkistä rikkautta (*spiritual richness*). Vaikka taloudellinen kannattavuus on välttämätöntä, se ei ole vastakkainen ihmisten kunnioittamisen ja työntekijöiden ammatilliseen ja persoonalliseen kasvuun innostamisen kanssa. (Karakas 2009, Juntunen & Räisänen 2015.)

Pohdintaa

Diakin työntekijät näkivät spiritualiteetin laajemmin kuin Christopher Sinkin ja James Devlin (2011). Heidän tekemässään kahtiajaossa sekä uskonnollinen että sekulaaris-humanistinen näkökulma korostavat yksilön sisäistä elämää, transsendenttisuutta ja merkityksellisyyttä. Diakin työntekijät nostivat vahvasti esille eettisen ja yhteisöllisen ulottuvuuden ja mahdollisuuden monenlaiseen uskonnolliseen tai ei-uskonnolliseen maailmankatsomukseen. Tulokset osoittavat, että diakilaisten erilaiset käsitykset spiritualiteetista elävät ja vaikuttavat työyhteisöissä samanaikaisesti ja että useimpien kokemusten mukaan niille kaikille näyttäisi olevan siellä tilaa.

Tutkimuksemme vastanneiden diakilaisten näkemykset osoittavat mielenkiintoisella tavalla sen, miten ihmiset pohtivat spiritualiteetin ja uskonnollisuuden tai hengellisyyden yhteyttä toisiinsa. Monien vastaajien käsitysten mukaan spiritualiteettia työelämässä voi olla ilman, että se sidotaan uskontoihin, uskonnollisuuteen tai hengellisyyteen. Toisaalta merkittävä osa diakilaisista näkee spiritualiteetin ja uskonnollisuuden/hengellisyyden yhdessä. Tämä näkemys perustuu omaan elämäntutkimukseen ja siihen, että Diakin ymmärretään edustavan kristillisiä arvoja. Hicks (2003) puhuu ”kunnioittavasta moninaisuudesta”, jolla hän tarkoittaa sitä, että uskonto ja

spiritualiteetti voivat ilmentyä yhdessä ja yhtä aikaa työelämän konteksteissa. Kun ihminen voi tuoda työhönsä kokonaisen itsensä, voi hän tuoda mukaan myös omat hengellisyytensä ja uskonnollisuutensa. Se ei ole elämässä irrallinen saareke, joka voidaan jättää työpersoonan ulkopuolelle.

Tutkimuksemme tulokset osoittavat, että vastaajien spiritualiteetin määritelmät pohjautuvat yksilön omaan maailmankatsomukseen ja työyhteisön arvoihin ja yhteisöllisyyteen sekä merkityksellisyyden kokemiseen. (ks. esim. Giacalone ja Jurkiewicz 2010, 13–14; Rego & Pina e Cunha 2008; Fry 2003.) Toisaalta osalle diakilaisista spiritualiteetti on niin syvästi henkilökohtainen tai etäinen ja tuntematon asia, että sen pohtiminen ja määrittelemisen koettiin vaikeaksi.

Useissa työelämän spiritualiteetin määritelmässä nousevat esille yksilön tunne kuulumisesta työyhteisöihin tai verkostoihin sekä välittävän, kannustavan ja tukevan työyhteisön merkitys. Mitroff ja Denton (1999) toteavat, että yhteisyys, kokemus kuulumisesta, on keskeisimpiä spiritualiteettia kuvaavia ulottuvuuksia. Diakilaisten kokemuksissa nousee esille yhtäältä se, että merkittävä osa heistä kokee emotionaalista ja henkistä yhteyttä määrittelemäänsä työyhteisöön. Yhteys ilmenee työyhteisöjen jäsenten keskinäisenä välittämisenä, kunnioittamisena ja toinen toisensa rohkaisemisena. Yhteys muodostuu myös työn jaettujen päämäärien ja tarkoitusten tunnistamisena, mikä ilmenee muun muassa sitoutumisena Diakin arvoihin ja sen yhteiskunnallisesti vaikuttaviin työn merkityksiin.

Toisaalta kaikki Diakissa työskentelevät eivät koe kuuluvansa diakilaisiin työyhteisöihin. Osa koki ulkopuolisuutta ja eristäytymistä. Tämä saattaa johtua muun muassa siitä, että viime vuosien aikana Diakin työyhteisöt ovat voimakkaasti muuttuneet. Monien työyhteisöt ovat tilanteittain vaihtelevia ja muuntuvia. Mahdollista on, että nykyisissä yhteisöissä on kovin vaikeaa luoda syvätason työyhteisöllistä henkeä, ”spiritiä”. Ulkopuolisiksi itsensä kokevat ihmiset haastavat sekä johtajia että kaikkia työyhteisön jäseniä tarkastelemaan oman osaamisalueen ja lähityöntekijöiden huomioimista ja arvostavan palautteen antamista.

Diakin henkilökunta näyttäisi olevan samanaikaisesti yhteisöllisyyttä korostava ja individualistinen. Vain harvojen väittämien kohdalla oli löydettävissä tilastollisesti merkittäviä eroja sukupuolen, iän, siviilisäädyn tai työalan suhteen. Haasteena voidaan mainita ikäjohtamisen kehittäminen, koska koettu arvostuksen puute oli suurempaa iän kasvaessa. Toinen huomion-

arvoinen asia on ulkopuoliseksi jäämisen kokemukset. Vastauksissa tuli ilmi myös epätasa-arvon kokemuksia. Se näkyi siinä, että oli niitä, jotka kokiivat itsensä hyvin arvostetuiksi ja niitä, jotka valitsivat väittämän toisen ääripään. He kokevat olevansa näkymättömiä tai ainakin toivoisivat saavansa nykyistä enemmän huomioimista.

Vastauksissa korostuivat työn mielekkyys ja sen rooli osana elämän tarkoitusta ja arvoja. Työn mielekkyys vahvistaa työn iloa, motivaatiota ja sitoutumista. Työn mielekkyyden kokemuksen edellytyksenä ovat riittävä vapaus, autonomia sekä omasta ja yhteisön kompetensseista huolehtiminen. Tärkeäksi koettiin myös suhteessa oleminen eli se, että henkilö kokee kuuluvansa työyhteisöön, joka arvostaa häntä. Hyvässä yhteisössä työntekijät tukevat toisiaan ja heillä on yhteinen tavoite. Organisaation tasolla tärkeimmäksi Diakissa koettiin arvot. Lisätoiveita esitettiin ilmapiirin parantamiseksi, dialogisuuden lisäämiseksi ja että tulosten rinnalla laatu ja sisältö nostettaisiin vahvemmin esille.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että spiritualiteetti on työelämän kontekstissa myös hyvin sensitiivinen ja arka aihe. Työelämän spiritualiteettia koskevassa tutkimuksessa on todettu, että arkuutta ja jopa pelkoa voi aiheuttaa tämän sanan käyttäminen kontrollin välineenä ja kaikkensa antamisen vaatimuksena. Sitä voitaneen pitää yhtenä syynä, ettei tähän tutkimuksen kyselyyn haluttu vastata. Spiritualiteettia koskeva kysely on vaativa tutkijoille. Tutkimuksen periaatteiden ja toteuttamisen on oltava eettisesti harkittuja ja sensitiivisiä.

Toisaalta työelämän spiritualiteetin huomioiminen voi parhaimmillaan lisätä henkistä hyvinvointia ja vähentää ihmisarvoa alentavia käytäntöjä. Parhaimmillaan kysely ja siitä käytävä keskustelu edesauttavat reflektoimaan työyhteisön tilannetta ja auttavat kehittämään sen ilmapiiriä.

Kaiken kaikkiaan voi todeta, että Diakin kaltaisessa arvoyhteisöissä spiritualiteetista on syytä puhua. Työn spiritualiteetin ja syvien merkityksellisyyden kokemukset rakentuvat jaetun kokemuksen kautta. Merkityksellisyys tehdään ja jaetaan; sitä ei passiivisesti löydetä tai anneta tai tarjota toiselle ihmiselle. Työelämän spiritualiteettiin liittyy paljon realitodellisuuden ja ihanteiden välistä jännitettä. Tärkeää on, että jännitteitä tutkitaan ja niistä puhutaan. Kyynisyys kasvaa, jos ihanteet ja odotukset eivät keskustele reaalia maailman kysymysten ja haasteiden kanssa.

Onko yhteisöllisyydessä osittain julkipuhutun ja koetun yhteisöllisyyden välillä ristiriitaa? Tähän viittaisivat tulokset, joiden mukaan osa vastaajista kokee ulkopuolisuutta. Merkityksellisyys ja työelämän spiritualiteetti saavat tilaa yhteisössä, kun niistä puhutaan ja luovuudelle annetaan aikaa. Johtajuudessa se merkitsee avointa oman työn merkityksellisyyden, arvojen ja eettisyyden esillä pitämistä, mutta erityisesti arjen työssä arvojen ja eettisyyden näkyväksi tekemistä. Diakin motivoimaa unelmaa ohjaavat arvot mutta vasta silloin, kun ne toteutuvat jokaisessa vuorovaikutuksessa ja kaikissa valinnoissa.

LÄHTEET

- Ashmos, Donde P. & Duchon, Dennis 2000. Spirituality at work: a conceptualization and measure. *Journal of Management Inquiry* 9 (2), 134–145.
- Benefiel, Margaret; Fry, Louis. W. & Geigle, David 2014. Spirituality and religion in the workplace: History, theory, and research. *Psychology of Religion and Spirituality* 6 (3), 175–187.
- Case, Peter & Gosling, Jonathan 2010. The spiritual organization: critical reflections on the instrumentality of workplace spirituality. *Journal of Management, Spirituality and Religion* 7, 257–282.
- Duchon, Dennis & Plowman, Donde 2005. Nurturing the spirit at work: Impact on work unit performance. Management Department Faculty Publications. Paper 65. <http://digitalcommons.unl.edu/managementfacpub/65>.
- Fry, Louis W. 2003. Toward a theory of spiritual leadership. *The Leadership Quarterly* 14, 693–727.
- Giacalone, Robert & Jurkiewicz, Carole (toim.) 2004. Handbook of workplace spirituality and organizational performance. Armonk, New York: Sharpe.
- Gothóni, Raili 2013. Reflections on the theme. Teoksessa Jouko Porkka & Marja Pentikäinen (ed.) *Community of the Future. Challenges and New Approaches to Community Based Social Work and Diaconia from the Cable Approach*. Diaconia University of Applied Sciences, B Reports 57. Helsinki: Diaconia University of Applied Sciences, 220–227.
- Gull, Gregory A., & Doh, Jonathan 2004. The ”transmutation” of the organization: Toward a more spiritual workplace. *Journal of Management Inquiry* 13 (2), 128–140.
- Heelas, Paul & Woodhead, Linda 2005. *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Jokela, Ulla 2010. Spirituaalinen sensitiivisyys – muutosvoima sosiaalialan työssä. Teoksessa Terhi Laine, Susanna Hyväri & Päivi Vuokila-Oikkonen (toim.) *Syrjäytymistä vastaan*. Helsinki: Tammi, 209–222.
- Juntunen, Elina & Räisänen, Reijo 2015. Spiritualiteetti työelämässä. Teoksessa Marjaana Kanerva & Juha Tanska (toim.) *Työ ja henki. Avaimia henkiseen ja hengelliseen työhyvinvointiin*. Helsinki: Kirjapaja, 15–39.
- Karakas, Fahri 2009. New Paradigms in Organizational Development in the 21st Century. Positivity, Spirituality, and Complexity. *Organization Development Journal* 27 (1), 11–26.
- Kinjerski, Val & Skrypnek, Berna J. 2006. Creating organizational conditions that foster employee spirit at work. *Leadership & Organization Development Journal* 27 (4), 280–295.
- Kotila, Hannu (2005). *Ammattikorkeakoulun opiskelijoiden kokemuksia opetussuunnitelmista*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Milliman, John; Czaplewski, Andrew J. & Fergusson, Jeffery 2003. Workplace spirituality and employee work attitudes: an exploratory empirical assessment. *Journal of Organizational Change Management* 12 (3), 426–447.
- Mitroff, Ian I. & Denton, Elizabeth 1999. A study of spirituality in the workplace. *Sloan Management Review* 40 (4), 83–92.
- Neal, Judi 2000. Work as service to the divine. *American Behavioral Scientist* 12 (8), 1316–1334.

- Pfeffer, Jefferey 2003. Business and the spirit. In Robert A. Giacalone & Carole L. Jurkiewicz (eds.) *Handbook of workplace spirituality and organizational performance*. New York: M. E. Sharp, 29–45.
- Rego, Arménio & Pina e Cunha, Miguel 2008. Workplace spirituality and organizational commitment: an empirical study. *Journal of Organizational Change Management* 21 (1), 53–75.
- Sheep, Mathew. L. 2006. Nurturing the whole person: The ethics of workplace spirituality in a society of organizations. *Journal of Business Ethics* 66 (4), 357–375. <http://dx.doi.org/10.1007/s10551-006-0014-5>.
- Sink, Cristopher A. & Devlin, James 2011. Student Spirituality and School Counselling: Issues, Opportunities, and Challenges. *Counseling and Values* 55 (2), 130–148.
- Steingard, David. S. 2005. Spiritually-Informed Management Theory. Toward Profound Possibilities for Inquiry and Transformation. *Journal of Management* 14 (3), 227–241.
- Tirri, Kirsi & Ubani, Martin 2005. Teologian ylioppilaiden uskonnolle ja spiritualiteetille antamat merkitykset. *Teologinen aikakauskirja* 3/110, 328–346.
- Valtonen, Minna 2009. Kertomuksia kirkon työntekijäksi kasvamisesta. Kirkon nuorisotyönohjaajiksi opiskelevien spiritualiteetin ja ammatillisen identiteetin muotoutuminen. *Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, A Tutkimuksia* 23. Väitöskirja. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

II

DIAKILAISEN TEOLOGIAN ERITYISPIIRTEITÄ

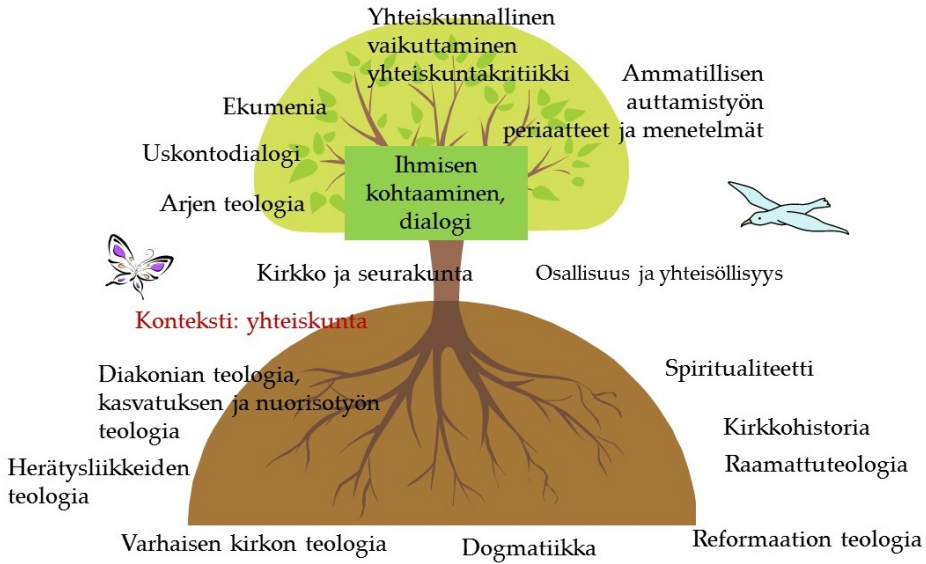
Jouko Porkka ja Minna Valtonen

TÄSSÄ JA NYT – TEOLOGIA MUUTOSVOIMANA

Johdanto

Usko sai Abrahamin tottelemaan Jumalan kutsua ja lähtemään kohti seutuja, jotka Jumala oli luvannut hänelle perintömaaksi. Hän lähti matkaan, vaikka ei tiennyt, minne oli menossa. (Hepr. 11.8)

Syksyllä 2014 pidettiin Diakissa Muutosvoimaa-seminaari, jossa tämän Artikkelin kirjoittajat yrittivät jäsentää diakilaisen teologian perusteita. Hahmotelimme teologian perusteet puuksi, jonka juurina ovat kirkon historia, oppi ja raamattuteologia, runkona näkemys kirkosta ja seurakunnasta osallisuuden yhteisönä, oksistona ammattikäytännöt, kasvatuksen, hoitotyön ja diakonian teologiat sekä lehvästönä yhteiskunnallinen vaikuttaminen, arjen teologia sekä yhteiskunta- ja kirkkokritiikki. Diakonian, kasvatuksen ja hoitotyön ammattien ytimeksi nimettiin tuolloin ihmisen kohtaaminen ja dialogi, joka katsottiin tulevaisuuden yhteisöllisyyden edellytykseksi (kuvio 1). Tätä artikkelia kirjoitettaessa malli osoittautui suppeaksi, sillä yhden puun sijaan kyse on pikemminkin metsästä erilaisine puineen ja kasvustoineen.

KUVIO 1. Diakilaista teologiaa, Muutosvoima-seminaarin (2014) esitys

Artikkelin tavoitteena on kuvata ja jäsentää Diakin koulutuksessa vaikuttavaa teologiaa tai teologioita. Analyysissa pohditaan koulutuksen elementtejä ja arvioidaan, millä edellytyksillä teologinen opetus voisi olla yhteiskunnan ja kirkon muutosvoima ja rakentaa sellaista tulevaisuutta, jossa ihmisten on hyvä elää.

Diakin teologian opetuksessa pyritään siihen, että opitulla on käyttöä kirkon ammattien arjessa. Koska kaikki kirkon alan opiskelijat suorittavat kirkollisten opintojen ohessa yhteiskunnallista kelpoisuutta sosiaali- tai terveystieteille, teologiset opinnot ovat kaiken aikaa vuoropuhelussa ihmisten ja yhteisöjen elämän arjen kanssa. Näistä lähtökohdista johtuen teologisten opintojen painopiste on arjen teologiassa, diakonian, nuorisotyön ja kasvatuksen teologisessa hahmottamisessa ja teologian tekemisen oppimisessa.

Kun teologiaa opitaan, sekä lähtökohtana että tavoitteena on vuorovaikutus, jossa mukana olevat oppivat toisiltaan. Kaikkea opittua pyritään soveltamaan analysoimalla yhteiskuntaa, yhteisöjä, kirkkoa ja yksilön elämäntilanteita teologisesti. Eettiset kysymykset ovat keskeisiä teologisen argu-

mentaation sovellustilanteita. Myös kriittinen yhteiskunta- ja kirkkoanalyysi liittyy oleellisesti teologian oppimiseen Diakissa.

Menneinä vuosina erilaiset teologiset painotukset ovat erottaneet ja synnyttäneet jännitteitä ja eripuraa Diakin taustayhteisöjen välille (Launonen 2004). Osin nämä erilaiset näkemykset ovat edelleen läsnä, koska Diakin opettajissa ja opiskelijoissa on taustaltaan ja ajattelultaan hyvin erilaisia henkilöitä. Jännitteet ovat kuitenkin vuosien kuluessa lieentyneet ja vastakkainasettelusta on päästy vuoropuheluun, kun töitä tehdään yhdessä ja eri näkemykset ovat päivittäin vuorovaikutuksessa.

Tällä hetkellä Diakin kirkon alan opetuksesta vastaavat valtakunnallisesti toimivat opettajatiimit, jotka suunnittelevat ja toteuttavat opetusta yhdessä. Diakilla ei ole määriteltyä teologiaa, vaan kukin opettaja painottaa sisältöjä oman näkemyksensä mukaisesti, mutta myös yhdessä keskustellen. Tämä toivottavasti rohkaisee myös opiskelijoita oman teologisen ajattelun kehittämiseen. Luterilainen teologia on ydin, mutta sekin mahdollistaa moneuden.

Erilaiset teologiset painotukset näkyvät kirkon alan opetuksessa, mutta vaikuttavat vain vähän koko oppilaitoksen arkeen. Niitä näkyvämpi kysymys on opiskelijoiden uskonnollinen moneus. Opiskelijoissa on yhtä lailla ateisteja kuin eri uskontoihin voimakkaasti sitoutuneita, niin kotimaisten herätysliikkeiden jäseniä, eri kirkkokuntien kuin ei-kristillisten maailmanuskontojen edustajia. Moneus korostuu kansainvälisissä koulutusohjelmissä. Näissä ryhmissä tunnustetaan muita ryhmiä voimakkaammin Diakin arvojen taustalla oleva luterilaisuus, joka tulee näkyviin erityisesti kampus-ten jumalanpalveluselämässä ja yhteisten juhlien uskonnollisissa elementeissä. Messujen ehtoollinen ei yhdistä kaikkia, koska useimpien kirkkojen välillä ei ole ehtoollisyhteyttä. Yhteisten juhlien, esimerkiksi valmistumisjuhlien, kristilliset elementit ammattiin siunaamisineen ja virsineen voivat olla kiusallinen piirre niille, joiden oma uskonto on jokin muu kuin kristinusko.

Katsomuksellisen moneuden kanssa elämistä opetellaan: tavoite on varmistaa, ettei kukaan joudu osallistumaan vieraisiin uskonnollisiin rituaaleihin vastoin omaa tahtoaan ja jokaisella on mahdollisuus oman perinteensä mukaiseen hengellisyiden harjoittamiseen. Samalla kuitenkin halutaan pitää kiinni omasta kristillisestä ja luterilaisesta perinteestä. Tästä syystä muun muassa uudella Helsingin kampuksella on sekä tunnustukseton hiljaisuuden huone että kristillinen kappeli.

Katsomusten moneus on haaste, mutta erityisesti se on mahdollisuus erilaisten näkemysten esiin tuomiseen. Uskontojen arvon ymmärtäminen perusihmisoikeutena ja uskontojen lukutaito ovatkin elementtejä, joita Diak haluaa tuoda entistä vahvemmin sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden ydinosamiseksi. Samalla opettajat, muu henkilökunta, opiskelijat ja vierailijat haastetaan oman vakaumuksen pohdintaan.

Kirkon diakonian ja kasvatuksen virkoihin kouluttavassa oppilaitoksessa on välttämätöntä jatkuvasti päivittää ja syventää koulutusammatteihin liittyvää teologista tietoa ja ymmärrystä. Tämä merkitsee avoimuutta uusille tutkimustuloksille ja niiden soveltamiselle, oli sitten kysymys eksegetiikasta, kirkkohistoriasta tai dogmatiikasta. Esimerkiksi diakonian viran tarkasteluun uudenlaista näkökulmaa on tuonut australialaisen John N. Collinsin (1990, 2002) tutkimus diakonian käsitteestä Uudessa testamentissa (Latvus 2007, 2009). Perusteellinen selvitys diakonian viran historiasta ja teologiasta (Malkavaara 2015) on puolestaan luonut taustaa kirkolliskokouksessa keväällä 2015 olleelle diakonivirkaesitykselle. Reformaation ja erityisesti Lutherin teologian tutkimus nostaa jatkuvasti esille sellaisia aineksia, joita on mahdollisuus soveltaa myös seurakuntaelämän kehittämisessä (Kopperi 2015).

Juuret varhaisen kirkon ja reformaation teologiassa: kolminaisuus, dialogi ja mysteeri

Teologian opiskelu Diakissa alkaa oman hengellisen polun hahmottamisella. Opiskelijat kirjoittavat oman elämäkertansa ja reflektoivat siinä esille nousevien asioiden ja tapahtumien hengellistä merkitystä. Omakohtaisen pohdinnan rinnalla käynnistyvät myös raamattuteologian ja kirkkohistorian opinnot. Niidenkin oppimiseen on liitetty reflektointi ja dialogi suhteessa opiskeltaviin sisältöihin. Myöhemmin teologian opiskelun prosessi jatkuu reformaatioon, kirkkokäsitykseen ja uuden ajan teologioihin perehtymällä. Tätä kokonaisuutta kuvataan tarkemmin tämän julkaisun artikkelissa *Teologia ja Diakin opetussuunnitelmatyö*. Alkuvaiheen teologianopetuksen tavoitteena on, että varhaisen kristikunnan pohdinnat ja löydöt voisivat asettua dialogiin opiskelijan oman elämän ja ammatillisuuden kehittymisen kanssa.

Ensimmäisten kristillisten vuosisatojen monikulttuurisessa ja -uskontoisessa ympäristössä muotoutuivat sekä kristologia että kolminaisuusoppi. Nä-

mä muodostavat kuviossa 1. kuvatut juuret diakonian ja kristillisen kasvatuksen teologioiden tarkastelulle.

Klassisen kristillisen teologian mukaisesti ajatellaan, että Jumalalla on kolme persoonaa – Isä, Poika ja Pyhä Henki – ja että hän on samalla yksi olemus. Persoonan käsitteen alkuperä on roomalaisessa teatterimaailmassa, jossa se merkitsi ”teatterinaamiota”, ”teatterin roolihahmoa” tai ”näytelmän roolihenkilöä”. Jumalan olemuksen kuvaamisessa persoonan otti käsitteenä ilmeisesti ensimmäisenä käyttöön kirkkoisä Tertullianus, joka halusi painottaa tällä valinnalla suhteessa olemisen merkitystä. ”Persoonaa” viittaa osaan, jota yksilö näyttää ihmishuoneistossa ja josta hänet on mahdollista tunnistaa yksilöksi. Keskeistä on ajatus Jumalasta, jonka kanssa ihminen voi olla suhteessa. (McGrath 2012, 281–283.)

Kolminaisen Jumalan ylitsevuotavasta rakkaudellisesta suhteesta olemisesta saivat syntyä maailma ja ihminen. Luomiskertomuksessa kuvataan, miten Jumala keskusteli itsensä kanssa ja sanoi: ”Tehkäämme ihminen, tehkäämme hänet kuvaksemme, kaltaiseksemme – –” (1. Moos. 1:27). Ihminen luotuna on Jumalan kuva, *Imago Dei*. Tähän Jumalan kuvana olemiseen perustuu jokaisen ihmisen ehdoton arvokkuus ja ainutlaatuisuus mutta myös se, että ihminen on tarkoitettu elämään suhteessa Jumalaan, toiseen ihmiseen ja luomakuntaan.

Luomiskertomuksen painotus on lisäksi koko ihmiskunnassa, ei yksilössä. Olemme koko ihmislaajina kuva Jumalasta. Olemme kuin mosaiikin palasia: yksin vain satunnaisia murusia, mutta yhdessä osa suurenmoista kokonaisuutta, jota varten meidät ja kaikki olevainen on luotu. Ihmisinä olemme yhteisöllisiä olentoja.

Metafora Jumalan kuvaksi luodusta ihmisestä korostaa sitä, että ihmisen luodessaan Luoja loi luodun, joka vastaa häntä, jolle hän voi puhua ja joka kuulee häntä. Jumala ei kutsu ihmistä passiiviseen totuuden vastaanottamiseen vaan aktiiviseen vuorovaikutukseen. Näissä suhteissa, johon Jumala luomisessa ihmisen kutsuu, keskeistä on vuorovaikutuksessa oleminen, dialogi.

Dialogin käsitteen etymologian kuvaamisessa avautuu kaksi reittiä: Dialogi korostaa kahta (*duo-/di-*) diskurssia yhden sijaan tai dialogi merkitsee, että jotain tapahtuu sanojen välityksellä (*dia + logos*). (Ringgaard Lorensen 2014, 14.)

Dialogin tarkastelun ensimmäinen reitti painottaa sitä, että dialogissa on kysymys kahden elävän olennon kohtaamisesta ja siinä syntyvästä vuorovai-

kutuksesta. Yhden analyysin dialogista ja ”persoonan” ideasta tarjoaa Martin Buber. Hän otsikoi pääteoksensa nimellä *Minä ja Sinä* ja liittyy siinä juutalaiseen käsitykseen persoonallisesta Jumalasta (Buber 1999). Persoonan käsite painottaa Buberin ajattelussa suhteessa olemisen merkitystä. Ihminen on luotu suhteisiin: hän on suhteessa Jumalaan ja suhteessa toiseen ihmiseen ja luomakuntaan.

Buberin mukaan maailma on ihmiselle ”kaksitahoinen”. Hän on tässä maailmassa kahdenlaisissa suhteissa: minä–sinä-suhteissa ja minä–se-suhteissa. Käsitteet eivät viittaa olemassa oleviin olioihin vaan nimenomaan suhteessa olemiseen. Ihminen on erilainen ollessaan minä–se-suhteessa kuin ollessaan minä–sinä-suhteessa. Näihin suhteisiin liittyvät myös asenteet: vain minä–sinä-suhde voi edustaa ihmisten välistä autenttista kohtaamista. Minä–se-suhteeseen sisältyy puolestaan aina esineellistävää ja kategorisoivaa taipumusta. (McGrath 2012, 283–284.) Kaiken ihmisten välisen kohtaamisen, erityisesti ammatillisen auttamistyön, tulisi siis rakentua minä–sinä-yhteytenä.

Kolminaisuusoppi on läpi koko kristinuskon historian ollut haastava käsite, sillä se ylittää inhimillisen järjen rajat. Oikeastaan sitä voi vain ihmetellä. Kolminaisuusoppi on myös jännitteinen puhuessaan samaan aikaan ykseydestä ja kolmesta persoonasta. Jumalan olemus jää ihmiselle aina jollain tavoin salatuksi ja arvoitukseksi. Kolminaisuusoppia voidaankin pitää ihmisten yrityksenä kertoa, että Jumala on olemukseltaan monivivahteinen ja elävä ja että hän on arjen keskellä läsnä oleva, mutta samalla tosi Jumala.

Jumala on salattu ja arvoitus, mutta samalla tavoin myös toinen ihminen on meille arvoitus ja salaisuus – mysteeri. Vuorovaikutussuhteissa olemme aina myös jollain tavoin mysteerin äärellä. Ammatillisessa auttamis- tai kasvatustyössä emme voi tietää tai ennakoida toisen ihmisen elämäntilannetta tai ajatuksia, vaikka kiusaus sen kaltaiseen toimintaan on välillä suuri. Ainoa tapa tavoittaa jotain siitä, mitä toisen ihmisen sisäisessä maailmassa liikkuu, on kuunnella, olla läsnä ja antaa tilaa.

Voisiko diakonian ja kasvatuksen teologiassa lähtökohtana olla mysteerin olemassaolon tunnustaminen ja elämän ihmettely? Emme voi etukäteen määrittellä tai tietää, mitä on tulossa. Inhimillisen elämän prosessit eivät myöskään aina etene rationaalisesti ja ennakoitavasti vaan vaikuttavat toisinaan myös varsin epäloogisilta – tämä koskee myös työelämää ja sen prosesseja.

Dialogi Jumalan rakkauden välittäjänä

Sanan dialogi etymologisen tarkastelun toinen reitti välittää ajatuksen, että jotain tapahtuu sanojen välityksellä (Ringgaard Lorensen 2014, 14). Ajatus Kristuksesta lihaksi tulleen sanana (logos) on yksi kristillisen teologian keskeisiä teemoja. (Joh. 1:1–3.) Jumala on ilmoittanut ja ilmoittaa itsensä Sanallaan ja Sanassaan. Ihmiseksi tullut, historiassa toiminut Kristus ja se, mitä Raamattu kertoo hänestä, on Jumalan puhetta ihmiselle ja ihmiskunnalle. Tämä Jumalan puhe, Raamatun sana, sisältää kertomuksen Jumalan armahtavasta rakkaudesta ja samalla myös välittää ihmiselle tämän rakkauden.

Klassinen kristologia tarjoaa siis myös sekä lähtökohdan että aineksia ihmisen kohtaamisen tarkasteluun. Varhaisessa kirkossa käydyt oppikeskustelut Kristuksen inhimillisestä ja jumalallisesta luonnosta (ks. esim. Pihkala 1997) linkittyvät myös tämän ajan ihmisen kysymykseen siitä, millä tavoin Jumala on läsnä inhimillisessä todellisuudessa – vai onko?

Luterilaisessa ajattelussa painotetaan, että Jumala on sitoutunut inhimilliseen todellisuuteen: mikään inhimillinen ei ole hänelle vierasta. Samalla Jumala myös toimii vastoin ihmisten oletuksia. Hän ei ole kiinnostunut viisaasta tai arvokkaasta, vaan hän on valinnut heikon ja mitättömän. (Kopperi 2015, 48–55.) Lutherin kahden rakkauden teologia kuvaa inhimillisen ja jumalallisen lähestymistavan eroa: ihmisen rakkaus suuntautuu aina sellaiseen, joka ansaitsee tulla rakastetuksi. Ihmisen rakkaus on pohjimmiltaan itsestä, koska ihminen rakastaa siksi, että hän pitää rakkautensa kohdetta jollain tavoin tavoiteltavana ja arvokkaana. Jumalan rakkaus sen sijaan ei perustu ihmisen ansioihin, arvoon tai saavutuksiin, vaan hänen hyvään tahtoonsa. Jumalan rakkaus ei löydä, vaan luo rakkautensa kohteen. (Kopperi 2007, 146–147.)

Kahden rakkauden teologiaan nivoutuu myös Lutherin ristin teologia. Se lähtee ajatuksesta, että ihmisille on ominaista näyttävyuden, arvon ja kunnian etsiminen. Tämä heijastuu myös siihen, mistä ja miten Jumalaa etsitään: sieltä, missä on suuruutta, valtaa ja majesteettisuutta. Jumala on kuitenkin mahdollista tuntea vain niin sanotuista selkäpuolen ominaisuuksistaan. Tämä ajatus liittyy Raamatun kertomukseen Mooseksesta, joka pyysi saada nähdä Jumalan. Jumala asetti Mooseksen kallionkoloon, peitti hänen kasvonsa ja kulki hänen ohitseensa. Mooses sai nähdä vain Jumalan selkäpuolen (2. Moos. 33:12–34:9). Jumala ilmoittaa itsensä ihmiselle sellaisten ominai-

suuksiensa kautta, joita ihminen ei ensimmäisenä liitä Jumalaan: haavoittuvuuden, kärsimyksen ja inhimillisen heikkouden. Ristin teologian ytimessä on Kristus ristillä. (Kopperi 2007, 149–150.)

Rakkauden teologian ja ristin teologian ajatusten mukaisesti diakonian ja kasvatuksen tulee myös suuntautua siihen, mikä on inhimillisesti katsoen vähäpätöistä, arvotonta ja pientä, ja rakastaa sitä Kristuksen rakkaudella merkitykselliseksi ja arvokkaaksi. Diakonia ja kristillinen kasvatusta ovat evankeliumia käytännössä: ne tuovat Jumalan rakkautta tähän maailmaan. Tämä merkitsee sitä, että näiden alojen ammattilaisten tehtävänä on konkretisoida sekä sanoillaan että teoillaan Jumalan ilmoitusta siten, että tämän ajan ihminen saa mahdollisuuden kuulla ja tuntea sen. Tämä puolestaan edellyttää, että kirkon ammattilaisen tulee tuntea kristinuskon ydin ja että hän itse on myös jollain tavoin tämän ydinsanomaa koskettava. Hän ei kuitenkaan ole tehtävässään koskaan yksin, vaan Raamatun lupauksen mukaisesti Pyhä Henki tekee työtään hänessä ja hänen kauttaan ja usein myös hänestä huolimatta.

Luther ilmaisee asian myös siten, että Kristus asuu kristityn uskossa. Kristuksen läsnäolo vaikuttaa niin, että kristitty tulee osalliseksi Kristuksen rakkaudesta ja alkaa tehdä samanlaisia tekoja kuin Kristuskin teki. Uskossa läsnä oleva Kristus herättää kristityssä rakkauden. ”Kristus meissä” on persoonallista todellisuutta, joka ei ole tarkoitettu ihmisen omistettavaksi vaan eteenpäin annettavaksi. (Kopperi 2007, 152–153; ks. myös Mannermaa 1992, 52–54.)

Moniulotteinen käsitys ihmisestä

Edellä on jo todettu suhteissa olemisen teeman merkityksestä kristillisessä ihmiskäsityksessä. Myös ihmisen ainutlaatuisuus, arvokkuus ja tasa-arvo ovat nousseet esille. Näiden lisäksi kristinuskon ihmiskäsitys sisältää ajatuksen ihmisen kokonaisvaltaisuudesta. Raamatun teksteissä puhutaan ihmisen ruumiista, sielusta, hengestä ja sydäimestä (esim. 1. Tess. 5:23; Matt. 22:37; Luuk. 10:27; Hepr. 4:2). Ihminen elää suhteissaan ja on vuorovaikutuksessa koko olemuksellaan.

Myös diakonian ja kasvatuksen teologian tulee olla kokonaisvaltaisesti ihmistä tarkastelevaa ja ihmisyyden eri osa-alueet huomioivaa. Tämä merkit-

see teologian jatkuvaa vuoropuhelua ihmistä tarkastelevien tieteenalojen ja taiteiden kanssa.

Toisinaan kokonaisvaltaisen ihmiskäsityksen puolustaminen merkitsee ihmisen henkisyiden ja hengellisyyden esille nostamista esimerkiksi sosiaali- ja terveystieteillä. Spirituaalisesti sensitiivisistä sosiaalityöstä on kirjoittanut esimerkiksi Ulla Jokela (2010), diakonista hoitotyötä ja hengellisyyttä osana terveyden edistämistä on myös käsitelty useissa tutkimuksissa (ks. esim. Gothóni & Jantunen 2010, Kotisalo & Rättyä 2014.)

Kristinuskon ihmiskäsitys ottaa todesta myös pahan olemassaolon. Vaikka ihminen luotuna olentona on lähtökohtaisesti hyvä ja kaunis, kertomus syntiinlankeemuksesta muistuttaa myös siitä, että ihminen on taipuvainen itsekkyteen eikä aina kykene tekemään kauttaaltaan viisaita ja hyviä valintoja. Tämä koskee myös auttamis- ja kasvatustyön ammattilaisia itseään.

Koska diakonian ja kasvatuksen aloilla toimitaan usein eettisesti herkkien kysymysten parissa, on tärkeää, että näiden alojen ammattilainen on tietoinen auttamistilanteisiin liittyvistä vallan ja vastuun kysymyksistä sekä omista lähtökohdistaan. Lindqvistin (1998, 20) mukaan tuskin on auttajaa, joka ei toiminnassaan jollain tavoin ohjautuisi myös omista tarpeistaan ja henkilökohtaisista pyrkimyksistään. Auttajan on tärkeää olla tietoinen siitä, mitä hänen omaan elämäänsä kuuluu ja millaista apua ja tukea hän oman elämänsä kysymyksiin ja ongelmiin tarvitsee. Kysymys ei ole ainoastaan oman elämän varjopuolien ja vaille jäämisten vaan myös vahvuuksien tunnistamisesta. (Valtonen 2015, 96–98.)

Yhdessä tekeminen ja kohtaaminen tuottavat osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja oppimista

Runko ja oksat kuviossa 1 kuvaavat käsitystä kirkosta ja seurakunnasta osallisuuden yhteisinä. Kirkon olemukseen kuuluu kutsu yhteyteen ja vuorovaikutukseen, mutta kirkon toiminta, seurakuntakeskukset ja kirkkorakennukset välittävät usein toisenlaista viestiä: ne ovat usein lukittuja julkisia rakennuksia, jotka viestivät valtaa ja hierarkiaa. Myös jumalanpalvelukset ja seurakunnan muut kokoontumiset viestivät siitä, että seurakunta on iäkäämpien, keskiluokkaisten, valkoisten ja suomea puhuvien yhteisö. Muualta tulleita, erityisryhmiä ja yhteiskunnan marginaalissa olevia varten jär-

jestetään omaa toimintaa, mutta jumalanpalveluksissa tämä moneus näkyy vain harvoin.

Kirkko on toiminut perinteisesti työntekijäkeskeisesti ja hierarkkisesti, mikä on ollut vallitseva toimintatapa koko yhteiskunnassa. Kuvaavaa on, että suomen kielessä maallikoksi ymmärretään ihminen, joka ei ole asiantuntija tai ammattilainen (Kielitoimiston sanakirja), jonka vastakohtana on koulutettu asiantuntija, työntekijä. Aito osallisuus edellyttää, että kaikilla seurakuntalaisilla ja alueella asuvilla on mahdollisuus olla mukana seurakunnan yhteisöllisyyden rakentamisessa. (Thitz 2014.) Työntekijät eivät voi enää tehdä työtä niinkään ihmisten puolesta (for) tai ihmisille (to) vaan ensi sijassa heidän kanssaan (with) (jaottelu, ks. Westerhoff III 2012, 102–105).

Seurakunta on kaikkien kastettujen yhteisö, jonka perustehtävä kuuluu kaikille sen jäsenille, ei pelkästään työntekijöille (Jokainen on osallinen – Kirkon vapaaehtoistoiminta 2015, 5). Käytännössä vapaaehtoiset kuitenkin saavat vastuulleen vain käytännön tehtäviä, joissa ei ole mahdollisuutta osallistua sisällön suunnitteluun. Matka asiantuntijakulttuurista yhdessä tekemisen kulttuuriin on pitkä. Vastuun jakamisen lisäksi tarvitaan kuitenkin vallan jakamista, sillä motivaatio voi syntyä vain omakohtaisuudesta ja siitä, että yksilö näkee sitä kautta voivansa edistää tärkeiksi kokemiaan asioita. Samalla tarvitaan myös kokemuksia, joissa pienin askelin pyritään murtamaan kokemukseen perustuvaa käsitystä siitä, että mikään vaikuttaminen ei kannata. (Matthies 1999, 55–56; Evers 1998.)

Vaikka muutos on hidas, on painopiste siirtymässä yhä enemmän yhdessä seurakuntalaisten kanssa tekemiseen, jolloin seurakuntalaiset eivät ole ensi sijassa työn kohteita vaan kumppaneita, joita tuetaan ja ohjataan ja jotka voivat myös itse vaikuttaa siihen, miten asiat tehdään ja mitä jätetään tekemättä. Nuorilähtöisyys on jopa uudessa rippikoulussa yksi keskeisiä käsitteitä: entä jos rippikoululaiset itse osallistuisivat oman rippikoulunsa suunnitteluun? Näin suuri toimintakulttuurin muutos edellyttää ajattelu- ja toimintatapojen muutosta sekä selkeää strategiaa, jossa työntekijäkeskeisestä työskentelystä siirrytään osallisuuden vahvistamiseen ja vapaaehtoistoiminnan lisäämiseen (Kirkkohallitus 2007).

Kirkon tulee muuttaa toimintatapojaan kaikilla tasoilla niin, että se antaa tilaa ja kuuntelee aktiivisesti jäseniään – Seurakunnat voisivat kunnostautua erityisesti lasten, nuorten ja heikoimmassa asemassa olevien ih-

misten äänen saamiseksi kuuluville. (Vapaaehtoistoiminnan kehittämishanke 2009–2012, 58.)

Osallisuus ja yhdessä tekeminen vaikuttavat myös ihmisten persoonalliseen kasvuun ja kehitykseen. Myös oppiminen voidaan määritellä yksilön kasvavana yhteisöön kuulumisen tunteena. (Kaartinen 2003, 26–30.) Oppiminen tulee näkyväksi tekemisessä ja sitoutumisessa (Aguilar & Krasny 2011, 219). Sosiaalisen oppimisen mallissa nähdäänkin oppiminen osallistumisen, yhteisön jäseneksi kasvamisen ja yksilön identiteetin kehittymisen prosessiksi, joka vaikuttaa hänen suhteeseensa sosiaaliseen yhteisöön. Tällaisissa yhteisöissä on keskeistä se, että yksilöt oppivat itse päteviksi yhteisön toimijoiksi. (Wenger 1998, 3–6.)

Osallistuminen on paitsi toimimista, myös kuulumista yhteisöön. Tällaiset yhteisöt, joita kirkko ja seurakunnat voivat olla täynnä, eivät ole vain instrumentteja työn ja oppimisen tuottamiseksi, vaan ne ovat yhdessä olemisen, merkityksellisen elämän ja identiteetin kasvun paikkoja. (Lave & Wenger 1991, 111.) Muuttamalla toimintatapojaan seurakuntalaislähtöiseksi ja opettelemalla yhdessä tekemisen tapaa seurakunnat itse asiassa muokkaavat koko yhteiskuntaa ihmisläheisemmäksi ja vaikuttavat sen ilmapiiriin.

Tämä huomio on saanut tukea kansainvälisestä rippikoulututkimuksesta, jossa rippikoululaisten halu toimia heikommassa asemassa olevien hyväksi, tuntee myötätuntoa ja halu osallistua vapaaehtoistoimintaan niin yhteiskunnassa kuin kirkossa havaittiin lisääntyvän eniten Suomessa. Tämä johtuu ensi sijassa siitä, että suomalaiset rippikoululaiset saavat hyvän käsityksen aidoista vaikuttamisen mahdollisuuksista, yhteisöllisestä toiminnasta ja välittävästä yhteisöstä isostoiminnan ja leirimuotoisen rippikoulun aikana. Pienin muutos näissä asioissa havaittiin Tanskassa, jossa rippikoulut toteutetaan edelleen koulupäivän osana ja pelkästään pappien hoitamin oppituntein. (Porkka, Simojoki & Schweitzer 2015, 97–103.)

Conviviality – yhdessä elämisen taito

Luterilaisen maailmanliiton (LML) tuottamassa asiakirjassa *Seeking Conviviality – Re-forming Community Diakonia in Europe* (Addy 2013) korostetaan, että mikäli seurakunta haluaa olla yhteisöllinen ja diakoninen, on valittava sellainen näkemys yhteisöllisyydestä, johon liittyy avoimuus toisia

kohtaan ja joka antaa luvan jokaiselle olla erilainen oma itsensä. Tätä kuvaavaksi avainkäsitteeksi LML:n asiakirjassa on valittu *conviviality*, yhdes- sä elämisen taito.

Käsitteen alkuperä liittyy Espanjan keskiaikaan, jolloin kristityt, juutalaiset ja muslimit elivät samoilla alueilla rinnakkain suhteellisen rauhanomaisesti ja toisiaan rikastuttaen. Tuolla antiikin tieteet ja taiteet siirtyivät islamin kautta takaisin Eurooppaan, ja kulttuurien kohdatessa syntyi uutta ajattelua. Myöhemmin tuo aika alkoi näyttäytyä jopa myyttisenä onnellisuuden aikakautena, jota alettiin kutsua espanjaksi käsitteellä *la convivencia* (rauhanomainen rinnakkaiselo). Moneuden kammo (*mixofobia*) on *convivialityn* vastakohta. *Conviviality* merkitsee, että auttajat ja autettavat ovat molemmat oppimassa toisiltaan. Kuuluminen ja turvallinen keskinäinen luottamus paitsi rakentavat yhteisöä myös vahvistavat yksilöä.

Conviviality ei ole kristinuskolle vieras käsite, sillä jakaminen on ollut alkukirkon ajoista kristillinen perusasenne (Apt. 2:42–47). Toteutuakseen Apostolien tekojen kuvaama ihanne on kuitenkin haaste, joka johtaa kirkon työntekijät ja seurakuntalaiset epä mukavuusalueelle kohtaamaan omat asenteensa, sillä enemmistöstä poikkeavien yksilöiden ja yhteisöjen tasa-arvoinen kohtaaminen edellyttää omien asenteidensa tiedostamista. Tällainen diakoninen suhtautuminen toiseen ihmiseen ei perustu sympatiaan ja sääliin vaan keskinäiseen empatiaan, yhdessä työskentelyyn ja toinen toisiltaan oppimiseen.

Mikäli *conviviality* otetaan todesta, se edellyttää huolellista ihmisten ja yhteisöjen tarinoiden ja elämäkertojen kuuntelemista. Tämä puolestaan vaikuttaa diakoniseen palveluun, julistukseen ja liturgiaan. Näin läsnäoloon tähtäävä toimintatapa muuttaa palvelumallia, luo evankeliumille kontekstin ja syventää jumalanpalveluselämän merkitystä. Tämä merkitsee sitä, että yhteisötyössä ja yksilöiden voimaantumiseen tähtäävässä toiminnassa ollaan lähellä ihmisten elämää, osallistutaan ihmisten iloihin ja suruihin ja ollaan mukana muutoksen tekemisessä. Keskinäinen välittäminen kukoistaessaan harvoin pysähtyy vain lähipiiriin. Välittäminen siirtyy myös globaaliin ihmisten ja luomakunnan huomioimiseen.

Nykyisin *conviviality* on saanut yhdessä juhlimista tarkoittavan lisämerkityksen. Merkitykset yhdistäen voidaan nähdä, että erilaisuus on juhlaa. Tämä erilaisten ihmisten juhla muistuttaa myös varhaiskristillisestä ehtoollises-

ta, jossa jokainen toi ruokaa ja juomaa mahdollisuuksiensa mukaan. Kaikki jaettiin yhteisellä rakkauden aterialla ja kaikille riitti jaettavaa.

Kohtaaminen tapahtuu nyt

Yhtä tärkeää kuin yhteys käytäntöön on yhteys käsillä olevaan hetkeen. Uudessa testamentissa ajasta käytetään kahta sanaa, *kronos* ja *kairos*. *Kronos* tarkoittaa kronologisesti etenevää aikaa, joka voidaan jakaa tasamittaisiin sekunteihin, minuutteihin, tunteihin, päiviin, vuorokausiin, vuosiin ja niin edelleen. *Kairos* korostaa tietyn hetken merkityksellisyyttä. (Ks. Gal.4:4 ja Ef. 5:16).

Ajan kulumisen hahmottaminen sekä käsillä olevan hetken merkityksellisyyden ymmärtäminen ovat tärkeitä myös ammatillisessa kohtaamisessa. Yhtäältä olemme sidoksissa inhimillisiin aikatauluihin ja ajanjaksoihin, toisaalta aika on suhteellista. Olennaista on, että ihmisten välinen kohtaaminen tapahtuu aina nyt-hetkessä, jossa merkityksellistä on läsnä olemisen tapa, se, miten olemme minä–sinä-suhteessa.

Juha Luodeslampi (2013) käsittelee varhaiskasvatuksen pedagogiikan yhteydessä ajatusta hymyn pedagogiikasta. Tätä ajatusta voi nostaa esille myös muun kasvatus- ja hyvinvointityön jäsentämisessä. Hymyn pedagogiikassa lähtökohtana on osittain Martin Buberilta periytyvä ajatus, että minä–sinä-yhteydessä voi muodostua abstrakti yhteenkuuluvuuden kokemus, johon sisältyy tietoisuus ja ymmärrys toisen merkityksestä ja tarkoituksesta. Tällaista voi tapahtua vaikkapa tilanteessa, jossa hyvät ystävykset ovat koolla ja syntyy tietynlainen tunnelma, johon kumpikaan ei voi yksinään päästä. Luodeslammen mukaan tätä tilaa voidaan kutsua esimerkiksi kolmanteudeksi. (Luodeslampi 2013, 53–57, ks. myös Värri 2002, 66–70.)

Oppimisen kannalta olennaista on kolmanteuden luonne, joka syntyy ryhmän, opettajan ja käsiteltävän asian kokonaisuudessa. (Luodeslampi 2013, 53.) Kolmanteus voi olla myös lukittunutta ja ahdistavaa siten, että siinä on mahdotonta olla, työskennellä ja toimia vapaasti. Jos kolmanteus taas sisältää hymyn, se edesauttaa oppimista ja rohkaisee kulkemaan eteenpäin. Hymyn tilaan on myös helppoa palata myöhemmin. Hymy ei tässä yhteydessä tarkoita nauramista vaan eräänlaista positiivisen tilan latautumista yhteyden ja aiheen äärelle. Siihen sisältyvät vilpittömyys ja avoimena oleminen. Turvallisessa ympäristössä ja prosessissa ihminen voi myös itkeä hymyssä.

Käsiteltävät asiat voivat olla monimutkaisia, uhkaavia ja äärimmäisen surullisia, mutta niihin voi kätkeytyä myös toivoa ja turvallisuutta. (Luodeslampi 2013,57.)

Luodeslampi pohtii, miten hymyn tila tulee mahdolliseksi. Hän toteaa, että hymy voi tapahtua nyt-hetkessä, jonka kaikki jakavat. Se, että hymyilimme etukäteen tai jälkikäteen, ei ole sama asia, ei myöskään yksin hymyileminen. (Luodeslampi 2013, 54.) Nyt-tapahtumisen idea liittyy Luodeslammen mukaan Emmanuel Levinasin käsitykseen ajasta ja etiikasta. Levinasille oleminen oli nyt-hetkeen pysähtynyttä. Ajallisuus saa merkityksen, kun ihminen tulee tekemisiin sellaisen toisen ihmisen kanssa, jolla on oma erillinen ajallisuutensa. Hän ymmärtää, että ihmisten kellot käyvät eri aikaa. Se, että tajuaa toisen ajallisuuden, tekee tietoiseksi omasta, tulevaisuuteen suuntautuvasta ajallisuudesta. (Luodeslampi 2013, 54; ks. myös Värri 2002, 51–54.) Ihmiset voivat kohdata jossakin hetkessä ja tästä kohtaamisen hetkestä voi tulla nyt-hetki ja hymyn tila. Jos diakonia- tai kasvatus-työssä tapahtuva kohtaaminen voi myös olla nyt-hetkessä oleva hymyn tila, sen vaikutus jatkuu kohtaamisessa mukana olleiden ihmisten ajoissa, heidän tulevaisuudessaan positiivisena ja hyvänä asiana.

Hymyn tilan edellytyksinä ovat vilpittömyys ja avoimuus. Diakonian ja kasvatuksen ammattilaisen tehtävänä on luoda kohtaamisissa sellaista kolman-teutta, joka sallii toiseuden eikä vain hänen omaa minäänsä. Olennaista on, että katsoo toista ihmistä Sinänä ja sallii hänelle vapauden olla toinen Minä.

Kestävä kehitys haastaa teologian

Kuvion 1 oksiin liittyy ihmisyyden ja yhteisöllisyyden lisäksi myös yhteiskuntakriittisyys ja vastuu koko luomakunnasta. Kestävän elämäntavan ja oikeudenmukaisuuden haaste on kirkon alan opetuksen ytimessä, ei sen sivujuonne, vaikka ajoittain kristinuskon on katsottukin liittyvän vain ihmisen iankaikkiseen pelastukseen. Kirkkojen maailmanneuvoston yleiskokous muistutti pelastuksen laaja-alaisuudesta ja yhteiskuntavastuusta jäsenkirkkojaan jo vuonna 1983 kutsumalla niitä mukaan ORLE-prosessiin, jolla tarkoitetaan oikeudenmukaisuuden, rauhan ja luomakunnan eheyden edistämistä.

Kirkollinen koulutus ei voi vaieta siitä, että maapallon väestön rikkain viidennes käyttää yli sata kertaa enemmän maapallon varoja kuin köyhin viidennes. Diakin kirkollisessa koulutuksessa tulee painotuksen olla kestävä-

sä elämäntavassa (*sustainability*), jolloin painotetaan ekologisen lisäksi myös sosiaalista ja taloudellista ulottuvuutta. Kehitys, joka erottaa yksilön yhteisöstään tai ekosysteemistä ei ole kestävää kehitystä (LML 2000). Kehitys on siis muutosprosessi, jossa ihmisten perustarpeet ja ihmisoikeudet toteutuvat niin, että ne suojaavat myös muiden yhteisöjen ja tulevien sukupolvien perustarpeita ja ihmisoikeuksia.

Kate Raworth (2012) kehitti runsaasti huomiota saaneen donitsikuvion Rion ilmastokonferenssin valmisteluvaiheessa. Se korostaa, että sosiaalinen ja ympäristöllinen toiminta liittyvät yhteen. Kestävän kehityksen perustana ovat tämän mukaan esimerkiksi koulutus, sukupuolten tasa-arvo, yhteisöjen sopeutumiskyky, äänioikeus, työ, yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus, energia, terveys, ruoka, vesi ja tulot, jotka muodostavat hyvinvoinnin perustan. Kestävän kehityksen kattona ovat maapallon ympäristöllisen rapautumisen ulottuvuudet. Näiden väliin jäävä alue edustaa ympäristöllisesti turvallista ja sosiaalisesti oikeudenmukaista tilaa, jossa ihmiskunta voi hyvin ja kukoistaa. Joko alapuolen tai katon rapautuminen kaventaa hyvinvointia ja synnyttää muutospaineen, levottomuutta, väkivaltaa ja pakolaisuutta.

Raworthin malli osoittaa, että esimerkiksi pakolaisuus ei ole irrallinen tekijä, vaan liittyy monimuotoisesti turvallisen ja oikeudenmukaisen elinympäristön tuhoutumiseen. Sotien ja väkivallan lisäksi maailmassa on yhä kasvava määrä ilmastopakolaisia, jotka joutuvat jättämään entiset elinpaikkansa, koska ne eivät enää mahdollista elämää.

Kestävään elämäntapaan liittyvät myös oikeudenmukaisuus ja sukupuolten tasa-arvo, koulutuksellinen tasa-arvo ja ihmisoikeudet. Teologisessa opetuksessa asioita voidaan tarkastella kokonaisuutena ja yhteyksissään, sillä «kaikki vaikuttaa kaikkeen». Näiden näkökulmien unohtaminen teologisesta opetuksesta tekee siitä merkityksetöntä, sillä teologia, joka ei ole yhteyttä käytäntöön, ei ole mielekästä (Nash & Nash 2012, 34).

Diakilainen teologia muutosvoimana?

Artikkelissa olemme pohtineet dialogin tärkeyttä teologisessa opetuksessa. Dialogiin asettumisen esimerkkinä ovat Raamatun kertomukset siitä, miten Jeesus kohtasi arkisen elämän keskellä erilaisia ja eri tilanteissa eläviä ihmisiä ja kutsui heitä yhteyteensä. Hän mursi vallitsevaa käyttäytymisnormistoa menemällä sellaisten ihmisten luokse, joita hyljeksittiin ja joita kohtaan

tunnettiin epäluuloa. Hän kosketti tarttuvaa tautia sairastavaa, vietti juhla-ateriaa syntisten kanssa ja kutsui petturin opetuslapsuksean. Myös diakonian ja kasvatuksen teologian tulee rohkaista ihmisen hyvinvointia estävien rajojen murttamiseen ja yhteyden rakentamiseen sekä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Diakin opinnoissa opiskelijoita opetetaan ja rohkaistaan teologiseen reflektioon läpi opintojensa, sillä kirkon työntekijän on osattava ja rohjettava etsiä uusia muotoja välittää viesti vapautuksesta ja sovitukselta siihen elämään, jota ihmiset elävät. Teologian tekeminen ei kuitenkaan saa jäädä tähän. Teologiaa voidaan tehdä myös seurakuntalaisten kanssa, yhtä lailla lasten ja nuorten kuin aikuisten ja vanhojen kanssa. Tällöin teologialla tarkoitetaan arjen ilmiöiden analysoimista uskon näkökulmasta ja uskon ymmärtämistä arjen näkökulmasta.

Teologisessa reflektiossa yhdistyy aito kokemus elämästä uskonnolliseen perinteeseen: kyse on näiden välisestä dialogista. Teologinen reflektio haastaa, syventää ja laajentaa ymmärrystämme elämästä ja uskonnollisen perinteen ymmärtämisestä. Lapsiteologiassa katsotaan elämää ja kirkkoa lapsen kautta. Kehitysvammaiset opettavat meitä ymmärtämään sanattoman viestinnän ja ruumiinkielen arvon teologian ymmärtämisessä (Nyman 2006). Sielunhoidossa saavat sovitus, anteeksianto ja armo eheyttävän sisältönsä: ”Se, joka kohtaa Jumalan, ontuu loppuikänsä. Sielunhoitaja ontuu omiakin vammojaan ja kantaa jälkiä kohtaamiensa ihmisten kolhuista” (Tukiainen 2015).

Teologisessa opetuksessa rohkaistaan siihen, että me kaikki katsoisimme elämää ja kirkkoa Kristuksen silmin, valtaa vailla olevien, marginaalissa olevien ja näkymättömäksi tehtyjen ihmisryhmien silmin. Miltä näyttävät messu ja sen julistus esimerkiksi vammaisten, vuodepotilaiden, vankien, pakolaisten, yksinäisten silmin. ”Miksi on niin, että kristillisen ihmiskuvan keskuksessa on usein aikuinen ihminen ja vieläpä mies?” (Virtanen 2011.)

Kirkon alan koulutuksessa kirkon dogmi on keskustelukumppani, ei ulkoa opittava ajaton totuus. Oikeastaan teologian kanssa ei käydä pelkkää dialogia, vaan sen tulisi olla triialogia, sillä teologisessa reflektiossa tarvitaan vähintään kolmen äänen kuulemista. Nämä äänet ovat 1) Jumalan tai kristillisen perinteen ääni, 2) omien uskomustemme, henkilökohtaisten ja ammatillisten arvojen ja oppiaineista nousevien teorioiden ääni sekä 3) kokemuksen ääni. Ilman näiden kolmen läsnäoloa reflektio ei voi olla tuloksekasta teologista reflektiota. Nämä kolme ääntä sulautuvat ja sekoittuvat toi-

siinsa. Tästä syystä teologinen reflektio on joskus hämmentävää – monia asioita tapahtuu samanaikaisesti.

Teologisessa opetuksessa tulee tästä syystä tietoisesti opetella kuuntelemaan sisäisten äänemme lisäksi ulkopuolisia ääniä, jotka ehkä ovat näkymättömiä ja marginalisoituja, sillä teologia, jolla ei ole yhteyttä käytäntöön, ei ole mielekästä (Nash & Nash 2009, 40–42).

Aabrahamin tavoin teologian opetus saattaa sekä opettajat että oppilaat matkalle kohti seutuja, jotka Jumala on luvannut, matkalle, jonne kannattaa lähteä, vaikka määränpää on tuntematon.

LÄHTEET

- Aguiar, Olivia & Krasny, Marianne 2011. Using the communities of practice framework to examine an after-school environmental education program for Hispanic youth. *Environmental Education Research* 17 (2), 217–233.
- Addy, Tony (ed.) 2013. *Seeking Conviviality – Re-forming Community Diakonia in Europe*. Geneva: Lutheran World Federation.
- Buber, Martin 1999. *Minä ja Sinä*. Helsinki: WSOY.
- Collins, John N. 1990. *Diaconia. Re-interpreting the Ancient Sources*. New York: Oxford University Express.
- Collins, John N. 2002. *Deacons and the Church. Making connections between old and new*. Leomister-Harrisburg: Gracewing-Morehouse Publishing.
- Evers, Adalbert 1998. *Soziales Engagement. Zwischen Selbstverwirklichung und Bürgerpflicht*. *Transit Europäische Revue* 15, 186–200.
- Gothóni, Raili & Jantunen, Eila 2010. Käsitteitä ja käsityksiä diakoniatyöstä ja diakoniesta hoitotyöstä. *Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, A Tutkimuksia* 25. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Guiding Principles for Sustainable Development 2000. Lutheran World Federation. 7.5.2016 http://tstwp.lutheranworld.org/What_We_Do/DWS/DWS-Documents/EN/DWS-Principles.pdf.
- Jokainen on osallinen – Kirkon vapaaehtoistoiminta 2015. Viitattu 13.5.2016 [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F772D7BC236419FAC2257E34002FE352/\\$FILE/Jokainen%20on%20osallinen%20-%20Vapaaehtoistoiminnan%20linjaukset%20lopulliset2015.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F772D7BC236419FAC2257E34002FE352/$FILE/Jokainen%20on%20osallinen%20-%20Vapaaehtoistoiminnan%20linjaukset%20lopulliset2015.pdf).
- Jokela, Ulla 2010. Spirituaalinen sensitiivisyys – muutosvoima sosiaalialan työssä. Teoksessa Terhi Laine, Susanna Hyväri & Päivi Vuokila-Oikkonen (toim.) *Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla*. Helsinki: Tammi, 209–222.
- Kaartinen, Sinikka 2003. *Learning to participate – Participating to learn in science and mathematics classrooms*. Väitöskirja. Oulu: Oulun yliopisto. Viitattu 10.4.2016. <http://jultika.oulu.fi/Record/isbn951-42-7093-2>.
- Kirkkohallitus 2007. *Meidän kirkko. Osallisuuden yhteisö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategiaa vuoteen 2015 laatineen työryhmän mietintö*. Helsinki: Kirkkohallitus. Viitattu 7.2.2016. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/\\$FILE/kirkon_strategia_2015_mietinto.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/$FILE/kirkon_strategia_2015_mietinto.pdf).
- Kopperi, Kari 2007. Miksi rakastaa lähimmäistä? Luterilaisen diakonian teologian lähtökohtia. Teoksessa Antti Elenius & Kari Latvus (toim.) *Auttamisen teologia*. Helsinki: Kirjapaja, 143–157.
- Kopperi, Kari 2015. *Ristin rakkaus. Matka Lutherista suomalaisen seurakuntaelämään*. Helsinki: Kirjapaja.
- Kotisalo, Helena & Rättyä, Lea 2014. *Diakonissat terveyden edistäjinä. Raportti tutkimushankkeesta (1.3.2011–28.2.2014) Terve sielu terveessä ruumiissa – diakonissat terveyden edistämisen toimijoina*. *Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, B Raportteja* 58. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 6.5.2016. http://www.diak.fi/tyoelama/Julkaisut/Documents/B_58_9789524932196.pdf

- Kuusi, Riitta & Porkka, Jouko (toim.) 2006. Yhtä paljon kaikille ei ole yhtä paljon kaikille: Erilaiset oppijat rippikoulussa. Kirkkohallituksen julkaisuja 2:2006. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Latvus, Kari 2007. Auttajan viran alkuperän uusi tulkinta. Teoksessa Antti Elenius & Kari Latvus (toim.) Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja, 52–82.
- Latvus, Kari 2009. Diakonian virka uusimman raamatuntutkimuksen valossa. Väärinkäsityksiä ja tosi rakkautta. Diakonian tutkimus 1/2009. Helsinki: Diakonian tutkimuksen seura, 36–46.
- Launonen, Pekka 2004. Nuorisonohjaajasta nuorisotyönohjaajaksi. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon nuorisotyönohjaajien koulutus ja ammattitaidon muuttuvat tulkinnat 1949–1996. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, A Tutkimuksia 8. Väitöskirja. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Launonen, Pekka 2005. Kirkon työntekijäksi? Diakoni-, diakonissa- ja nuorisotyönohjaajakoulutukseen hakeneet vuonna 2004. Kasvu kirkon työntekijäksi -hanke. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, D Työpapereita 36. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Launonen, Pekka 2007. Kirkon työntekijäksi kasvamassa. Diakoni-, diakonissa- ja nuorisotyönohjaajaopiskelijoiden ammatillinen motivaatio, osaaminen ja identiteetti vuosina 2004–2006. Kasvu kirkon työntekijäksi -hanke. 2. tutkimusraportti. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, D Työpapereita 42. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Lave, Jean, & Wenger, Etienne 1991. *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. New York: Cambridge University Press.
- Lindqvist, Martti 1998. Auttajan varjo. Pahuuden ja haavoittuvuuden ongelma ihmistyön etiikassa. Helsinki: Otava.
- Luodeslampi, Juha 2013. Ihmettelyn pedagogiikkaa – ja muita avauksia lapsen hengellisyden näkemiseen. Teoksessa Seija Saarinen (toim.) Tää olis keskellä. Lapsi seurakunnan varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus, 46–59.
- Malkavaara, Mikko 2015. Diakonia ja diakonivirka. Suomen ev.lut. kirkon julkaisuja 26. Helsinki: Kirkkohallitus. Viitattu 7.5.2016 [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/020A6402AC464E4EC2257E6E004415C4/\\$FILE/255445_KH_Diakonia_ja_diakonivirka.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/020A6402AC464E4EC2257E6E004415C4/$FILE/255445_KH_Diakonia_ja_diakonivirka.pdf).
- Mannermaa, Tuomo 1992. Paralleleja. Lutherin teologia ja sen soveltaminen. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.
- McGrath, Alister 2012. *Kristillisen uskon perusteet. Johdatus teologiaan*. Helsinki: Kirjapaja.
- Matthies, Aila-Leena. 1999. Ekonomistisen ja eettisen vuoropuhelu. Teoksessa Liisa Hokkanen, Petri Kinnunen & Matti Siisiäinen (toim.) Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Jyväskylä: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Nash, Paul & Nash, Sally 2012. *Tools for reflective Ministry*. London: SPCK Library of Ministry.
- Nyman, Margit 2006. Lupa näkyä – kontekstuaalisuus vaikeimmin kehitysvammaisten rippikoulussa. Teoksessa Riitta Kuusi & Jouko Porkka (toim.) Yhtä paljon kaikille ei ole yhtä paljon kaikille: Erilaiset oppijat rippikoulussa. Kirkkohallituksen julkaisuja 2:2006. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Pihkala, Juha 1997. *Yksi kahdessa. Kristus-uskon historia varhaisen kristikunnan aikana*. Helsinki: Yliopistopaino.

- Porkka, Jouko; Simojoki, Henrik & Schweitzer, Friedrich 2015. The Wider Context: Volunteering and Civil Society. In Friedrich Schweitzer, Kati Niemelä, Thomas Schlag & Henrik Simojoki (eds.) *Youth, Religion and confirmation Work in Europe: the Second Study*. München: Gütersloh.
- Raworth, Kate 2012. *A Safe and Just Space for Humanity. Can we live within the doughnut?* Oxfam Discussion Papers. Oxford: Oxfam International.
- Ringgaard Lorensen, Marlene 2014. *Dialogical Preaching. Bakhtin, Otherness and Homiletics*. Göttingen/Bristol: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Thitz, Päivi 2013. *Seurakunta osallisuuden yhteisönä. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, A Tutkimuksia 40. Väitöskirja*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Tukiainen, Sirkku 2015. *Sielunhoito on painilaji*. Kirkonkello 4.11.2015. <http://www.kirkonkello.fi/sielunhoito-on-painilaji/>.
- Vapaaehtoistoiminnan kehittämishanke 2009–2012. Loppuraportti. Suomen ev.lut. kirkko. Viitattu 10.04.2016. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/4B1BF8B291E03F39C2257D0200441181/\\$FILE/Loppuraportti%20Vapaaehtoistoiminta.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/4B1BF8B291E03F39C2257D0200441181/$FILE/Loppuraportti%20Vapaaehtoistoiminta.pdf).
- Valtonen, Minna 2015. *Ammatti-identiteetti ja sen rakentuminen. Teoksessa Jari Helminen (toim.) Osaamiseksi kokemus jokainen. Näkökulmia oppimiseen ja hyvinvointialalla tarvittavan osaamisen muodostumiseen*. Tallinna: United Press Global, 93–105.
- Virtanen, Kalevi 2011. *Lapset kirkon keskelle – Johdatusta lapsiteologiaan*. Viitattu 4.5.2016. http://www.evl-slk.fi/seurakunnan_varhaiskasvatus/lapsi_seurakunnassa/lapsiteologia
- Värrö, Veli-Matti 2002. *Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta*. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Wenger, Etienne 1998. *Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity. Learning in doing: social, cognitive, and computational perspectives*. New York: Cambridge University Press.
- Westerhoff III, John H. 2012. *Will Our Children Have Faith? (Third Revised Edition)*. New York, Harrisburg, Denver: Morehouse Publishing.

MEIDÄN KIRKKO – OSALLISUUDENKO YHTEISÖ?

Johdanto

Seurakunnat ovat eläneet viimeisen vuosikymmenen aikana voimakkaassa muutoksessa. Perinteinen kirkon jäsenyyteen sitoutuminen on osin murtunut ja yhä useammat kyseenalaistavat seurakunnan merkitystä oman elämänsä yhteisönä ja omaa osallisuuttaan siinä. Yhtenä taustalla vaikuttavana tekijänä voidaan nähdä individualistisen ajattelun korostuminen, jossa yksilöllisyys haastaa ihmisten kiinnittymistä ja sitoutumista perinteisten yhteisöjen jäsenyyteen. Erityisen paljon jäsenkunnastaan ovat monissa Euroopan maissa menettäneet modernin yhteiskunnan tukipilarit – puolueet, ammattiyhdistys ja kirkko. Jos jäsenkato on kohdannut juuri niitä kaikkein säälimättömimmin, voinee olettaa, että niiden toimintakulttuurissa ja rakenteessa on jotakin sellaista, mikä selittää ilmiötä (Beck 1997).

Tässä artikkelissa jäsenämme yhteisöllisyyden ja osallisuuden käsitteitä ja pohdimme niiden toteutumista kirkossa ja seurakuntien elämässä. Kirkon olemusta on luonnollista tarkastella teologisista lähtökohdista käsin, mutta seurakuntien ja siellä rakentuvien yhteisöjen arkea voidaan katsoa myös sosiaalisen yhteisön toimintana. Seurakunnassa eletään hengellisyyttä todeksi yhteisen jakamisen ja yhdessä elämisen kautta. Siksi pyrimme jäsentämään näitä käsitteitä rinnakkain sekä teologisesta että sosiaalitieteellisestä näkökulmasta. Tämän tarkastelun tavoitteena on hahmotella kuvaa yhteisöllisyyttä ja osallisuutta todeksi elävästä seurakunnasta.

Paikallisseurakunta yhteisönä

Sosiaalitieteellinen yhteisön käsite on perinteisesti kuvannut paikallista yhteiselämää, johon sisältyy läheisiä sosiaalisia suhteita, vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa. Käsite viittaa sekä keskinäisiin välittämisen tunteisiin että yhteiseen merkittäväksi koettuun intressiin. Toisaalta yhteisön käsitteellä viitataan myös yhteisöllisen organisoitumisen erilaisiin muotoihin ja yhdessä elämisen tapoihin. (Bauman 2001; Delanty 2003.)

Parhaiten sosiaalitieteellistä yhteisön käsitettä vastaa ajatus paikallisseurakunnasta. Vaikka varhaisimmat seurakunnat muodostuivat aikansa merkittäviin satama-, kauppa- ja hallintokaupunkeihin, ne olivat alun perin pieniä, paikallisia yhteisöjä. Tämä ilmenee Paavalin kirjeiden paikkakuntanimistä sekä yksittäisille jäsenille lähetetyistä henkilökohtaisista terveisistä. Yhteisten elementtien lisäksi niitä leimasi rakenteiden ja vastuiden vaihtelevuus organisatorisella tasolla. Kristillinen yhteiselämä, jota hahmotti selvästi yhteinen uskonnollinen intressi, todentui lähialueella. Paikallisseurakunta tarjosi foorumin niin Jumalan etsinnälle ja palvomiselle kuin sosiaalisille suhteille, vuorovaikutukselle ja yhteistoiminnalle. Seurakunnan jäseniä saatettiin puhutella esimerkiksi veljiksi ja sisariksi Kristuksessa, mikä korosti keskinäistä yhteenkuuluvuutta ja keskinäistä vastuuta, joka heijastui sekä sosiaalisella että emotionaalisella tasolla (Room.12:10–15). Elämän kokemusten ja kohtaloiden yhteinen jakaminen ymmärrettiin selkeästi osaksi kristillistä elämää.

Edellä kuvatussa merkityksessä seurakunta muistuttaa sosiaalitieteellisesti yhdistystä, jonka jäsenkunta on omistautunut yhteiselle harrastukselle tai tavoitteelle. Yhdistysmäisessä tulkinnassa seurakunta pienryhmineen keskittyy uskonnollisesti värittyneeseen harrastustoimintaan. Tämä vilkas, toiminnallinen yhteiselämä saattaa toteutua alkuperäisen uskonnollis-teologisen sisällön kustannuksella, sitä ohentaen. Harvemmin kuitenkin havaitaan sitä, miten jyrkässä ristiriidassa seurakunnan teologisen määrittelyn kanssa seurakunnan yhdistysmäinen tulkintamalli oikeastaan on. Seurakunnan työntekijät seuraavat usein toimintastrategiaa, jossa seurakunnan keskeinen tavoite on tarjota mahdollisimman monimuotoista seurakunnallista toimintaa, johon mahdollisimman moni seurakuntalainen osallistuu mahdollisimman usein. Seurakunnan vilkas toiminnallinen elämä nousee lähes tiedostamatta itsetarkoitukseksi. Tämä tapahtuu usein tavalla, joka kaventaa seurakun-

nan sosiaalista ja kulttuurista ymmärrystä, asemaa ja vastuuta. (Steinkamp 1994; vrt. Pihkala 2016.)

Osallisuuden haaste

Seurakunnissakaan rakentuvaa yhteisöllisyyttä ei voida lähestyä kiinnittämättä huomiota osallisuuden näkökulmaan. Sosiaalitieteellinen osallisuuden määrittely sisältää muodollisen yhteisöön kuulumisen, yhteisön toimintaan osallistumisen sekä yhteisöön kiinnittymisen kautta rakentuvan yhteenkuuluvuuden tunteen. Muodollinen jäsenyys ei siis vielä sinällään kerro osallisuudesta, vaan yhteisön jäsenen tulisi kokea kuuluvansa joukkoon ja jakavansa yhteisössä merkittäviä asioita. (Nivala 2008, 166–170.)

Paikalliseen yhteisöön kuulumisen keskeinen merkitys kristikunnan historiassa heijastuu myös Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkolaisissa ja sen uusimmissa strategioissa. Kirkon jäsenet kuuluvat seurakuntiin, joille kullekin on määrätty oma alueensa. Seurakuntiin kuulumisessa on kirkkolain mukaan voimassa niin sanottu parokiaalinen järjestelmä, jolla on pitkät historialliset juuret aina varhaisen kirkon ajalle asti. Suomessa jokainen kirkkoon kuuluva on sen seurakunnan jäsen, jonka alueella hänellä on kotikuntalaisia tarkoitettu kotikunta ja siellä oleva asuinpaikka. Itsenäisten tai seurakuntayhtymiin kuuluvien paikallisseurakuntien verkko kattaa edelleen koko maan. Vaikka Euroopan eri kirkoissa pohditaankin intensiivisesti, voiko alueellinen malli vastata nykyisen liikkuvuuden haasteisiin, näyttäisi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon uusin strategia *Kohtaamisen kirkko* korostavan seurakuntien paikallista jäsentymistä ja yhteisöllisyyttä entistäkin selvemmin. (Kirche der Freiheit, 2006; Kirkko 2020, 2010; Kohtaamisen kirkko, 2014.)

Suomen kirkon seurakunnissa eletään mitä ilmeisemmin eri tavoin tulkitujen ja myös keskenään ristiriitaisten seurakuntamallien mukaisesti – myös yhden ja saman seurakunnan sisällä. Osin tämä heijastaa seurakuntien kontekstin, toimintaedellytysten sekä teologisten tulkintojen eroja, osin oman mallin vahvuuksien ja heikkouksien analyysi- ja tiedostamisprosessin väjävaisuutta. Kirkkohallituksen asettaman Seurakuntien rakennemuutoksen ohjausryhmän loppuraportissa todetaankin realistisesti: ”Kirkon rakenteiden ja hallinnon tulisi seurata kirkon itseymmärrystä. Juuri se on tällä hetkellä epäselvä ja sisältää ristiriitaisia elementtejä” (Suomen evankelis-luteri-

laisen kirkon keskushallinto 2011, 52). Analyysi paljastaa, miten syvä kokonaiskirkon ja paikallisseurakuntien keskinäinen riippuvuus on. Jos kokonaiskirkon identiteetti on jäsentymätön ja epäselvä, se heijastuu jännitteinä ja ristiriitoina paikallisseurakuntien tasolla niiden olemusta ja tehtävää määriteltäessä.

Edellä mainitusta kokonaiskuvan sekavuudesta huolimatta kirkon edellisessä strategiassa *Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö* toisteltiin ikään kuin itsestäänselvyytensä kirkon olevan osallisuuden yhteisö, joka muodostuu jäsenistään. Se, kuinka elävää kokemustodellisuutta osallisuus ja jäsenyys seurakuntalaisille ovat, jäi varsin vähäiselle huomiolle. Kirkosta eroamisluvut näyttäisivät pikemminkin viittaavan molempien puutteeseen. Meidän kirkko -strategia sisälsikin poikkeuksellisen runsaasti osallisuus- ja yhteisöllisyysretoriikkaa, jota oli pidettävä lähinnä kosmeettisena. Se ilmeni jo strategian objektivoivassa tekstimuodossa ja -tyylissä, jossa jokin epämääräinen me – ilmeisesti kirkon hallinnon nimissä – suuntasi viestinsä ja toiminnan uudistamissuunnitelmansa kirkon ja seurakuntien passiiviselle jäsenistölle: ”Kiinnitämme aiempaa enemmän huomiota kirkon jäsenyyden merkitykseen. Olemme kiinnostuneita siitä, miten kirkon jäsenet haluavat jäsenyytensä merkitsevän.” (Meidän kirkko 2007, 41). Strategian teksti on pikemminkin seurakuntalaiset ulkoistava ja esineellistävä kuin heidät aidosti osallistava. (Katso Thitz 2013, 158–159.)

Kirkon tulevaisuuden ja itseymmärryksen kannalta hyvin kipeän kysymyksen muodostaa se, missä määrin ja missä muodossa jopa kymmeniä tuhansia jäseniä kattava paikallisseurakunta voi ylipäätään tarjota uskottavia puitteita tai edellytyksiä seurakuntalaisten aidolle yhteisöllisyydelle ja osallisuudelle. Mikä reaalisesti on se yhteisö, jota kirkko ihmiselle tarjoaa? Missä mittakaavassa ihminen voi kokea olevansa aidosti osallinen tai kiinnittyä yhteisöön?

Kirkkojen maailmanneuvoston Faith and Order -komission tulkinnan mukaan kirkosta yhteisönä käytettävä sana *koinonia* on johdettu teonsanasta, joka merkitsee haastavasti osallistumista, osallisena olemista, yhdessä tekemistä ja jakamista (Suomen ekumeeninen neuvosto 2013, 12). Pelkkä kirkkoon kuuluminen tuskin tätä osallisuuden ja toiminnallisuuden haastetta kattaa. Merkille pantavaa on, että kirkon uusimmat strategiat pohtivat varsin vähäisesti seurakuntien koon ja saavuttavuuden vaikutusta yhteisöllisyyden kokemukseen. Uuden testamentin kielenkäytön perusteella tähän olisi ollut hyviä perusteita. Risto Saarisen (2015) mukaan *ekklesia* on Uudessa

testamentissa ensisijaisesti paikallisyhteisö, jonka kokoa sen luonne jumalanpalvelus- ja ehtoollisyhteisönä pitäisi oikeastaan rajata.

Kohtaamisen kirkko -asiakirja tuo rehellisesti esiin edellisen strategian keskeisten tavoitteiden toteutumisen lähes täydellisen epäonnistumisen (Kohtaamisen kirkko 2014, 10–12). Kirkon tarjoamaa osallisuutta ja yhteisöllisyyttä markkinoinut ”meidän kirkko” kadotti strategian voimassaoloaikana kiihtyvällä vauhdilla jäseniään. Meidän kirkko siitä tuli siis yhä harvemmalle. Kohtaamisen kirkko korostaakin uudella painokkuudella, että kirkko elää jäsenissä ja seurakunnissa sekä asettaa ”yhden ihmisen mittakaavan” kirkon tulevaisuudennäyn ytimeen (emt., 16). Vastauksia siihen, miten usein hierakkiseksi, etäiseksi, työntekijävaltaiseksi ja kasvottomaksi koetusta kirkosta tulee seurakuntatasolla ”luottamuksen yhteisö”, ja miten ”ihminen löytää seurakunnasta ihmisen kasvot” on strategialta valitettavasti turha odottaa. Sen ansio on ongelmien rehellinen nimeäminen ja oleellisten kysymysten esiin nostaminen. Välillisesti se nostaa esiin myös edellisen strategian ideologissävyyisen ihannekuvan epärealistisuuden (emt., 24).

Kirkko pyhien yhteisönä

Paikallisuutta ja osallisuutta korostavien yhteisönäkemyksien rinnalla on erityisesti kristilliseen perinteeseen liittyen tarkasteltu yksilöiden ja lähiyhteisöjen liittymistä universaaleihin yhteisöihin (Delanty 2003, 12–14). Euroopan historiallisten kirkkojen yhteisessä tulkinnassa paikalliset seurakunnat muodostavat kirkon, jonka todellisuus ne ovat omalla alueellaan. Yhteiselämä ei kuitenkaan ole vain paikallista, sillä seurakunta on seurakunta vain kirkon yhteydessä. Suhde on resiprookkinen: kirkkoa ei ole ilman seurakuntia ja niiden jäseniä, seurakuntaa ei ole ilman kirkkoa. Uuden testamentin sanaa *ekklesia* (ulos kutsutut) käytetään sekä yksittäisestä seurakunnasta että kokonaiskirkosta. Varhaiskristillistä ajoista lähtien tätä on kuvattu apostolisessa uskontunnustuksessa uskolla yhteen pyhään katoliseen kirkkoon (*una sancta catholica ecclesia*), joka luterilaisissa kirkoissa on reformaation seurauksena vakiintunut muotoon ”yksi, pyhä, yhteinen seurakunta”. (Saarinen 2015, 4.)

Katolisuudella on sekä määrällinen, lähinnä alueellis-maantieteellinen että laadullinen ulottuvuus. Nämä ulottuvuudet ovat painottuneet eri aikoina vaihtelevasti. Määrällinen tai numeerinen ulottuvuus korostaa sitä, että

yksi kirkko on levinnyt kaikkeen maailmaan. Sen missio on saavuttaa koko ihmiskunta ja kaikki ihmiset, laadullinen ilmenee sanoissa tosi, autenttinen, ortodoksinen. Jälkimmäisessä tulkinnassa katoliseksi ymmärretään kirkko, joka pitää kiinni koko apostolisesta opista ja traditiosta sen koko rikkaudessa. (Congar 1972, 480–487.) Kirkon laatusana ”katolinen” kuvaa samalla vasta eskatologisessa täyttymyksessä realisoituvaa ”Kristuksen täyteyttä” (Ef. 4:13), joka muistuttaa jokaista kirkkoa myös sen omasta keskeneräisyydestä ja vajavaisuudesta. (Pannenberg 1999, 444.)

Yhteistä on kuitenkin jo varhaisemmista ajoista ja jo Uuden testamentin teksteissäkin peilautuva käsitys yhdestä kirkosta, jonka ykseys ilmenee seurakuntien moneudessa eri puolilla maailmaa. Erityisesti jakamattoman kirkon aikana kirkko selkeästi toteutti ja ennakoiti René Dubois’n globaalien ajan ohjelmallista iskulausetta *think global, act local*. Uuden Testamentin seurakunnalliset kuvat ja käytännöt tuovat selkeästi esiin sekä uudella tavalla perustellun kirkon ykseyden että siitä kasvavan vastavuoroisen sosiaalisen vastuun yhteisön muista jäsenistä ja solidaarisuuden kokonaiskirkkoa kohtaan.

Uskon Kristukseen ymmärrettiin alusta alkaen radikaalilla tavalla kyseenalaistavan ja ylittävän kaikki silloisen maailman erottavat rajat: ”Kristus on niin kuin ihmisruumis, joka on yksi kokonaisuus mutta jossa on monta jäsentä; vaikka jäseniä on monta, ne kaikki yhdessä muodostavat yhden ruumiin. Meidät kaikki, olimmepa juutalaisia tai kreikkalaisia, orjia tai vapaita, on kastettu yhdeksi ruumiiksi. Yksi ja sama Henki on yhdistänyt meidät, kaikki me olemme saaneet juoda samaa Henkeä” (1 Kor. 12:12–13). Kulttuuriset ja historialliset eroavaisuudet eivät pysty tätä Kristukseen perustuvaa ykseyttä murtamaan (McGrath 2012).

Jumalan pelastustahto ja rakkaus ovat universaaleja; usko yhdistää niin maat, kansat, sukupuolet, heimot ja ylittää jopa näkyvän todellisuuden ajalliset rajat. Myös enkelit ja jo kuolleet pyhät kuuluvat elävinä jäseninä kristillisen yhteisöön (Ilm. 7:9–12). Kirkon yhteisöllisyys avautuu sekä globaalisti että kosmiseksi. Teologinen yhteisöllisyys räjäyttää tässä merkityksessä kaikki sosiaalitieteellisen yhteisöllisyyden rajat ja saa lopullisen ulottuvuutensa ja hahmonsä eskatologisesta näkökulmasta muodostaen samalla selkeän sosiaalisen haasteen ja uudistusohjelman koko maailman ja ihmiskunnan ykseyden näkökulmasta. (Beinert 1972, 301; Suomen ekumeeninen neuvosto 2013, 16.)

Yhteisöllisyyden kaipuu ja salaisuus

Erityisesti sosiaalipsykologisessa yhteisöajattelussa korostuvat ihmisen vahva sidoksellisuus sosiaaliseen ympäristöönsä ja sisäsyntyinen tarve kuulua toisten joukkoon. Syntymästään saakka ihminen kasvaa suhteessa toisiin ihmisiin ja jatkuvasti jäsentää paikkaansa toisten joukossa. Keskeistä yhteisöllisyydessä onkin ajatus johonkin kuulumisesta, vastaanotetuksi ja hyväksytyksi tulemisesta (Delanty 2003, 188).

Johonkin kuulumisella, vastaanotetuksi ja hyväksytyksi tulemisella on kirkossa selkeästi omalaatuinen ja poikkeava – sakramentaalinen – perusta. Jo kristikunnan ensi vaiheessa kaste tulkittiin radikaaliksi, ainutkertaiseksi siirtymäriitiksi ja muutokseksi, uudeksi elämäksi, joka liitti ihmisen Kristus -yhteisöön. Juuri siitä alkoi elämä uuden yhteisön, kirkon ja seurakunnan, täysivaltaisena jäsenenä. Aluksi kasteessa korostui hyvinkin vahvasti oma tahto ja ratkaisu, henkilökohtainen tahto liittyä kristittyjen joukkoon. Myöhemmin, lapsikasteen vakiintumisen myötä siinä painottuivat Jumalan edellytyksetön armo ja ennakoiva työ (Räisänen 2011, 171–172.), jotka molemmat korostavat Jumalan vastaanottamaksi ja hyväksymäksi tulemista ilman mitään edellytyksiä.

Yhteisöllisestä näkökulmasta kasteen teologinen sisältö ja tulkinta eivät siis muuttuneet kastekäytännön muutoksen myötä; Jumalan armo ja rakkaus kasteessa on kirkon jäsenyyden, kirkkoyhteisön ja seurakunnallisen yhteyden ja osallisuuden ainoa edellytys ja portti. Kaste teki ihmisestä kristityn ja liitti hänet kristittyjen yhteisöön, kirkkoon.

Länsimaista kulttuuria nykyisin hallitsevan individualismin aikana kastekäytännön alkukristillinen muutos kohti lapsikastetta saattaa olla hyvinkin ongelmallinen. Nykyisessä kastemallissa vanhemmat päättävät vastasyntyneen lapsen puolesta, kastetaanko tämä vai ei. Läheistenkin hyvässä tarkoituksessa tekemä päätös joutuu välttämättä syvään ristiriitaan aikamme voimakkaan itsemääräämisoikeuden ja yksilönvapauden korostuksen kanssa.

Yksilöllistymisen tuoma näkökulma yhteisöllisyyteen korostaa ihmisen osallisuuden merkitystä. Osallisuus sisältää ajatuksen omakohtaisesta yhteisöön sitoutumisesta ja aktiivisesta roolista yhteisöllisissä suhteissa (Thitz 2013, 28–29). Ilmeisesti lapsikasteen koetaan riistävän lapselta mahdollisuuden mitä henkilökohtaisimpaan ratkaisuun ja näin kaventavan hänen vapautensa tilaa. Se voi olla perussyys siihen, että lapsikaste on menettänyt

erityisen paljon suosiotaan juuri ajattelutavaltaan vapaamielisimmissä suurkaupungeissa eri puolilla Eurooppaa.

Toinen kristillisen elämän ja yhteisöllisyyden keskeinen ulottuvuus on ehtoollinen, eukaristia. Kristillinen yhteisöllisyys, ”pyhien yhteys”, toteutuu osallisuutena sanaan ja sakramenteihin, niissä läsnä olevaan Jumalan armoon ja rakkauteen. Kristityistä rakentuu kaikki kirkon jäsenet yhdistävä, yksi Kristuksen ruumis, kun he nauttivat ehtoollisella Kristuksen ruumiin. Ehtoollisella toteutuva kristityn osallisuus Kristukseen on kristillisen yhteisöllisyyden teologinen syvyysulottuvuus. Samalla se on kristillisen yhteisöllisyyden ja keskinäisen sosiaalisen vastuun edellytys. (Von Balthasar 1971, 116; Fries 1972, 227–228; Mannermaa 1995, 98–99.)

Ajatus ehtoollisella kaikkein syvimmin todentuvasta yhteisöllisyydestä eli kirkosta ja kristityistä Kristuksen ruumiina on ollut kantava ajatus niin Paa-valin, kirkkoisien kuin keski- ja nykyajankin teologiassa. (De Lubac 1969; 1970; Pannenberg 1993.) Kirkko on aidoimmillaan kirkko, uusi yhteisö Kristuksessa ehtoollisella, omassa syntyapahtumassaan (von Balthasar 1967, 549; Ratzinger 1972; 12–14). Sana ja sakramentit synnyttävät ja luovat kirkon, ovat sen ”tulemisen” syy. Luterilaisittain ne ovat myös kirkon autenttisuuden, ”toden kirkon” kriteerit (Mannermaa 1977, 112–114).

Kristillinen yhteisöllisyys hahmottuu sakramentaalisen perustuksensa tähden hyvin omaleimaiseksi. Sen motiivi ei kasva ihmisestä itsestään vaan ihmisen ulkopuolelta. Hans Küngin klassikkoteokseen *Die Kirche* liittyen McGrath korostaa, että kirkon ykseys tulee tulkita ”teologisesti, ei sosiologisesti tai organisatorisesti” (McGrath 2012, 556). Ihminen on yhteisöllisyyteen kutsuttu ja oikeutettu Jumalan ulkonaisissa merkeissä todentuvan sisäisen kutsun perusteella. Kristillinen yhteisöllisyys on hyvin radikaalilla tavalla intiimiä yhteisöllisyyttä, yhteisöllisyydestä osalliset muodostavat ykseyden.

Delantyn (2003, 188) edellä mainittu tulkinta kuulumisesta, vastaanotetuksi ja hyväksytyksi tulemisesta yhteisöllisyyden keskeisinä kokemuksellisinä ulottuvuuksina on teologisesta näkökulmasta kiistatta seurakuntaelämän keskuksessa. Yhteisöllisyyden ja osallisuuden lähtökohdaksi ja perustaksi kirkossa ei kuitenkaan nouse ihmisen tarve, kiinnostus tai harrastuneisuus vaan armossaan jokaisen ihmisen yhteyteensä hyväksyvän ja vastaanottavan Jumalan kutsu ja toiminta. Kristittyjen ykseys on osallisuutta Kristukseen, yhteisöllisyys kirkossa saa Kristus- ja Jumala-keskeisen sekä sakramentaalisen perustelun. (Mannermaa 1977, 112; Pannenberg 1993,

351.) Näin perusteltuun yhteisöllisyyteen liittyy selkeä sosiaalieettinen ulottuvuus ja käytännöllinen haaste. Lutherille kirkko on ”parantumattomien ihmisten sairaala”, jossa jokainen on kutsuttu Kristuksen tavoin tukemaan, kantamaan, armahtamaan ja parantamaan vastavuoroisesti toinen toistaan (Mannermaa 1995, 97).

Osallisena Kristuksen ruumiista

”Syväteologisesta” perustelustaan huolimatta kirkon ykseystulkinta tangeeraa hyvinkin selvästi sosiologisen yhteisötulkinnan kanssa. Giddens (1995) tulkitsee, että yhteisön vahvuus yksilön kannalta on siinä, että se voi toimia ihmisen elämää kannattelevana kiinnekohtana (Giddens 1995, 115). Yhteisö toimii hänelle turvapaikkana ja sieltä käsin hän jäsentää sekä itseään että elämäänsä. Yhteisön avulla, suhteessa toisiin ihmisiin, ihminen rakentaa identiteettiään ja maailmankuvaansa. Giddensin tulkinta vastaa hyvin esimerkiksi uusitestamentillista todellisuuden tulkintaa, joka jäsentyy ihmisen turvallisen jumalasuhteen varaan. Seurakunta on keskinäisen vastuun ja huolenpidon yhteisö – Kristuksen ruumis (1 Kor. 12:3, 27), Jumalan perhe, Herran pyhä temppeli (Ef. 2:19–21), Jumalan perhe ja kansa (Ef. 1:1–2) – kokonaisuus, jossa jokaisella on oma tehtävänsä ja osallisuutensa.

Laajan ekumeenisen yhteisymmärryksen mukaan ihminen saa kasteessa, joka liittää hänet niin paikalliseen seurakuntaan kuin maailmanlaajuiseen kirkkoonkin, identiteetin Jumalan lapsena, sen mukaisen nimen ja kutsumuksen. (World Council of Churches 1982, 1–2.) Teologinen perustelu yhteisöllisyydelle on varsin selkeä ja lisäksi yllättävänkin yhteinen ainakin historiallisille kirkkoille. Täysin toinen asia on, missä määrin teologinen yhteisöllisyys on tänä päivänä elävää konkretiaa kirkon työntekijöille ja jäsenille.

Giddensin näkökulmat löytyvät lähes sellaisinaan Suomen luterilaisen kirkon strategioista ja selvityksistä. Myös niille valikoidut nimet ”Meidän kirkko” tai ”Kohtaamisen kirkko” sekä sisällölliset määritelmät kuten ”osallisuuden yhteisö” ja ”luottamuksen yhteisö” heijastelevat välillisesti kaivattua läheisyyden ja yhteenkuuluvuuden kokemusta ja tunnetta eli turvaa (Meidän kirkko 2007; Kohtaamisen kirkko 2014). Osin kirkon analyyseja leimaa kuitenkin hämmästyttävä epävarmuus, joka ilmenee tulkintojen ristiriidoissa, usein jopa samassa tekstikokonaisuudessa.

Kirkko on esimerkiksi Tulevaisuuden seurakunta 2020 -työryhmän lopuraportin (Kirkkohallitus 2011) mukaan reaalin, ei vertauskuvallinen Kristuksen ruumis. Paavalin kuva seurakunnasta Kristuksen ruumiina luo myös tulevaisuuden kirkolle itseymmärrystä luovan perustan. Tästä huolimatta seurakunta ei sen sijaan ole paikka, jossa ihminen etsii ”arkeaan jäsentävää yhteisöä” eikä se muodosta ”seurakuntalaisen sosiaalisen elämän ydintä”. Raportissa tunnustetaan, ettei ”seurakunta yhteisönä ole jäsenilleen samanlainen normaali arjen yhteisö” vaan kirkko on jäsenilleen olemassa erilaisten kohtauspintojen välityksellä, joista erikseen mainitaan kasuaalitoimitukset (emt. 58–60).

Punktuaalinen, juhlahetkiin ja vapaa-aikaan liittyvä yhteisöllisyys ei epäilemättä riitä kauaakaan rakentamaan arjen yhteisöllisyyttä, mutta tuskin myöskään tarjoaa riittävää kohtauspintaa kristityn identiteetin ja tehtävän tiedostamiselle (Steinkamp 1994, 89). Yhteisöllisyyden ja osallisuuden välistä suhdetta tutkinut Elina Nivala (2008) näkee osallisuuden kuulumisena yhteisön jäsenyyteen ja oikeuteen yhteisön tarjoamasta hyvästä. Lisäksi osallisuuteen sisältyy mahdollisuus ja velvollisuus ottaa vastuuta ja edistää yhteisön elämää. Osallisuus voidaankin nähdä prosessina, jossa ihminen rakentaa ja ylläpitää suhdettaan yhteisöön. Pelkkä ulkoapäin annettu jäsenyys ei vielä kiinnitä yhteisöön, vaan osallisuuden kokemuksessa on oleellista vuorovaikutuksellinen suhde yhteisön ja sen jäsenten kanssa ja tunne kuulumisesta toisten joukkoon.

Kiinnittyminen yhteisön arvoihin, normeihin ja kulttuuriperintöön konkretisoituu yhteisön jäsenen identiteettinä ja kiinnittyminen yhteisön sosiaaliseen elämään konkretisoituu yhteenkuuluvuuden tunteena. (Nivala 2008, 166–170.) Nivalan analyysin pohjalta kirkkoa arvioitaessa on nykykirkon problematiikka syvä: Yksilön jäsenyys ja omistajuus on seurakunnallisen itseymmärryksen lähtökohta, mutta jäsenen todellisena kokema osallisuus on kadoksissa. Harva kirkon nuoriin aikuisiin luettava jäsen kokee olevansa vuorovaikutuksellisessa suhteessa seurakuntaansa (Hauta-aho & Tornivaara 2009, 39–41). Nivalan analyysin pohjalta ”kohtaamisen kirkko” on epäilemättä oikean suuntainen strateginen tavoite. Samalla se dokumentoi, kuinka kaukainen haave se on.

Yhteisön voima tulee esille ”me-tunteena”, jonka kautta koetaan kollektiivista yhteenkuuluvuutta ja jaetaan yhteisöä koossa pitäviä merkityksiä (Cronick 2002). Toisaalta samalla kun yhteisö sulkee sisäänsä, se myös ra-

jaa toiset ulkopuolelle ja saattaa siten sisältää vallankäytön ja syrjäyttämisen elementtejä. Tämä on myös kirkon historiasta ja nykyisyydestä valitettavan tuttu ilmiö. Toisella tavalla uskonsa tulkitseva ja ymmärtävä on kautta kirkon historian toistuvasti ollut leimaamisen, jopa vainon kohde.

Vaikka yhteisöt voivat parhaimmillaan tarjota aitoa kohtaamista ja välittämistä, erityisesti heikoimmassa asemassa olevien voi olla vaikea löytää paikkansa tukea antavasta yhteisöstä. Seurakunta on vahvasti jumalanpalvelus- ja ehtoollisyhteisö, mutta jo silmämääräisesti arvioituna messuvieraiden joukko on varsin keskiluokkainen. Seurakunnan diakoniaan turvautuvat, usein jo syrjäytyneet tai syrjäytymisvaarassa olevat ihmiset ovat harvemmin löytäneet tietään ”yhteiseen messuun”. Diakonian seurakunta ja messuseurakunta elävät useimmiten valitettavan erillään, mikä epäilemättä on syvässä ristiriidassa kirkon ydinsanomien kanssa (Steinkamp 1985, 14, 38, vrt. Henttonen 1997, 116–128; vrt. Latvus 2002, 159.)

Osallisuus on sidoksissa myös yhteisössä läsnä olevaan valtaan ja vallankäytön mahdollisuuksiin. Kyse on yhtäältä ihmisen valtaistumisesta eli oman aseman tiedostamisesta ja rohkaistumisesta omien mahdollisuuksiensa käyttöön (Freire 1970/2005, 58–60). Toisaalta kyse on yhteisöllisissä tilanteissa tarjoutuvista mahdollisuuksista toimia yhdessä toisten kanssa ja edistää itselle merkittäviä asioita (Lappalainen 2011). Seurakuntien diakoniatyössä tuetaan kyllä heikoimmassa asemassa olevien ihmisten valtaistumista, mutta johtaako se siihen, että he voisivat seurakunnissa olla todellisia subjekteja ja toimia siellä itselleen ja toisille merkitystä luovien asioiden parissa.

Murroksessa oleva yhteisöllisyys

Yhteisöllisyys ja ihmisen sitoutuminen yhteisöihin on joutunut murrokseen muuttuvien elämäntapojen myötä. Individualistisen elämäntavan vaarana on nähty se, että ihmisten väliset siteet jäävät hauraiksi ja yhteisöistä tulee toisistaan irrallisten ihmisten yhteisöjä vailla kannattelevaa sisältöä. Yksilöllisiä valintoja tekevä ja erilaisista yhteisöistä toiseen liikkuva ihminen saattaa jäädä omien arvojensa kanssa yksin, eikä löydä yhteisöä, jossa voisi kokea osallisuutta. (Bauman 2002, 203–205.) Erityisesti nuorille aikuisille kirkon usko ja käytännöt eivät näytä tarjoavan sellaista yhteisömallia, jonka arvo pohja innostaisi aitoon sitoutumiseen ja osallisuuteen (Hauta-aho & Tor-

niainen 2009, 39). Samaan tutkimuksellisesti varmennettuun johtopäätökseen ovat päätyneet niin kirkon strategiat kuin tulevaisuuden skenaariotkin.

Nykypäivän yhteisöllisyys nähdään paikallisuutta laajempänä sosiaalisena ilmiönä, jota rakennetaan ja ylläpidetään sosiaalisissa käytännöissä. Yhteisöllisen elämän ja vuorovaikutuksen tavat voivat vaihdella ja toteutua erilaisissa verkostoissa, joissa ihmiset joustavasti liikkuvat (Blackshaw 2010, 40). Ihmiset tekevät omia valintojaan ja kiinnittyvät niihin asioihin, joilla on kulloinkin kosketuspintaa heidän elämäänsä. Myös yhteisöön sitoutumisen aste voi vaihdella elämäntilanteen mukaan. Kirkon piirissä erityisesti sosiaalinen media on nähty sekä mahdollisuutena että haasteena uudentalaiselle yhteisöllisyydelle ja uusille kosketuspinoille. (Kirkko 2020, 2010.)

Joustavissa yhteisöissä korostuu yhtäältä läheinen yhdessä olemisen tapa ja jaettu ymmärrys ihmisiä yhteen liittävästä asioista. Toisaalta niihin liittyä erilaisuuden hyväksyminen, vapaus ja monenlaiset tavat ilman pysyviä elämän perustuksia. (Blackshaw 2010, 40.) Tämän päivän yhteisöjen toimintatavoissa nousevat esille myös vallankäytön läpinäkyvyys, mahdollisuudet tulla kuulluksi ja vaikuttaa yhteisön toimintaan (Raina 2012, 27–28). Mahdollisuus neuvotella yhteisöä koossa pitävistä merkityksistä vahvistaa yhteisön jäsenen toimijuutta ja osallisuuden kokemusta. Suomen luterilaisen kirkon seurakunnallisen toiminnan perusmalli näyttäisi edelleen tukevan melko heikosti seurakuntalaisten osallisuutta. Messua ja jumalanpalvelusta korostetaan kirkollisissa dokumenteissa ja teologisissa selvityksissä toistuvasti seurakuntaelämän keskuksena. *Kirkko 2020* -strategia nostaa kuitenkin esiin, etteivät kirkon ”jäsenet juurikaan osallistu jumalanpalveluselämän suunnitteluun, vaikka halua siihen on –” (Kirkko 2020 2010, 10.)

Kohti yhteisöllistä toimintakulttuuria

Suomen luterilaisen kirkon toimintaa on monissa selvityksissä pidetty jopa poikkeuksellisen työntekijä- ja instituutiokeskeisenä. Tämä ei lupaa kirkolle hyvää, ellei se ole valmis radikaalilla tavalla uudistamaan toimintakulttuuriansa. Ulrich Beckin (1997) tulkinnassa toisen modernin nuori sukupolvi muodostuu ”vapauden lapsista”, jotka elävät sisäistetyn demokratian ja vapauden todellisuudessa. Tämä muutos on aktivoinut heille ensimmäisen modernin perusratkaisut ja toimijat. Juuri vapauden sisäistäminen ja siihen liittyvä eettisesti perusteltu individualismi on Beckistä kriisiyttänyt ensimmä-

mäisen modernin tukipylyvät – puolueet, yhdistykset, ammattiyhdistykset ja kirkot. Ne kaikki ovat menettäneet vetovoimansa ja kiinnostavuutensa uusien edellytysten keskellä elävän uuden sukupolven silmissä. Vapauden lapset äänestävät siksi jaloillaan, mikä johtaa edellä mainittujen instituutioiden entistä nopeampaan vanhenemiseen. (Emt., 13–14.)

Beckin (1997) mukaan mikään ei ole uudelle sukupolvelle vastenmielämpää kuin passiivinen ja anonyymi jäsenyys hierakkisesti organisoidussa järjestelmässä. Vapauden lapsien perusarvot rakentuvat Beckin mukaan itsemääräämisoikeudelle, itsensä kehittämiselle ja toteuttamiselle, altruistiselle individualismille, spontaanisuudelle, vapaaehtoisuudelle sekä hauskuudelle (emt., 13–14, 397). Vaikka Beck tulkitseekin ”yksilön jumalallistamisella” olevan juutalais-kristilliset juuret, paljastaa hänen kirkon nykytilanteen näkökulmasta profeettallisen analyysinsä, miten syvien haasteiden edessä uudistumistaan ensisijaisesti rakennemuutoksista etsinyt instituutio- ja hierarkiakeskeinen kirkko on (emt., 9–11, 399). Hauska ja spontaani yhteisöllisyys ei myöskään kuulu kirkon ensisijaisiin armolahjoihin.

Ratkaisua lienee etsittävä seurakuntien toiminnan uudistamisessa teologisin perustein hyvin selkeästi paikallista kansalaisyhteiskuntaa ja yhteisvastuuta ylläpitäväksi ja rakentavaksi kristilliseksi elämänmuodoksi. Beck (1997) pitää selvänä, että juuri globalisaation aikana on paikallisuus määriteltävä ja löydettävä uudelleen. Hänen tulkinnassaan sekä kansalaisyhteiskunta että poliittinen vapaus ovat saaneet alkunsa paikallisella tasolla, kansalaisten lähiympäristössä (emt. 29). Kirkon strategioissa seurakuntaa korostetaan usein paikallisena yhteisönä, mutta seurakuntakoon merkityksessä yhteisöllisyyden kokemukselle vaietaan lähes järjestelmällisesti.

Kirkon pitäisi saada jälleen kasvot myös paikallisella tasolla ja hahmottua selkeästi välittämisen yhteisöksi, jolle jokainen kirkkoon kuuluva on merkityksellinen ja tärkeä. Tämä edellyttää organisaatio- ja virkamieskeskisydestä kärsivältä kirkolta ja sen seurakunnilta hyvin uudenaista toimintakulttuuria ja itseymmärrystä, jolle seurakuntalaisten aito subjektiivisuus muodostaa perustan. Vaikeaksi kysymykseksi jää se, miten individualismi ja yhteisöllisyys, yksilö ja sosiaalinen todellisuus ovat ylipäätään yhdistettävissä. Lisäksi seurakuntien on uudella tietoisuudella ja rohkeudella uskaltauduttava mukaan moniarvoiseen hengelliseen etsintään ja keskusteluun. (Mette & Steinkamp 1997; Haslinger 2005). Ilman seurakuntien toimintakult-

tuurin tinkimätöntä analyysiä ja muutosta uusi yhteisöllisyys ja osallisuus tuskin mahdollistuvat.

Katsottaessa seurakuntien toimintakulttuurien kehitystä voidaan havaita sen uudistuneen yhteiskunnallisen ja kirkon sisällä tapahtuneen kehityksen myötä aaltomaisina prosesseina. Eero Voutilainen (1994) on kuvannut 1900-luvulla tapahtunutta kehitystä hallinto- ja tarjontakulttuurin aikakaudesta palvelukulttuuriin ja siitä kohti yhteisökulttuuria.

Voutilaisen (1994) mukaan sotien jälkeen kehittynyt hallinto- ja tarjontakulttuuri perustuu edustukselliseen demokratiaan, selkeään työnjakoon ja työntekijöiden keskeiseen rooliin. Seurakunta kohtaa jäsenensä ensisijaisesti virastoaikaan seurakunnan tiloissa eikä seurakunnan työntekijöiden ja vapaaehtoisten seurakuntalaisten (maallikoiden) toiminta paljonkaan kohtaa toisiaan. 1900-luvun viimeisinä vuosikymmeninä vallalla ollut palvelukulttuurin seurakuntaa luonnehtii seurakuntalaisten tarpeiden ja kirkon perustehtävän näkökulmista rakentuva vahva palvelutoiminta. Siinä seurakuntalainen on asiakkaana ja pyrkimyksenä on yhteistoiminnassa rakentaa seurakuntalaisten tarpeiden mukaisia toimintatapoja.

Voutilainen ennakoii jo 1990-luvulla, että tultaessa 2000-luvulle toimintakulttuuri kehittyi kohti yhteisökulttuuria, jonka elementteinä ovat aito kohtaaminen ilman roolileimoja ja seurakuntalaisten kutsuminen mukaan heidän omilla ehdoillaan. Tällöin työntekijöiden ja seurakuntalaisten välinen raja ohenee ja seurakuntalaiset nähdään yhä enemmän yhteisön voimavaroina. Työntekijät tukevat omalla asiantuntemuksellaan yhteisöllisyyden rakentamista seurakunnassa. (Voutilainen 1994, 39–48.) Nykyisiä haasteita upeasti ennakoiva unelma kirkon toimintakulttuurin välttämättömästä muutoksesta oli kuitenkin ajallisesti liian optimistinen. Kirkon osallisuuden ja yhteisöllisyyden tähden on toivottava, että tuon tulevaisuudennäyn nythetki koittaa mahdollisimman pian.

Kirkko seurakuntineen muodostaa suurimmassa osassa Suomea edelleen merkittävän yhteisöllisyyden verkoston. Uusi sukupolvi ja aikamme individualismi haastavat kuitenkin kirkon toimintakulttuurin syvästi. Koulutettaessa tulevaisuuden työntekijöitä kirkkoon on yhdessä pysähdyttävä kysymään, mitä sisäistetty vapaus ja aito yhteisöllisyys kirkossa voisivat tarkoittaa. Onko se sellaisen työntekijäidentiteetin vahvistamista, mikä mahdollistaa uudenlaista uskon monimuotoisuutta, suvaitsevaisuutta, yhdessä elet-

tyä spontaania kristillisyyttä, johon kuuluvat vahva osallisuus, luomisen ilo,
mutta myös eettinen kriittisyys?

LÄHTEET

- Balthasar, Hans Urs von 1967. Herrlichkeit. Eine theologische Ästhetik. Band 1: Schau der Gestalt. Einsiedeln: Johannes Verlag.
- Balthasar, Hans Urs von 1971. Klarstellungen. Zur Prüfung der Geister. Freiburg im Breisgau: Herder Verlag
- Bauman, Zygmunt 2001. Community. Seeking Safety in an Insecure World. Cambridge: Polity.
- Bauman, Zygmunt 2002. Notkea moderni. Suom. Jyrki Vainioinen. Tampere: Vastapaino.
- Beck, Ulrich 1997. Kinder der Freiheit: Wider das Lamento über den Werteverfall. Teoksessa Ulrich Beck (toim.) Kinder der Freiheit. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 9–33.
- Beck, Ulrich 1997. Ursprung als Utopie. Teoksessa Ulrich Beck (toim.) Kinder der Freiheit. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 382–400.
- Beinert, Wolfgang. 1972. Der Sinn der Kirche. Teoksessa Johannes Feinert & Magnus Löhrer (toim.). *Mysterium Salutis. Grundriss heilsgeschichtlicher Dogmatik 4.1. Das Heilsgesehen in der Gemeinde.* Einsiedeln, Zürich, Köln: Benziger Verlag, 288–308.
- Blackshaw, Tony 2010. Key concepts in community studies. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Cronick, Karen 2002. Community, Subjectivity and Intersubjectivity. *American Journal of Community Psychology*, 30 (4), 529–546.
- Congar, Yves. 1972. Die Wesenseigenschaften der Kirche. Teoksessa Johannes Feinert & Magnus Löhrer (toim.). *Mysterium Salutis. Grundriss heilsgeschichtlicher Dogmatik 4.1. Das Heilsgesehen in der Gemeinde.* Einsiedeln, Zürich, Köln: Benziger Verlag, 357–599.
- Delanty, Gerard 2003. Community. New York, NY: Routledge.
- Evangelische Kirche in Deutschland 2006. Kirche der Freiheit. Perspektiven für die evangelische Kirche im 21. Jahrhundert. Viitattu 6.6.2016. <https://www.ekd.de/download/kirche-der-freiheit.pdf>.
- Freire, Paulo 1970/2005. Sorrettujen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- Fries, Heinrich 1972. Wandel des Kirchenbilds und dogmengeschichtliche Entfaltung. Teoksessa Johannes Feinert & Magnus Löhrer (toim.). *Mysterium Salutis. Grundriss heilsgeschichtlicher Dogmatik 4.1. Das Heilsgesehen in der Gemeinde.* Einsiedeln, Zürich, Köln: Benziger Verlag, 223–285.
- Giddens, Anthony 1995. Elämä jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Ulrich Beck, Anthony Giddens & Scott Lash (toim.) *Nykyajan jäljillä: Refleksiivinen modernisaatio.* Vastapaino: Tampere, 83–152.
- Hauta-aho, Hanna & Tornivaara, Sanna-Maaria 2009. Kirkosta kiinni! Helsinki: Kirjapaja.
- Haslinger, Herbert 2005. Lebensort für alle. Gemeinde neu verstehen. Düsseldorf: Patmos.
- Henttonen, Kai. 1997. Voiko sen tehdä toisinkin? Diakoniatieteen lähtökohdat ja valinnat. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisusarja, C Oppimateriaalia 1997:1. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu.
- Kirkko 2020. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tulevaisuusselonteko 2010. Helsinki: Kirkkohallitus.

- Kirkkohallitus 2011. Kirkkohallituksen virastokollegion 27.8.2009 asettaman Tulevaisuuden seurakunta 2020 -työryhmän loppuraportti. Liitteenä Seurakuntien rakennemuutoksen ohjausryhmä 2008–2011 loppuraportissa. Viitattu 4.6.2016. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/AB3A71BA9E133F3FC22576DC0043CE84/\\$FILE/Loppuraportti.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/AB3A71BA9E133F3FC22576DC0043CE84/$FILE/Loppuraportti.pdf).
- Kohtaamisen kirkko. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toiminnan suunta vuoteen 2020. 2014. Helsinki: Kirkkohallitus. Viitattu 4.6.2016. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/\\$FILE/253062_KKH_Kohtaamisen_kirkko_sisus_KORJ.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/$FILE/253062_KKH_Kohtaamisen_kirkko_sisus_KORJ.pdf).
- Lappalainen, Pertti 2011. Potentiaalinen valta. Kansalaisyhteiskunta 2011 (1), 1–4.
- Latvus, Kari 2002. Arjen teologia. Johdatus kontekstuaaliseen raamatuntulkintaan. Helsinki: Kirjapaja.
- Lubac, Henri de 1969. Corpus Mysticum. Eucharistie und Kirche im Mittelalter. Einsiedeln: Johannes Verlag.
- Mannermaa, Tuomo 1977. Kristillisen opin vaiheet. Dogmihistorian peruskurssi. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Mannermaa, Tuomo 1995. Kaksi rakkautta. Johdatus Lutherin uskonmaailmaan. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 194. Helsinki: Suomalaisen teologisen kirjallisuusseura.
- Mc Grath, Alister E. 2012. Kristillisen uskon perusteet. Helsinki: Kirjapaja.
- Mette, Norbert & Steinkamp, Hermann (toim) 1997. Anstiftung zur Solidarität. Praktische Beispiele der Sozialpastoral. Mainz: Grüneald.
- Meidän kirkko. Osallisuuden yhteisö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategiaa vuoteen 2015 laatinen työryhmän mietintö 2007. Helsinki: Kirkkohallitus. Viitattu 4.6.2016. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/\\$FILE/kirkon_strategia_2015_mietinto.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9297F603C875C1C8C225770A002E3448/$FILE/kirkon_strategia_2015_mietinto.pdf).
- Nivala, Elina 2008. Kansalaisuus globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnassa: kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehys. Väitöskirja. Kuopio: Snellman-instituutti.
- Pannenberg, Wolfhart 1993. Systematische Theologie. Band 3. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Pihkala, Panu 2016. Kirkko ja asiakaspalvelun kaksiteräinen miekka. Kytkin 2/2016. Viitattu 6.6.2016. <http://www.kytkin.fi/kirkko-ja-asiakaspalvelun-kaksiterainen-miekka/>.
- Raina, Liisa 2012. Uusi yhteisöllisyys. Kasvatusyhteisön rakentamisen ammattitaito. Helsinki: Arator Oy.
- Ratzinger, Joseph. 1969. Das neue Volk Gottes. Entwürfe zur Ekklesiologie. Düsseldorf: Patmos.
- Räisänen, Heikki 2011. Mitä varhaiset kristityt uskoivat. Helsinki: WSOY.
- Steinkamp, Hermann. 1985. Diakonie. Kennzeichen der Gemeinde. Entwurf einer praktisch-theologischen Theorie. Freiburg am Breisgau: Herder.
- Steinkamp, Hermann 1994. Solidarität und Parteilichkeit. Für eine neue Praxis in Kirche und Gemeinde. Mainz: Grünewald.
- Saarinen, Risto 2015. Kirkko-oppi. Viitattu 4.6.2016. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/EE4CA05F09EA5A22C2257E70003B1F1B/\\$FILE/RistoSaarinen-Kirkko-oppi.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/EE4CA05F09EA5A22C2257E70003B1F1B/$FILE/RistoSaarinen-Kirkko-oppi.pdf).
- Suomen Ekumeeninen neuvosto 2013. Kirkko: Yhteistä näkyä kohti. Faith and Order –asiakirja 214. Helsinki: Kirkkohallitus, Ulkoasiain osasto. Viitattu 4.6.2016. <http://sa>

kasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/DA1B501CC09E109FC22577AE002A3DD8/\$FILE/KOR-JATTUThe%20Church%20towards%20a%20common%20vision.pdf.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto 2011. Seurakuntien rakennemuutoksen ohjausryhmä 2008–2011. Loppuraportti. Sarja C 2011:5. Viitattu 4.6.2016. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/AB3A71BA9E133F3FC22576DC0043CE84/\\$FILE/Loppuraportti.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/AB3A71BA9E133F3FC22576DC0043CE84/$FILE/Loppuraportti.pdf).

Thitz, Päivi 2013. Seurakunta osallisuuden yhteisönä. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Voutilainen, Eero 1994. Hallintokulttuurista seurakuntalaiskulttuuriin. Teoksessa Juhani Korolainen (toim.) Mahdollisuuksien murros. Seurakuntien kriisiopas. Helsinki: Kirjapaja, 31–52.

World Council of Churches 1982. Baptism, Eucharist and Ministry. Faith and Order Paper no. 111. Geneva: World Council of Churches. Viitattu 4.6.2016. http://www.anglicancommunion.org/media/102580/lima_document.pdf.

Mirva Heikkilä-Tyni ja Hanna Niemi

RATKAISUKESKEISYYS TERAPIASSA JA SIELUNHOIDOSSA

Johdanto

”Mitä tahdot, että minä sinulle tekisin?” (Luuk 18:41.) Noiden Jeesuksen sanojen perusajatus sisältyy sekä sielunhoitoon että ratkaisukeskeiseen psykoterapiaan ja sitä kautta diakonian ja kristillisen kasvatuksen kohtaamisiin. Kohtaamisen painopiste on apua ja tukea tarvitsevan tarpeessa, ei auttajassa.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toiminnan suunta vuoteen 2020 asti on kuvattu nimellä *Kohtaamisen kirkko*. Kirkko on kohtaamisen yhteisö, joka haluaa haastaa seurakuntaan kuuluvat ja kuulumattomat sekä kirkon työhön kouluttautuvat ja työntekijät kohtaamaan Jumalan, lähimmäisen ja itsensä yhteisen elämän keskellä. (Kohtaamisen kirkko 2014.)

Kohtaamisen kirkko -strategian keskiössä ovat kohtaaminen ja suhteet erilaisten ajankohtaisten muutosten keskellä. Keskeisimmät ja ajankohtaisimmat muutokset liittyvät erilaisten katsomusten (vieraat uskonnot, uushenkisyys, uskonnottomuus) lisääntymiseen, rajojen yli ja sen sisällä olevaan muuttoliikkeeseen, digitaalisuuden vahvistumiseen sekä väestörakenteen muutokseen. (Kohtaamisen kirkko 2014.)

Tässä artikkelissa keskitymme kuvaamaan kohtaamista sielunhoidon ja ratkaisukeskeisen psykoterapian näkökulmista, niiden yhteisiä ja erityisiä piirteitä. Molemmat näkökulmat tarjoavat erinomaisia kohtaamisen tapoja sekä diakoniatyöhön että kristillisen kasvatuksen tehtäviin. Sekä sielunhoidon

että ratkaisukeskeisen psykoterapian tavoitteena on auttaa ihmistä löytämään ratkaisu ongelmaansa ja parantamaan elämänlaatua. Molemmissa halutaan toimia apua tarvitsevan ihmisen parhaaksi (Kettunen 2013, 16). Kohtaamisessa on olennaista dialogi eli kokemuksellinen vastavuoroisuus (Rauhala 2005, 169).

Ihmisen kohtaaminen on yksi keskeisiä teemoja Diakin koulutuksessa. Sielunhoidon opetuksen tavoitteena on, että opiskelija saa monipuolisen käsityksen sielunhoidon lähestymistavoista ja menetelmistä. Ratkaisukeskeisyys kuuluu näihin.

Sielunhoito kohtaamisen ja auttamisen taustalla

Käytännöllisen teologian professorin Paavo Kettusen (2012, 265; 2013, 16–18) mukaan sielunhoidoksi kutsutaan ”uskonnollisten yhteisöjen piirissä tapahtuvaa ihmisten auttamista, joka kohdistuu ihmisen mieleen ja psyykkiseen kokemistodellisuuteen.” Sielunhoito sisältää uskonnollisten kysymysten tai psyykkisen todellisuuden pohdintaa tai niitä molempia. Se on supportiivista eli tukea antavaa, ei persoonallisuuden muutoksiin tähtäävää.

Sielunhoidolle ei ole olemassa yhtä selkeää määritelmää, tosin Raamattu sisältää runsaasti sielunhoidollisia toimintatapoja ja samastumiskohteita. Jeesuksen tavassa kohdata kärsiviä ihmisiä, tehdä kysymyksiä ja keskustella heidän kanssaan voidaan tunnistaa sielunhoidollinen ote. Samastumiskohteita löytyy muun muassa Jobin kirjasta ja Psalmeista, joissa kuvataan ihmisen kokemus- ja tunnekirjoa (Kettunen 2012, 265.) Jeesuksen kohtaamisen tavassa oli erityistä armollisuus ja anteeksiantamuksen välittäminen (esim. Joh. 4:1–42, Luuk. 7:36–50; Luuk. 22:61 tai Luuk. 23:32–43.)

Sielunhoidon teoriassa on ollut eri aikoina nähtävissä erilaisia painotuksia riippuen ihmiskäsityksestä ja hädän syyn ymmärtämisestä. Painotukset ovat tulleet hyvin esille muun muassa Grevbon sielunhoidon luokittelussa: keerygmaattinen, raamattuperustainen, karismaattinen, spirituaalinen, seurakunnallinen, syvyyspsykologinen, lähimmäiskeskeinen ja sosiopoliittinen sielunhoito. Grevbon määrittelyssä ääripäitä edustaa vanhin Jumala-keskeinen sielunhoito (keerygmaattinen, sielunhoitaja vastaa uskonnolliseen hätään) ja toista ääripäätä ihmiskeskeinen sielunhoito (lähimmäiskeskeinen sielunhoito; uskonnollinen hätä osa kokonaisuutta; olennaista kuuntelu, läsnäolo) (Hakala 2007, 231–255, Kiiski 2009, 36). Painopiste julistavas-

ta ja ohjaavasta (”työntekijäkeskeisestä”) sielunhoidosta on siirtynyt vähitellen kuuntelevan ja läsnäolevan (”asiakaskeskeisen”) sielunhoidon suuntaan (Kettunen 2012, 268). Suuntausten runsaus kertoo osaltaan siitä, miten sielunhoito on ajan saatossa alkanut hyödyntää teologian lisäksi erilaisia psykologisia, filosofisia, kasvatustieteellisiä ja sosiologisia lähestymistapoja (Gothóni 2014, 24–25). Gothóni (2014, 24–25) toteaa myös, että jokainen sielunhoitaja hyödyntää joko tiedostetusti ja tiedostamatta jotain edellä mainittua lähestymistapaa ja teologista traditiota unohtamatta tämän omia uskonnollisia kokemuksia. Ihanteena on, että sielunhoitajalla on taito käyttää useita työskentelytapoja.

Etelä-afrikkalaisen professorin De Jongh Van Arkelin kehittämä sielunhoidon toteutustapamalli asettuu hyvin myös Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja siellä toteutuvaan sielunhoitoon. Ensimmäisessä sielunhoito toteutuu ihmisten keskinäisenä kohtaamisena. (vrt. Luther). Toisessa sielunhoito nähdään seurakuntien viranhaltijoiden tekemänä sielunhoitotyönä. Kolmannessa sielunhoito on terapeutisesti suuntautunutta erityissielunhoitoa (kirkon perheneuvonta ja sairaalasielunhoito). Neljäntenä se on pastoraalipsykoterapiaa, jossa sama henkilö toimii kirkon virassa ja yksityisenä psykoterapeuttina hyödyntäen keskustelussa sekä uskonnollista että psykologista kieltä. (De Jongh Van Arkel 2000, 142–168.)

Mikä sielunhoidollisessa kohtaamisessa on sitten keskeistä? Kettusen (2013, 50) mukaan sielunhoidossa pätevät samat vuorovaikutuksen lait kuin missä tahansa auttamistyössä. Sielunhoito eroaa muusta auttamistyöstä erityisesti siinä, että sen elämäntulkinnassa on tunnistettavissa kristillisen uskon ulottuvuus. Tosin kohtaamisen ja auttamisen ehtona ei ole koskaan uskonnollinen vakaumus tai kirkkoon kuuluminen.

Kirkkolaissa ja kirkkojärjestyksessä (KL4:1; KJ: 4:1, 3 1993) sielunhoito ja diakonia esiintyvät samassa yhteydessä. Diakoniatyössä sielunhoidollisuus toteutuu usein erilaisissa asiakastilanteissa ja ryhmissä. Näissä tilanteissa sielunhoito ei liity vain hengelliseen elämään vaan esimerkiksi autettavien kokemukseen taloudellisesta auttamisesta (Kettunen 2013, 165–166). Tähän liittyy ajatus ihmisestä fyysisenä, henkisenä, hengellisenä ja sosiaalisenä kokonaisuutena, jossa eri alueet ovat keskinäisessä yhteydessä (Kiiski 2009, 12). Kettusen mukaan sielunhoito diakonian kontekstissa sisältää hyvin kokonaisvaltaista kohtaamista (Kettunen 2013, 166). Kirkkolain (KL 4:1) mukaan kristillinen kasvatusta ja sielunhoito liittyvät läheisesti toisiinsa.

Ratkaisukeskeisen psykoterapian teoriaa ja taustaoletuksia

Psykoterapialla tarkoitetaan psyyken hoitamista. Sielunhoidon ja psykoterapian yhteyttä kuvastaa se, että sana psykoterapia on mahdollista suomen-
taa sanalla sielunhoito, sillä kreikankielinen sana psyyke merkitsee ”sielua”
ja ”mieltä”. Terapia taas tarkoittaa hoitamista. Aikaisemmin psykologiaa ni-
mitettiin sielutieteeksi. (Kettunen 2013, 16–17.)

Yksi psykoterapian muodoista on ratkaisukeskeinen psykoterapia. Ratkai-
sukeskeisyys on terminä monimerkityksellisesti juurtumassa puheisiimme
ja tekemiseemme. Käsite ja menetelmä saattavat tuoda mieleen ongelmien
vähättelyn ja niiden helpon ja nopean ratkaisemisen tai ajatuksen, että me-
netelmä soveltuu vain pienten tai rajattujen ongelmien hoitamiseen ja ett-
eivät menetykset ole koskaan ”ratkaistavissa” (Aarninsalo & Mattila 2012,
154). Ratkaisukeskeisyys saatetaan yhdistää myös ratkaisukristillisyyteen,
jossa ihmisen suhde Jumalaan näyttää olevan ihmisen omissa käsissä. Vää-
rinyymmärrykseen voi olla monia syitä. Ratkaisukeskeisyyden käsite voi it-
sessään olla harhaanjohtava. Tässä artikkelissa pyritään avaamaan ratkaisu-
keskeisen psykoterapian tavoitteita ja sisältöä.

Ratkaisukeskeinen työote on lähtöisin Amerikasta, jossa se kehittyi lyhyt-
ja perheterapeuttisten terapiasuuntausten pohjalta 1970–80-luvuilla. Rat-
kaisukeskeisessä psykoterapeuttisessa työskentelyssä sovelletaan muun mu-
assa perheterapiasta tuttua systeemiteoriaa, kybernetiikkaa, kommunikaati-
oteoriaa, sosiaalista konstruktivismia, narratiivista terapiaa ja positiivista
psykologiaa. (Aarninsalo & Mattila 2012, 152–155.)

Ratkaisukeskeisen psykoterapian syntymiseen ja tämän psykoterapiamu-
odon kehittymiseen ovat vaikuttaneet merkittävästi Milton H. Erickson,
Don Jackson, Paul Watzlawick ja Jay Haley. Ratkaisukeskeinen menetelmä
tuli Suomeen 1970-luvun puolivälissä sekä sosiaali- että kirkon alalle. Kir-
kon perheasiain neuvottelukeskuksen työntekijöitä koulutti professori Elam
Nunnally. Hän kuului Brief Family Therapy Centerin tiimiin, joka loi rat-
kaisukeskeisen psykoterapian ydinmallin. Suomessa ratkaisukeskeisen työot-
teen pioneereja ovat olleet psykiatri Ben Furman ja sosiaalipsykologi Tapani
Ahola. (Furman & Ahola 2016, 11–13.) Sielunhoidon kentälle ratkaisukes-
keistä menetelmää on tuonut rovasti Liisa Tuovinen (Gothóni 2014, 33).

Psykologi Barbara Heldin mukaan täydellinen psykoterapian teoria sisäl-
tää kolme osaa: 1) käsityksiä ongelmien syistä, 2) käsityksiä siitä, miten on-

gelmat ratkaistaan ja 3) käsityksiä siitä, miten ongelmat tai asiakkaat luokitellaan. Ratkaisukeskeinen psykoterapia keskittyy pääosin kohtaan kaksi (2), sillä syiden vatkominen ei ole useinkaan paras tapa auttaa ja asiakkaiden luokittelu häivyttää ajatusta ihmisen ainutkertaisuudesta. (Aarninsalo & Mattila 2012, 155.) Milton Ericksonin tunnettu ajatus on, että ihmisellä on ratkaisu ongelmaan, mutta hän ei vielä tiedä sitä itse (Aarninsalo ja Mattila 2012, 154).

Ratkaisukeskeisen psykoterapian yksi ja keskeinen taustaoletus on *tulevaisuuteen suuntautuminen*. Tässä näkemyksessä ratkaisukeskeinen ajattelu poikkeaa eniten perinteisistä psykoterapioista. Terapeutti tutkii yhdessä asiakkaan kanssa asiakkaan näkemyksiä tulevaisuudesta, hänelle ”hyvästä elämästä”. Tällaisella ”tulevaisuuspuheella” lisätään asiakkaan toivoa ja vältetään syyllistävät tavat puhua ongelmista, jotka usein estävät ratkaisujen löytämisen ja saavat asianosaiset suuttumaan. Joissakin tilanteissa menneisyyden ”märehtiminen” voi muodostua tekosyyksi sille, miksi muutos ei ole mahdollinen tai miksi omaa toimintaa ei voi muuttaa. (Aarninsalo & Mattila 2012, 156.)

Toinen taustaoletus on *hyödyntäminen*. Terapeutti pyrkii hyödyntämään ja nostamaan esiin asiakkaan voimavaroja, resursseja ja sosiaalista verkostoa asiakkaan tavoitteiden saavuttamiseksi. Kolmas taustaoletus liittyy *tiedostamattomaan mieleen ja sen sisältämiin voimavaroihin*. Kun perinteisissä psykoterapiamuodoissa ajatellaan tiedostamatonta ongelman lähteenä, Milton H. Ericksonin mukaan ratkaisukeskeisessä ajattelussa tiedostamaton mieli on luovien, positiivisten ja ratkaisuideoiden lähde. Neljäs taustaoletus nousee siitä, että *jokainen ihminen on ainutkertainen*. Jokaisella on yksilölliset tavoitteet ja tapa kokea maailma (Aarninsalo & Mattila 2012, 156.)

Edellä oli puhetta systeemiteorian soveltamisesta ratkaisukeskeiseen näkökulmaan. Tässä viidennessä taustaoletuksessa ajatellaan, että *ratkaisut ovat usein vuorovaikutuksellisia*, joten pienetkin muutokset esimerkiksi parien ja perheiden vuorovaikutuksessa voivat johtaa suuriin muutoksiin. Kuudes taustaoletus liittyy *asiakkaan hoidon vastustamattomuuteen*. Toisin sanoen vaikka asiakas jättäisi tekemättä kotitehtävänsä (ratkaisukeskeisessä terapiassa yleisiä), sitä ei tulkita hoidon vastustamiseksi, vaan hänellä on oma yksilöllinen tapansa olla yhteistyössä. Viimeinen taustaoletus sisältää *rajoituksesta vapautumisen*. Tyypillisesti ajatellaan, että ongelmissa on jotain vikaa, kun taas ratkaisukeskeisyydessä ongelmatilanteet nähdään ihmisten normaali-

leina pyrkimyksinä mielentyynyneen, merkityksellisyyden kokemiseen tai vapautumiseen opituista rajoituksista. (Aarninsalo & Mattila 2012, 156.)

Ratkaisukeskeisen psykoterapian menetelmiä

Ratkaisukeskeisessä terapiassa edetään asiakkaiden tavoitteiden mukaisesti. Ongelmat ja tavoitteet määrittyvät toisella tavalla kuin psykiatrisessa diagnostiikassa, jossa diagnoosi on ikään kuin pysyvä ominaisuus ja antaa vähän keinoja tilanteen muuttamiseen. Ratkaisukeskeisyydessä hyvin määriteltä tavoite on asiakkaan oma, se näkyy käyttäytymisen tasolla, on määriteltä positiivisesti, se kuvaa jonkin alkamista loppumisen sijaan ja on saatavissa oleva. (Aarninsalo ja Mattila 2012, 153.)

Ratkaisukeskeinen haastattelu lähtee usein liikkeelle siitä, millaista asiakkaan elämä olisi, kun hänen ongelmansa ovat ratkenneet (esim. ihmekysymys: Jos yön aikana selviäisit päihdeongelmastasi ihmeen avulla, millä tavalla elämäsi olisi muuttunut seuraavana päivänä?). Tähän liittyy ajatus, että ongelmat ovat eräänlaisia tienviittoja kohti toivottua tulevaisuutta. Kolikon toisella puolella ovat aina ongelman sisäänrakennetut muutostoiveet, joita voidaan hahmottaa muun muassa ihmetyöskentelyn avulla. (Aarninsalo & Mattila 2012, 157.)

Ongelmien suhteen esiintyy aina poikkeuksia; tilanteita, joissa ihmiset toimivat jo toisin. Näitä poikkeuksia pyritään tekemään näkyviksi jo ensimmäisessä tapaamisessa (Milloin viimeksi nauroit?). Jatkokeskusteluissa tarkistetaan joka kerta, onko toivottu tulevaisuus, ”hyvä elämä”, jo lähempänä (esim. asteikkokysymykset). (De Jong & Berg 2008, 105–112.)

Sekä ihme- että poikkeuskysymysten tekemiseen liittyy ratkaisukeskeisen terapian yksi tunnuspiirre: asioiden näkeminen uudessa valossa eli uudelleenmäärittely (*reframing*) tai näkökulman vaihtaminen. ”Toisin käsittämisen myötä” vaikea menneisyys voidaan hahmottaa myönteisenä voimavarana tai masennus voidaan nähdä ”elämän tienhaarana”, jossa terapeutti etsii asiakkaan kanssa useita vaihtoehtoisia tulevaisuuden visioita. (Mattila 2011, 22–24, 166.) Eräs uudelleen määrittelyn tapa on eksternalisaatio eli ulkoistaminen. Sillä korostetaan, että ihmisellä on ongelma, mutta hän ei ole ongelma. Menetelmä auttaa ihmistä irtautumaan ongelmastaan, mutta ei poista henkilökohtaista vastuunottoa. (White 2008.)

Lääketieteen tohtori Antti S. Mattila siteeraa kirjassaan Näkökulman vaihtamisen taito filosofien Hans-Georg Gadamerin (1900–2002) ja Richard Rortyn (1931–2007) näkemyksiä dialogin välttämättömyydestä ihmisen sivistykselle. Ihminen tarvitsee toisten esittämiä erilaisia näkemyksiä, kokemuksia ja vastaväitteitä kasvaakseen oman rajoittuneen minänsä yli. Dialogin avulla näemme asiat uudessa valossa ja rikastamme omaa ymmärrystämme. (Mattila 2011, 20.) Emme voi muuttaa (aina) asioita tai tapahtunutta, mutta kuitenkin päättää, miten niihin suhtaudumme.

Ihmisen kohtaaminen kokonaisvaltaisesti

Sielunhoito ja ratkaisukeskeinen psykoterapia ovat hyvin integratiivisia teoria- ja työskentelylähtökohdiltaan. Integratiivisuus voidaan perustella kaikkien terapiasuuntausten yhteisellä tavoitteella: halulla auttaa ihmistä, lievittää kärsimystä ja lisätä toimintakykyä (Hongisto 2015).

Psykoterapian ja sielunhoidon juuret löytyvät juutalaisuudesta ja kreikkalaisesta filosofiasta ja ovat tekemisissä saman ”kohteen”, ihmisen mielen kanssa (Kettunen 2013). Psykoanalyysin alkuajoista lähtien psykoterapian ja sielunhoidon välillä on ollut jännitteitä. Tämä tulee esille siinä, miten Sigmund Freud piti Jumalaa illuusiona, ihmisen luomana toivekuvana. Hänen mukaansa uskonto oli universaali pakkoneuroosi, jonka vallasta ihmiskunta tulisi vapauttaa. Poikkeuksiakin löytyi, sillä Freudin oppilas Carl Gustav Jung arvosti uskontoa. (Kettunen 2013.)

Myös sielunhoidossa suhde psykoterapiaan on vaihdellut torjumisesta hyväksymiseen. Hyväksymisestä kertonee se, että vuodesta 1958 Suomessa toiminut Therapiea-säätiö on teologiin perustama. Kettunen (2013, 39–40) on todennut, että sielunhoidon tulee käydä vuoropuhelua sielunhoidon ja psykoterapian suhteesta, vaikka sielunhoito ei ole psykoterapiaa eikä psykoterapia sielunhoitoa.

Psykoterapia ja sielunhoito eroavat toisistaan siinä, että psykoterapia nousee humanistisesta ihmiskäsityksestä. Se on ammatillisesti määriteltävissä oleva hoitomuoto; erilaisten psykoterapiamuotojen taustalla ovat psykologiset teoriat ja niiden pohjalta nousevien menetelmien hyödyntäminen. Sen sijaan sielunhoidon taustalla on kristillinen ihmiskäsitys ja ajatus siitä, että jo pelkkä läsnäolo voi olla riittävää kohtaamisessa. Psykoterapeutin ammattinimike on suojattu, mitä sielunhoitajan ei ole. Sielunhoitajana voi toimia

maallikko tai kirkollisen koulutuksen saanut henkilö. Molemmissa keskustelu voi olla eksistentiaalisella tasolla, mutta psykoterapiaan ei sisälly kristillisen uskon näkökulmaa tai tulkintaa. (Kettunen 2013, 91–92; Hongisto 2015.)

Sielunhoitaja rakentaa dialogisuutta kiireettömällä läsnäololla, kuuntelemalla ja suostumalla tietämättömyyteen. *Tietämättömyys* tarkoittaa sitä, että sielunhoitaja sietää epävarmuutta, kyseenalaistaa omat olettamuksensa ja tietämisensä ja on mahdollisimman avoin. Samalla tietämättömyys antaa tilaa uteliaisuudelle ja avoimuudelle. (Pruuki 2009, 13–15.) Wikströmin (2000, 268) mukaan on usein parempi olla teologisesti pidättyväinen, koska kyse on ensisijaisesti toisen ihmisen kohtaamisesta. Taka-alalle tulee jättää sielunhoitajan oma viitekehys ja elämäntulkinta.

Ratkaisukeskeisessä psykoterapiassa edellä mainitun tietämättömyyden synonyymina puhutaan *ei-tietämisestä*. Ratkaisukeskeinen terapeutti kuuntelee asiakkaan tarinan suodattamatta sitä oman viitekehyksensä kautta. Terapeutti nojautuu asiakkaan käsityksiin ja selityksiin, koska hän ei voi koskaan tietää tämän kokemustensa tai tekojensa merkitystä. Ei-tietämisen asenne auttaa kuulemaan tarinan asiakkaan näkökulmasta. (De Jong ja Berg 2008, 30–31.)

Pruukin mukaan sielunhoidollisessa keskustelussa hyödyllinen dialogisen verkostotyön menetelmä on *ennakointidialogi eli tulevaisuuden muistelu* (Pruuki 2009, 18–19). Ratkaisukeskeisessä psykoterapiassa käytetään samaa menetelmää hahmotellen asiakkaan parempaa tulevaisuutta *tulevaisuuspuheen* avulla. Terapeutti kuuntelee asiakkaan muutostoiveita ja pyrkii tukemaan ongelmapuheen sijasta *ratkaisupuhetta*. (Aarninsalo ja Mattila 2012, 164.)

Psykoterapiassa ja sielunhoidossa asiakkaan ja terapeutin/sielunhoitajan välistä keskustelua voidaan kuvata esimerkiksi termeillä vastavuoroinen toiminta, yhteistyökumppanuus, yhteistoiminta tai dialogi. Keskusteluissa haasteellista on keskittyä kuulemaan, mitä asiakas sanoo. Ratkaisukeskeinen menetelmä kysymystyyppineen auttaa keskittymään ongelman, tavoitteen ja poikkeuksien kartoittamiseen. (Lapinniemi 2014, 23.) Vaikka ratkaisukeskeisen terapian ominaislaatu liittyy tulevaisuuteen suuntautumiseen, voi terapian ajattelutapaa myös oivallisesti käyttää menneisyyden muistelussa (Gothóni 2014, 36).

Lapinniemi (2014) toteaa, että terapeutina on rikkautta ymmärtää sielunhoidon maailmaa ja olemassaolon kysymyksiä, käydä keskustelua tarvittaessa kahdella kielellä sekä uskonnollisella että psykologisella kielellä. Nämä korostuvat kriisitilanteessa, jossa kriisiin joutunut miettii elämänsä tarkoi-

tusta. Toisaalta psykoterapeutti työskentelee uskontovapaalla vyöhykkeellä. Positiivisen psykologian lähtöoletuksena on, että uskonnolla ja hyveillä on merkittävä vaikutus ihmisen hyvinvointiin (Ojanen 2007, 237–238). Rauhala peräänkuuluttaa uskonnollisen keskustelun pohjaksi psykoterapian työmuotoja, jotta uskonnolliselle kokemukselle saadaan tilaa. (Rauhala 2005, 182–184.)

Suomalaisuuteen ei kovin luontevasti kuulu uskonnollisista asioista keskustelu. Oma ajattelu ja vakaumus halutaan pääasiassa pitää yksityisasiana. Monessa muussa kulttuurissa asia on toisin. Ben Furman kertoi verkostokokouksesta, jossa asiakkaalta tiedusteltiin, miten hän haluaa aloittaa yhteisen kokoontumisen. Vastaus oli, että *rukouksella*. Asiakkaan toivetta oli noudatettu. Hengellisten elementtien käyttö on luontevaa silloin kun asiakas niin toivoo. (Lapinniemi 2014.) Myös pastori ja psykoterapeutti Tuula Lehdon (Hongisto 2015) mukaan usko ja terapia voivat parhaimmillaan tukea toisiaan.

Artikkelin alussa esitetyllä kysymyksellä ”Mitä tahdot, että minä sinulle tekisin?” Jeesus tiedusteli muutoksen halukkuutta kohtaamassaan ihmisesä. Sekä sielunhoidon että (ratkaisukeskeisen) psykoterapian tavoitteena on edistää myönteistä muutosta. Keskeisinä kysymyksinä ovat: Miksi ihminen ei muutu, miksi kaikki eivät saa apua tai ongelmat eivät ratkea?

Monet tutkimukset ovat osoittaneet, että kaikki muutoksen kokeneet ja avun saaneet ihmiset eivät ole saaneet minkään tietyn suuntauksen terapiaa eivätkä välttämättä edes apua koulutetulta terapeutilta. Keskeistä sen sijaan näyttää olevan terapiatyössä muutoksen ennusmerkkien ymmärtäminen ja niiden taidokas käyttö. Viisas sielunhoitaja tai terapeutti tunnistetaan myötätunnosta, tiedollisten ja tunneperäisten prosessien keskinäisten riippuvuuksien näkökyvystä, kuuntelutaidoista, kontekstin ja erilaisten ilmiöiden vuoropuhelun ymmärtämisestä, intuitiosta, erilaisten ihmisten kanssa toimeen tulemisesta, epämääräisyyden sietämisestä, tarkkaavaisuudesta, metakognitiivisesta näkökyvystä sekä ongelmien huomaamisesta ja ratkaisemisesta. (Hanna 2009, 388–403.)

Kohtaaminen toisen ihmisen kanssa voi syntyä vain kontaktin ja luottamuksen kautta. Sen edellytyksenä ei aina ole kasvokkain tapahtuva kohtaaminen, vaan aitoa kohtaamista voi syntyä monenlaisilla foorumeilla. Tänä päivänä puhutaan runsaasti digitalisaatiosta, teknologian eri muodoista

kohtaamisen mahdollistajana. Psykoterapiapalveluita voidaan tarjota netissä (nettiterapiana) perinteisen kasvokkain tapahtuvan psykoterapian rinnalla.

Mitä mahdollisuuksia ja haasteita uusi digikohtaaminen voi tarkoittaa kirkon kontekstissa? Voiko digikohtaamisen lisäarvo olla siinä, että se on ajasta ja paikasta riippumatonta? Sen kautta kohtaaminen olisi helpommin saavutettavissa, mikäli asiakkaan liikkumista estää jokin vamma, leimautumisen pelko esimerkiksi rodun, seksuaalisen suuntautumisen tai sosioekonomisen tilanteen vuoksi tai pitkä etäisyys seurakuntakodille ei mahdollista kasvotusten kohtaamista. Nettikohtaaminen haastanee kirkon työhön opiskelevia ja kirkon työntekijöitä opettelemaan perinteisen kasvotusten tapahtuvan kohtaamisen rinnalla online-vuorovaikutustaitoja, joihin sisältyvät sosiaalisen median tarjoamat kohtaamismahdollisuudet (blogit, chatit, podcastet jne). (Luukka 2014.)

Kielen merkitys kohtaamisessa ja auttamisessa

Lassi Pruuki (2009, 12) pohtii *dialogisuuden merkitystä sielunhoidossa*. Keskustelun lähtökohtana on yleensä jokin kysymys tai ongelma, jota asiakas haluaa pohtia sielunhoitajan kanssa. Olennaista on pohtia sielunhoitotilanteessa käytettävän *kielen* merkitystä. Kieli ei ainoastaan kuvaa todellisuutta vaan myös luo sitä. Kun työntekijä esimerkiksi puhuu asiakkaan ongelmasta masennuksena, asiakas alkaa kokeakin itsensä masentuneeksi. *Ongelma-kielen* käyttäminen voi johtaa siihen, että pyrittäessä auttamaan, tuetaankin ongelman olemassaoloa.

Psykoteraapia perustuu siihen, että ihminen saa sanoa ääneen sisällä olevat mieltä painavat asiat. Muutos on mahdollista, kun asiat tulevat näkyväksi ja ääneen lausutuksi. *Kieli* on ratkaisukeskeisyydessä keskeistä. Se, miten asioista puhutaan, vaikuttaa ratkaisukeskeisen ajattelutavan mukaan siihen, miltä asiat vaikuttavat ja tuntuvat (potilas vs. asiakas). Ratkaisukeskeinen puhetapa on positiivista muutosta edistävää diskurssia, kun taas ongelmapuhe keskittyy ongelmiin ja ylläpitää niitä. Ratkaisu- ja voimavarakeskeinen kieli etsii mahdollisuuksia, kompetenssia, toivoa ja tulevaisuutta. (De Jong & Berg 2008; Malinen 2003.) Luottamuksen ja rakentavan yhteyden syntymiseksi meidän on tärkeä kysyä itseltämme ja yhdessä, miten lähestymme toista. Mikä on se tapa, jolla puhumme meille tärkeistä ja mieleis-

tä asioista? Viime kädessä meidän on kysyttävä, mitä ja miten me kristittyinä puhumme kirkossa ja sen ulkopuolella.

Lapinniemi (2014) pohtii Rauhalan (2005, 183–185) tavoin sitä, millaisen merkityssisällön asiakas antaa sielunhoitajan käyttämälle hengelliselle kielelle ja termistölle. Sielunhoitajan käyttämä sanasto voi olla asiakkaalle täysin vieras, jolloin sielunhoitajan tehtävänä on selkiyttää, elävöittää, avartaa ja syventää merkityssuhteita myös uskon edellyttämään todellisuuteen.

Kirkon kielen tehtävänä on rakentaa yhteys Jumalaan ja lähimmäiseen. Ja ollakseen kirkko sen täytyy samalla säilyttää sanoman autenttisuus ja uskottavuus. Oman elämänhistoriallisen, kulttuurisen ja uskonnollisen kieli-perimän tunnistaminen ja tunteminen ovat avaimia vierauden ja toiseuden kohtaamiseen ja ymmärtämiseen. (Saarinen 2011; Kettunen 2013.)

Toisen ihmisen kohtaamisessa tärkeää ovat aika, huomio ja kunnioitus. Tärkein niistä on kunnioitus. Ratkaisukeskeisyys on ennen kaikkea hyväksymistä edistävä työote, koska se on asiakaslähtöistä ja asiakkaan maailmaa kunnioittavaa. Kunnioittavalla kielenkäytöllä annamme arvon ihmiselle. Kunnioittava kieli parhaimmillaan määrittelee ihmiset ja asiat uudelleen sekä vaihtaa näkökulmaa joustavasti. (Mattila 2006.)

Arvostava kieli ja katse herättävät toivoa ja luottamusta. Ne viestivät ihmisen tärkeydestä ja ovat tärkeä lähtökohta kohtaamisissa. Aito nähdyksi tuleminen toteutuu ilman ennakko-oletuksia, ilman nopeita johtopäätöksiä, ilman lukkiutuneita kategorisointia ja ilman aikuisen omien aiempien elämäkokemusten heijastuksia. Ennakkotiedot, ennakkoluulot sekä omat tunteemme ja elämäntarinamme saattavat vaikuttaa siihen, minkälaisen käsityksen omaksumme toisesta ihmisestä. Aina kun ajattelemme tuntevamme toisen ja tietävämme hänen tunteensa ja ajatuksensa ilman hänen näkemistään ja sen kuulemista, mitä hän itsestään kertoo, ajaudumme harhaan emmekä onnistu vastaamaan nähdyksi tulemisen tarpeeseen. (Mattila 2008.)

Dialogi ja yhteisöllisyyden tuntu voivat syntyä myös ilman sanoja (eleet, ilmeet, äänen sävyt, hengitys, tauot, tilat ja rytmit). Ihmiset elävät vuorovaikutusta koko aistimuksellaan ja vastaavat toinen toisilleen myös kehoillisilla ja sanattomilla viesteillä. Keho myös tuntee, mihin ihmiset ympärillä ovat menossa. Hiljaisuus ja rauha kuuluvat myös kohtaamiseen. Ne voivat merkitä jopa voimakkaampaa läsnäoloa kuin yritykset viritellä keskustelua. (Kettunen 2013.)

Yhä useamman kirkon työntekijän työyhteisö ja seurakunta on monikulttuurinen. Työskentely ja osallisuus seurakunnassa edellyttävät kohtaamisen ja viestinnän taitoja erityisesti, kun yhteinen kieli ja kulttuuri puuttuvat. Kuulluksi ja nähdyksi tulemisen kokemus, erilaisten mielipiteiden ja näkökulmien todellinen kunnioittaminen ja ymmärtäminen sekä näiden kautta omien ennakkoluulojen tunnistaminen ja peilaaminen ovat ensiarvoisen tärkeitä tavoitteita monikulttuuriseen kohtaamiseen. Eräs Diakin opiskelija tiivisti asian sanomalla:

”Erittäin tärkeää, ellei tärkeintä on kuitenkin kohdata vieraan kulttuurin edustaja ihmisenä. Jos keskittyy liikaa itse kulttuurin kohtaamiseen, ei välttämättä näe ihmistä kulttuurin takana.”

Toistuvat yhteiset ajat kohtaamisille ovat tärkeitä, jotta ymmärrys ja luottamus eri kulttuureista tulevien kesken voi syntyä ja syventyä. Ylivoimaisesti tärkeintä kulttuurien välisessä kohtaamisessa on kuitenkin positiivinen asenne, joka välittyy yli kaiken kulttuuritietämyksen ja -tiedottomuuden. Kotoutumisen ja kohtaamisen edistäjiä ovat rohkeus puhua, tutustua ja heittäytyä dialogiin. Ammatilliseen ja vastuulliseen kohtaamiseen sisältyvät vahvasti tietämättömyyden, avun pyytämisen sekä omien heikkouksien tunnistaminen ja tunnustaminen. (Mönkkönen 2007.)

Voimavarojen ja vahvuuksien tunnistaminen toivon ja tulevaisuuden ylläpitäjänä

Kirkon tehtävä on kutsua ihmisiä Jumalan yhteyteen, lähimmäisen kohtaamiseen ja rakastamiseen. Kirkko kohtaa ihmisiä Sanalla ja sakramenteilla elämän eri vaiheissa ja tilanteissa. Kirkon sanoma ylösnousseesta Vapahatajasta haluaa tuoda ihmisten elämään valoa, toivoa ja tulevaisuutta. (Kohtaamisen kirkko 2014.)

Jos uskallamme olla läsnä kärsivän ihmisen seurassa ilman lupauksia ja odotuksia, voi lähimmäinen vahvistua elämäntilanteessaan ja tulla näkyväksi, ja tulevaisuus voikin näyttää mahdolliselta ja toiveikkaalta. Surevan rinnalla minun ei tarvitse surra vaan antaa tilaa surulle. Rakastuneen rinnalla minun ei tarvitse olla rakastunut vaan antaa tilaa rakkaudelle. Rohkeus ja uskallus pysyä ihmisen luona kaikissa tilanteissa ja erityisesti silloin, kun toi-

voa eikä tulevaisuutta ei näytä olevan, on merkittävää ihmiselle. Rohkeutta on mennä sinne, missä mitään ei ole tehtävissä. Suurta rohkeutta on olla tekemättä mitään toisen hädän keskellä. ”Jos joku uskaltaa tulla sinne, missä ei ole tulevaisuutta, siinä on tulevaisuus.” (Björklund 2006, 109–118.)

Omien heikkouksien tunnistamisen ja tunnustamisen lisäksi on tärkeä tunnistaa omat vahvuutensa. Positiivisten ja voimaannuttavien asioiden edistäminen on ratkaisukeskeisyyden kulmakiviä. Omien vahvuuksien löytämisessä tarvitsemme muun muassa palautetta toisilta ihmisiltä. Palautteen antaminen ja saaminen ovat myös avaimia ”todellisen minän” esille tulemiseen. Myönteinen palaute lisää pystyvyyden tunnetta ja yhteyden kokemusta toisten ihmisten kanssa.

Ratkaisukeskeiseen palautteeseen kuuluu kolme osaa: kehu (*compliments*), silta (*brigde*) ja suositus (*suggestions*). Näiden tarkoituksena on vahvistaa asiakkaalle kokemus siitä, että terapeutti on kuullut asiakasta. Samalla ne vahvistavat asiakasta, joka on usein kriittinen omalle menneisyyden valinnoille. Vahvuuksien hyödyntäminen elämässä ja työssä auttaa meitä pyrkimään parhaimpaamme. Tietoisuus omista vahvuuksista lisää resilienssiä eli joustavuutta ja selviytymiskykyä. Myös kokemus oppimisesta, itseluottamuksesta ja itsensä arvokkaaksi tuntemisesta lisääntyy. (Jong & Berg 2008.)

Ratkaisukeskeisyydessä painopiste on jatkuvan edistymisen ja myönteisten muutosten seuraamisessa. Myönteisten asioiden huomaaminen vaikeisakin tilanteissa auttaa ihmistä sietämään, kestäämään ja selvittämään tilanteita paremmin. Myönteiset mielikuvat tulevaisuudesta voivat mahdollistaa nykyisten ja menneiden vaikeuksien näkemisen osaksi omaa elämäntarinaa. Pienenkin positiivisen muutoksen näkeminen lisää toiveikkuutta tulevaisuuteen. (Furman & Ahola 2016.)

Sielunhoito ja ratkaisukeskeinen psykoterapia työntekijän voimaannuttajana

Kirkon työntekijät kohtaavat asiakastyössään usein henkisesti haastavia tilanteita. On tavallista, että esimerkiksi diakoniatyöntekijä tapaa päivittäin useita moniongelmaisia asiakkaita. Heidän kohtaamisensa voi olla hyvinkin henkisesti kuormittavaa. Ratkaisukeskeinen ote antaa hyvän suojan tälle kuormitukselle (Lapinniemi 2014). Vaikka asiakastilanteet olisivat haastavia, ne voivat toimia auttajalle hyvinvoinnin lähteinä (Malinen 2008). Rat-

kaisukeskeisen lähestymistavan keskiössä on asiakkaan toimijuus, moniäänisyys, tarinallisuus ja narratiivisuus, joten työntekijä kuulee määrällisesti vähemmän kuormitustarinoita (Palmunen 2011, 330).

Myös sielunhoitoon liittyy työntekijää voimaannuttavia piirteitä. Sielunhoitoon sisältyvä kristillinen usko ja luottamus Jumalaan voivat toimia vahvana voimavarana työntekijälle. Kohtaamis- ja auttamistilanteissa työntekijä ei ole koskaan kaksin asiakkaan kanssa vaan Jumala on kolmantena. Hänen puoleensa sielunhoitaja voi rukouksessa kääntyä kohtaamisen kaikissa vaiheissa. Kutsumus, lähettäminen ja valtuutus tukevat sielunhoitajaa. Ne toimivat kilpenä särkymiselle (Gothóni 2014, 227–233).

Malisen (2008) mukaan terapeutin hyvinvointiin liittyy terapiaprosessin yhteydessä ainakin kolme merkittävää tekijää. Ensimmäinen on käsitys tiedosta, jonka varassa työtä tehdään. Toinen taso on käsitys omasta itsestä ja kolmas se tapa, jolla terapeutti on suhteessa ihmisiin, asiakkaaseen.

On tutkittu, että terapeutin asemoituminen terapeuttisessa valtasuhteessa on yhteydessä myös hänen hyvinvointiinsa. Voimme olla neljänlaisessa asemassa suhteessa ihmisiin. (White & Morgan 2006; White 2007.) *Ratkaisukeskeiseen orientaatioon liittyy työntekijän ei-keskiössä ja vaikuttavassa asemassa* oleminen, joka energisoi työntekijää. Tämä perustuu siihen, että työntekijän ammatillinen tieto ei ole keskiössä, vaan asiakas tai perhe ovat oman elämänsä asiantuntijoita.

Terapeutti on vaikuttavassa asemassa siinä, että hän tekee asiakkaalle kysymyksiä, jotka antavat asiakkaalle mahdollisuuden rakentaa moniulotteisia tarinoita avaten uusia vaihtoehtoja ongelmatilanteeseen. Terapeutti ei siis ole neutraali. Hänen tulee tiedostaa ja havaita oma valtansa. ”Oleellista on tunnistaa ne diskurssit (sukupuoli, ikä, seksuaalinen suuntautuneisuus, länsimainen käsitys ihmisluonnosta ja itsestä jne.), joiden vaikutusten alaisena terapeutti vääjäämättä on, ja tehdä ne näkyviksi.” Mitä enemmän terapeutti avaa valta-tieto-suhteita, sitä enemmän syntyy tilaa olemisen mielentilalle ja tasapainoa työskentelyyn. ”Tämä kokemus vaikuttaa aina edullisesti sisäiseen hyvinvointiimme, sillä valtakysymykset liittyvät usein niihin tapoihin, joiden avulla suojelemme ja rakennamme ”minäämme”. Tietoisien ja hyväksyvän läsnäolon tila välttää sitä, että terapeutin tarvitsee etsiä hyvinvointia ja energiaa työn ulkopuolelta. (Malinen 2008.)

Kun ihminen jakaa elämästään sielunhoitajalle tai terapeutille, on elämäntarina tälle aina lahja. Lahja on luottamuksen osoitus. Elämäntarinan kuun-

teleminen ja kuuleminen on yhteisen matkan tekemisestä ja todellisuuden rakentumista. (Anderson 2003)

Anthony De Mello (2011) kertoo tarinan miehestä, joka on saanut unessa viestin, että tämä tulee kohtaamaan vaeltavan kerjäläisen, jolla on maailman suurin timantti. Näin tapahtuukin, ja mies kysyy kerjäläiseltä: «Saanko minä tämän?» Kerjäläinen vastaa: «Totta kai. Löysin sen metsästä. Saat sen mielihyvin.» Kerjäläinen jatkaa matkaansa ja istuu puun alle.

Mies ottaa timantin ja on suunnattoman iloinen! Hän istuu puun alle ja pysyy siinä koko päivän ajatuksiinsa uppoutuneena. Illalla hän palaa kerjäläisen luo, haluaa palauttaa timantin ja kysyy: «Voisitko sittenkin antaa minulle ne rikkaudet, joiden ansiosta voit luopua timantista niin helposti?»

”Ei päivien luku ole elon mitta vaan mitä päiviin saa mahtumaan.

Ei talteen pantu ole rikkautta, vaan mitä onnistuu jakamaan.”

- kuolinilmoituksen muistolause, tuntematon

LÄHTEET

- Aarninsalo, Pekka & Mattila, Antti S. 2012. Ratkaisukeskeinen psykoterapia. Teoksessa Matti O. Huttunen & Hely Kalska (toim.) *Psykoterapiat*. Helsinki: Duodecim.
- Ahola, Tapani & Furman, Ben 2016. Ongelmista ratkaisuihin. Lyhytterapian perusteet. Lyhytterapiainstituutti Oy.
- Anderson, Harlene. 2003. Some Notes on Listening, Hearing and Speaking and the Relationship to Dialogue. Viitattu 25.8.2016. <http://harleneanderson.org/articles/newbatch/Dialogue%20-%20listening%20speaking%20hearing.pdf>.
- Björklund, Lars 2006. Rohkeus olla tekemättä mitään. Sielunhoidon aikakauskirja nro 19. Helsinki: Kirkon sairaalasielunhoito, Kirkon perheasiat ja Kirkon koulutuskeskus.
- Buber, Martin 1995. Minä ja sinä. Helsinki: WSOY.
- De Jong, Peter & Berg, Insoo Kim 2008. Ratkaisukeskeisen terapian oppikirja. Lyhytterapiainstituutti Oy.
- De Jongh Van Arkel, Jan T. 2000. Recent Movements in Pastoral Theology. *Religion and Theology* 7 (2), 142–168.
- De Mello, Anthony 2011. Uudistuminen. Helsinki: Otava.
- Gothoni, Raili 2014. Auttava kohtaaminen II. Sielunhoidon menetelmät ja käyttö. Helsinki: Kirjapaja.
- Hakala, Pirjo 2007. Sielunhoidon suuntaukset ja diakonia. Teoksessa Kari Latvus & Antti Elenius (toim.) *Auttamisen teologia*. Helsinki: Kirjapaja.
- Hanna, Fred J. 2009. Vaikeat asiakkaat terapiassa. Miten edistää myönteistä muutosta? Helsinki: Edita.
- Hongisto, Virpi 2015. Kirkon risteyksessä – henkisyys kohtaa hengellisyyden. *Ratkes* 2/2015, 12-15.
- Kettunen, Paavo 2012. Sielunhoito – eräs muoto psykoterapiaako? Teoksessa Matti O. Huttunen & Hely Kalska (toim.) *Psykoterapiat*. Helsinki: Duodecim.
- Kettunen, Paavo 2013. Auttava kohtaaminen I. Sielunhoidon perusteet ja teologia. Helsinki: Kirjapaja.
- Kirkkojärjestys 1993. Viitattu 26.8.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055>
- Kirkkolaki 1993. Viitattu 26.8.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054>
- Kohtaamisen kirkko 2014. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toiminnan suunta vuoteen 2020. Suomen ev.lut. kirkon julkaisuja 7. Kirkko ja toiminta. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Lapinniemi, Taina 2014. Ratkaisukeskeisen psykoterapian ja sielunhoidon yhteys. Opinnäytetyö. PsykoLahti. Ratkaisukeskeinen psykoterapeuttikoulutus. Viitattu 29.4.2016. <http://dts.fi/files/2013/09/Tainan-opinn%C3%A4ytety%C3%B6-7.12.14.pdf>
- Luukka Katri 2014. Ratkaisukeskeinen nettipsykoterapia. Viitattu 22.4.2016. <http://www.slideshare.net/KatriLuukka/katri-luukka-ptty21112014>
- Mattila, Antti S. 2006. Näkökulman vaihtamisen taito. Helsinki: WSOY.
- Mattila, Kati-Pupita 2008. Arvostava kohtaaminen. Helsinki: PS-kustannus.
- Malinen, Tapio 2003. Tyhmä kysymys Wittgensteinista. *Ratkes* 2/2003, 11–13.

- Malinen, Tapio 2008. Terapian tekeminen terapeutin hyvinvoinnin lähteenä. Viitattu 29.5.2016. http://www.tathata.fi/artik_suom/terapian_tekeminen.htm
- Mönkkönen, Kaarina 2007. Vuorovaikutus – Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita.
- Ojanen, Markku 2007. Positiivinen psykologia. Helsinki: Edita.
- Palmunen, Henna 2011. Myötätunto psykoterapeutin työvälineenä – ratkaisukeskeinen työote suojana myötätuntuupumuksessa. Teoksessa John Pihlaja (toim.) Ratkaisukeskeistä psykoterapiaa oppimassa. Osa I. Helsingin Psykoterapiainstituutti. Tampere: Juvenes Print.
- Pruuki, Lassi 2009. Dialogisuus sielunhoidossa. Sielunhoidon aikakauskirja numero 21. Helsinki: Kirkon sairaalasielunhoito, Kirkon perheasiat ja Kirkon koulutuskeskus.
- Rauhala, Lauri 2005. Ihmiskäsitys ihmistyössä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Saarinen, Risto 2011. Minä olin outo. Muukalaisuus ja vieraanvaraisuus. Viitattu 3.6.2016. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/42424/saarinen_minaolinouto2011.pdf?sequence=2.
- White, Michael 2008. Karttoja narratiiviseen työskentelyyn. Jyväskylä: Gummerus.

Tiina Häkkinen

KUN PAULO FREIRE JA FREDRIK MODÉUS TULEVAT NUORTENILTAAN

Johdanto

Tässä artikkelissa tarkastelen nuorten seurakuntalaisuutta ja sen toteutumismahdollisuuksia freirelaisestä pedagogiikasta (Freire, 2005) ja kriittis-emansipatorisesta viitekehyksestä käsin. Sisällytän seurakuntalaisuuteen erityisesti ajatuksen osallisuudesta, kuulluksi tulemisesta ja toimijuudesta. Lisäksi ymmärrän seurakuntalaisuuden ja toimijuuden laajempaa yhteisöön liittymisenä, en pelkästään oman ikäisten toiminnassa mukana olemisena.

Ajattelen, että seurakuntalaisuudessa kuten missä tahansa yhteisöön liittymisessä ja kuulumisessa on kysymys ennen kaikkea ihmisen perustavanlaatuisesta tarpeesta ja ominaisuudesta elää, olla ja toimia yhdessä muiden kanssa. Kyse on siitä, miten nuorten oma toimijuus toteutuu tai olisi mahdollista toteutua paikallisesti seurakunnassa. Fredrik Modéusta (2014) lainaten kyse on omistajuudesta – nuorisotyön omistajuudesta, nuoren seurakuntalaisuuden toteutumisesta ja subjektiudesta. Kyse on siitä, miten kristillinen kasvatus ymmärretään. Mitkä ovat sen tavoitteet ja miten sitä tulkitaan? Kuka on kristillisen kasvatuksen subjekti ja kuka omistaa seurakunnan nuorisotyön?

Suomen ev.lut. kirkon¹ toiminnassa ja toimintatavoissa arvostetaan jatkuvuutta ja perinteitä. Käytäntöä kärjistäen tämä on usein kuitenkin tar-

1 Jatkossa käytän sujuvuuden vuoksi käsitettä ”kirkko” tarkoittaessani Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa ja lyhennelmää ”kirkon nuorisotyö” tarkoittaessani ev.lut. kirkon tekemää nuorisotyötä.

koittanut sitä, että talous- ja toimintasuunnitelmaa laadittaessa lähes kaikki muu on säilynyt ennallaan, vain vuosiluku on muuttunut. Yhteiskunnan ja uskonnollisuuden muutoksesta huolimatta seurakuntien perusnuorisotyö näyttää pysyneen suhteellisen muuttumattomana. Työn opillisena lähtökohdiana on edelleen kasteopetus ja Jeesuksen opetuslapsille antama kaste- ja lähetyskäsky. Virallisesti työtä määrittävät kirkkolaki ja kirkkojärjestys, joiden mukaan seurakunta veloitetaan huolehtimaan eri-ikäisten lasten ja nuorten kristillisestä kasvatuksesta ja hengellisen elämän hoitamisesta yhdessä vanhempien kanssa.

Tämän lisäksi kirkon kasvatustoimintaa ja seurakunnan nuorisotyötä ohjaavat mm. kirkon kasvatuksen linjaukset ja kehittämissiisikirjat. Niissä nuorisotyö ja nuorisotyön teologia määritellään nuorten kasvukysymysten tarkasteluksi kirkon uskon näkökulmasta. Kasvatuksen linjausten ja kehittämissiisikirjojen rooli ei kuitenkaan ole työtä rajaava tai normittava vaan kukin seurakunta voi soveltaa linjauksia omaan kontekstiinsä. Käytännössä nuorisotyön ja kristillisen kasvatuksen toteuttamisvastuu on tähän mennessä ollut vahvasti paikallisilla seurakunnilla. Työstä ovat vastanneet tätä tehtävää varten koulutetut kasvatuksen työntekijät, joiden koulutukseen on sisältynyt kelpoisuus kirkon nuorisotyöhön.

Kirkon kasvatustyötä jäsennetään perinteisesti ikäryhmittäin, alle kouluikäisille suunnattuna varhaiskasvatustyönä, tyttöjen ja poikien kanssa tehtävänä varhaisnuorisotyönä, rippikoulutyönä ja rippikoulun jälkeisenä nuorisotyönä. Toimintaa suunniteltaessa ja kehitettäessä painopiste on yleensä menetelmäosaamisessa ja menetelmien hallinnassa. Harvemmin rohkaistutaan tarkastelemaan ja pohtimaan pedagogisia linjauksia, kasvatusajattelua tai työn itseymmärrystä. Työhön liittyvät toimintamallit ja ajattelutavat ovat säilyneet vuosikymmenestä toiseen lähes samankaltaisina siitä huolimatta, että nuorten osallisuuden liittyviä rakenteita on uudistettu ja nuorten osallisuuden ja seurakuntalaisuuteen liittyvä diskurssi on vahvistunut huomattavasti 2000-luvulle tultaessa kirkossa ja seurakunnissa.

Kirkon kasvatuksen linjaus (Meidän kirkko – kasvamme yhdessä 2015) ja Nuoret seurakuntalaisina -kehittämissiisikirja (2012) korostavat nuorten osallisuuden mahdollistamista nuorisotyön kautta. Nuorisotyön keskeisenä tavoitteena näiden asiakirjojen mukaan on *nuorten kuulluksi tuleminen ja heidän osallisuutensa vahvistuminen seurakunnassa*. Samat asiakirjat nostavat esille keskeisen em. tavoitteisiin liittyvän dilemman toteamalla, että tavoitteista

seuraa kaksijakoisuus, jossa asioita on tarkasteltava rinnakkain sekä nuoren näkökulmasta että työn ja työntekijän näkökulmasta. (Nuoret seurakuntalaisina i.a., 4.) Omien havaintojeni ja lukuisten nuorisotyönohjaajien kanssa käymieni keskustelujen perusteella uskallan kuitenkin väittää, että tarkastelun painopiste on tähän mennessä ollut pääasiassa työ- ja työntekijälähtöistä. Nuoren oma näkökulma, kokemus, osallisuus ja toimijuus – siis seurakuntalaisuuden toteutuminen nuoresta itsestään käsin – on jäänyt marginaaliin. Edelleen on harvinaista, että nuoret otettaisiin mukaan toiminnan todelliseen suunnitteluun, toteutukseen, päätöksentekoon ja arviointiin. Lasten ja nuorten kuuleminen ja mukana oleminen heitä itseään koskevilla asioilla ja toiminnassa ei Lapsivaikutusten arvioinnista (LAVA) huolimatta ole vielä toteutunut suositusten mukaisesti (ks. esim. Saarinen 2014).

Tiedostaminen, kriittinen pedagogiikka ja kristillinen kasvatus

Kriittiselle toiminnan tarkastelulle on keskeistä halu muutokseen. Kasvatustieteen kriittistä tarkastelua ja etenkin institutionaalisten kasvatustraditioiden muutoshalua kutsutaan kriittiseksi pedagogiikaksi. Kriittisen pedagogiikan tavoitteena on tarkastella kasvatusta ja kasvatustilanteita suhteessa niiden yhteiskunnalliseen taustaan ja tunnistaa kasvatukseen sisältyviä arvolähtökohtia ja merkitysnäkökenttiä. (Puolimatka 1999; Kiilakoski 2007.) Kriittisen pedagogiikan perusajatuksena on, että kasvatus sisältää aina poliittisia ja arvottavia elementtejä.

Kriittinen pedagogiikka tarkastelee ja kyseenalaistaa kasvatuksen valtasuhteita, toiminnan tapoja ja vaikuttamista. Kriittisen pedagogiikan keskeisenä tavoitteena voidaan pitää emansipaatiota, alisteisessa asemassa olevien ryhmien ja yksilöiden vapautumista. Kriittisen pedagogiikan synonyymina voitaneen pitää mm. toisinajattelusta, toisinkasvattamista. (Kiilakoski 2007, 57.) Kriittisen kasvatuksen tunnetuimpia oppi-isiä ovat Henry A. Giroux ja Peter McLaren sekä laaja-alaisemmin sorrettujen pedagogiikastaan tuttu Paulo Freire. Suomalaisista kriittisen kasvatuksen asiantuntijoista kannattaa mainita muun muassa Tapio Puolimatka, Juha Suoranta ja Tomi Kiilakoski, joka on perehtynyt erityisesti nuorisotyön ja kriittisen kasvatuksen tematiikkaan.

Paulo Freire kiteyttää oman kasvatustajattelunsa useimmiten sanoihin *vapauttava, dialoginen ja problematisoiva* (Freire, 2005, 27). Freirelaisessä pedagogiikassa voidaan puhua myös tiedostamisesta ja vapautumisesta, asioiden kriittisestä tarkastelusta, arvioinnista ja muutoksesta. Toimintaan ja osallistumiseen liittyen oleellista on osallistujien subjektiivisuus, osallisuuden ja toimijuuden mahdollistuminen ja toteutuminen. Teoreettiselta taustaltaan Freire liittyy 1950-luvulta lähtöisin olevaan yhteiskunnalliseen viitekehykseen ja teoriaperinteeseen joita hän soveltaa kuitenkin valikoidusti. (Hannula 2000, 4; Freire 2005, 19.)

Freiren pedagogisen ajattelun ja toiminnan ytimenä on ajatus siitä, että kasvatuksen tavoitteena on ihmisen oman toimintakyvyn ja tietoisuuden lisääminen. Freiren ajatukset kasvatuksen yhteiskunnallisesta ja yhteisöllisestä tavoitteesta ovat ehdottoman ajattomia, osallisuutta ja toimijuutta lisääviä. Freire puhuu sorrettujen tai vapautuksen – kumpaa käsitettä sitten haluamme käyttääkin – pedagogiikasta ja teologiasta. Kun Freire kiinnittää huomion kasvatuksen poliittiseen luonteeseen, me voimme kiinnittää hänen avullaan ja hänen kanssaan huomion kristillisen kasvatuksen poliittiseen luonteeseen. Poliittikan käsite on tässä kohdin ymmärrettävä laajasti, alkuperäisessä tarkoituksessaan. *Politikos* on asia, joka koskettaa kaikkia tai vaikuttaa kaikkiin. Poliittikka tarkoittaa myös johonkin aatteeseen tai ideologiaan pohjautuvaa toimintaa. Tässä kohdin siis kasvatusta, myös kristillinen kasvatusta, voidaan ymmärtää poliittiseksi toiminnaksi.

Kriittisen kasvatuksen rinnakkaisterminä on käytetty radikaalia kasvatusta (esim. Suoranta, 2005). Radikaalin kasvatuksen edustajat, kuten Freire, ovat puhuneet erityisesti lukutaidon puolesta ja sen merkityksestä. Lukutaidon käsite voidaan ja se tulisi ymmärtää paljon laajemmin kuin mihin olemme tottuneet. Freirellä ja muilla kriittisen kasvatuksen edustajilla lukutaito edustaa kaikkea sitä, mikä auttaa ihmistä hahmottamaan maailmaa ja toimimaan siinä. Radikaali kasvatusta korostaa erityisesti kriittistä lukutaitoa, Freiren mukaan lausuttuna *reading the word and reading the world – lukeminen edellyttää aina kriittistä havaitsemista, tulkintaa ja luetun kirjoittamista uudelleen* (emt. 130).

Kyse on siis mitä suurimmassa määrin asioiden ja ilmiöiden tunnistamisesta, tiedostamisesta ja toimijuudesta. Kyse on samalla kertaa sekä henkilön kognitiivisista valmiuksista että sosiaalisesta vahvistamisesta ja toimijuudesta. Lukutaito voidaan rinnastaa ja sitä voidaan tulkita yleisem-

minkin valmiuksien näkökulmasta: osallisuuden ja toimijuuden toteutuminen edellyttää samanaikaisesti sekä olemassa olevia rakenteellisia mahdollisuuksia että nuoren omia valmiuksia (tiedollisia, taidollisia ja toiminnallisia) osallisuuden toteutumisessa (Nivala, 2008, 168–172). Freire puhuu tässä kohdin *praksiksesta* eli yhteiskunnallisesta toiminnasta, yhteisestä osallistumisesta ja vaikuttamisesta. Mitä tämä sitten tarkoittaa kristillisen kasvatuksen näkökulmasta tarkasteltuna? Voiko kristillinen kasvatusta olla kriittistä ja radikaalia? Kuinka avarasti kristillinen elämäntulkinta halutaan ymmärtää? Mitä se tarkoittaisi käytännön työssä? Mihin se tulevaisuuden näkökulmasta johtaisi? Mikä on se tie, jota meidän tulisi kulkea?

Kirkkolain ja -järjestyksen mukaan kristillisen kasvatuksen sisällöllinen painopiste on kasteopetuksessa. Tätä on pyritty tulkitsemaan kirkon nuorisotyössä hyvin laaja-alaisesti, jopa niin laaja-alaisesti, että sen tarkempi määrittäminen on osoittautunut kontekstista ja moninaisuudesta johtuen haasteelliseksi. (Puolimatka 2008, 18.) Kirkon nuorisotyön ja kasvatustoiminnan käytänteet ovat moninaisia. Toiminta pitää sisällään paikallisia, alueellisia ja ajallisia piirteitä. Toimintaan liittyy erilaisia painotuksia alan arvo- ja tietoperustasta sekä tulkintoja työn tavoitteesta ja erilaisia käsityksiä alan teoreettisista perusteista. Moninaisuudesta johtuen työn pedagoginen ajattelu ja kasvatusteoria jäävät usein tiedostamatta ja siksi epäselviksi. Jo pelkästään käsitetasolla voidaan spekuloida sillä, onko nuorisotyö osa kristillistä kasvatusta vai kristillinen kasvatusta osa nuorisotyötä.

Mervi Muhonen ja Kirsi Tirri (2008) toteavat kristillisen kasvatuksen olevan tavoitteellista ja perustuvan kristillisiin arvoihin. Muhosen ja Tirrin mukaan kristillinen kasvatusta toteutuu kasvattajan ja kasvavan pedagogisessa suhteessa, joka pyrkii ihmisen kokonaisvaltaisen kasvun tukemiseen. Kyse on yhdessä elämisestä ja kristillis-humanistisiin arvoihin pohjautuvasta, sisällöllisesti monipuolisesta ja päämäärätietoisesta toiminnasta, jossa turvallisella, rakastavalla ja lämpimällä ilmapiirillä on tärkeä merkitys. Kristillisten arvojen ja tavoitteiden määrittely jää kuitenkin Muhosen ja Tirrin artikkelissa varsin avoimeksi ja tulkinnalliseksi.

Kristillisen kasvatuksen ymmärrys ja tulkinta ovat parhaimmillaan moniäänisiä, mutta moniäänisyys voi myös hajota työntekijälähtöiseksi ja -keskeiseksi tulkinnaksi kristillisen kasvatuksen tavoitteista. Yhteisen ymmärryksen sijasta meillä voi olla useita *huutavan ääniä erämaassa*, jotka eivät tavoita kuulijoita eivätkä anna kasvatettaville nuorille riittävästi eväitä ra-

kentaa omaa kristillistä elämäntulkintaansa. Sellaista kristillistä elämäntulkintaa joka kantaa aikuisuuteen asti ja koko elämän ajan.

Kirkon kasvatuksen kehittämisasiakirjat korostavat lasten ja nuorten omaa seurakuntalaisuutta (vrt. kansalaisuutta), osallistumisen mahdollistamista, osallisuuden kokemuksellisuutta ja lasten ja nuorten toimijuutta sekä seurakunnassa että kirkon toiminnassa laajemminkin. Kirkon kasvatuksen linjaukset ja kehittämisasiakirjat ohjaavat ja määrittävät nuorisotyön sisällön kaikenikäisten kokonaisvaltaisen kasvun mahdollistamiseksi ja tukemiseksi, yhdessä tekemiseksi, olemiseksi ja ihmettelyksi. Samalla halutaan mahdollistaa jokaisen kasvu omana itsenään, lähimmäisenä ja yhteisön jäsenenä.

Kehittämisasiakirjoissa nuorisotyön teologia määritellään nuorten kasvukysymysten tarkasteluksi kirkon uskon näkökulmasta. Toisaalta teologian tehtävänä on pohtia sitä, miten seurakunnan perustehtävä tulee todeksi seurakunnan nuoren jäsenen elämässä? (Meidän kirkko – kasvamme yhdessä 2015; Nuoret seurakuntalaisina 2012.) Käytännön työssä tämä tarkoittaa monenlaisen kasvua tukevan, eettisen, henkisen ja hengellisen rakennusmateriaalin tarjoamista ja esillä pitämistä niin, että lapset ja nuoret voivat niiden avulla itse rakentaa omaa elämäänsä ja tulevaisuuttaan.

Avoimeksi jää edelleen kysymys siitä, kuka näitä lapsen ja nuoren kasvuun liittyviä kysymyksiä tarkastelee ja kuka pohtii seurakunnan perustehtävää? Onko pohtijana työntekijä, vanhemmat vai kenties joku muu? Vai saavatko lapsi ja nuori olla itse oman elämänsä subjekteja ja asiantuntijoita? Saavatko lapsi ja nuori itse määrittää omaa uskoaan, kristillistä elämäntulkintaansa ja seurakuntalaisuuttaan? Onko kasvatustyön keskiössä työntekijä vai seurakuntalainen itse vai joku muu vai onko keskiöön jäämässä tyhjiö?

Työntekijän professionaalisen asiantuntijuuden väistyminen keskiöstä voi olla vallankumouksellista toisin tekemistä, yhtä vallankumouksellista kuin lapsen ja nuoren asettaminen ja asettuminen seurakunnan keskelelle. Vallan vaihtuminen kasvatuksen keskiössä voi olla osa kirkon kasvatuksen norminpurkutalkoita. Se voi olla myös uusi mahdollisuus rahojen vähentyessä ja henkilöstörakenteen muuttuessa, mutta ennen kaikkea se voi todellinen vallankumous, alistettujen vapautusta, osallisuuden ja toimijuuden todellista vahvistumista, seurakuntalaisuuden lihaksi tulemista.

Kuka omistaa nuorisotyön?

Mitä tarkoittaa omistajuus? Noin vuosi sitten sain seurata erään seurakunnan nuorten toiminnan muuttumista perinteisestä viikkotoiminnasta matolan kynnyksen avoimeksi toiminnaksi. Kyse oli konkreettisesti nuorisotilan avaamisesta ja antamisesta nuorten käyttöön koko päiväksi, ei siis vain aikaan ja suunnitteluun sidotun toiminnan toteutumiseksi. Tässä muutoksessa työntekijät saivat miettiä (tai joutuivat miettimään) oman ammattilaisuutensa ja työntekijän roolinsa uusiksi: piti astua oman mukavuusalueen ulkopuolelle, kun työntekijän omistamasta toimistosta tuli nuorten koontumispaikka.

Muuttunut käytäntö on haastanut työntekijät jatkuvaan vuorovaikutukseen nuorten kanssa. Seurauksena on ollut välittömän vuorovaikutuksen lisääntyminen, moninkertainen määrä lähikohtaamisia nuorten kanssa ja nuoren arjessa mukana elämistä. Samalla se on merkinnyt nuorten osallisuuden lisääntymistä, nuorten omaehtoisen toiminnan ja toimijuuden lisääntymistä, nuorten omaehtoista vastuunottamista ja nuorten jumalanpalvelusyhteisön kehittymistä. Voisiko tässä olla kysymys nimenomaan omistajuuden muutoksesta ja kumppanuudesta?

Kasvatus – myös kristillinen kasvatus – on riippuvainen vallitsevista kulttuurisista ehdoista ja sisältää monenlaisia valta-asetelmia. Kasvatuksen toimijoina on aina ainakin kaksi persoonaa, tässä kontekstissa siis lapsi tai nuori ja hänen kasvattajansa. Tapahtumien laatua tulisi arvioida erityisesti kasvatettavan lapsen ja nuoren näkökulmasta. Ovatko toiminta, tapahtuma tai tilanne ja kohtaaminen olleet lasta tai nuorta alistavia tai vapauttavia ja voimaannuttavia? Onko kohtaaminen ollut lasta ja nuorta kunnioittava, tasavertainen ja hyväksyvä? Miten osallisuus ja toimijuus ovat toteutuneet?

Kiilakoski (2015) viittaa filosofi Hannah Arendtiin, jonka mukaan toimijuus ja kyky toimia tarkoittaa nimenomaan toisintoimimista, kykyä tehdä ja ajatella toisin. Kiilakoski tulkitsee Arendtin ajatuksen sellaiseksi nuorten tukemiseksi, jossa tuetaan nuorten mahdollisuuksia hapertaa rajoja, tehdä asioita eri tavalla kuin mitä odotetaan – tarvittaessa uskallusta jopa tottelemattomuuteen ja kyseenalaistamiseen. Kiilakosken mukaan vahva toimijuuden ideaali on kuitenkin rajattua toimintaan liittyvien yleisten normien takia. Kannattaakin kysyä, millaisia mahdollisuusehtoja kirkon kasvatustyössä on. Mitkä asiat normittavat lasten ja nuorten seurakuntalaisuuden ja toi-

mijuuden toteutumista? Millaisia vallan elementtejä ja valtasuhteita kasvatustyössä voidaan tunnistaa?

Fredrik Modéusta mukaillen voidaan kysyä, onko nuori seurakuntalainen nuorisotyössä – tai vielä laajemmin seurakunnassa – subjekti. Tunteeko hän kuuluvansa seurakuntaan, onko hän vieras, joka vastaanotetaan vai yhteisön jäsen? Tarkasteleeko hän osallistuessaankin tapahtumia ulkopuolelta, vai onko hän osa sitä, mitä tapahtuu? Kuka omistaa nuorisotyön: työntekijät vai nuoret itse?

Kun nuoresta tulee toiminnan subjekti, siitä seuraa vääjäämättä uudenlainen tapa tarkastella ja toteuttaa kristillistä kasvatusta ja nuorisotyötä. Kasvatus ja toiminta eivät voi enää perustua pelkästään työntekijälähtöiseen suunnitteluun, toteutukseen, ohjaamiseen ja johtamiseen – vaan tasavertaiseen kumppanuuteen ja yhteiseen dialogiin. Siinä missä Freire puhui lukutaidosta, Modéus puhuu kielen sisältämisestä merkityksistä ja niiden tunnistamisesta. *Tapa, jolla käytämme kieltä, paljastaa sen, mitä ajattelemme todellisuudesta. Kieli luo myös todellisuutta.* Jos puhumme vieraista ja vieraanvaraisuudesta, olemme kyllä kohteliaita ja huomaavaisia – mutta emme välttämättä saa tai välitä kokemusta yhteisöön kuulumisesta. (Modéus 2014, 39.)

Valitettavasti olemme seurakunnan toiminnassa liian usein tottuneet ”istumaan sanan kuuloon” ja siirtämään vastuun ”sanan lihaksi tulemisesta sanan selittäjille”. Olemme tottuneet käymään kristillisen kasvatuksen monologeja keskenämme kuulematta, mitä mieltä toiset itse asiassa ovat. Olemassa olevan perinteen muuttaminen lähtee liikkeelle oman toiminnan tarkastelusta ja tiedostamisesta. Miten minä toimin kirkon työssä ja seurakunnan nuorisotyönohjaajana tai pastorina? Mitä minä itse ajattelen asioista vai annanko muiden ajatella puolestani? Dialogin tarkoituksena on yhteisen ymmärryksen luominen käsiteltävästä aiheesta. Yhteinen ymmärrys ei tarkoita kompromissia tai toisen henkilön valmiiksi ajatellun näkökulman hyväksymistä. Dialogiin tarvitaan rohkaistumista ja aikaa. Dialogi ei synny monologeista vaan se syntyy yhteisestä halusta kuulla ja kuunnella. Dialogin ydin on yhteisessä ajattelussa ja yhteisen ajattelun synnyttämässä uudessa tulkinnassa, toisin näkemisessä ja toisin ymmärtämisessä. (Isaacs, 2001.) Kumppanuus haastaa työntekijän tasavertaiseen dialogiin, jonka toteutumiseen tarvitaan kaksi oleellista asiaa: suostuminen oman auktoriteettiaseman purkamiseen ja yhteisen kielen löytäminen.

Kohti kriittistä kristillistä kasvatusta

Mitä tarkoittaa nuoren subjektiisuus ja sen vakavasti ottaminen kirkon kasvatustoiminnassa ja nuorisotyössä? Mitä omistajuuden muutos merkitsee koulutuksen ja sen kehittämisen näkökulmasta? Voiko kristillinen kasvatusta olla kriittistä? Lähdin liikkeelle Paulo Freiren ja Fredrik Modéuksen ajattelusta ja kriittisestä pedagogiikasta. Esitän paljon kysymyksiä, koska keskeisin kriittisen pedagogiikan idea on asioiden ja ilmiöiden tunnistamisessa ja niihin liittyvien muutostarpeiden tiedostaminen. Tämä vaatii jokaisen omaa pohdintaa ja reflektointia – vastaukset on löydettävä itse, niitä ei ole valmiina.

Kriittis-emansipatorinen tarkastelu asettaa tarkastelun kohteeksi myös hyvänä pidetyt käytännöt ja totuuskäsitykset ja uskaltautuu pohtimaan niihin liittyviä piilossa olevia merkityksiä ja niiden muutostarvetta. Kristillisen kasvatuksenkin ja nuorisotyön kohdalla on tarpeellista tutkia ja selvittää sitä, millaisia totuuskäsityksiä, merkityskenttiä ja arvoja niihin sisältyy. Kasvatuksen näkökulmasta kysymys on myös siitä, millaisessa portinvartijan roolissa kasvattajat toimivat. Miten kirkon nuorisotyössä toimivat työntekijät ja miten siihen koulutettavat tulevat työntekijät määrittävät kristillistä kasvatusta?

Kriittisen kristillisen kasvatuksen keskeisin kysymys liittyy siihen, miten kristillistä kasvatusta tulkitaan ja miten sitä toteutetaan. Ajatellaanko kasvatuksen olevan vain tiettyjen uskonnollisten ja katsomuksellisten sisältöjen (esim. kristinopin) ja tapojen siirtämistä nuorelle – vai jotain muuta? Millainen painoarvo annetaan nuoren omille kysymyksille, pohdinnoille ja elämälle? Dialogiin asettuminen nuoren kanssa haastaa työntekijänkin kasvun paikalle – yhdessä ihmettelemään ja etsimään yhteistä ymmärrystä elämään, arkeen ja pyhään. Uskonnollinen ajattelu ja kristillinen elämäntulkinta kehittyvät ja vahvistuvat vuorovaikutuksessa. Dialogisessa ajattelussa lähdetään siitä, että vuorovaikutus on monen suuntaista ja kaikkien keskeistä. Aito dialogi voi toteutua vain yhdenvertaisessa suhteessa toiseen – subjektin suhteena toiseen subjektiin. Näin se pyrkii purkamaan myös valtaasetelmia (Buber 1993; Värri 2000).

Dialogisessa kasvatuksessa ja sensitiivisessä lähestymistavassa tavoitellaan jotain enemmän ja syvemmin kuin kasvatuksessa yleensä. Dialogisessa kasvatuksessa kasvattajan tehtävänä on auttaa lasta ja nuorta hyvään elämään: auttaa nuorta löytämään oma subjektiutensa ja elämäntehtävänsä sekä antaa valmiuksia selviytyä elämästä. Kasvattajana kukaan ei voi tietää toisen

elämän tehtävästä ja suunnasta. Emme voi antaa nuorelle omaa uskoamme emmekä omaa kristillistä elämäntulkintaamme, mutta voimme pitää huolta siitä, että nuori tulee kohdatuksi, nähdyksi ja kuulluksi subjektina myös seurakunnassa. (vrt. Värri, 2000.) Positiivisen uskonnonvapauden periaatteen mukaan nuorella on oikeus uskonnon harjoittamiseen ja uskontokasvatukseen. Tämän periaatteen vieminen nuorisotyön arkeen siten, että kristillisen kasvatuksen lisäksi nuorella on oikeus uskonnon harjoittamiseen yksilönä, subjektina, itsensä näköisenä seurakuntalaisena, vaatii työntekijältä sensitiivisyyttä tunnistaa erilaisia tarpeita ja tapoja ja olla arvottamatta niitä oman tulkintansa mukaisesti.

Laadukas nuorisotyö ja kriittinen kristillinen kasvatus eivät rakennu pelkästään olemassa olevien traditioiden varassa. Muuttuva toimintaympäristö haastaa paitsi kirkon nuorisotyön ja kristillisen kasvatuksen myös koulutuksen rakenteet ja sisällön. Koulutuksen on pyrittävä aina vastaamaan ennen kaikkea tulevaisuuden tarpeisiin. Koulutuksen kannalta oleellista on pohdittava osaamista ja sitä, millaisia valmiuksia työssä tarvitaan. Kriittisesti tarkasteltuna pitää kyetä arvioimaan koulutuksen painopistettä erityisesti säilyttävän ja kehittävän orientaation välillä. Mitä jos Freire ja Modéus tulisivat vierailulle nuorten illan lisäksi Diakonia-ammattikorkeakouluun ja kirkon alan luennoille? Mitä toisin tekeminen tarkoittaa kirkon alan koulutuksen toteuttamisessa? Kuka itse asiassa on koulutuksen subjekti? Kuka omistaa koulutuksen? Voiko tasavertainen kumppanuus ja dialogi toteutua tutkintokoulutuksessa ja jos voi, niin miten?

Freiren ajatus ajattelun ja toiminnan (*praksis*) tietoisesta yhdistämisestä on entistä ajankohtaisempi. Teorian ja käytännön tai ajattelun ja toiminnan välinen tiivis vuorovaikutus edellyttää kykyä ottaa etäisyyttä arjen työstä ja huomion kiinnittämistä tietoisesti sekä työn perusteisiin ja tavoitteisiin että niiden arvioimiseen. Tulevaisuuden seurakuntatyössä tarvitaan entistä vahvempaa teologista, pedagogista ja sosiaalista osaamista. Tässä kontekstissa ja ajassa osaaminen ei tarkoita pelkästään asioiden teoreettista tietämystä tai menetelmien osaamista, vaan siihen sisältyy oleellisena osana myös oman toiminnan tietoinen sisällönarviointi ja kriittinen oman työn lähtökohtien ja tavoitteiden tarkastelu. Kyse on sellaisesta työorientaatiosta, jossa toimintaa tarkastellaan tietoisesti *mitä-, miksi- ja miten-*kysymysten valossa ja jossa tietoisesti etsitään ja reflektoidaan kristillisen kasvatuksen ja nuorisotyön teologista ja pedagogista itseymmärrystä. Toisin tekemi-

sen lähtökohtana on astuminen yhteisen ihmettelyn ja kokeilemisen polulle. Yhdessä etsiminen ja löytäminen ovat enemmän kuin nuorisotyönohjaajan tai ammattikorkeakoulun lehtorin tietäminen ja osaaminen. Toisin tekemisen idea nojaa kumppaniin monessa suhteessa – löytäminen on aina yhteisen reflektoinnin ja dialogin tulos, jota ei voi tietää ennalta.

LÄHTEET

- Buber, Martin 1993. Minä ja sinä. Helsinki: WSOY.
- Freire, Paulo 2005. Sorrettujen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- Hannula, Aino 2000. Tiedostaminen ja muutos Paulo Freiren ajattelussa. Systemaattinen analyysi Sorrettujen pedagogiikasta. Helsinki: Helsingin yliopisto. Viitattu 15.5.2016. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kas/kasva/vk/hannula/tiedosta.pdf>.
- Isaacs, William. 2001. Dialogi ja yhdessä ajattelemisen taito. Helsinki: Kauppakaari.
- Kiilakoski, Tomi 2007. Kasvu moneen suuntaan – kriittinen pedagogiikka ja nuorisotyö. Teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Kiilakoski, Tomi 2015. Toiminta ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimus 33 (2)/2015. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 1-2.
- Kirkkojärjestys 1055/1993. Viitattu 15.5.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055>.
- Kirkkolaki 1054/1993. Viitattu 15.5.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054>.
- Lapsivaikutusten arviointi Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa 2015. Ohjeistus. Kirkko ja toiminta. Suomen ev.lut. kirkon julkaisuja 2015:21. Helsinki: Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Viitattu 15.5.2016. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/89A630F75C56617FC2257C5A00489E6D/\\$FILE/LAVA_ohjeistus_2015_www.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/89A630F75C56617FC2257C5A00489E6D/$FILE/LAVA_ohjeistus_2015_www.pdf).
- Meidän kirkko – kasvamme yhdessä 2015. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kasvatuksen linjaus 2015. Viitattu 15.5.2016. <http://sakasti.evl.fi>.
- Modéus, Fredrik 2014. Osallisuuteen kutsutut: jumalanpalvelusyhteisö muutoksessa. Helsinki: Kirjapaja.
- Muhonen, Mervi & Tirri, Kirsi 2008. Mitä on kristillinen kasvatusta? Teoksessa Jouko Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: LK-kirjat, 63–82.
- Nivala, Elina 2008. Kansalaiskasvatusta globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnassa. Kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen viitekehys. Kuopio: Snellman-instituutti.
- Nuoret seurakuntalaisina 2012. Kehittämissasiakirja. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2012:6. Helsinki: Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Viitattu 15.5.2016. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/\\$FILE/KH_nuoret_www.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/$FILE/KH_nuoret_www.pdf).
- Puolimatka, Tapio 1999. Kasvatuksen mahdollisuuden ja rajat. Minuuden rakentamisen filosofia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Puolimatka, Tapio 2008. Arvomme juuret. Teoksessa Jouko Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: LK-kirjat, 15–61.
- Saarinen, Hertra 2014. Lapsivaikutusten arvioinnin käynnistyminen Helsingin seurakunnissa. Opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 28.8.2016. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/102199/Saarinen_Hertra.pdf?sequence=1.

Suoranta, Juha 2005. Radikaali kasvatus. Kohti kasvatuksen poliittista sosiologiaa. Helsinki: Gaudeamus.

Värrö, Veli-Matti 2000. Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. Tampere: Tampere University Press.

III

PEDAGOGIIKKA

TEOLOGIA JA DIAKIN OPETUSSUUNNITELMATYÖ

Johdanto

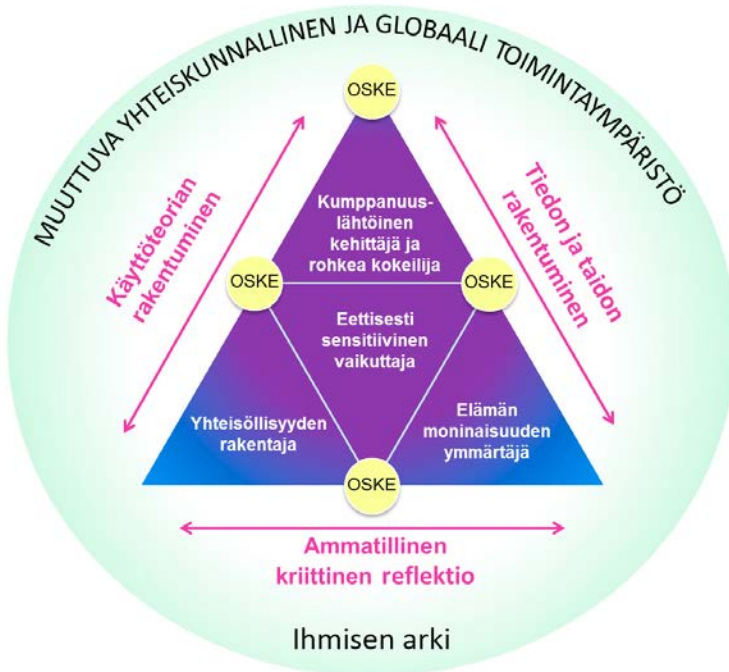
Diakin kirkon alan opintojen tavoitteena on tarjota kirkon virkaan opiskeleville valmiudet työskennellä seurakunnassa oman ammattialansa asiantuntijana. Tämä merkitsee riittävää teologian tuntemusta ja hengellisen työn osaamista, diakonian ja kristillisen kasvatuksen asiantuntijuusosaamista sekä seurakuntatyön kehittämisosaamista. Piispainkokouksen päätökset (2005 ja 2011) ilmaisevat, että diakonin, diakonissan, nuorisotyönohjaajan ja kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan tutkintoihin sisältyy yhteensä 90 op kirkollisia opintoja, jotka jakautuvat teologisiin opintoihin (20 op), ammattiopintoihin (40 op), seurakuntaelämän opintoihin (15 op) sekä opinnäytetyöhön (15 op).

Vuoden 2015 alussa kaikissa Diakonia-ammattikorkeakoulun sosiaali-, terveystyö- ja kirkon alan koulutuksissa otettiin käyttöön uudet opetussuunnitelmat (DiakOPS2015a-d). Opetussuunnitelman laatimisessa lähtökohdaksi oli kysymys, millaista ammatillista osaamista tulevaisuudessa tarvitaan sosiaali-, terveystyö- ja kirkon alalla. Koulutuksen tavoitteena on tuottaa osaamista ja ammatillisuutta, jolle on käyttöä pitkällä aikavälillä ja joka kestää sekä yhteiskunnan että kirkon muutoksissa.

Opetussuunnitelmatyö toteutui kevä- ja kesäkauden 2014 aikana tiiviissä sosiaali- ja terveystyöalojen välisessä yhteistyössä; yhteisenä käytännöllisenä tavoitteena oli löytää mahdollisimman paljon sellaisia sisältöjä, jotka voitaisiin opiskella moniammatillisissa ryhmissä. Opetussuunnitelmatyön monialaista prosessia ja sen lähtökohtia on kuvattu yksityiskohtaisemmin artikke-

lissa Sosiaali-, terveys- ja kirkon alan opetussuunnitelmauudistuksella joustavaa koulutusta yhteiskunnan moninaistuviin tarpeisiin (Koistinen, Pyykkö, Näkki & Valtonen 2015, 17–37). Suunnitteluprosessissa muotoutui sosiaali-, terveys- ja kirkon alan yhteinen näkemys siitä, millaista ammatillisuutta ja osaamista näiden alojen koulutuksilla tavoitellaan. Näitä tavoitteita on esitelty kuviossa 1. Yhteiset tavoitteet ovat ohjanneet myös kirkon alan opetussuunnitelmien rakentumista.

DIAKops15 → Diakista valmistuva ammattilainen

KUVIO 1. Diakista valmistuvan ammattilaisen osaaminen

Diakista valmistuvien opiskelijoiden keskeistä ammattitaitoa on eettinen osaaminen, johon sisältyy tahto ja pyrkimys vaikuttaa positiivisten muutosten syntymisen ja oikeudenmukaisuuden toteutumisen puolesta yhteiskunnassa. Diakissa opiskelleilla ammattilaisilla tulisi myös olla valmiudet kumppanuuslähtöiseen, kehittävään ja rohkeaan työotteeseen. He osaavat rakentaa ja vahvistaa yhteisöjä ja ymmärtävät elämän moninaisuutta ja ihmiselämän erilaisia kysymyksiä.

Tärkeää on myös toimintaympäristön hahmottaminen: Tämän ajan ja tulevaisuuden ammattilaiset työskentelevät sellaisen muutoksen keskellä, jossa globaalit ilmiöt vaikuttavat paikalliseen elämään yhä enenevässä määrin. Opiskelijalla tulisi olla taitoa tunnistaa näitä ilmiöitä ja niiden merkityksiä. Samalla hänen tulee kuitenkin nähdä ja tuntea ihmisen ja yhteisöjen arjen todellisuutta ja elämänkaaren eri vaiheisiin liittyviä erityiskysymyksiä.

Uuden opetussuunnitelman laatiminen edellyttää valintojen tekemistä ja kohdentamista ja lopputulos on aina jonkinlainen kompromissi. Näin tapahtui myös Diakin kirkon alan opetussuunnitelmia laadittaessa: valmiin opetussuunnitelman taustalla on löydettävissä teologisia, sisällöllisiä ja pedagogisia linjauksia – ja toisinaan myös erittäin käytännöllisiä rajoituksia. Miten kannattaa kohdentaa teologisiin opintoihin käytettävät 20 opintopistettä (op), jotta saadaan aikaan opiskelijan kannalta mielekäs prosessi, joka tuottaa riittävän teologisen tiedon ja samalla myös taitoa soveltaa tätä tietoa? Mitkä ammatillisten opintojen sisällöistä ovat sellaisia, että ne voidaan integroida sosiaali- ja terveysalan sisältöihin? Miten huomioidaan ennakoituvuuskentelyissä ja strategioissa esille noussut ajatus, että kirkossa tarvitaan tulevaisuudessa entistä laaja-alaisempaa osaamista ja taataan samalla riittävä ammattialakohtaisen asiantuntijuuden rakentuminen?

Valinnat ja linjaukset herättävät ja tulevat herättämään myös julkista keskustelua siitä, mikä kirkon nuorisotyön, diakoniatyön tai varhaiskasvatuksen ammatillisessa osaamisessa on keskeistä ja millaisia valmiuksia Diakin kirkon alan opinnot niihin tuottavat. Esimerkiksi syksyllä 2015 ja keväällä 2016 julkista keskustelua herättivät raamattuteologian ja missiologian opetuksen laajuus (ks. esim. mielipidekirjoitukset Uusi Tie 12.8.2015, Kotimaa 10.2.2016).

Koulutuksen kehittämisen ja kirkon tulevaisuuden kannalta onkin tärkeää, että palautetta annetaan, kysymyksiä tehdään ja keskustelua käydään. Ammattikorkeakoulun tehtävänä on kouluttaa reflektiivisiä, avoimeen dialogiin kykeneviä ammattilaisia. Tämä edellyttää myös koulutuksen toteuttajilta reflektiivisyyttä ja avointa dialogia suhteessa opiskelijoihin, kollegoihin, kirkkoon ja koko yhteiskuntaan.

Tämän artikkelin tarkoituksena on kuvata kirkon alan opintojen tavoitteita ja rakentumista Opetussuunnitelma 2015:ssa erityisesti kaikille opiskelijoille yhteisten teologian opintojen osalta. Tarkastelen kirkon alan opetussuunnitelmissa olevia kirkollisen kelpoisuuden tuottavia opintojaksoja ja

nostan esille tavoitteita ja sisältöjä, jotka linkittyvät teologisiin teemoihin. Samalla pyrin perustelevaan opetussuunnitelmassa olevia ratkaisuja ja avaamaan niitä koskevaa taustakeskustelua. Diakin opetussuunnitelma on ilmi-ölähtöinen ja osaamisperustainen. Teologiset teemat voivat linkittyä hyvin vahvasti myös sellaisiin ammatillisiin opintoihin, joiden painopiste näyttäisi ensi silmäyksellä olevan sosiaali- tai terveysalan ammatillisuudessa.

Kokonaisuuden hahmottamisen kannalta on mielekästä lyhyesti katsoa myös ammattiopintojen kokonaisuutta. Koko kirkollisten opintojen prosessi ilmenee kuviosta 2. Kuviosta puuttuvat kokonaan vapaavalintaiset teologiset opintojaksot, kuten esimerkiksi Lähetys ja kansainvälinen teologia.

Lyhenteiden selitykset: YA = kirkon alan opiskelijoille yhteiset ammattiopinnot; T = teologiset opinnot, AS = oman ammattialan asiantuntijuusopinnot, O = opinnäytetyö, A = oman ammattialan (sosiaali- tai terveysalan) täydentävät tai suuntaavat opinnot

KUVIO 2. Kirkon alan opintojen prosessin eteneminen

Kuviosta ilmenee, että opiskelijan opintopolussa vuorottelevat kirkolliset ammattiopinnot ja teologiset opinnot. Lisäksi opintoihin sijoittuu sosiaali- tai terveysalan opintoja kaikille lukukausille. Näin etenevällä prosessilla pyritään mahdollistamaan teologian ja ammatillisten teemojen vuoropuhelu. Tavoitteena on, että teologia voisi olla jatkuvassa vuoropuhelussa myös sosiaali- tai terveysalan oppimissisältöjen kanssa.

Tavoitteena oman käyttöteologian rakentuminen ja rohkeus dialogiin

Diakissa teologian opiskelun tavoitteena on vahvistaa opiskelijan perustietoja kristinuskosta. Tavoitteena on myös mahdollistaa opiskelijalle riittävät valmiudet jäsentää teologista tietoa ja tarjota aineksia oman ajattelun kehittämiseen. Yhteiskunnallisen ja uskonnollisen moninaisuuden ja murroksen keskellä on erityisen tärkeää, että seurakuntien työntekijät tuntevat oman kirkkonsa historian, tradition ja ominaislaadun ja että heillä on myös riittävästi tietoa ja valmiuksia ymmärtää globaalin kristinuskon moninaisuutta sekä erilaisia uskontoja ja vakaumuksia.

Diakilaisen pedagogiikan keskeisenä ideana on dialogi. Myös teologian oppimisen prosessissa on tärkeää, että se tapahtuisi vuorovaikutuksessa opiskelutovereiden, opettajien, työelämän edustajien ja asiakkaiden tai seurakuntalaisten kanssa. Monialaiset ja monikulttuuriset opiskelijaryhmät ja alueelliset toimintaympäristöt luovat hyvän perustan teologisen reflektion mahdollistamiselle.

Teologia ei siis ole irrallinen oppiaine, vaan parhaimmillaan se läpäisee ammatillisen asiantuntijuuden ja linkittyy vahvasti myös käytännön osaamiseen ja vaikkapa menetelmällisiin ratkaisuihin. Parhaimmillaan opintojen aikana omaksutusta teologisesta tiedosta voi kehkeytyä arjen teologiaa. Tämä liittyy kuviossa 1 todettuun käyttöteorian rakentumiseen. Voitaisiinko kirkon alan opintojen osalta puhua käyttöteologian rakentumisesta?

Diakonian ja kasvatuksen teologioissa keskeisenä pohdinnan sisältönä on ihminen Jumalan luomana. Ihminen ja hänen suhteensa toisiin ihmisiin, luomakuntaan ja Jumalaan ovat monin variaatioin läsnä niin diakonian ja kasvatuksen kuin sosiaali- ja terveysalankin tilanteissa ja teemoissa. Tavoitteena on, että opintojen aikana opiskelijalle muodostuisi mahdollisuus käytännöllisesti ja syvällisesti oppia ihmisen kohtaamista ja yhteisöllisyyden ra-

kentamista – ja samalla myös itsestään ja omasta jumalasuhteestaan. Tavoitteena on, että Diakista valmistuneet kirkon ammattilaiset olisivat myös rohkeita ja kokeilevia teologian tekijöitä, joilla on valmius puuttua ihmisarvon kyseenalaistaviin rakenteisiin ja käytäntöihin.

Kirkkohistoriaa räppäämällä ja jumalanpalvelusopetusta yhdessä tekemällä

Ensimmäisen opiskeluvuoden aikana käynnistyy *Diakonian ja kristillisen kasvatuksen teologiset perusteet* -opintojen kokonaisuus (DKT), joka jakautuu kahdelle lukukaudelle. DKT1-opintojaksossa perehdytään Raamatun syntyyn, tutustutaan Uuden testamentin keskeiseen sisältöön sekä varhaisen kirkon historiaan ja teologiaan ja aloitetaan spiritualiteettiin liittyvät työskentelyt.

Opintojakso alkaa yleensä spiritualiteetin työstämisellä. Tähän tarkasteluun sisältyy orientoiva tehtävä, jossa opiskelijat pohtivat omaa elämänsä kulkuaan erityisesti hengellisen elämän prosessina. Spiritualiteetin käsitettä tarkastellaan luento-opetuksen yhteydessä sekä laaja-alaisena, inhimilliseen elämään sisältyvänä merkityksen etsimisellä että kristinuskon harjoittamisena (spiritualiteetin teologia). (Kotila 2005, 195–204; Valtonen 2009, 54–66.)

Kirkon alan opiskelijat edustavat usein varsin laajaa kirjoa erilaisia hengellisiä traditioita ja näkemyksiä. On myös opiskelijoita, joilla Diakiin tullessaan on hyvin ohuet kiinnostuskohdat kristinuskoon. Orientoivan tehtävän tavoitteena on ohjata opiskelijoita etsimään oman elämänsä polusta sellaisia vaiheita, jotka ovat kirkon alalle suuntautumisen kannalta merkityksellisiä. Spiritualiteetin käsitteen tarkasteleminen laajassa merkityksessä voi antaa opiskelijoille välineitä tunnistaa näitä oman elämänkaarensa kohtia ja löytää niistä myös hengellisiä merkityksiä.

Oman elämänkaaren pohdinnan rinnalla käynnistyy myös kristillisen hartauselämän ammatillinen tarkastelu. Opiskelijat perehtyvät erilaisiin hartauksiin, saavat aineksia hartauksien toteuttamiseen ja yleensä myös pitävät niitä itse, joko yksin tai pareittain. Hartauksien valmistelussa he käyttävät kirkkovuoden tekstejä ja tekevät niistä pienen tekstianalyysin.

Diakonian ja kristillisen kasvatuksen teologian tarkastelussa lähdetään liikkeelle juurista: varhaisen kristillisen kirkon historiasta ja opinmuodostuksesta. On tärkeää, että jo alkuvaiheessa on mahdollista perehtyä kristillisten

kirkkokuntien yhteisiin lähtökohtiin. Opintoihin on pyritty kehittämään erilaisia pedagogisia ratkaisuja teologisen reflektoinnin jakamiseksi: Opiskelijat ovat voineet osoittaa kirkkohistorian osaamistaan vaikkapa räppäämällä Konstantinuksesta tai tekemällä nukketeatterivideon donatolaisesta kiistasta.

Uskon ja tieteellisen tiedon välinen suhde nousee myös tarkasteluun heti alkuvaiheessa. Raamatun tutkimuksen ja tulkinnan kysymykset herättävät yleensä vilkasta, moniäänistä keskustelua ja samalla aiheuttavat opiskelijoissa myös kriisejä ja ahdistusta. Monelle tieteellisen raamatuntutkimuksen maailma avautuu uudella tavalla ja johtaa kyselemään, minkä varaan on omaa uskonelämäänsä rakentanut.

Raamattuteologian opetuksen toteuttaminen onkin erityisen haastava tehtävä: yhtäältä opintojen on taattava, että opiskelija saa riittävät tiedot nimenomaan tieteellisen, kriittisen raamatuntutkimuksen perusteista. Tämän rinnalla Raamattua tulisi oppia käyttämään sellaisena ammatillisena työvälineenä, joka tukee myös omaa hengellistä elämää ja josta voi ammentaa aineksia sekä diakoniaan että kasvatustyöhön. Haastetta ei helpota se, että opiskelijoiden raamatuntutkimus vaihtelee huomattavasti: Osalla opiskelijoista on jo takanaan teologisia opintoja tai vaikkapa raamattukursseja, osa opiskelijoista ei ole suorittanut lukion pakollista uskonnon oppimäärää.

DKT1-jaksossa perehdytään ensisijaisesti Uuteen testamenttiin. Sitä opiskellaan lukemalla Raamatun tekstejä, osallistumalla luento-opetukseen ja perehtymällä kirjallisuuteen. Myös erilaiset raamatuntulkinnalliset lähestymistavat ovat oppimissisältöinä. Tätä kaikkea opiskelija pohtii lukupäiväkirjatehtävässä, johon liittyy myös oman raamattukäsityksen reflektointi. Lukupäiväkirjatehtävä jatkuu *Diakonian ja kristillisen kasvatuksen teologiset lähtökohdat 2 -jaksossa*, jossa tutustutaan Vanhaan testamenttiin, sen teologiaan ja syntyhistoriaan sekä keskeisiin teksteihin. Vuosina 2015 ja 2016 lukupäiväkirjatyöskentelyyn liittyvänä teoksena oli Kuulan, Nissisen ja Riekkisen (2008) *Johdatus Raamattuun*.

DKT2-jaksossa merkittävässä roolissa on myös reformaation ja erityisesti luterilaisen teologian tarkastelu. Tähän osasuoritukseen liittyviä sisältöjä ovat myöhäiskeskiajan ja reformaatiokauden keskeiset kysymykset sekä luterilaisen kirkon tunnustus ja oppi ja näiden vaikutus diakonian ja kristillisen kasvatuksen historiaan ja teologiaan. Näiden teemojen käsittelyä ohjaa ajatus siitä, että alkuperäisten historiallisten kontekstien ymmärtäminen

voi antaa välineitä kristillisen perinteen kriittiseen ja luovaan soveltamiseen tämän ajan konteksteissa.

DKT2-opintojaksossa käynnistyy myös jumalanpalveluksen teologian ja käytännön opiskelu. Opiskelijat perehtyvät jumalanpalveluksen teologisiin lähtökohtiin ja saavat tietoa jumalanpalveluksen käytäntöjen yhteydestä kirkon traditioon. Tavoitteena on myös, että opiskelijat hahmottavat kirkovuoden rakenteen ja merkityksen jumalanpalveluselämälle. Teoreettiset teologiset opinnot ja jumalanpalveluksen käytäntö rakentuvat rinnakkain.

Joissakin toimipisteissä jumalanpalveluselämän opetus on toteutunut tiiviissä yhteistyössä paikallisten seurakuntien kanssa. Esimerkiksi Diakin Helsingin toimipisteen opiskelijat tutustuvat jumalanpalveluksen teologiaan ja käytäntöihin Paavalin seurakunnan messuavustajakoulutuksessa. Tämän jälkeen he toteuttavat yhteistyössä seurakunnan työntekijöiden ja Diakin opettajien kanssa viikoittain opiskelijamessuja Kalasataman kampuksen kappelissa. Keväällä 2016 toiminnassa on ollut mukana myös Helsingin hiippakunnan asiantuntija. Jokaisesta messusta vastaa opiskelijatiimi, joka toteuttaa messun mahdollisimman pitkälle omin voimin. Papin tehtävänä on ollut kokonaisuudesta vastaaminen ja ehtoollisen asettaminen. Seurakunnan papit ja Diakin opettajat ohjaavat valmistelua ja toteutusta vuorollaan. Messut ovat kaikille avoimia.

Kirkon monikulttuurisuustyö ja kansainvälinen vastuu -opintojaksossa (KIR) opiskelijat perehtyvät missiologian, kirkon monikulttuurisen ja kansainvälisen työn perusteisiin ja näihin sisältöihin liittyviin käsitteisiin. Opintojakson lähtökohtana on se tosiseikka, että kristillinen kirkko on syntynyt juutalaisuuden piirissä ja on alusta alkaen elänyt rinnakkaiseloa toisten uskontojen ja kulttuurien kanssa. Yhtäältä kristilliset kirkot ovat joutuneet pohtimaan, mikä on niiden keskeistä, luovuttamatonta ydintä ja ominaislaatua, toisaalta on pyritty rakentamaan ekumeniaa. Lisäksi kirkon lähetystehtävä kutsuu jokaista evankeliumin julistamiseen, ja diakonia haastaa ohjaamaan apua niille, joiden hätä on suurin. Ajankohtainen kysymys on, mikä on mission ja diakonian välinen suhde ja millä tavoin näitä kirkon ydintehtäviä sanoitetaan.

Opinnot alkavat ennakkotehtävällä, jossa pohditaan omaa suhdetta näihin edellä kuvattuihin teemoihin. Tämänkin jakson pedagogisena juonteena on ajatus opitun soveltamisesta: Yhtenä oppimistehtävänä on tapahtuman tai toiminnallisen tuokion suunnittelu jossakin työelämän – usein seurakun-

tien tai kristillisen järjestön – kanssa yhteisesti sovitussa tilanteessa. Tapah-
tuma voi olla esimerkiksi lähetyšnäyttely, riparisafari, Tasauspäivän ohjelma,
Vastuuviikon tapahtumapäivä tai maailmojen messu. Toteutuksen suunnit-
telussa tulee hyödyntää opintojakson kirjallisuutta ja luento-opetusta ja val-
miit tuotokset esitellään opiskelijaryhmälle seminaarissa. Niillä opiskelijoil-
la, jotka valitsevat henkilökohtaiseen opetussuunnitelmaansa vapaavalintai-
sen, Lähetys ja kansainvälinen diakonia -opintojakson (LKD), missiologi-
aan ja kirkon lähetykseen perehtyminen jatkuu ja syvenee näissä opinnois-
sa. Kahdeksan opintopisteen laajuinen LKD-opintojakso tuottaa kelpoisuu-
den lähetyssihteerin tai kansainvälisen työn sihteerin virkaan.

Kirkkohistorian opiskelu jatkuu KIR-opintojaksossa siitä, mihin DKT2-
opinnoissa jäätiin. Ajatuksena on ollut, että uuden ajan kirkkohistoriaan pe-
rehtyminen luo kirkon kansainvälisen ja monikulttuurisen työn tarkastelul-
le välttämätöntä taustajäsennystä.

Raamatun tulkinnan kysymykset ja toiseuden teemat pohdinta ovat myös
keskeisesti mukana tässä opintojaksossa kontekstuaalisen teologian sisällöis-
sä, jossa tarkastellaan muun muassa vapautuksen teologiaa, mustaa teologi-
aa, dalit-teologiaa, feministiteologiaa, kaupunkiteologiaa sekä poliittista teo-
logiaa. Tätäkin teemaa tarkastellaan soveltavan tehtävän avulla. Siinä opis-
kelijat tekevät tiimeittäin paikallista teologiaa yhteisöpajoissa yhdessä mui-
den toimijoiden – työntekijöiden ja seurakuntalaisten – kanssa.

Opetussuunnitelma 2015:ssa aivan viimeiselle lukukaudelle sijoittuu vielä
yksi teologinen opintojakso, *Ajankohtaiset kristinuskon tulkinnat*, jossa tar-
kastellaan Suomen kirkon lähihistoriaa ja perehdytään erityisesti herätysliik-
keiden teologisiin korostuksiin ja nykytilanteen kartoitukseen. Kun teolo-
giset opinnot Diakissa alkoivat yhteisten juurien hahmottamisella, ajatuk-
sena on, että viimeistään opintojen loppuvaiheessa opiskelijoilla tulisi olla
valmiuksia käsitellä myös teologisia ja opillisia eroavaisuuksia rakentaval-
la, dialogisella tavalla. Opintojaksossa käsitellään myös ajankohtaisia teolo-
gisia suuntauksia sekä perehdytään kulloinkin meneillään olevaan kirkkoa
koskevaan keskusteluun.

Kirkon alan ammattiopinnot – laaja-alaisia seurakuntatyön valmiuksia ja oman ammattialan asiantuntijuutta

Teologisten opintojaksojen rinnalla kirkollisiin opintoihin sisältyy ammattiopintoja, joista osa on kaikille kirkon alan opiskelijoille yhteisiä ja sisällöltään seurakunnan työhön liittyviä ja osa omaan diakonia- tai kasvatusalaa liittyviä asiantuntijuusopintoja. Kirkollisiin ammattiopintoihin sisällytetään myös yhteensä kymmenen opintopistettä sellaisia sosiaali- tai terveysalan opintoja, jotka vahvistavat omaan ammattialaan liittyvää ammatillisuutta. Tällaisia opintoja ovat esimerkiksi vanhustyön, monikulttuurisuuden, vammaisuuden, mielenterveys- ja päihdetyön tai varhaiskasvatuksen ja perhetyön opinnot.

Kirkon alan yhteiset ammattiopinnot kattavat neljä viiden opintopisteen laajuista suoritusta tai opintojaksoa: Diakonian ja kristillisen kasvatuksen ammatilliset lähtökohdat, Diakonian ja kristillisen kasvatuksen ammatillisuus, Sielunhoito ja hengellinen ohjaus sekä Seurakuntatyön kehittäminen.

Kaikille kirkon alan opiskelijoille yhteiset ammattiopinnot

Diakonian ja kristillisen kasvatuksen ammatilliset lähtökohdat on aivan alkuvaiheen oppimiskokonaisuus, jonka osasuoritukset on integroitu kaikille yhteisiin sosiaali-, terveys- ja kirkon alan opintoihin. Tällä tavoin opiskelijat saavat jo alkuvaiheessa tuntuman auttamistyön eri teemojen monialaiseen tarkasteluun. Tällaisia yhteisiä teemoja ovat esimerkiksi eri auttamistyön ammattien tarinat sekä ammattietiikkaan liittyvät kysymykset. Myös auttamistyön vuorovaikutuksen ja kohtaamisen kysymyksiä käsitellään alussa yhteisesti. Diakissa on pidetty tärkeänä myös sitä, että sieltä valmistuvilla sosiaali- ja terveysalan ammatillisilla on riittävä kirkon ja seurakuntien tekemän työn tuntemus.

Diakonian ja kristillisen kasvatuksen ammatillisuus -opintojaksossa opiskelijat tutustuvat seurakuntaan toimintaympäristönä. Pyrkimyksenä on, että ainakin osa tästä toimintaympäristöön tutustumisesta olisi mahdollista suorittaa jonkin paikallisseurakunnan Yhteisöpajassa. Tämän rinnalla opiskelijat tutustuvat sielunhoidon perusteisiin, perhelähtöiseen työotteeseen, kirkon kriisiytyöhön, rippikouluun, vapaaehtoistoimintaan, saavutettavuuteen

ja kestävään kehitykseen. Tulevaisuuden kirkossa on tärkeää, että sen ammatillisilla on valmiudet seurakuntien eri työmuodot ylittävään yhteistyöhön.

Sielunhoidon ja hengellisen ohjauksen opinnot ovat myös kaikille kirkon alan opiskelijoille yhteisiä ja niiden tarkoituksena on syventää sielunhoidon ja hengellisen ohjauksen perusteiden tuntemista ja vahvistaa jo alkanutta sielunhoitajaksi kehittymisen prosessia ja omaa hengellistä kasvua. Opintojaksossa käsitellään monipuolisesti sielunhoidon ja hengellisen ohjauksen periaatteita ja menetelmiä ja erityisesti Raamatun, virsikirjan ja kirkkokäsikirjojen käyttöä ammatillisina työvälineinä. Keskeisenä teemana läpi koko opintojakson kulkee oman hengellisyyden ja ammatillisuuden reflektointi.

Seurakuntatyön kehittäminen -opintojakso toteutuu seurakuntaharjoittelun jälkeen. Ajatuksena on, että pitkän harjoittelujakson jälkeen kirkon työn ammattilaisiksi opiskelevat kokoontuvat yhteen ja tuovat mukanaan yhteiseen, moniammatilliseen tarkasteluun harjoittelussa oppimaansa. Seurakuntatyön kehittämiseen sisältyvät organisaatio-osaaminen, johtamiseen ja alaitaitoihin liittyvät teemat ja työn kehittämisen pohtiminen. Seurakuntatyön kehittämisen jaksoon sisältyy myös viestinnän opintoja, joiden tavoitteena on, että opiskelijat hahmottavat viestinnän merkitystä kirkon työssä, mutta myös tunnistavat oman roolinsa viestijöinä. Tärkeää on myös tähän jaksoon sijoitettava yhteinen kirkon virkaa ja työntekijän identiteettiä koskeva pohdinta.

Oman ammattialan asiantuntijuusopinnot

Kirkollisten asiantuntijuus -opintojen laajuus on 10 opintopistettä. Näissä opintojaksoissa keskitytään nimenomaan oman ammattialan kysymyksiin ja teemoihin, mutta samalla vahvistetaan valmiuksia omaan teologiseen ajatteluun. Diakonit perehtyvät omissa asiantuntijuusopinnoissaan diakonian teologiaan, nuorisotyönohjaajat nuorisotyön teologiaan ja kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajat varhaiskasvatuksen teologiaan. Jokainen opiskelija laatii perehtymisen pohjalta tuotoksen, jossa kuvaa ja pohtii omaa ammatillista teologiaansa. Se, mitä aiemmin on opittu teologian opintojen ja ammatillisten opintojen yhteydessä, kootaan tässä kohdassa yhteen ja muokataan omaksi käyttöteologiaksi. Jatkossa tämä käyttöteologia muuttuu ja kehkeytyy oman ammatillisen kasvun ja työn tuomien haasteiden myötä. Tavoitteena on tässä vaiheessa rohkaista opiskelijoita teologian tekijöiksi.

Oman ammattialan asiantuntijuuden kehittämiseen liittyy myös seurakuntaharjoittelu, jonka kokonaislaajuus on kaikissa Diakin kirkollisissa koulutuksissa 15 opintopistettä. Kirkon nuorisotyönohjaajilla ja varhaiskasvatuksen ohjaajilla harjoittelu sisältää myös pakollisen leiri- ja retkitoiminnan harjoittelun. Seurakuntaharjoittelu on yksi keskeisimpiä opintojaksoja kirkon työhön suuntautumisen näkökulmasta (Valtonen 2009, 237). Kun opiskelijalle muodostuu kokemus antoisasta, monipuolisesta harjoittelusta, hän suuntaa todennäköisemmin kirkon työhön kuin opiskelija, jonka seurakuntaharjoittelun kokemus on jollain tavoin epätydyttävä. Seurakuntaharjoitteluun liittyvien käytäntöjen kehittäminen onkin jatkuva haaste, joka edellyttää tiivistä yhteistyötä harjoittelupaikkoja tarjoavien seurakuntien kanssa, mutta myös hiippakuntien ja Kirkkohallituksen kanssa.

Opinnäytetyö – tiivistä yhteistyötä työelämän kanssa

Opetussuunnitelma 2015 mahdollistaa joustavat ratkaisut työelämässä tapahtuvalle oppimiselle. Edellä olen jo lyhyesti nostanut esille joitakin välähdyksiä opiskelun toteutumisesta Yhteisöpajoissa. Osallistavan ja tutkivan kehittämisen prosessi käynnistyy opinnoissa jo toisella lukukaudella siten, että alkuvaiheessa otetaan haltuun ammatillisen kehittämistyön välineitä. Kirkon alan opiskelijoilla on muun muassa mahdollisuus perehtyä Jäsen 360°-ohjelmaan ja yhteisöanalyysin tekemiseen.

Myöhemmin, neljännessä lukukaudesta lähtien, osallistavan ja tutkivan kehittämisen prosessissa keskitytään opinnäytetyön tekemiseen. Diakin kirkon alan tutkintoihin sisältyvien opinnäytetöiden tulee täyttää sekä sosiaali- tai terveysalan että kirkon alan opinnäytetöille asetetut kriteerit. Diakoniksi, kirkon nuorisotyönohjaajaksi tai kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajaksi opiskelevan tulee syventää opinnäytetyössään sekä sosiaalialan ammattitaitoaan että kirkollista ammatillista osaamistaan. Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan opinnäytetyöprosessia määrittävät lisäksi myös lastentarhanopettajan kelpoisuuteen liittyvät kriteerit. Diakonissan tulee opinnäytetyössään syventää sairaanhoitajan pätevyyteen sisältyvää terveyttä edistävää ja ylläpitävää osaamista. (Koistinen, Näkki, Pyykkö & Valtonen 2016.)

Opinnäytetöiden kriteereistä seuraa, että teologisen reflektion tai kirkon työn kehittämisen teemojen tulee jollain tavoin ilmetä opinnäytetyön prosessissa ja lopputuloksessa. Parhaimmillaan tapahtuukin niin, että osallis-

tavan ja tutkivan kehittämisen prosessi huipentuu sellaiseen opinnäytetyöhön, joka tarjoaa uusia, luovia näkökulmia sekä seurakunnan työhön että sosiaali- tai terveysalan ammatillisuuteen.

Opiskelijan hengellisen kasvun tukeminen

Kirkollisen koulutuksen tehtävänä on varustaa opiskelijaa hengellisen työn tekijäksi. Koulutuspolun sisälle on pyritty rakentamaan sellaisia kohtia, joissa opiskelijan on mahdollista reflektoida omaa ammatillista identiteettiään ja spiritualiteettiaan. Näitä kohtia ovat opintojen alkuvaihe, kun teologiset opinnot käynnistyvät DKT1-opintojaksolla, Sielunhoito ja hengellinen ohjaus -opintojakso ja asiantuntijuusopinnot opintojen keskivaiheilla sekä loppuvaiheessa Ajankohtaisia kristinuskon tulkintoja -opintojakso, jonka yhteydessä käsitellään spiritualiteettia ja kutsumusta. Tämä prosessi on osa kuviossa 1 esiteltyä ammatillista kriittistä reflektiota. Tavoitteena on, että opiskelija tulee opintojen aikana tietoiseksi omasta hengellisestä matkastaan ja siihen vaikuttaneista seikoista.

Hengellisen identiteetin rakentuminen ei kuitenkaan voi olla pelkästään koulutuksen varassa. Kirkollisen suuntautumisen näkökulmasta suuri merkitys on yhteydellä seurakuntaan. (Valtonen 2009, 236-238.) Tämän yhteyden rakentumiseen ja ylläpitämiseen opiskelijoita kannustetaan ja rohkaistaan kaikin tavoin. Seurakuntien kanssa toteutuvat Yhteisöpajat voivat myös osaltaan olla rakentamassa tätä polkua.

Kirkkohallituksen myöntämän kirkollisen ammatti-identiteetin kehittämiseen suunnatun (Kirke) rahoituksen avulla on ollut mahdollista toteuttaa erityisesti hengellisen identiteetin tukemiseen tähtäävää toimintaa varsinaisen opiskelun rinnalla. Tämä on merkinnyt esimerkiksi mentoroinnin organisoimista, leirien ja retriittien järjestämistä sekä kampuksilla toteutuvan hartauselämän ja erilaisten tapahtumien järjestämistä.

Viime vuosina hiippakunnat ovat olleet aktiivisesti mukana kehittämässä sekä Kirke-toimintaa että Kirkon työhön opiskelevien seminaareja (KiTOS). KiTOS-seminaarit ovat moniammatillisia: niihin osallistuvat kaikki kyseisessä hiippakunnassa kasvatuksen, diakonian, teologian ja kirkkomusiikin harjoittelun suorittaneet tai opintojensa loppuvaiheessa olevat opiskelijat. Opiskelijoiden seminaareista antama palaute on ollut pääasiassa positiivista. Ne tarjoavat kirkon alan opiskelijoille mahdollisuuden moniammatilli-

seen kohtaamiseen ja näkemysten jakamiseen. Samalla tilanteet ovat nostaneet esille myös sitä epätasa-arvoa, joka kirkossamme on eri ammattien välillä. Tällaiset seikat kulminoituvat esimerkiksi kysymyksiin harjoitteluajan palkkauksesta tai siitä, mitkä virat ovat kirkon vihkimysvirkoja.

Kohti tulevaisuutta

Suhteessa muihin ammattikorkeakouluihin Diakin erityisyys perustuu sen kirkolliseen koulutustehtävään. Diakin rinnalla vain Centria-ammattikorkeakoulussa ja Novia-ammattikorkeakoulussa on mahdollista opiskella teologiaa sosiaali- ja terveystieteiden opintojen yhteydessä. Samalla kun kristinuskosta koskeva tieto ohenee yhteiskunnassa, tämä diakilainen erityisyys korostuu: se pyrkii omalta osaltaan ehkäisemään teologisen sivistyksen rapautumista.

Diakilaisen teologian keskiössä on kristinuskon ydinsanoma Jumalan rakkaudesta ja jokaisen ihmisen arvosta. Se tarjoaa tuhansien vuosien aikana käytännössä testattuja näkökulmia ja ajatuksia ihmisenä olemisen kysymyksiin ja rakentaa käytännön sovelluksensa lähimmäisen rakastamisen periaatteelle. Tällaisina teologian opinnot tarjoavat aineksia oman ajattelun ja etiikan rakentamiseen ja mahdollistavat syvällisen omaa persoonallista ja ammatillista identiteettiä koskevan reflektion. Ihmisen, ammattilaisen on lupa tehdä työtä siitä levosta käsin, johon hänet on alun perin luotu, ja ammentaa voimia siitä rakkaudesta, jolla Jumala häntä kannattelee. Tämä on myös lähtökohta muutoksille ja niissä selviytymiselle.

Samalla diakilaisen teologian tehtävänä on varustaa opiskelijoita siihen, että he asettuvat dialogiin ympäröivän yhteiskunnan ja siinä arkeaan elävien ihmisten kanssa. Tämä voi merkitä hiljaista kuuntelemista ja rinnalla kulkemista vaikeissa elämänvaiheissa. Se voi tarkoittaa luottamuksen ja yhteisöllisyyden rakentamista paikoissa, joissa ihmisten väliset ennakkoluulot tuntuvat estävän mielekkään vuoropuhelun. Siinä voi olla kysymys uudelta tavasta jäsentää hyvinvointityön kokonaisuutta moniammatillisessa tiimissä tai vaikuttaa yhteiskunnan rakenteisiin. Se voi tarkoittaa kriittistä, rohkeaa ja radikaalia puhetta ja toimintaa tilanteissa, joissa ihmisoikeuksia poljetaan. Mutta ennen kaikkea se merkitsee toivon ylläpitämistä ja virittämistä: Muutos voi olla myös mahdollisuus. Muutos on mahdollinen.

LÄHTEET

- Kirkkohallituksen esitys 1/2015. Uutta diakonivirkkaa koskevien säännösten lisääminen kirkkolakiin ja kirkkojärjestykseen. Viitattu 15.5.2016. <http://kappeli2.evl.fi/kkoweb.nsf/8055b7c73c38f56dc22571540045bfe2/e271961250ebcea1c2257ddc00451c90?OpenDocument>.
- Koistinen, Paula; Näkki, Pirjo; Pyykkö, Anita & Valtonen, Minna 2015. Sosiaali-, terveys- ja kirkon alan opetussuunnitelmauudistuksella joustavaa koulutusta yhteiskunnan moninaistuviin tarpeisiin. Teoksessa Raili Gothóni, Anna Liisa Karjalainen, Paula Koistinen & Marjo Kolkka (toim.) DiakPEDAlla asiakaslähtöisyyttä, reflektiivisyyttä ja digitaalisuutta. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, Diak Opetus 1. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 17–37. Viitattu 15.5.2016. <http://www.diak.fi/tyoelama/Julkaisut/Sivut/Diak-Opetus.aspx>.
- Koistinen, Paula; Näkki, Pirjo; Pyykkö, Anita & Valtonen, Minna 2016. Sosiaali-, terveys- ja kirkon alan perustutkintojen opinnäytetyöt. Käsikirjoitus, julkaistaan syksyllä 2016.
- Kotila, Heikki 2005. Spiritus dei in naribus meis. Spiritualiteetin käsite aikamme uskonnollisuuden tulkkinä. Teologinen aikakauskirja 110 (3), 195–204.
- Kuula, Kari & Nissinen, Martti & Riekinen, Wille 2008. Johdatus Raamattuun. Helsinki: Kirjapaja.
- DiakOPS2015a. Sairaanhoitaja (AMK), diakoninen hoitotyö. Opetussuunnitelma OPS2015 (opintonsa 2015 ja sen jälkeen aloittaneet). Viitattu 4.5.2016. <http://www.diak.fi/hakijalle/Hakeminen%20koulutukseen/Koulutusohjelmat/hoitoty%C3%B6n%20koulutusohjelma/Sivut/Diakonisen-hoitoty%C3%B6n-suuntautumisvaihtoehto.aspx>.
- DiakOPS2015b. Sosionomi (AMK), diakoniatyö. Opetussuunnitelma OPS2015 (opintonsa 2015 ja sen jälkeen aloittaneet). Viitattu 4.5.2016. <http://www.diak.fi/hakijalle/Hakeminen%20koulutukseen/Koulutusohjelmat/sosiaalialanko/Sivut/Diakonisen-sosiaality%C3%B6n-suuntautumisvaihtoehto.aspx>.
- DiakOPS2015c. Sosionomi (AMK), kirkon nuorisotyö. Opetussuunnitelma OPS2015 (opintonsa 2015 ja sen jälkeen aloittaneet). Viitattu 4.5.2016. <http://www.diak.fi/hakijalle/Hakeminen%20koulutukseen/Koulutusohjelmat/sosiaalialanko/Sivut/Sosionomi-AMK-kirkon-nt.aspx>.
- DiakOPS2015d. Sosionomi (AMK), kirkon varhaiskasvatus. Opetussuunnitelma OPS2015 (opintonsa 2015 ja sen jälkeen aloittaneet). Viitattu 4.5.2016. <http://www.diak.fi/hakijalle/Hakeminen%20koulutukseen/Koulutusohjelmat/sosiaalialanko/Sivut/Sosionomi-AMK--kirkon-varhaiskasvatuksen-ohjaaja.aspx>.
- Valtonen, Minna 2009. Kertomuksia kirkon työntekijäksi kasvamisesta. Kirkon nuorisotyönohjaajiksi opiskelevien spiritualiteetin ja ammatillisen identiteetin muotoutuminen. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, A Tutkimuksia 23. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Valtonen, Minna 2015. Lapsityönohjaajasta kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajaksi. Teoksessa Raili Gothóni, Anna Liisa Karjalainen, Paula Koistinen & Marjo Kolkka (toim.) DiakPEDAlla asiakaslähtöisyyttä, reflektiivisyyttä ja digitaalisuutta. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, Diak Opetus 1. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 185–201. Viitattu 15.5.2016. <http://www.diak.fi/tyoelama/Julkaisut/Sivut/Diak-Opetus.aspx>.

Pekka Launonen

ARVO- JA YHTEISÖLÄHTÖINEN TYÖN KEHITTÄMINEN – UUDISTUVA KIRKON ALAN YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO

Johdanto

Ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot ovat ylempiä korkeakoulututkinnoja (Ammattikorkeakoululaki 932/2014, 11. §). Tämä ajatus saattaa kuulostaa tautologialta, mutta sisältää tärkeän periaatteen. Eurooppalaisen korkeakoulujärjestelmän kehittäminen perustuu niin sanottuun Bolognan prosessiin, jonka yhtenä tavoitteena on yhtenäistää koulutusrakenteita. Siinä yhteydessä puhutaan tutkintojen kahden syklin mallista. Ensimmäisen syklin tutkintoihin kuuluvat ammattikorkeakoulututkinnot ja yliopiston kandidaatin tutkinnot. Toisen syklin tutkintoihin kuuluvat ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot ja yliopiston maisterin tutkinnot. Nämä kaksi sykliä ovat yhteislaajuudeltaan yleensä 300 opintopistettä, mikä tarkoittaa käytännössä viiden vuoden opintoja. Ammattikorkeakoulututkinnon ja ylempään ammattikorkeakoulututkinnon välissä vaaditaan lisäksi vähintään kolmen vuoden työkokemus. (Opetus ja kulttuuriministeriö i.a.a; Opetus- ja kulttuuriministeriö i.a.b.). Diakonia-ammattikorkeakoulussa suurin osa perustutkinnoista on laajuudeltaan 210 opintopistettä ja ylemmät tutkinnot 90 opintopistettä.

Ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja ryhdyttiin Suomessa toteuttamaan 2000-luvun alkupuolella melko pian ammattikorkeakoulujärjestelmän käynnistymisen jälkeen. Kokeiluvaiheessa niitä kutsuttiin jatkotutkin-

noiksi. (Ks. Salminen 2003.) Diakissa luotiin ylempät tutkinnot kaikille niille aloille, joilla oli perustutkinnon koulutusohjelmia. Nämä olivat sosiaali- ja terveystieteiden ala ja viittomakielen tulkkaus. Kirkon ala ei ole yhteiskunnan koulutusjärjestelmän mukainen koulutusluokittelun termi, vaan siihen kuuluvat diakonin, diakonissan, kirkon nuorisotyönohjaajan ja kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan koulutukset sijoittuvat sosiaali- ja terveystieteiden alalle. Käytännön koulutustyössä tätä termiä kuitenkin käytetään kuvaamaan näiden koulutusten erityistä luonnetta, tavoitetta ja työelämäyhteyksiä. Ensimmäinen kirkon alan ylempi amk-tutkinto Diakonia ja kristillinen kasvatustieteiden ala käynnistettiin vuonna 2007. Sen jälkeen uusi koulutus on aloitettu joka toinen vuosi.

Ylempien ammattikorkeakoulututkintojen perustelut nousivat työelämästä. Ammattikorkeakoulupedagogiikan yleisten periaatteiden mukaisesti tavoitteena oli vastata työelämän erikoistumisen ja osaamisen tarpeisiin. Opiskelijan näkökulmasta tavoitteena oli laajentaa ja syventää perustutkinnossa ja työelämässä hankittua asiantuntemusta ja osaamista. Siksi hakijoilta edellytettiin myös vähintään kolmen vuoden työkokemusta. Ylempiä tutkintoja ryhdyttiin toteuttamaan siis aikuiskoulutuksen periaatteiden mukaisesti. (Salminen 2003, 11.) Nämä periaatteet ovat edelleen voimassa. Tutkinnon tulee tähdätä työelämän vaativiin asiantuntija- ja johtamistehtäviin sekä työn kehittämiseen. (Asetus ammattikorkeakouluista 1129/2014.)

Koulutusohjelman lähtökohdat ja tavoitteet

Kirkon alan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa suunniteltaessa oltiin uudessa tilanteessa. Tämän tyypillisellä tutkintotavoitteisella korkeakoulututkinnolla ei ollut diakonian ja kasvatuksen alueilla esikuvia. Sen sijaan perustutkinnoilla eli ammattikorkeakoulututkinnoilla oli Diakin toiminnan käynnistyessä taustansa keskiasteen ammatillisessa koulutuksessa. Diakonien, diakonissojen ja kirkon nuorisotyönohjaajien ammatilliset koulutukset olivat vuosikymmenien kuluessa vakiinnuttaneet paikkansa ja tutkinnot tuottivat piispainkokouksen hyväksymän kelpoisuuden kirkon diakonian ja nuorisotyön virkoihin. Koulutuksen ja työelämän kiinteä yhteys oli tältä osin olemassa, vaikka ammattikorkeakoulututkinnot olivatkin toki sisällöllisesti ja rakenteellisesti uusia. (Ks. Launonen 2004, 230–232.)

Ylempien korkeakoulututkintojen alueella lähimmät vertailukohtat olivat yliopistojen teologian maisterin tutkinnot. Nämä liittyivät työelämäyhteisöjen näkökulmasta lähinnä pappien ja uskonnonopettajien koulutukseen. Diakin kirkon alan yleisessä ammattikorkeakoulututkinnossa olivat kohderyhminä nyt kuitenkin diakonian, nuorisotyön ja varhaiskasvatuksen työntekijät. Heille oli tarjolla aivan uusi koulutus. Suunnittelun alkuvaiheessa nähtiin tarkoituksenmukaiseksi tarjota kaikille näille työntekijäryhmille yhteinen ylempi ammattikorkeakoulututkinto, sillä kyse oli suhteellisen pienistä aloista. Diakin kirkon alaan liittyvien ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden lisäksi hakukelpoisia olivat myös yhteisöpedagogit – kirkon nuorisotyönohjaajat.

Koulutuksen tavoitteita asetettaessa yhdistettiin edellä mainittuja työelämästä nousevia alakohtaisia ja ammattikorkeakoulututkintojen yleisiä periaatteita. Yleistavoitteena on syventää opiskelijan diakonia- ja kasvatustyön osaamista ja lisätä valmiuksia toimia asiantuntija-, kehittämis- ja johtamistehtävissä työyhteisöissä sekä moniammatillisissa verkostoissa. Opiskelijoiden taustoja tarkasteltaessa huomataan, että monet ovat toimineet työalalla tiimijohtajina seurakunnissa tai asiantuntijoina järjestöissä ja projekteissa. Yleistä on ollut myös se, että jo pitkän työrupeaman jälkeen diakonia- tai nuorisotyöntekijä haluaa syventää osaamistaan ja kehittää joitakin osa-alueita työssään.

Opetussuunnitelman yleisessä tavoitteiden kuvauksessa määritellään diakonia ja kasvatustyö kirkon perustehtäviksi, joiden näkökulmat täydentävät toisiaan. Kasvatustyön alueella pyritään mahdollistamaan ihmisen kokonaisvaltainen kasvu sekä vahvistamaan osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Diakonia puolestaan tarkastelee yksilöitä ja yhteisöjä syrjäytymisen ja syrjäytymisvaaran näkökulmasta. Kirkon toiminnassa nämä kaksi perustehtävää myös liittyvät toisiinsa, esimerkiksi työssä lasten, nuorten ja perheiden parissa. (Diakonia ja kristillinen kasvatustyö, opetussuunnitelma 2015–2016.)

Ylemmille ammattikorkeakoulututkinnoille on annettu suosituksena yleiset valtakunnalliset tavoitteet. Nämä on ryhmitelty viiteen alueeseen, jotka ovat oppimisen taidot, eettinen osaaminen, työyhteisöosaaminen, innovaatio-osaaminen ja kansainvälistymisosaaminen. (ARENE 2010.) Lisäksi sosionomin (ylempi AMK) tutkinnolle on määritelty omat tavoitteensa, jotka ryhmittyvät kolmeen alueeseen. Nämä ovat sosiaalialan asiantuntijuus-

osaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen ja johtamisosaaminen. (Diakonia ja kristillinen kasvatusta, opetussuunnitelma 2015–2016.)

Edellä mainitut tavoitteet ovat ohjanneet tämän koulutusohjelman sisällöllistä suunnittelua. Keskeisinä profiiliteemoina ovat olleet diakonian ja kasvatuksen teologia sekä syrjäytymisen ehkäisy ja osallisuuden tukeminen. Myös muita keskeisiä sisältöjä – johtaminen, työn tutkiminen ja kehittäminen sekä opinnäytetyö – on tarkasteltu sekä kirkon alan että sosiaalialan näkökulmasta

Kolmas lähtökohta liittyy ammattikorkeakouluja koskevaan lainsäädäntöön, jonka perusteella määräytyvät tietyt koulutuksen laajuuteen ja rakenteeseen liittyvät reunaehdot. Tutkinnon kokonaislaajuus on 90 op ja sen tulee sisältää syventäviä ammattiopintoja, vapaasti valittavia opintoja sekä opinnäytetyö. (Asetus ammattikorkeakouluista 1129/2014.)

Pedagogiset periaatteet

Ylempien tutkintojen toteutuksen lähtökohtana on ajatus oppimisympäristöstä, jossa toteutuu opiskelun, opetuksen ja työn vuorovaikutus. Opintojen keskeinen osa on opinnäytetyö, työelämän kehittämistehtävä, jonka opiskelija toteuttaa aitoon työelämän kehittämistarpeeseen. (Diakonia ja kristillinen kasvatusta, opetussuunnitelma 2015–2016; ks. Keskitalo 2015.) Tätä periaatetta on pyritty kaiken aikaa tehostamaan, ja nykyään opinnäytetyö tehdään tiimeissä, joilla on oma yhteinen teemansa ja työelämäkumppaninsa. Kirkon alalla vuonna 2015 alkaneissa opinnoissa nämä työelämätahot olivat Kirkkohallituksen Kasvatusta ja perheasioiden yksikkö, Kirkkopalvelut ja Helsingin seurakuntayhtymä.

Opiskelu toteutuu monimuotokoulutuksena, jossa vuorottelevat lähi- ja etäopiskelu. Osa etäjaksojen opinnoista suoritetaan verkko-oppimisalustalla vuorovaikutteisesti opiskelijaryhmän muiden opiskelijoiden ja opettajien kanssa. Osa opinnoista tapahtuu itsenäisenä opiskeluna perustuen sekä kirjallisiin aineistoihin että työelämäyhteyksiin. Lähiopetuspäiviä on keskimäärin 3–4 kuukaudessa lukukausien aikana. Lähiopetus perustuu yhteistoiminnallisen oppimisen periaatteille. Tällöin jokaisen opiskelijaryhmän jäsenen osaaminen ja kokemus kumuloituu yhteiseksi asiantuntijuudeksi. Osa opintojaksoista toteutetaan sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelmien yhteisinä opintoina ja myös opinnäytetyöryhmät voivat olla monialaisia. (Dia-

konია ja kristillinen kasvatus, opetussuunnitelma 2015–2016.) Tämä mahdollistaa sosiaali-, terveys- ja kirkon alan vuoropuhelun, kun sekä opiskelijat että opettajat edustavat näitä aloja. Kokemukset tästä pedagogisesta ratkaisusta ovat olleet myönteisiä ja näyttää siltä, että tämä toimintatapa antaa hyviä mahdollisuuksia asioiden laaja-alaiseen käsittelyyn ja oppimiseen.

Koulutuksen sisältö

Diakonian ja kristillisen kasvatuksen ylempään ammattikorkeakoulututkinnon koulutusohjelman rakenteessa ja sisällössä on tapahtunut jonkin verran muutoksia, mutta pääosin ne ovat pysyneet samankaltaisina vuodesta 2007 lähtien. Tässä artikkelissa opintojen sisällön esittely perustuu vuonna 2015 alkaneen koulutuksen opetussuunnitelmaan (Diakonia ja kristillinen kasvatus, opetussuunnitelma 2015–2016.) Vuonna 2017 alkavassa koulutuksessa käytetään uudistettua opetussuunnitelmaa.

Koulutusohjelman rakenne opintojaksottain on seuraava:

Koulutusohjelmakohtaiset syventävät ammattiopinnot

- 1 Diakonian ja kasvatuksen teologia 10 op
- 2 Syrjäytyminen hyvinvointiyhteiskunnan muutoksessa 10 op
- 3 Kristinuskon ajankohtaiset tulkinnat 5 op

Ylempien tutkintojen yhteiset syventävät ammattiopinnot

- 4 Sosiaali- ja terveysalan asiantuntijaviestintä 5 op
- 5 Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta 10 op
- 6 Johtaminen ja kehittäminen 10 op
- 7 Hyvinvointialojen etiikka 5 op

Opinnäytetyö ja vapaasti valittavat opinnot

- 8 Opinnäytetyö 30 op
- 9 Vapaasti valittavat opinnot 5 op

Näistä opintojaksot 1–3 ovat koulutusohjelman omia, eriytyviä sisältö-opintoja ja seuraavassa keskitytään erityisesti niiden kuvaamiseen. Opintojaksot 4–7 ovat kaikkien ylempien tutkintojen yhteisiä opintoja. Opinnäyte-

työn aiheen tulee liittyä tutkinnon erityisiin sisällöllisiin tavoitteisiin. Myös vapaavalintaisten opintojen tulee liittyä tutkinnon tavoitteisiin, mutta niitä voidaan nimensä mukaisesti valita Diakin oman tarjonnan ohella muistakin korkeakouluista tai muusta samantasoisesta koulutuksesta.

Opintojakso *Diakonian ja kasvatuksen teologia* muodostuu kahdesta viiden opintopisteen jaksosta. Niistä ensimmäinen, *Diakonian ja kasvatuksen teologian lähtökohdat*, painottuu raamattuteologiaan. Siinä on tavoitteena syventää perustutkinnossa ja työelämässä hankittuja kriittisen raamatuntutkimuksen taitoja ja soveltaa niitä diakoniaan ja kasvatukseen. Kyse on siis teologisesta monialaisuudesta, joka toteutuu perinteisten oppiaineiden – eksegetiikan ja käytännöllisen teologian – kesken. Oppimistehtävässä tarkastellaan Vanhan testamentin köyhyystekstejä, Jeesuksen vertauksia ja Paavalin kirjeitä. Näiden ajanhistoriallista merkitystä pohditaan ja sovelletaan opiskelijan kokemusten pohjalta diakonia- ja kasvatustyössä.

Toisessa viiden opintopisteen kokonaisuudessa *Teologia seurakunnan työssä* syvennetään edelleen diakonian ja kristillisen kasvatuksen teologisia perusteita. Yhtenä tavoitteena on se, että opiskelija kykenee käymään omaan työalaansa liittyvää teologista keskustelua. Toinen näkökulma on työn perusteiden analysoiminen ja työn kehittäminen. Oppimistehtävän aihe valitaan työelämästä, ja tarkastelun kohteena siinä on jokin diakonia- tai kasvatustyöstä nouseva kehittämistarve. Ilmiötä analysoidaan sekä teologiasta että kasvatus- ja sosiaalitieteistä nousevin käsittein. Lähestymistapa on siis tässäkin monialainen. Vaikka eri tieteenaloja yhdistelevä tarkastelutapa ei ole ongelmaton, siinä toisaalta jatketaan sitä linjaa, mitä on kuljettu jo Diakin perustutkinnoissa. Tämän kaltaisen ilmiöanalyysin pohjalta tehdään ehdotuksia työn kehittämiseksi.

Toinen 10 opintopisteen opintojakso on *Syrjäytyminen hyvinvointiyhteiskunnan muutoksessa*. Sillä on keskeinen paikkansa opintojen kokonaisuudessa, koska kyseessä on sosiaalialan koulutusohjelma. Tällä opintojaksolla on ensisijaisesti yhteiskuntatieteellinen orientaatio. Toisaalta sekin edustaa monialaista ajattelutapaa ja käsiteltävien asioiden ja tehtävien konteksti on monessa kohdin kirkon työssä ja toiminnassa. Ensimmäinen kahdesta viiden opintopisteen opintojaksosta on *Syrjäytymisen ehkäisy ja osallisuuden tukeminen diakonia- ja kasvatustyössä*. Siinä paneudutaan syrjäytymisen ja marginalisaation ilmiöihin. Opintojaksossa pyritään arvioimaan kriittisesti eri palvelujärjestelmien toimintaa ja tarkastellaan kirkon osuutta tässä.

Toinen jakso *Osallisuutta ja yhteisöllisyyttä edistävät menetelmät sosiaali- ja kirkon alan työssä* on hieman edellistä jaksoa käytännöllisempi. Tässä havainnoidaan ja analysoidaan syrjäytymiseen liittyviä ilmiöitä yksilön, perheen ja yhteisön näkökulmasta. Jaksossa pyritään myös soveltamaan yhteisöllisyyttä edistäviä analyysimenetelmiä ja työtapoja, joita ovat muun muassa exposure ja Cable (ks. Porkka & Pentikäinen 2013; Thitz & Siirto 2015, 100–103). Osallisuus ja yhteisöllisyys ovat kaikessa Diakin toiminnassa strategia painopistealueita ja ovat luontevasti myös diakonian ja kasvatuksen alueilla keskeisiä työtä ohjaavia periaatteita.

Kolmas eriytyvien opintojen jakso on *Kristinuskon ajankohtaiset tulkinnat*. Kysymys on kontekstuaalisesta teologiasta, jossa tarkastellaan oman aikamme teologisia virtauksia. Esillä ovat olleet muun muassa vapautuksen teologia, feministiteologia, dalit-teologia ja ekoteologia. Tavoitteina on oppia analysoimaan näiden erilaisten kristinuskon tulkintatapojen synty- ja kehitysvaiheita sekä soveltamaan niiden periaatteita nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa. Yksi opintojakson ammatillisiin kompetensseihin liittyvistä tavoitteista on se, että opiskelija osaa viestiä teologisia kysymyksiä yleistajuisesti. Siinäkin on kysymys teologian kontekstualisoimisesta. Monet opiskelijat ovat kokeneet juuri tämän opintojakson uusia näkökulmia avaavana ja omaa teologista ajattelua kehittävänä.

Ylempien koulutusohjelmien yhteiset opinnot koskevat johtamista, tutkimisen ja kehittämisen menetelmiä, viestintää ja etiikkaa. Niiden opetussuunnitelma on yhteinen kaikissa Diakin ylempien tutkintojen koulutusohjelmissa ja niiden opiskeleminen tapahtuu yhdessä samaan aikaan aloitavien ryhmien kesken. Vaikka toteutuksen tapa on monialainen, näissäkin opintojaksoissa luennot, tiimitehtävät ja muu opiskelu liitetään myös kirkon alaan – muiden alojen ohella. Tämä tuottaa koulutuksen prosesseihin aitoa monialaisuutta, koska erilaisista työympäristöistä tulevat opiskelijat tuovat mukanaan omat kokemuksensa ja osaamisensa. Vapaasti valittavat opinnot voi opiskelija kohdentaa oman kiinnostuksensa mukaan. Niiden tulee olla ylempään korkeakoulututkinnon tasoisia ja sen yleisten tavoitteiden mukaisia.

Lisäksi tutkintoon kuuluu opinnäytetyö. *Opinnäytetyö* on työelämälähtöinen hanke, joka voi olla luonteeltaan tutkimuksellinen tai työtä kehittävä. (Keskitalo, Vuokila-Oikkonen, Karvinen & Launonen 2016.) Ennen koulutuksen alkua Diak sopii eri työelämäkumppanien kanssa opinnäytetyö-

yhteistyöstä sekä alustavasti tutkimus- ja kehittämisteemoista. Koulutuksen alussa opiskelijat muodostavat tältä pohjalta tiimejä, joiden työ kohdentuu näihin työpaikkoihin, hankkeisiin tai temaattiseen kokonaisuuteen. Syksyllä 2015 alkaneen koulutuksen kirkon alan opinnäytetyöyhteistyö käynnistettiin Kirkkopalveluiden Suurella sydämellä vapaaehtoispalvelun, Kirkkohallituksen Kasvatus ja perheasiat -yksikön ja Helsingin seurakuntayhtymän kanssa.

Kansainvälinen yhteistyö

Samaan aikaan kun kirkon alan ensimmäistä ylempää ammattikorkeakoulututkintoa valmisteltiin, luotiin myös kansainvälisiä verkostoja. Siinä painopiste oli eurooppalaisessa diakonia-alan koulutuksessa ja tutkimuksessa. Aktiivisimmat yhteistyökumppanit löytyivät Saksasta, missä Heidelbergin yliopistossa on diakoniatieteen laitos. Sen kanssa tekivät yhteistyötä Darmstadtin, Freiburgin ja Ludwigsburgin korkeakoulut. Toinen yhteistyön suunta oli Norja, missä sekä Oslon yliopiston teologinen tiedekunta että Diakonhjemmet-korkeakoulu (nykyisin VID Specialized University) olivat aktiivisia. Kolmas tärkeä partneri oli Prahan Kaarlen yliopisto. Myös Upsalan yliopiston ja Tallinnan teologisen instituutin edustajat olivat verkoston työssä mukana. (Keskitalo, Karvinen, Rissanen, Launonen & Piironen 2012, 64, 68–69, 72–73.)

Vuonna 2009 kaikki saksalaiset korkeakoulut sekä Diakonhjemmet, Kaarlen yliopisto ja Diak allekirjoittivat sopimuksen ”Agreement on a joint master programme in Diaconia and Christian Social Practice” (Agreement on Master in Diaconia 2009). Mukaan lähteneet korkeakoulut sitoutuivat toteuttamaan Master-ohjelmissaan tietyn määrän tavoitteiltaan ja sisällöiltään yhteneväisiä opintokokonaisuuksia. Näin ollen opiskelijat saattoivat suorittaa yhden lukukauden opinnot toisessa korkeakoulussa ja tehdä siellä kotimaan koulutusohjelmaa vastaavat suoritukset.

Suunnittelun alkuvaiheessa keskusteltiin myös Joint degree -sopimuksesta, mikä olisi merkinnyt yhteisiä tutkintoja. Tämä ei kuitenkaan ollut käytännössä mahdollista, koska tutkintojen rakenne oli erilainen. Suomessa ammattikorkeakoulututkinnon laajuus on 210 opintopistettä ja ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon laajuus 90 opintopistettä. Keski-Euroopassa puolestaan rakenne on yleisesti sellainen, että Bachelor-tason tutkinto on 180 opintopistettä ja Master-tason tutkinto 120 opintopistettä. Tämä epä-

suhta oli pääasiallinen este yhteistutkinnosta sopimiselle, vaikka molemmissa tapauksissa saavutetaankin Bolognan sopimuksen edellyttämä alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon 300 opintopisteen yhteislaajuus.

Yhteisen ohjelman valmisteluvaiheessa keskusteltiin myös kasvatuksen ja nuorisotyön suhteesta diakoniaan. Suomen tilanne poikkesi tässä suhteessa kaikista muista mukana olleista maista. Meillä sekä diakoniaan että nuorisotyöhön liittyvällä ammatillisella koulutuksella on pitkät perinteet. Kysäiset työalat ovat monella mittarilla mitattuna tasavahvoja ja arvostettuja. Muualla Pohjoismaissa ja Euroopassa tilanne on hyvin toisenlainen. Nuorisotyön tai kristillisen kasvatuksen osuus korkeakoulujen ohjelmissa on hyvin vähäinen, ainakin niissä yhteyksissä, missä on diakonia-alan koulutusta. Näin ollen diakoniaan liittyvässä keskustelussa oli melko helppo löytää yhteinen kieli, kun taas kasvatuksen ja nuorisotyön ammatillisissa ja koulutuksellisissa kysymyksissä suomalaiset joutuivat käyttämään enemmän aikaa oman tilanteensa kuvaamiseen. Kun Master-yhteistyölle haettiin nimeä, päädyttiin muotoiluun *Diaconia and Christian Social Practice*. Se oli eräänlainen kompromissi Diakin ja eurooppalaisten kumppanien edustamien koulutusten kesken. Jotkut suomalaiset nuorisotyön edustajat ovat tuota nimeä sittemmin hieman kummastelleet, mutta toisaalta se ei ole kuitenkaan estänyt Diakin nuorisotyötaustaisia opiskelijoita lähtemästä onnistuneisiin opiskelijavaihtoihin.

Master-sopimuksen solmimisen jälkeen yhteensä kuusi Diakin opiskelijaa on ollut yhden lukukauden opiskelijavaihdossa – kolme opiskelijaa Heidelbergissa ja kolme Prahassa. Lisäksi on järjestetty kaksi intensiiviseminaaria, joihin osallistui eri maiden Master-opiskelijoita ja heidän opettajiaan. Ensimmäinen seminaari oli Heidelbergissa vuonna 2010 ja sen kesto oli kaksi viikkoa. Siihen osallistui Diakista neljä opiskelijaa ja kaksi opettajaa. Toinen seminaari, kymmenen päivää kestoalta, pidettiin Prahassa vuonna 2012. Mukana oli Diakista kuusi opiskelijaa ja kaksi opettajaa. Intensiiviseminaareissa toteutui hyvin eri maiden opiskelijoiden ja opettajien kohtaaminen ja vuorovaikutus. Niiden luennoitsijoina ja työskentelyjen ohjaajina oli eri yhteistyökorkeakoulujen opettajia ja näin ohjelman kokonaisuus muodostui hyvin kansainväliseksi.

Vuonna 2013 saksalaiset yhteistyökumppanit joutuivat irrottautumaan yhteistyöverkostosta, kun heillä ei ollut enää mahdollisuutta jatkaa erillistä Master-tason koulutusta diakonian alalla. Tämä oli kaikkien osapuolien

kannalta valitettava ratkaisu, sillä yksi keskeinen verkoston jäsen ja opiskelijavaihdon kohde jäi näin pois. Opiskelijavaihto on kuitenkin jatkunut muiden partnereiden kesken. Sen lisäksi on keskusteltu mahdollisuudesta laajentaa verkostoa uusilla kumppaneilla.

Kirkon alan ylempään ammattikorkeakoulututkinnon uudistaminen

Tämän koulutuksen ensimmäisen kymmenvuotiskauden täytyessä on sopiva aika arvioida tutkinnon kehitysnäkymiä. Diakin muihin ylempiin ammattikorkeakoulututkintoihin verrattuna kirkon alan koulutusohjelman hakijamäärät ovat pienempiä, mutta valitut opiskelijat ovat olleet motivoituneita ja koulutusohjelman läpäisyprosentti on ollut hyvä. Aloituspaikkamäärä on ollut 20 joka toinen vuosi. Valmistuneita on ollut tähän mennessä päättäneiltä neljältä kurssilta yhteensä 69 eli 86 prosenttia aloittaneista. Toisin sanoen keskimäärin 17 opiskelijaa 20:stä suorittaa koulutuksen loppuun. Tämä on suhteellisen korkea määrä, koska opiskelijat tulevat työelämästä ja useimmat hoitavat sekä työtään että opiskelua samanaikaisesti – ainakin suurimman osan koulutuksen ajasta. Tutkinnon suorittaminen vaatii heiltä siis vahvaa motivaatiota, pitkäjänteisyyttä ja kykyä suoriutua suuresta työmäärästä.

Vuonna 2015 hakijamäärä kuitenkin pieneni ja koulutukseen valittiin vain 16 opiskelijaa. Yksi syy tähän oli taloudellisesti vaikea yhteiskunnallinen tilanne. Monet muutkin koulutuksen järjestäjät huomasivat tuolloin, että ammatillisiin jatko- ja täydennyskoulutuksiin oli vaikea rekrytoida osallistujia. Työelämä oli muutoksessa, työ kuormittavaa ja työnantajien mahdollisuudet tukea koulutukseen pyrkivää olivat niukentuneet. Koulutukseen lähtemisen kynnyks oli noussut. Diakissa kuitenkin arvioitiin, että tätä kirkon alan ylempää koulutusta halutaan tarjota myös tulevaisuudessa ja sitä on syytä kehittää ja uudistaa.

Opetussuunnitelman uudistaminen käynnistyi kevätlukukaudella 2016. Tässä kehittämistyössä hahmottui kolme keskeistä teemaa: opetussuunnitelman sisällön muokkaaminen, koulutuksen hakukelpoisuuden laajentaminen ja kansainvälisyyden vahvistaminen.

Opetussuunnitelman sisältöä arvioitaessa todettiin, että on paljon sellaista, mitä ei tarvitse muuttaa. Vuonna 2015 tehtiin jo se edellä mainittu uu-

distus, että kaikilla Diakin ylemmillä tutkinnoilla on tietty määrä yhteisiä opintojaksoja. Ensimmäisen vuoden kokemukset niiden toteuttamisesta olivat myönteisiä ja niiden suhteen ei tarvinnut tehdä isoja korjauksia.

Myös eriytyvien opintojen perusrakennetta pidettiin pääosin hyvänä. Koulutusohjelman painopisteet ovat perustellusti teologisissa ja sosiaalialan opinnoissa. Näiden sisällä ryhdyttiin etsimään myös uusia näkökulmia. Kristillisen teologian asiantuntijuuden rinnalle tarvitaan myös valmiuksia uskontolukutaidon ja spirituaalis-sensitiivisen työtteen kehittämiseen, jotta kirkon alan työntekijät ovat valmiimpia vastaamaan monikulttuuristuvan yhteiskunnan haasteisiin. Sosiaalialan opinnoissa on perinteisesti syvennetty yhteiskunnan sosiaalipalveluiden rakenteisiin, järjestelmiin ja lainsäädäntöön liittyviin sisältöihin. Näiden rinnalla on syytä siirtää painopistettä entistä enemmän osallisuuden, yhteisöjen ja yhteisötyön näkökulmien suuntaan. Tämäkin trendi liittyy yhteiskunnan rakenteiden moninaistumiseen ja monikulttuuristumiseen. Näistä elementeistä käsin tutkinnon profilia kuvaavia keskeisiä teemoja ovat arvot, hengellisyys ja yhteisölähtöisyys. Samalla Diakille tähän asti ominaisen kontekstuaalisen teologian rinnalle tuodaan myös uskontoteologiaa painotuksia.

Toinen koulutuksen uudistamiseen liittyvä pohdittava asia liittyi koulutusohjelman hakukelpoisuuksiin. Ensimmäisen kymmenvuotiskauden aikana pääsyvaatimuksena oli se, että hakijalla oli ammattikorkeakoulututkinto sekä kelpoisuus kirkon virkaan. Tämä vaatimus oli perusteltu opetuksen teologisten sisältöjen ja kirkon työelämälähtöisen ajattelun takia. Kuluneiden vuosien aikana on kuitenkin koulutuksen malleissa menty kaiken aikaa joustavampaan suuntaan. Monialaisuus on lisääntynyt, lähimpänä esimerkkinä Diakin ylempien tutkintojen yhteiset opintojaksot, ja avoin ammattikorkeakoulu on todellisuutta nykyisin myös ylemmissä tutkinnoissa. On perusteltua, että tutkintoa suorittamaan voivat hakeutua myös sellaiset soveltuvan korkeakoulututkinnon suorittaneet, joilla ei ole kirkon alan kelpoisuutta. Koulutusohjelman tavoitteet ja profili ovat todennäköisesti relevantteja muuallakin yhteiskunnassa kuin kirkon kentällä. Luonnollisesti on edelleen tärkeää, että hakijalla on riittävä tieto- ja kokemuspohja sekä motivaatio kirkon alaan orientoituihin opintoihin. Näihin valintakriteereihin liittyvien kysymysten tutkiminen tapahtuu valintakokeissa.

Kolmas tutkinnon kehittämisen teema on kansainvälisyys. Tämän asian taustalla on edellä kuvattu eurooppalaisen diakonia-alan, mutta yhtä hyvin

kristillisen kasvatuksen, verkostojen vahvistaminen. Nimenomaan Diakin näkökulmasta haasteena on kaiken aikaa ollut englanninkielisen opetuksen puute. Tästä syystä opiskelijavaihto on ollut vain yksisuuntaista – Suomesta ulospäin. Kansainvälinen osaaminen on yksi ylempien tutkintojen tavoitteista. Siksi on luontevaa, että osa opiskelustakin voisi olla englanninkielistä. Tavoite on, että tässäkin Diakin koulutuksessa nähdään tulevaisuudessa myös ulkomaalaisia opiskelijoita ja opettajia. Samanaikaisesti pyritään vahvistamaan ulkomaisia verkostoja ja mahdollisuuksien mukaan löytämään uusia kumppaneita, joiden kanssa voidaan jatkaa jo perinteeksi muodostunutta ja tuloksellista kansainvälistä yhteistyötä. Tätä kehittämistyötä tulee kaiken aikaa jatkaa.

Ylempien ammattikorkeakoulututkintojen tarve on noussut työelämästä. Uuden koulutuksen kohdalla kysellään yleensä aina sen tarpeellisuutta, niin on tehty tässäkin tapauksessa. Ylempillä tutkinnoilla on kuitenkin oma paikkansa. Alussa todettiin, että tutkinnon tulee tähdätä työelämän vaativiin asiantuntija- ja johtamistehtäviin sekä työn kehittämiseen. Ei ole merkkejä siitä, että haasteet näillä alueilla olisivat vähenemässä. Tulevaisuudessa sosiaali-, terveys- ja kirkon alalla on mitä todennäköisimmin lisääntyvää kysyntää asiantuntijoille, joiden osaamisen ytimessä on arvo- ja yhteisöllähtöinen työn kehittäminen.

LÄHTEET

- Agreement on Master in Diaconia 2009. Agreement on a joint master programme in Diaconia and Christian Social Practice. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Ammattikorkeakoululaki 932/2014. Viitattu 25.1.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140932#Pidp3747296>.
- ARENE 2010. Suositus tutkintojen kansallisen viitekehyksen (NQF) ja tutkintojen yhteisten kompetenssien soveltamisesta ammattikorkeakouluissa. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE 23.2.2010.
- Asetus ammattikorkeakouluista 1129/2014. Viitattu 25.1.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141129#Pidp2856816>.
- Diakonia ja kristillinen kasvatus, opetussuunnitelma 2015–2016. Sosiaalialan koulutusohjelma 90 op. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Keskitalo, Elsa 2015. Osallistava tutkimus ja kehittäminen ylempien ammattikorkeakoulututkintojen tki-viitekehyksenä. Teoksessa Raili Gothóni, Susanna Hyväri, Marjo Kolkka & Päivi Vuokila-Oikkonen (toim.) Osallisuutta, oppimista ja arviointia. Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2015. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, B Raportteja 60. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 191–222.
- Keskitalo, Elsa; Karvinen Ikali; Rissanen, Terhi; Launonen, Pekka & Piironen, Hannu 2012. Kansallisen viitekehyksen kriteerit ylempien ammattikorkeakoulututkinnon kehittämässä – esimerkkinä Diakonia-ammattikorkeakoulun koulutusohjelmat. Teoksessa Aija Töytäri (toim.) Kehittyvä YAMK – Työelämää uudistavaa osaamista. HAMK:n julkaisuja 9/2012. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.
- Keskitalo, Elsa; Vuokila-Oikkonen, Päivi; Karvinen, Ikali & Launonen, Pekka 2016. Osallistava tutkimus työelämän muutoksen tuottamisessa. Teoksessa Arto Mutanen, Mauri Kantola, Hannu Kotila & Liisa Nuutinen-Vanhanen (toim.) Hyvä elämä. Käytäntö, tutkimus ja ammattipedagogiikka. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 44. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Launonen, Pekka 2004. Nuorisonohjaajasta nuorisotyönohjaajaksi. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon nuorisotyönohjaajien koulutus ja ammattitaidon muuttuvat tulkinnat 1949–1996. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, A Tutkimuksia 8. Väitöskirja. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö i.a.a. Ammattikorkeakoulutus. Viitattu 17.3.2016. http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/ammattikorkeakoulutus/opiskelu_ja_tutkinnot/?lang=fi.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö i.a.b. Bologna. Viitattu 17.3.2016. <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/bologna/index.html?lang=fi>.
- Porckka, Jouko & Pentikäinen, Marja (eds.) 2013. Community of the Future. Challenges and New Approaches to Community Based Social Work and Diaconia from the CABLE Approach. B Reports 57. Helsinki: Diaconia University of Applied Sciences.
- Salminen, Hannele 2003. Uuden tutkinnon kehittämisen tausta ja tarve. Teoksessa Eila Okkonen (toim.), Ammattikorkeakoulun jatkotutkinto – lähtökohdat ja haasteet. Julkaisu 1. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.
- Thitz, Päivi & Siirto, Ulla 2015. Monimuotoistuva yhteisöosaaminen. Teoksessa Marjo Kolkka & Päivi Vuokila-Oikkonen (toim.) Osallisuutta, oppimista ja arviointia. Diako-

nia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2015. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, B Raportteja 60. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Raili Gothóni ja Sami Kivelä

KONTEKSTUAALINEN TEOLOGIA, VAPAUTUKSEN TEOLOGIA JA KESTÄVYYS

Johdanto

Jos ammattikorkeakoulu, tai mikä tahansa yhteisö, hengittää vain sisään-päin, se menettää elinkykynsä ja mahdollisuuden kehittyä. Diakonia merkitsee yhteistä vastuuta ja jo luonteensa puolesta kutsuu kansainväliseen solidaarisuuteen. Uskontojen ja katsomusten universaalisuudesta johtuen globaalit kysymykset ovat käytännössä aina kuuluneet osaksi kristinuskon ja Diakin itseymmärrystä. Asenteellisten ja maantieteellisten rajojen rohkea ylittäminen on keskeinen osa Diakin perusolemusta.

Suurin osa Diakin kansainvälisestä työstä toteutuu perustutkinnon opiskelijoiden ja opettajien liikkuvuutena. Yhteistutkinnot, opetussuunnitelmiin yhteiskehittäminen ja yhteiset kehittämishankkeet vahvistavat sekä kansainvälisyysosaamista että yhteistyöverkostoja.

Tässä artikkelissa kuvataan ensin lyhyesti Diakin taustayhteisöjen perintöä ja kansainvälisen toiminnan mallin rakentumista. Sen jälkeen olemme valinneet tarkastelunäkökulmiksi kansainvälisessä työssä ilmenevät teologiset virtaukset ja niihin pohjautuvat periaatteet: kontekstuaalisuus, vapautuksen teologia sekä globaali vastuu, ekoteologia ja siihen nivoutuva kestävä kehitys.

Taustaoppilaitosten kansainvälinen perintö

Diakonia-ammattikorkeakoulun kokeilusuunnitelmassa todettiin, että Dia-kin vahvuutena ja erityispiirteenä on monikulttuurisuus ja -ammattillisuus. Opiskelijoiden tuli saada valmiudet työskennellä monikulttuurisessa ympäristössä ulkomailla ja kotimaassa. (Kokeilusuunnitelma 1995, Meretmaa 2012.)

Monet Diaikin kansainväliset yhteydet tulivat perintönä siihen liittyneiden oppilaitosten mukana. Yhteydet Pohjoismaihin ja Saksaan olivat monipuoliset ja rakentuivat yhteistyössä sisarlaitosten ja niiden omistamien sosiaali-, terveys-, kasvatusta- ja diakoniaoppilaitosten kanssa. Kehityskauppaneuvotteisuus nousi yhteistyöstä lähetysjärjestöjen, Kirkon Ulkomaanavun sekä Luterilaisen maailmanliiton kanssa. Lisäksi tehtiin yhteistyötä kirkkojen ja kansalaisjärjestöjen kanssa Euroopassa ja eri kehittyvien maiden kohteissa. Oppilaitosyhteistyö oli vielä tuolloin harvinaista kehittyvissä maissa. Poikkeuksen tekivät Kalkutan IPER-projekti Institute of Psychological and Educational Research -järjestön kanssa ja Rio de Janeirossa toteutettu Program for Social Education. Niissä molemmissa oli myös yliopistoyhteistyötä ja orastavaa tutkimusta. (Kansainvälisyysuunnitelma 1998.)

Kansainvälistymistä tuki kaikille pakollinen monikulttuurisuus-opintopakso, johon sisältyi kansainvälinen harjoittelu. Joka vuosi kymmenet opiskelijat ovat käyttäneet tätä mahdollisuutta. Vuoden 2015 opetussuunnitelman mukaan Kirkon alan opetussuunnitelmissa on edelleen kaikille pakollisina opintoina yhteensä 10 opintopistettä teoriaopetusta. Kaikki suorittavat perustutkinnossa Kirkon kansainvälisen työn opintokokonaisuuden (5 op). Sosionomien (amk) opetussuunnitelmassa on Moninaisuus ja monikulttuurisuus sosiaalialan työssä -kokonaisuus (15 op), ja hoitoalan opiskelijat voivat puolestaan valita Multicultural nursing -opintokokonaisuuden (30 op). Kaikille mahdollinen on myös kehityskauppaneuvotteeseen perehdyttävä Professional Work in the Developing World -kokonaisuus (30 op). Ylempään amk-tutkintoon tähtäävät globaalit maisteriohjelmat ovat osaltaan vastausta kansainvälistymiseen, globaaliin vastuuseen ja kestäväan kehitykseen (Anjejo ym. 2013).

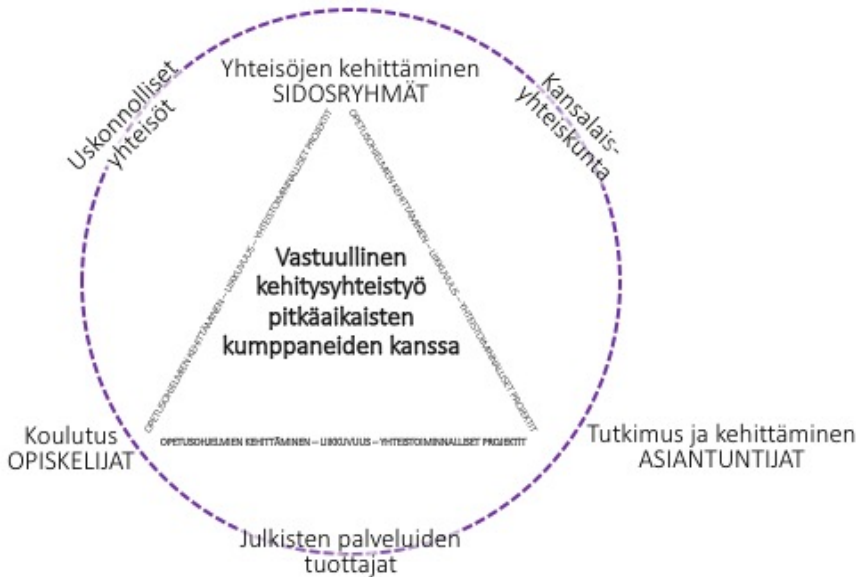
Diakin kansainvälisen toiminnan mallin rakentuminen

Opetusministeriö nosti vuonna 2001 painopisteeksi eurooppalaisen yhteistyön ja edellytti ammattikorkeakouluja kiinnittämään huomiota Bolognan prosessiin. Tavoitteena oli vahvistaa Suomeen tulevien opiskelijoiden määrää. (Opetusministeriö 2001.) Vaikka Diak pyrki vastaamaan tähän vaatimukseen, se piti edelleen kiinni kehitysmaayhteistyöstä ja globaalista vastuusta. Globaalin vastuun toteuttaminen onkin pysynyt Diakille strategisesti tärkeänä valintana läpi sen historian. Kehittyvien maiden kanssa tehtävä yhteistyö nähdään olennaisena osana Diakin globaalia vastuuta myös 2010-luvulla, jolloin koulutusvienti nousi keskeiseksi muutoksen ajuriksi korkeakoulukentässä (Hälikkä 2016, 232).

Toimintasuunnitelmassa 2004–2006 vahvistettiin tutkimuksellisuutta kansainvälisessä työssä. Pian sen jälkeen alkaneet kehitys yhteistyövaroin rahoitetut liikkuvuushankkeet kehittivät vuosien ajan opiskelijoiden ja henkilökunnan osaamista Afrikan ja Aasian kumppanimaissa, erityisesti Swazimaassa ja Nepalissa. Samoina vuosina kehitettiin toimiva lähtövalmennusohjelma ja yhteisölähtöinen, integroitu ja intensiivikursseihin nivoutuva toimintamalli kehittyvissä maissa (Hälikkä 2016).

Mallin painopiste on ihmisoikeuksiin perustuvassa ja sosiaalieettisessä lähestymistavassa. Kehittämistyö perustuu kansalaisten ja yhteisöjen tarpeisiin, ja korkeakoulun rooli nähdään siltojen rakentajana ja osallistavan yhteisönrakentamisen mahdollistajana. Tavoitteena on vaikuttavuus ja muutos. Alueellisesta kehittämisestä päävastuu on yhteisön asukkailla, tutkimus- ja kehittämistyön asiantuntijat tulevat korkeakouluista ja opetuksen toimijoina ovat opiskelijat. Aktiivinen yhteistyö järjestöjen, hyvinvointipalvelujen ja uskonnollisten yhteisöjen kanssa tukee toimintaa ja varmistaa muutoksen jatkuvuuden. Alla oleva kuvio toimijatahot ja niiden välisen vuorovaikutuksen kuten vapautuksen teologiassa (ks. myöhemmin), mutta erityisen teologisen tarkastelun sijaan siinä painottuu yleisten ja yhtäläisten ihmisoikeuksien näkökulma.

DIAKIN KANSAINVÄLISEN TYÖN PERIAATTEET: Muutoksen menetelmät

KUVIO 1. Diakin kansainvälisen työn periaatteet (Hälikkä, Kainulainen & Voima 2009, 92)

Mallia on kehitetty ja testattu Swazimaassa, Nepalissa ja Botswanassa (Hälikkä, Halonen & Putkonen-Hutchins 2016; Kivelä 2015; Hälikkä, Kainulainen & Voima 2009). Mallia hyödynnetään myös maisteritasoisten yhteistutkintojen kautta, joista esimerkkejä ovat kriisi- ja poikkeusala kehittävä terveysalan tutkinto (Kenia) ja ihmisoikeusperustaista konfliktinratkaisua edistävä sosiaalialan tutkinto (Tansania). Yhteistä molemmissa on demokraattisesti ymmärretty kapasiteetin vahvistaminen. Tulevaisuudessa myös yksityinen rahoitus ja koulutusvientitulevat tulevat olemaan aiempaa keskeisemmässä roolissa uuden hallitusohjelman mukaisesti.

Systemaattista kehittämistyötä on tapahtunut sekä sisäisesti reflektoiden että ulkoisten arvioiden kannustamana. Vahvuutena voidaan pitää sitä, että Diakin kansainvälisessä toiminnassa luonteenomaista on huomioida toimintaympäristö ja se konteksti, jossa yhteisö elää.

Kontekstuaalisuus

Yleistavoitteena Diakissa on ihmisarvoisen ja oikeudenmukaisen elämän edellytysten tukeminen. Toimintaympäristö vaihtelee, ja se on erilainen Ivalossa ja Eldoretissä, Porissa ja Kathmandussa, Helsingissä ja Oslossa. Paikallinen ja globaali limittyvät glokaaliksi.

Kontekstuaalisuus merkitsee tilanteeseen, aikaan ja paikkaan sidottua toimintaa. Se tarkoittaa kansainvälisessä työssä kulttuurien kohtaamiseen liittyvää vuoropuhelua ja uskontojen, arvojen ja yhteiskunnallisen ympäristön vuorovaikutusta kehittämis- ja tutkimustoiminnassa. Kun pohditaan kontekstuaalisuuden huomioimista, on kysyttävä, kenen ehdoilla ja kysymyksillä työskentely tapahtuu ja kuka tai ketkä sitä tekevät. Onko yhteistyö sellaista, että kaikki erilaiset äänet ovat tasavertaisesti läsnä? Jo suunnitteluvaiheessa on olennaista huomioida toimintaympäristö ja se, että niiden ihmisten ääni ja kokemukset tulevat kuulluiksi, jotka ovat yhteiskunnallisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti syrjäytyneitä. Tämä edellyttää kaikkien toimintaan osallistuvien subjektiutta omaa elämää ja ympäristöä koskevassa toiminnassa.

Kontekstuaalinen teologia on eri puolilla maailmaa eri tavoin ilmenevää, paikallisen tilanteen erityishaasteisiin vastaamisesta nousevaa teologiaa. Etelä-Afrikan musta teologia on vaikuttanut huomattavasti kontekstuaalisen teologian kehitykseen. Intialainen dalit-teologia on merkittävä kontekstuaalisen teologian muoto erityisesti Etelä-Aasian kastittomien keskuudessa (Malkavaara 1999). Iso-Britanniassa on yleistynyt käsite Urban theology (Rintatalo 1999) ja Etelä-Koreassa 1970-luvulta lähtien yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta odottava minjung-teologia. Myös ekoteologialla ja feministisellä teologialla on omat vahvat perinteensä (Tsokkinen 2008; Visto 2016).

Kari Latvuksen mukaan kontekstuaalisen teologian erityispiirre on siinä, ettei sitä vain opiskella tai lueta, vaan sitä tehdään. Teologia on aktiivista yhdessä ja yhteisöllisesti toimimista. (Latvus 2002, 20.) Diakin yhteisöpajojen toiminta jatkaa tätä ajatusta. Diakoniaa ja teologiaa tehdään ja toimintaa reflektoidaan yhteisöissä. Kirkon alan kansainväliseen master-tason tutkintoon sisällytettiin teemoja kontekstuaalisuudesta (Joint master program in Diaconia and Christian Social Services, 26.3.2009).

Kontekstuaalisuuden huomioiminen on vaikuttanut koko Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa kansainvälisen diakonian käsitteen muutokseen. Se on merkinnyt siirtymistä kohti laajempaa kirkon kansainvälistä vastuuta.

Yhteistyöhön ja auttamisen monipuolisuuteen kiinnitetään entistä enemmän huomiota. Lisäksi ihmisoikeuskysymykset ja konfliktien ratkaisu ovat tulleet tärkeiksi. (Ikonen 2015.)

Kontekstuaalinen teologia on Diakin kansainvälisessä toiminnassa hyväksytty lähestymistapa, mutta käytännössä teologinen ulottuvuus on välillä jäänyt muiden teemojen alle. Joissakin tilanteissa lehtoreiden aktiivisuus on kaventunut eri teemojen pohjalta muodostuneiden järjestöjen kautta. Näistä esimerkkinä mainittakoon kastittomien ihmisoikeuksia ajava Dalitien solidaarisuusverkosto (Dalit.fi), joka on saavuttanut kokoonsa ja resursseihinsa nähden kansallisesti näkyvän aseman. Se edustaa vapautuksen teologiaa.

Vapautuksen teologia

Vapautuksen teologiaa voi pitää kontekstuaalisen teologian alalajina. (Latus 2002, 34). Tony Addy totesi, että molemmat ovat menetelmällisesti samanlaisia ja hyödyntävät hermeneuttista kehittämisen kehää. Ero tulee siitä, että kontekstuaalisuus sinänsä voi olla minkä tahansa ympäristön huomiointia, mutta vapautuksen teologia edellyttää aina heikoimmassa asemassa olevien keskeistä asemaa, toiminnan subjektiivista ja yhteiskuntakriittistä asennetta. (Tony Addy, haastattelu 8.4.2016.) Diakin kehittyvissä maissa toteutuvan työn yhtenä juurena on vapautuksen teologinen ajattelu. Sitä ei ole Diakissa toteutettu sellaisenaan, mutta sen periaatteet ovat olleet läsnä välillä ohuemmin ja välillä vahvemmin.

Vapautuksen teologia on syntynyt Latinalaisessa Amerikassa, jossa katolisella kirkolla on ollut tarve uudistaa omaa toimintaansa niin, että se tukee heikoimmassa asemassa olevien elämää. Tällainen ajattelu oli vastaus kehittyvissä maissa ja sortotilanteissa ihmisarvon ja oikeudenmukaisuuden rikkomuksiin ja rakenteisiin, jotka mahdollistavat sarron ja köyhyyden. Näissä yhteiskunnissa tyypillisiä ovat laajojen ihmisryhmien epäinhimilliset elinolosuhteet, köyhyys, aliravitsemus, huono terveys ja sosiaalisesti syrjäytynyt asema. Näkökulma on käyttökelpoinen myös suomalaisen diakonian terveyseroja ja köyhyyttä koskeissa keskusteluissa.

Koska vapautuksen teologia on moniulotteinen, on sitä määritelty kuvaten sen erityispiirteitä. Vapautuksen teologian pohjalta nouseva kirkkokäsitys korostaa yhteisöllisyyttä (koinonia), tasavertaisuutta ja kaikkien ihmisten osallisuutta. Sen erityispiirteinä voidaan pitää 1) kontekstuaalisuut-

ta, 2) käytäntölähtöisyyttä, 3) yhteiskuntakriittisyyttä, 4) historiallisuutta ja 5) teologian ja Raamatun tekstien pohdintaa arjen tilanteeseen integroiden (Saraneva 1991).

Kontekstuaalisuus tarkoittaa asioiden ja ilmiöiden liittämistä laajempaan kokonaisuuteen ja ympäristöön. Kontekstin huomioon ottaminen on merkityksellistä asioiden ja ilmiöiden havaitsemisessa, kokemisessa ja tulkitsemisessa. Käytännön ensisijaisuus näkyy siinä, että kysymykset nousevat ihmisten tarpeista ja hädästä. Se merkitsee usein ratkaisukeskeisyyttä sekä käytännön ja teorian integroimista. Yhteiskunnallinen kritiikki ilmenee yhteiskuntatieteiden käyttämisenä teologian rinnalla, ja kritiikki pohjautuu tavallisten ihmisten arjen kokemuksiin. Historiallisuus on puolestaan tärkeää, jotta voidaan ymmärtää sekä nykyisen tilanteen että muutosten taustoja. Lopulta olennaista on palata Raamatun teksteihin ja niiden uudelleen uskon tulkintaan. Kristinuskon sisällön ollessa rakkaus ja oikeudenmukaisuus on toimintaa arvioitaessa kysyttävä, edistääkö se ihmisten hyvää elämää ja oikeudenmukaisuutta ja tukeeko se Jumalan rakkauden välittymistä ihmisille sekä vahvistaako se ihmisten keskinäistä lähimmäisenrakkautta. (Vuola 1991, 15–16.)

Vapautuksen teologian tuoma lisäarvo on siinä, että se auttaa jäsentämään eettisiä ja uskontoon liittyviä kysymyksiä osaksi prosessia. Oma elämänhistoria, yhteisön analyysi sekä yhteistoiminta ja arviointi muodostavat kokonaisuuden. Siinä eletään todeksi kristillistä uskoa kunnioittaen toimintaympäristön kulttuurista, sosiaalista ja yhteiskunnallista todellisuutta. Diak menettää osan uskottavuuttaan, jos se ei toimi oman arvomaailmansa mukaisesti ja ole dialogissa erilaista arvomaailmaa ja uskontoa edustavien ihmisten kanssa. Nykyajan geopoliittisessa ilmapiirissä uskontojen ja katsomusten osaamiselle on rauhantyyden edistämisessä suuri tilaus.

Jos oman toiminnan ja periaatteiden reflektointi puuttuu, jää helposti huomiomatta, että ihmiset tulkitsevat asioita omasta kulttuuristaan ja identiteetistään käsin. On toiminnan avoimuuden näkökulmasta ongelmallista, ellei tiedosteta, että jokainen identifioituu itselle tuttuun ja turvalliseen. Tärkeää olisi tunnistaa omat asenteet, oletukset ja myytit, tiedostaa omat taustat sekä arvioida kriittisesti toimintaa myös toisten näkökulmasta. Tämä edellyttää kykyä asettua toisen asemaan ja tuntea myötätuntoisuutta, taitoa sopeutua muuttuneisiin olosuhteisiin sekä vuorovaikutustaitojen hallintaa. (Jokikokko 2002, 87–89.)

Vapautuksen teologia tarvitsee toteutuakseen pitkäjännitteistä yhteistyötä. Ensiksi tulee olla alueellinen yhteisö, jossa kehittämis-, tutkimus- ja muutostyötä tekevät alueen ihmiset. Toiseksi tarvitaan työntekijöitä, joiden työnäkynä on kuulla ihmisten tarpeita ja työskennellä kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien kanssa. Kolmanneksi tarvitaan tutkijoita, jotka ottavat tutkijakumppaneiksi kaikki alueen toimijat. Näin tulokset leviävät myös teorioina ja tutkimuksina eteenpäin. Oppilaitoksen tärkein voimavara ovat opiskelijat. Yhteisöjen kehittäminen toteutui jossain määrin jo Diakin alkutaipaleella sekä Kalkutassa että Riossa (Gothóni & de Carvalho Silveira 1999). 2000-luvulla yhteisölähtöistä kehittämis- ja muutostyötä on tehty systemaattisemmin eri konteksteissa: Swazimaan maaseudulla vanhusten parissa (Kainulainen ym. 2016), Palestiinassa opetusmenetelmien parantamisessa (CIMO 2013), Nepalín yläkoulu- ja lukioikäisten kanssa (Kivelä 2015) sekä Kenian kriisi- ja poikkeusolon terveydenhuollon kehittämisessä (Karvinen ym. 2016). Pitkäjännitteinen yhteistyö mahdollistaa globaalín vastuun ja kestäväen kehityksen osaamisen lisääntymisen.

Globaali vastuu ja kestävä kehitys

Diakissa globaali vastuu on ollut koko ajan yksi strateginen painopistealue. Nyttemmin se on myös yksi viidestä Suomen korkeakoulujen kansainvälistymisstrategian 2009–2015 virallisesta painopistealueesta. Strategian mukaan – *suomalaiset korkeakoulut käyttävät tutkimustaan ja asiantuntemustaan globaalien ongelmien ratkaisemiseen ja kehitysmaiden oman osaamisen vahvistamiseen. Korkeakoulujen toiminta rakentuu eettiseltä kestävältä pohjalta ja tukee opiskelijoiden valmiuksia toimia globaalissa ympäristössä ja ymmärtää oman toiminnan globaaleja vaikutuksia.* (Opetusministeriö 2009, 49.)

Globaalín vastuun käsite on moniulotteinen (Kivelä 2015, 121–133). Seuraavaksi sitä käsitellään viidestä näkökulmasta: 1) yksilö, 2) pedagogiikka, 3) etiikka, 4) konfliktien ratkaisu ja 5) kestävä kehitys. Yksilön näkökulmasta tarkasteltaessa keskeistä on, että kukin meistä on yksilönä ja yhteiskunnan jäsenenä vastuussa siitä, että toimimme hyvän elämän edellytysten edistämiseksi kaikkialla maailmassa, mutta erityisesti siellä, missä hyvä elämä on vielä kaukana ihmisten arjesta (Niemelä 2009, 181). Yksilönä voimme toimia kummeina, osallistua luotettaviin keräyksiin tai muutoin tukea kauempana olevia lähimmäisiä.

Toiseksi globaali vastuu liitetään pedagogiikkaan ja globaalikasvatukseen. Silloin se teemallisesti nivoutuu yhteen kansainvälisyys-, ihmisoikeus-, rauhan- tai kehityskasvatuksen kanssa. (Kivistö 2008, 11). Se antaa valmiuksia toimia kansainvälisissä tehtävissä ja mahdollistaa kasvua maailmankansalaisuuteen. Maastrichtissa marraskuussa 2002 annettu Global Education -julistus peräänkuulutti globaalikasvatusta, joka edistää kehitysyhteistyötä, kestäväää kehitystä, rauhaa ja kulttuurienvälistä ymmärrystä. (Kivelä 2015, 121). Diakin työntekijät edistivät pieneltä osalta tyttöjen koulunkäyntiä keräämällä varat kouluasuntolaan Kenian maaseudulle. Koulutusyhteistyö ja koulutusvienti voivat olla tulevaisuudessa osa vastausta maailman koulutusfoorumin vuonna 2015 antamaan Incheonin julistukseen. Se haastaa tarjoamaan laadukkaan koulutuksen kaikille maailman ihmisille vuoteen 2030 mennessä.

Kolmanneksi globaalia vastuuta voidaan tarkastella etiikan näkökulmasta, jolloin se on osa kaikkea toimintaa ja erityisesti osa etiikan ja teologian opetusta. Samalla kun tunnustamme ihmisten erilaisuuden, on hyvä nähdä meitä eettisesti syvässä merkityksessä yhteen liittävät tekijät. Ne voivat yhdistää ihmiskunnan yhteiseen kamppailuun eriarvoisuuden, köyhyyden ja hädän vähentämiseksi ja poistamiseksi.

Globaalin etiikan taustalla näkyy kultaisen säännön periaate. Se esiintyy kaikissa suurissa uskonnoissa ja filosofioissa hieman eri muodoissa. Yleisinhimillisenä pidetty kultainen sääntö tarkoittaa periaatetta: *Tee toiselle se, minkä toivoisit hänen tekevän sinulle* tai *Älä tee toiselle sitä, mitä et toivo toisten tekevän sinulle*. Kansainväliset kirkkojen yhteistyöelimet, kuten Kirkkojen maailmanneuvosto ja Luterilainen maailmanliitto, ovat systemaattisesti syventäneet tätä keskustelua. Tämä näkyy myös Kirkon Ulkomaanavun ja eri lähetysjärjestöjen tekemässä työssä. (Kivelä 2015, 122–123.)

Neljäs näkökulma globaaliin vastuuseen on keskustelu uskontojen asemasta konfliktien ja sosiaalisen kestävän kehityksen syissä ja ratkaisuisissa. Viime aikoina uskonnollisten toimijoiden välittävä rooli on tullut merkittäväksi kansainvälisessä rauhantyössä. Monissa konflikteissa uskontoja käytetään argumenttina valtapyrkimyksille. Ongelmat tulkitaan uskonnoista johtuviksi. Tällöin peittyvät syyt, jotka juontuvat politiikasta, epäoikeudenmukaisuudesta, väkivallasta ja koston kierteestä. Ongelmien ratkaisemisen sijaan asioita tulkitaan ja määritellään omien ennakkoluulojen, pelkojen ja vihollisuuskuvien näkökulmasta. Samalla unohdetaan, että kaikkien uskontojen esiintymismuotoja on useita erilaisia eikä niitä voida leimata jonkin ääri-
liik-

keen mukaisesti. Yleisesti on todettu, että uskontojen vuoropuhelulla voidaan tukea kestäväen rauhan rakentumista. (Younan 2002.)

Uskontoja koskeva tietämys on ohutta mediassa ja laajemminkin suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa esiintyy uskontokriittinen länsimainen arvo maailma. Siitä syystä keskusteluissa näkyy puhe uhkista, ongelmista ja ääriaineista. (Kujala 2012.) Diak on osallistunut kauan monikulttuurisuus- ja uskontodialogikeskusteluihin, joiden merkitys on kasvanut turvapaikanhakijoiden määrän lisääntyessä. Kaikki Diakista valmistuneet ammattilaiset ovat saaneet ja saavat vahvat perustiedot moninaisuudesta. Lisäksi kirkkoliset opiskelijat ovat voineet valita Lähetysten ja kansainvälisen diakonian opintojakson.

Uusina avauksina ovat vuoden 2014 alusta tulleet Kulttuuri- ja uskontolukutaidon, Uskontolukutaidon ja median sekä Islam-lukutaidon kurssit, joita voidaan suorittaa avoimessa ammattikorkeakoulussa. Aiempaa enemmän voisi olla syytä seurata kaikkien uskontojen ja katsomusjärjestelmien kesken käytävää globaalia sosiaalieettistä keskustelua kuten asiakirjoja, joissa käsitellään maailman uskontojen parlamentin tavoitteita ja globaalin etiikan määrittelyä ja soveltamista.

Viides ulottuvuus globaalin vastuun käsitteeseen on kestävä kehitys. Globaali vastuu ja kestävä kehitys ovat osa ekoteologiaa ja sijoittuvat jatkumoon aiempien modernin teologian kontekstuaalisten suuntausten, kuten vapautuksen teologian ja feministiteologian, kanssa. Conradie (2006, 3) kutsuu-kin ekoteologiaa kontekstuaalisen teologian uudeksi aalloksi: se on teologiaa, jota tehdään globaalin ympäristökriisin kontekstissa ja kipeän tietoisena siitä. Toiminta on perusolemukseltaan emansipatorista. Teologisen työskentelyn lopullisena päämääränä on vapauttaa luonto siitä riistetyistä asemasta, johon se on ihmisen toiminnan seurauksena joutunut. (Pihkala 2014a, 13; Pihkala 2014b, 233–235, Visto 2016.)

Kokonaisvaltainen kristinuskon tulkinta huomioi ympäristötieteiden vahvan viestin, joka korostaa sitä, että ihminen on ennen kaikkea osa luomakunnan kokonaisuutta ja riippuvainen muusta luonnosta. Myös ei-inhimillisillä luoduilla on oikeuksia eivätkä luomakunnan antimet kuulu vain joillekin ihmiselle, vaan ne tulee jakaa oikeudenmukaisesti kaikkien kesken. KMN:n ja LML:n sekä monien kirkkojen uudemmat ekoteologiset kannanotot ovat edustaneet tällaista ajattelua. (Kainulainen 2007, 14–15; Pihkala 2014b, 241–243.)

Keskustelu kestävästä kehityksestä sai ensimmäisen merkittävän jäsenyyksensä 1987 julkaistussa Brundtlandin komission raportissa *Yhteinen tulevaisuutemme*. YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssissa Rio de Janeirossa 1992 korostui ekologisuus. Kestävän kehityksen huippukokouksessa Johannesburgissa 2002 keskusteluun tuotiin tasavertaisesti ekologisen kestävyuden lisäksi sosiaalinen kestävyys. Sittemmin on vakiintunut jako ekologiseen, sosiaaliskulttuuriseen ja taloudelliseen kestävyyteen, joita tulee edistää integroidusti suhteessa toisiinsa (Kivelä 2015, 123).

Kestävän kehityksen teemat ovat olleet vahvasti esillä ammattikorkeakouluissa. ARENE ja ammattikorkeakoulujen tutkimusverkosto AMKtutka kuvasivat vuosina 2007–2008 yli 50 TKI-hanketta, joissa globaalia vastuuta ja ympäristötietoisuutta edustivat esimerkiksi öljyonnettomuuden torjuntahankkeet ja kuivakäymäläkompostijätteen hyötykäytön kehittäminen (Luopajarvi 2009, 188–189). Viime vuosina ja erityisesti uusien Kestävän kehityksen tavoitteiden (Agenda 2030) hyväksymisen yhteydessä kestävyuden huomioimisesta on tullut yhä suurempi osa ammattikorkeakoulujen TKI-toimintaa ja arkea. Diak osallistui vuonna 2016 Euroopan kestävä kehityksen viikolla 100 kestävä aloitetta esittelevällä sosiaalisen median kampanjalla.

Vuosina 2014–2016 Diak koordinoi neljän ammattikorkeakoulun GLORE-hanketta, jossa edistettiin globaalin vastuun ja kestävä kehityksen periaatteiden omaksumista yli 50 asiantuntijavaihdon ja monimuotoisten, opiskelijat huomioivien TKI-prosessien avulla (Kivelä, Hovila, Juntunen, Peltari & Laasonen 2016). Hanke on tuonut esiin tarpeen arvioida toiminnan vaikuttavuutta, jalostaa edelleen kestävä kehityksen teemoja niin opetussuunnitelmissa, strategioissa kuin työn arjessa. Strategisesti merkittävää oli Diakin liittyminen kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumuksen (Sitoumus 2050) allekirjoittajiin toisena ammattikorkeakouluna Suomessa.

Globaalin vastuun ja kestävä kehityksen perustan muodostaa tietoisuus siitä, että kaikki jakavat yhteistä maapalloa ja ovat sekä saajia että antajia. Ajattelusta rikas pohjoinen – köyhä etelä on luovuttu. Syksyllä 2015 hyväksytyt uudet YK:n kestävä kehityksen tavoitteet (Agenda 2030) murtavat lopullisesti jaon pohjoiseen ja etelään: uusi universaali kehitysagenda näkee kaikki maat eräällä tavalla kehitysmaina ja vaatii huomioimaan entistä paremmin niin köyhien yhteisöjen tarpeet kuin planeetan ekosysteemien rajat (Steffen ym. 2015; Kivelä 2016).

Lopuksi

Jokainen yhteisö rakentaa yhteistä historiaa, johon liittyvät tarinat ja identiteettikertomukset. Vaikka arvot ovat olleet samat koko Diakin olemassaolon ajan, toiminnassa on nähtävissä myös katkoksia ja suunnan tarkennuksia. Diakissa tulee olla tilaa moniäänisyydelle, sisäiselle monimuotoisuudelle ja ulkoisten rajojen joustavuudelle. Taustalla olevat periaatteet, kontekstuaalisuus, globaali vastuu ja vapautuksen teologian painotus haavoittuvimmassa asemassa olevien huomioimisesta, antavat pohjan sille, että Diakilla voi olla keskeinen rooli maailmanlaajuisen yhteisvastuun kantamisessa ja uskontolukutaidon lisäämisessä. Diak voi tehdä työtä asenteiden muokkajana ja konkreettisenä toimijana sekä monikulttuuristuvassa Suomessa etä kansainvälisesti.

Jatkuvasti on syytä kriittisesti arvioida, onko aika päästää irti ”köyhien ja haavoittuvassa asemassa olevien äänen kuulemisen” keskustelusta yhdessä toimimiseen sekä ihmisten ja yhteisöjen voimavarojen jakamiseen. Muutoin haavoittuvassa asemassa olevat eri kulttuurien ja uskontojen edustajat määrittellään muukalaisuuden näkökulmasta, ja määrittelyyn liittyy aina vierauden tai toiseuden elementti. Vaarana on, että näkemys ihmisestä toiminnan kohteena tulee lähes huomaamatta asenteisiin ja kohtaamisiin.

Diakilta edellytetään halua toimia vaikuttavasti. Kansainvälisen tutkimus- ja kehittämistyön tulee näkyä yhteisöjen omien oikeuksien vahvistumisena, konfliktien ehkäisyssä ja luomakunnasta huolehtimisessa. Vapautuksen teologinen pohjavire muistuttaa, että kyse on viime kädessä Jumalan toiminnasta tässä maailmassa. Se on hyvän laittamista kiertoon. Diakin paikka on osallistua, välittää ja vaikuttaa.

LÄHTEET

- Anjejo, Dixon; Karvinen, Ikali (ed.); Kinnunen, Eija-Riitta; Lejonqvist, Gun-Britt; Njeru, Mary; Nyaundi, Nehemiah & Obey, Jackie 2013. Master's Degree in Global Health Care – The Curriculum. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Publications of the Diaconia University of Applied Sciences, D Working Papers 66. Helsinki: Diaconia University of Applied Sciences.
- Arola, Pauliina & Rauho, Sylvia 2000. Kansainvälinen toiminta 2000. Teoksessa Outi Kinttula (toim.) Laadun lähteet verkossa. Kokonaisarviointiraportti syyskuu 2000. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja C Katsauksia ja aineistoja (osa 5). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 56–60.
- Askola, Irja 2002. Kansainvälinen vastuu. Teoksessa Riitta Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä & Juhani Veikkola (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 157–170.
- CIMO 2013. Leading Innovative Teaching in Higher Education (LITE). HEI ICI -projektin esittelysivu. Viitattu 15.7.2016. http://www.cimo.fi/ohjelmat/hei_ici-osio/hankkeet/lite.
- Gothóni, Raili 1999. A Future for the Children – Evaluation research from Calcutta. Diakonia Polytechnic B Report 3. Helsinki: Diakonia Polytechnic.
- Gothóni, Raili & de Carvalho Silveira, Claudio 1999. Program for Social Education. Evaluation Report of the Project in Rio de Janeiro. Diakonia Polytechnic B Report 4. Helsinki: Diakonia Polytechnic.
- Hälikkä, Riikka, Halonen, Riikka & Putkonen-Hutchins, Mari 2016. Universities Meeting Local Needs: The Integrated Cooperation Model. In C. Banks, B. Siebe-Herbig & K. Norton (eds.) Global Perspectives on Strategic International Partnerships: A Guide to Building Sustainable Academic Linkages. New York: Institute of International Education, 231–242.
- Hälikkä, Riikka; Kainulainen, Sakari & Voima, Kyösti 2009. Enhancing Sustainable Development Through Universities' Partnership: Diak's Model. Teoksessa Hellevi Leppäaho, Annikki Pulkkinen, Marjo Pääskylä, Katri Salonen & Satu Virtanen (toim.) Kansainvälisyys osana ammattikorkeakoulujen arkea. Pinnet-verkosto. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 87. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 89–95.
- Ikonen, Tiina 2015. Kirkko muukalaisen asialla. Kansainvälinen diakonia Suomen evankelis-luterilaisen kirkon hiippakunta- ja keskushallinnossa 1993–2004. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, A Tutkimuksia 41. Väitöskirja. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Joint master program in Diaconia and Christian Social Services, 26.3.2009.
- Jokikokko, Katri 2002. Interkulttuurinen kompetenssi apuna kulttuurien kohdatessa. Teoksessa Rauni Räsänen, Katri Jokikokko, Maria-Liisa Järvelä & Tanja Lamminmäki-Kärkkäinen (toim.) Interkulttuurinen opettajankoulutus – Utopiasta todellisuudeksi toimintatutkimuksen avulla. Oulu: Oulun yliopisto, 85–95.
- Kainulainen, Sakari; Mathew, Rajan; Murry, Alfred & Voima, Kyösti 2016. Loneliness among the elderly taking care of grandchildren in rural Swaziland. In Sami Kivelä, Hanna Hovila, Anitta Juntunen, Antti Peltari & Kaisu Laasonen (eds.) Towards Global and Sustainable Higher Education. The GLORE Project Fostering North-South Partnerships

- in Finnish Universities of Applied Sciences. *Diak and Working life* 4. Helsinki: Diaconia University of Applied Sciences, 97–110.
- Kansainvälisyystyö Diakonia-ammattikorkeakoulussa 12.1.2000, Irja Askola. Diakonia-ammattikorkeakoulun arkisto. Painamaton lähde.
- Kansainvälisyysuunnitelma 1998, Diakonia-ammattikorkeakoulu 15.12.1997. Diakonia-ammattikorkeakoulun arkisto. Painamaton lähde.
- Karvinen, Ikali; Lejonqvist, Gun-Britt; Fredriksson, Marketta; Hälikkä, Riikka; Halonen, Riikka & Kinnunen, Eija-Riitta 2016. Learning disaster preparedness – Analysis of the CRIPS project and joint Master’s programme by using the Complex Adaptive Systems Framework. In Arja Erkkilä, Ari Haaranen, Jussi Kauhanen, Sohaib Khan & Jarmo Saarti (eds.) *Better learning for better health: HEI-ICI projects and practices*. Itä-Suomen yliopiston julkaisuja 18. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto, 51–62.
- Kivelä, Sami 2015. Osallisuus ja globaalivastuu. Teoksessa Raili Gothóni, Susanna Hyvärri, Marjo Kolkka & Päivi Vuokila-Oikkonen (toim.) *Osallisuutta, oppimista ja arviointia*. Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2015. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, B Raportteja 60. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 121–133. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-233-2>.
- Kivelä, Sami 2016. Sustainable development, global responsibility and dignity in policies and higher education practice. In Sami Kivelä, Hanna Hovila, Anitta Juntunen, Antti Peltari & Kaisu Laasonen (eds.) *Towards Global and Sustainable Higher Education. The GLORE Project Fostering North-South Partnerships in Finnish Universities of Applied Sciences*. *Diak and Working life* 4. Helsinki: Diaconia University of Applied Sciences, 31–47.
- Kivelä, Sami; Hovila, Hanna; Juntunen, Anitta; Peltari, Antti & Laasonen, Kaisu (eds.) 2016. *Towards Global and Sustainable Higher Education. The GLORE Project Fostering North-South Partnerships in Finnish Universities of Applied Sciences*. *Diak and Working life* 4. Helsinki: Diaconia University of Applied Sciences.
- Kivistö, Jari (toim.) 2008. *Globaaliin vastuuseen kasvaminen. Näkökulmia maailman hahmottamisen pedagogiikkaan*. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- Kokeilusuunnitelma 26.7.1995. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diakonia-ammattikorkeakoulun arkisto. Painamaton lähde.
- Kujala, Tapio 2012. *Lähi-idän mediasota. Journalismin ristipaineet Israelin ja palestiinalaisten välisessä konfliktissa*. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1786. Tampere: Tampere University Press.
- Luopajarvi, Timo 2009. *Korkeakoulut ja globaalivastuu – ammattikorkeakoulujen näkökulma*. Teoksessa Anne Virtanen & Taina Kaivola (toim.) *Gloaalivastuu ja kestävä kehitys koulutuksessa. Kehittämisen ja seurannan tietopohja*. Opetusministeriön julkaisu ja 2009: 56. Helsinki: Opetusministeriö.
- Malkavaara, Mikko 1999. *Intialainen dalit-teologia. Vapautuksen teologiaa ja ihmisoikeuskamppailua*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisusarja, Sarja A, 73. Helsinki: Kirkon tutkimuskeskus.
- Meretmaa, Anne 2012. *Adventurous decade and more – Diak’s partnership in Asia*. *C Reviews and Materials* 22. Helsinki: Diaconia University of Applied Sciences.
- Monikulttuurisuus – kansainvälisyys -käytännöt, 6.9.2002. Diakonia-ammattikorkeakoulun arkisto. Painamaton lähde.

- Niemelä, Jari 2009. Vastuullisen toiminnan kehittämisen haasteet korkeakouluissa. Teoksessa Anne Virtanen & Taina Kaivola (toim.) *Gloaalivastuu ja kestävä kehitys koulutuksessa. Kehittämisen ja seurannan tietopohja*. Opetusministeriön julkaisuja 2009: 56. Helsinki: Opetusministeriö.
- Opetusministeriö 2009. *Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009–2015*. Opetusministeriön julkaisuja 2009: 21. Helsinki: Opetusministeriö.
- Rintatalo, Paula 1999. Kun yhteiskunnan todellisuus musertaa – kontekstuaalista teologiaa Englannissa. *Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, B Raportteja 2*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Saraneva, Tapio 1991. *Oikeudenmukaisuuden nälkä. Vapautuksen teologian haaste meillemme*. Helsinki: Kirjapaja.
- Steffen, Will, Richardson, Katherine, Rockström, Johan, Cornell, Sarah, Fetzereter, Heinke, Ingo, Bennett, Elena M., Biggs Roy, Carpenter, Stephen, de Vries, Wim, de Wit, Cynthia A., Folke, Carl, Gerten, Dieter, Heinke, Jens, Mace, Georgina M., Persson Linn M., Ramanathan, Veerabhadran, Meyers, B., Sörlin, Sverker 2015. Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet. *Science* 347 (6223), 736–746.
- Tsokkinen, Anni 2008. *Etuoikeutettu sukupuoli? Käsitys auktoriteetista Elisabeth Schüssler Fiorenzan feministisessä teologiassa*. Väitöskirja. Kristiina-instituutti. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Visto, Jari 2016. Will faith fit into a doughnut? What anyone interested in sustainable development should know about ecotheology. In Sami Kivelä, Hanna Hovila, Anitta Juntunen, Antti Pelttari & Kaisu Laasonen (eds.) *Towards Global and Sustainable Higher Education. The GLORE Project Fostering North-South Partnerships in Finnish Universities of Applied Sciences. Diak and Working life 4*. Helsinki: Diaconia University of Applied Sciences, 49–58.
- Vuola, Elina 1991. *Köyhien Jumala. Johdatus vapautuksen teologiaan*. Jyväskylä: Gummerus.
- Younan, Munib A. 2002. Ristin tiellä. Teoksessa T. Kujala, S. Pyörre & M. Salomaa (toim.) *Pommeja ja puskutraktoreita – palestiinalaiset rauhan vankeina?* Helsinki: Like – Diak.

IV

DIAK KEHITTÄJÄNÄ

Esko Kähkönen

TEOLOGIAA JA USKONNON SISÄLTÖJÄ DIGITALISOITUVASSA YMPÄRISTÖSSÄ

Johdanto

Digitaalisuudesta on tullut yhteiskunnan toiminnan ja kehityksen avainsana. Kehityksen potentiaalista vaikutusvoimaa kuvaa tutkija Sage Elwellin toteamus elämästä digitaalisen ja analogisen välissä. Nämä kaksi muodostuvat olennaisiksi identiteetin muodostumisen ja ylläpitämisen kannalta (Elwell 2014). Oxfordin yliopiston teologian professori Graham Ward painottaa teologian tehtävää digitalisoituvassa maailmassa. Teologian täytyy työstää Internet-kulttuuria, koska se uutena kulttuurina muovaa yhteiskunnallista elämää. Hän huomauttaa, että myös teologia muuttuu, kun yhteiskunnallisen elämän ehdot muuttuvat. Tässä tarvitaan kuitenkin teologian proaktiivisuutta. Teologian tulee silti edustaa ulkopuolisuutta kaikkialla läsnäolevassa kybermaailmassa. (Ward 2002, 68.)

Puheenvuoroissa digitaalisuus näyttäytyy sellaisen mittaluokan asiana, että sitä ei voi ohittaa sen enempää teknologiapainotteisella toimenpidepuheella kuin ei myöskään vetäytymällä. Tässä artikkelissa pohdin näkökulmia, joilla voi olla merkitystä digitaalisuuden vaikuttaessa erityisesti teologiaan ja uskonnollisten sisältöjen tuottamiseen.

Otan esiin myös eräitä digitaalisuuden soveltamiseen ja käyttämiseen liittyviä kysymyksiä. Katsaus on esimerkinomainen, ja tarkoituksena on tutustua eräisiin pääpiirteisiin vakiintumattomalla ja nopeasti kehittyvällä alueella. Tarkoitus on pienen artikkelin puitteissa herättää kysymyksiä siitä, millaisia

näkymiä digitaalisuuteen teologian piirissä liittyy. Kiinnitän erityisesti huomiota digitaalisuuteen teologian tutkimuksen piirissä ja sisältöjen kehittämisessä. Pyrin laajentamaan näkökulmaa suomalaisesta tilanteesta laajemmalle.

Suomalaisessa valtakirkollisessa kentässä verkkomaailma on voimistuvasti läsnä. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon mittavat verkkoprojektit hakevut vertaistaan; suuria panostuksia on tehty viime vuosina kirkon eri työmuotojen trimmaamiseksi digiaikaan. Enää ei ole mitään erityistä siinä, että seurakunnan tapahtuma välittyy verkon kautta tai että seurakuntalaiset voivat netin kautta etsiä tietoa tai tukea elämäntilanteisiinsa. Sosiaalisen median sovellukset tiedotus- ja keskustelukanavina ovat itsestäänselvyys, ainakin verkkomaailmaa omaksuneelle käyttäjälle.

En käy esittelemään kirkon verkkotoimintaa tai siihen liittyvää ajattelua tarkemmin. Kirkon verkkohankkeista on tehty laaja kysely vuonna 2012. Tuhansien vastaajien otoksineen se välittää selkeitä viestiä vahvasti kehitymässä olevasta ja monipuolisesta verkkotoiminnasta. Tavoitteeksi toiminnalle on asetettu vuorovaikutuksellisuus ja laadukas verkkoläsnäolo. Laadukkuudella kirkon verkkotoiminta ymmärtää kirkon jäsenen aktiivista ja sisältöä tuottavaa roolia. Kyselyn tuloksista käy ilmi muun muassa se, että kirkon työntekijät ovat omaksuneet nettityön perusajatuksena ihmisten kuuntelemisen. Tulosten mukaan kuunteleminen ylittää kaksin verroin tarpeen saada työntekijän itsensä äänen tulla kuulluksi. (Ks. Hintsala & Ketola 2012.)

Digitaalisuus teologian tekemisessä

Alussa väläytin Graham Wardin kommentteja digitaaliseen kulttuuriin ja sen haasteisiin teologiassa. Wardin kykyä tiedostaa suuria kehityskulkuja osoittaa, että teksti on julkaistu jo vuonna 2002. Digitalisaation valtavan kehitysnopeuden mitassa sitä on pidettävä varhaisena kannanottona.

Ward kirjoittaa värikkäästi nettimaailman ilmiöistä ja vaikutuksista ihmisten tajuntaan ja arvoihin. Edistynyt teknologia ”houkuttaa esiin sekulaarin uskonnollisuuden”. Vastakohtana kautta selviää hänen tarkoituksensa: teologinen katsomus (worldview) eroaa sekulaarista uskonnollisuudesta olennaisesti. Ratkaisevana ulottuvuutena on teologian sitoutuminen transsendenssiin, ”tuonpuoleiseen”, ”hyvään”, ”todelliseen”, ”kauniiseen”, ”oikeudenmukaisuuteen”. Teologinen katsomus on Wardilla tuonpuoleinen korjaava tekijä (transsendental corrective) ”globaalien verkoston manipuloidul-

le ja manipuloitavissa olevalle itsemääräytyvyydelle, immanentille.” Hän toteaa vielä epäilevänsä:

Informaation virta bitteinä yhdeltä isännältä (host) toiselle edistää ja toteuttaa (operate) immanenttia järjestystä. Osallistuminen tähän elektroniseen energiakenttään on lähestulkoon psykosomaattista, jossa erilaisia haluja (desires) kasvatetaan ja niihin tehdään tutkimusmatkoja (explore) tekstein, kuvin ja videoin. (Ward 2012, 68.)

Digitaalisuus edustaa Wardille, jos ei uhkakuvaa, niin ainakin vakavaa haastetta, joka kohdistuu digitaalisen kulttuurin kaikkialle ulottuvaan syleilyyn ja arvomuutokseen. Vastaus on arvoihin sitoutuneessa, transsendenttia näkökulmaa välittävissä teologiassa. Wardin ajatukset edustavat tässä pienimuotoisena ekskursiona teologian piirissä esiintyviä kriittisiä ääniä. Laajemmasta edustavuudesta on vaikea sanoa enempää, mutta digitaalisuuden ja teologian kohtaamisen syväkysymyksiä hänen esityksestään nousee vahvan herättelevällä tavalla.

On tarpeen luoda silmäys teologian tekemisen konkreettisiin ulottuvuuksiin digitalisoituvassa ympäristössä. Pieni katsaus digitaalisuuden ja teologian kohtaamisen käsitteisiin on myös paikallaan. En tässä kuitenkaan pyri lyömään lukkoon käsitteitä, joita olisi käytettävä kuvaamaan digitaalisuutta uskonnon harjoituksen ja tutkimuksen alueella.

Kansainvälisesti jossain määrin on nousussa digitaalisen teologian käsite. Esimerkiksi tunnetussa Lontoon yliopiston King’s collegessa voi jopa väitellä digitaalisen teologian tohtoriksi. Tohtoriohjelman kuvauksesta käy ilmi, että tutkinto on mahdollista suorittaa missä tahansa teologian ja uskonnotutkimuksen oppiaineessa. Erikseen mainitaan muun muassa kulttuuritai historiatutkimuksellinen tutkimusote, joka saa tutkinnossa täydennykseksen ”digitaaliset työkalut, metodit, ja kriittiset perspektiivit”. (King’s College 2016.) Brittiyliopistoista digitaalista teologiaa tehdään erityisesti Durhamin yliopiston teologisen tiedekunnan yhteydessä toimivassa digitaalisen teologian tutkimuskeskus Codecissa. Sitä esittelen vielä tuonnempana.

Käsitteenä digitaalinen teologia on vasta vakiintumassa. Olen valmis käyttämään ilmausta laajasti kuvaamaan kehittämiseen liittyviä ja tutkimuksellisia pyrkimyksiä. Kohteena toiminnassa ovat uskonnollisten yhteisöjen vuorovaikutus, digitalisoinnin merkitykset ja sovellukset sekä sisällölliset vaikutukset.

Tuoreessa kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa teologian ja uskonnon alaan kuuluvat kysymykset sijoittuvat usein digitaalisten ihmistieteiden (digital humanities) kategoriaan. Tästä esimerkkinä on vuonna 2015 maailman merkittävimmän tekniikkayliopiston, MIT:n, julkaisema tukeva kokoomateos ”Between Humanities and The Digital” (ks. Svensson & Goldberg 2015). Laajan teoksen ainoassa uskontoa käsittelevässä artikkelissa Tim Hutchings toteaa, että uskonto on ”vähäinen osallistuja” digitaalisissa ihmistieteissä. Varhaisemmassa digitaalisen kehityksen vaiheessa uskonnollisia tekstejä hänen mukaansa analysoitiin laajemmin, mutta nykyisellään uskonto on parhaimmillaankin marginaalinen teema alan konferensseissa ja keskusteluissa. Käytännön uskonnonharjoituksessa, toisin kuin akateemisessa tutkimuksessa, Hutchingsin mielestä digitalisaatio on edennyt kuitenkin hyvin eri osa-alueilla. Käytännön digitalisaatioon hän laskee tekstien tuottamisen ja julkaisun, uusien teknologisten sovellusten ja työkalujen kehittämisen, ja uudet pedagogiset toteutukset. Tutkimus ei ole kirjoittajan mielestä kuitenkaan päässyt tehtävänsä tasalle. Tutkimusmenetelmät ovat vanhakantaisia, eikä digitaalisuuden mahdollisuuksia osata hyödyntää. (Hutchings 2015, 283–286, 293.)

Hutchings nostaa esille kolme erityistä työskentelyaluetta: pyhät tekstit, digitaalinen uskonto ja digitaalinen teologia.

Pyhät tekstit: Kristikunta on työstänyt pyhiä tekstejä vuosisatoja. Digitaaliset työkalut ovat nyt monipuolisesti käytössä tekstien hyödyntämisessä. Hutchings kuvailee laajasti erilaisia projekteja, niin kristinuskon kuin muidenkin uskontojen piiristä, alkaen tekstien digitoinnista koulutustarkoitukseen ja uskontojenväliseen kohtaamiseen. Yhtenä menestyksekkäimpänä projektina kirjoittaja mainitsee YouVersion-nimisen applikaation, jota on ladattu 150 miljoonaa kertaa. Lukija voi valita yli 1000 eri raamatunkäännöksestä yli 700 kielellä ja personoida sisältöä mieltymystensä mukaan. (Hutchings 2015, 286–289.)

Digitaalisen uskonnon tutkimus: Hutchings pyrkii hahmottamaan tarvittavaa tutkimusorientaatiota uskonnon ilmentämiselle digitaalisin keinoin ja välinein. Käsitteellisesti digitaalinen uskonto (digital religion) näyttää epäselvältä, ja käsittely jää erilaisten hankkeiden esimerkkitasolle. Esimerkkien valossa näyttää, että digitaalisen uskonnon käsitteeseen liittyisi moninainen määrä erilaisia toimintoja, jotka liittyvät uskonnonharjoittamiseen.

Esimerkiksi ortodoksijuutalaisten omaperäinen tapa käyttää matkapuhelimia, joista on estetty kommunikaatio kaikkien oman uskonnollisen ryhmän ulkopuolisten tahojen kanssa, on yhtenä tapauksena työskentelystä digitaalisen uskonnon alueella. Toisena esimerkkinä ovat Hutchingsin tutkimukset Raamatun käyttötavoista eri puolilla maailmaa. Analyyseissa hyödynnettiin raamattuapplikaatioiden keräämää käyttäjätietoa. (Hutchings 2015, 289–291.)

Digitaalisuuden teologiat: Hutchingsin mukaan teknologian ja uskonnollisen uskon suhdetta voidaan tutkia ainakin kolmella tavalla. Nämä ovat hengellisten (spiritual) ideoiden vaikutus teknologiseen kehitykseen ja toiseksi teknologioiden vaikutus uskonnollisiin ryhmiin. Kolmas lähestymistapa on teknologiasta peräisin olevien käsitteiden ja metaforien käyttäminen uskontoa koskevan yleisen ymmärryksen tutkimiseen ja kyseenalaistamiseen. (Hutchings 2015, 291–293.)

Tällä alueella on esimerkiksi tutkittu uskonnollisuuden juuria ja päädytty väittämään, että digitaalisuuteen liittyvän ajattelun taustalla on myös piilossa olevia uskonnollisia uskomuksia. Yksi tulos (Wertheim) oli, että varhaisessa kyberavaruuden visionnissa oli nähtävillä sekulaari yritys korvata kristillinen taivaskäsitys. Samaan tapaan yhden tutkimuksen (Pärna) mukaan Internetiin on liitetty pyhyyden aspekteja, uuden luomista, jossa lupauksena olivat vauraus, vapaus ja harmonia. Kristilliset toimijat, erityisesti evankelikaalisissa suuntauksissa, ovat Hutchingsin mukaan puolestaan pyrkineet varmistamaan, että teknologioita käytetään tehokkaasti julistuksen ja jumalanpalveluksen vahvistamiseksi. Tähän liittyy rohkaisua sosiaalisen median käyttöön, toisaalta myös varoituksia sen kielteisestä vaikutuksesta ajatteluun ja toimintaan. Mielenkiintoa herättää myös kristillis-teologinen ”huolenpidon ja näkyvyyden” malli (Stoddart), joka kyseenalaistaa valvontaan (surveillance) liittyvää sosiologista tulkintaa. (Hutchings 2015, 291–292.)

Katolisen kirkon roolista Hutchings nostaa esille jo 1990 paavi Johannes Paavali II:n antaman julkilausuman ”Kristillinen sanoma tietokonekulttuurissa”. Internetin merkitystä katolinen kirkko korostaa koulutuksen ja proselytismien välineenä. Yleisesti ottaen useat tutkijat näkevät digitaalisen median avaimena kirkkojen muutokseen. Mainituksi tulee muun muassa Leonard Sweet, joka katsoo, että sosiaalinen media sopii kirkkojen muutostarpeiden näkökulmasta ”täydellisesti google-sukupolvelle”. Elizabeth Dre-

scher näkee sosiaalisen median kirkon reformaation välineenä. (Hutchings 2015, 292–293.)

Hutchingsin artikkeli valaisee digitaalisuuteen liittyvän tutkimuksen ja käytännön uskonnonharjoituksen ilmiöitä. Hän on pyrkinyt muodostamaan tilannekuvaa tutkimusalalta, vaikkakin kokonaisuus jää hajanaiseksi. Hutchingsin laajempi esittely tässä yhteydessä palvelee vähintään ensi-informaation välittäjänä. Artikkelin ohjaa myös tutustumaan eri tutkijoiden teemoihin ja tuloksiin, joskaan kirjallisuusluettelo Hutchings ei esitä. Ala on kirjoittajan mukaan joka tapauksessa pieni, ja akateeminen työskentely ei ole vielä tuottanut merkittäviä tuloksia.

Suomessa tietojenkäsittelytieteen puolella professori Erkki Sutinen käyttää digitaalisen teologian käsitettä ”uskon moninaisten ilmaisujen” kuvaamiseksi digitaalisin keinoin. Digitaalinen teologia yhdistää hänen mukaansa teologian, median ja digitaalisen kulttuurin. Kysymyksessä on johdonmukainen kehitys suullisesta viestinnästä printtimedian kautta digitaaliseen esittämiseen. Tietojenkäsittelytieteilijänä Sutinen pohtii tietojenkäsittelytieteen menetelmien soveltumista ja kohdentamista eri teologisten oppiaineiden käyttöön. Digitaalisen teologian käytännön soveltamisessa Sutinen uskoo digitaalisen teologian mahdollisuuksiin esimerkiksi eksistentiaalisten kysymysten käsittelyssä peleissä, tai tekstien hengellisten sisältöjen tunnistamisessa ja analysoinnissa. (Ks. esim. Kolog, Sutinen & Nygren 2016.)

Uskontoaiheiset sisällöt digitaalisessa kehittämistyössä

Digitaalisuuden juurtumisessa ja käyttäjäystävällisten ratkaisujen löytymisessä olennaista on se, että sisältöjen esittäminen tapahtuu luotettavasti ja jos mahdollista luovasti. Teologisten ja ylipäätään uskonnollisia viitteitä sisältävien sisältöjen osalta kysymykseksi saattaa nousta, tavoittaako digitaalinen ympäristö ja esittämistapa uskonnon olemukseen ja ymmärtämiseen liittyviä ydinasioita. Toisaalta asiaa voitaisiin myös lähestyä esittämällä, että hyvin toteutetussa digitaalisessa aineistossa tai ympäristössä ydinsisällöjä voidaan esittää monipuolisemmin ja analyttisemmin kuin pelkästään tekstuaalisissa tai verbaalisissa yhteyksissä. Tällöin liikutaan vahvemmin alueella, jossa kohtaavat mediapedagoginen ja systemaattisteologinen esittämisen ja ymmärtämisen tapa.

Mielenkiintoinen ja vielä ilmeisen harvinainen esimerkki laaja-alaisista pyrkimyksistä teologian ja digitaalisuuden suhteen selvittelyyn ja käytännön kehittämiseen on aikaisemmin mainittu digitaalisen teologian tutkimuskeskus Codec, joka toimii Durhamin yliopiston teologisen tiedekunnan yhteydessä. Keskuksen lähtökohdat ovat painottuneet eksegeettiseen tutkimukseen ja soveltamiseen, mutta toimintaa voisi nyttemmin luonnehtia myös käytännöllisteologiseksi ja orientaatioltaan kirkolliseksi. Codec määrittää ohjelmaansa seuraavasti:

- teologia digitaalisella aikakaudella – mukaan lukien raamattulukutaito, digitaalisen muutoksen vaikutus yhteiskunnassa, kulttuurissa ja viestinnässä, teologiset kysymykset, jotka liittyvät uskonnolliseen identiteettiin verkkovuorovaikutuksessa
- saarnaaminen ja viestintä digitaalisella aikakaudella, homiletiikka, ajatusten kommunikaatio, teologinen viihde, mielikuvitus uskon maailmassa
- opetuslapseus digitaalisella aikakaudella, uskonnollisten yhteisöjen kasvu ja opetuslapseus sekä niiden sosiaalisen median käyttö, ihmisenä oleminen digitaalisella aikakaudella
- digitaaliset resurssit, ensiluokkaisten digitaalisten toteutusten luominen opetukseen ja opetuslapseuden vahvistamiseen (Codec 2016).

Codecin ohjelmaa voi pitää monipuolisena, teemat ovat tuttuja digitaalisen median alueella toimiville. Suomessa kirkon verkkohankkeissa ja vakiintuneessa toiminnassakin eri osa-alueita työstetään ja toteutetaan. Hankkeiden ja toiminnan tutkimuksellinen seuranta ei ole kenties kovin kehittyntä. Yksi ensiaskel kootumpaan kentän esittelyyn, keskeisten teemojen arviointiin ja analysointiin oli vuonna 2011 Diakonia-ammattikorkeakoulun sarjassa ilmestynyt teos ”Verkkoa kokemassa. Hengellisyys ja vuorovaikutus verkkoyhteisöissä”. Se käsitteli kirkollisia verkkohankkeita yhteisten merkitysten, yhteisöjen toiminnan, luottamuksen syntymisen ja toiminnan kasvun kautta. (Ks. Hintsala, Kähkönen & Pauha 2011.)

Suomalaisessa yliopistotutkimuksessa digitalisoituja sisältöjä hyödynnetään esimerkiksi kirkkohistorian ja eksegeetiikan tutkimuksessa. Jo aikaisemmin perusteellisesti tutkittuihin aineistoihin voidaan saada uusia näkökulmia ja uutta tietoa, kun niitä pystytään käsittelemään tietokantaohjelmilla tai tekstianalyysointiohjelmoilla. Myöskin aineiston havainnollistaminen ja visualisointi avaavat uusia mahdollisuuksia vaikkapa historiallisten tapahtumien kuva-

miseen. Tietojenkäsittelytieteessä paljon käytetty tiedonlouhinta paljastaa mittavista aineistoista asioiden välisiä yhteyksiä ja rakenteita. (Ahokas 2014.)

Teologisten sisältöjen esittämisessä monen osa-alueen mahdollisuudet yhdistyvät digitaalisessa ympäristössä. Kirkon alan ammatteihin valmistavissa koulutusohjelmissa Diakonia-ammattikorkeakoulussa, samoin kuin teologian opiskelussa yliopistossa yhdistyvät monet tekijät: monipuolinen oppiaines, vuorovaikutus, sielunhoito, historian ilmiöt, kirkon usko, pyhät tekstit, uskonto yhteiskunnassa ja julkisuudessa, pyhyys ihmisen ja yhteisöjen elämässä, uskontojen kohtaaminen. Digitaalisten välineiden ja menetelmien käytön kannalta nämä muodostavat lupaavan kokeilukentän. Mitään ei kuitenkaan synny itsestään ja ilman vaivannäköä.

Oma kysymyksensä on digitaalisuuden tuoma muutos teologiaan ja uskontotulkintaan. Se on alue, johon tässä en pysty laajemmin viittaamaan. Wardin ajatukset näyttävät kuitenkin osoittavan tämänkin alueen merkityksellisyyttä ja suoranaista räjähdysvoimaa. Yksi seurattava tulevaisuuden tekijä on uskonnollisen auktoriteetin ja rakenteiden muovautuminen joustavassa digitaalisessa vuorovaikutuksessa.

Keskustelu ja kysymykset kohdistuvat myös siihen, mitä edellytyksiä ja kriteerejä on digitalisaation onnistumiselle. Nyt halutaan digiloikkaa, mutta vaarana on digikompuointi. Suureen arvoon ja suoranaisina edellytyksinä onnistuneelle digitalisoimiselle nousevat nähdäkseni

- konteksti – kysymys toiminnan subjektista: yksilön ja yhteisön tai yhteiskunnan tunteminen sekä siihen liittyminen ja osallistuminen
- relevanttius – vuorovaikutuksen laatu ja tarkoituksenmukaisuus esitettävään sisältöön nähden, yhteensopivuus, sisällönmukaisuus ja uskottavuus
- esteettisyys – kauneus ja taiteellisuus, joka tuottaa käyttäjälle mielihyvän kokemuksia
- ekonomisuus – työpanoksen ja resurssien mielekäs käyttö ja suhteuttaminen.

Pyrin näkemään digitaalisuuden sovellukset teologiassa ja uskontoaiheisten sisältöjen tuottamisessa monipuolisina ja luovina, ei pelkästään toistavina ja mekaanisina. Uskonnolla sinänsä voi olla ajattelua muovaava ja luovuutta vahvistava luonne. Siitä kertoo sekin, että taide löytää monipuolisesti ja jatkuvasti uskontoa käsittelevää kuvastoa tai aiheistoa, jotka lopuksi mielletään ja muotoutuvat uskontoa konkretisoiviksi tekijöiksi, artefak-

teiksi suorastaan. Uskonnon esteettinen, taiteellinen, kertomuksellinen ja mielenmaisema muokkaava luonne näkyy mahdollisuutena kuvittaa, assosoida, terapoida, havaita sympaattiset elementit ja ilmiöt – kielteiset käänteisilmiötkin tiedostaen.

Tärkeinä kiinnostuksen kohteina erilaisille digitaalisen median toteutuksille pidän uskonnollista estetiikkaa, kertomuksellisuutta, elämää ylläpitävien myyttien vahvistamista. Kehittyneet digitaaliset verkkoympäristöt antavat mittavan määrän työkaluja olennaisten uskonnollisten elementtien yhteen kutomiseen ja yhteiseen rakentamiseen, ryhmäprosessien ohjaamiseen kunnioittavaan ja mahdollisesti kriittiseenkin vuorovaikutukseen. Tämä voi tuoda tukea eri ideologioiden ja uskontojen kohtaamiseen. Erityisen kiinnostavaksi koen kysymyksen, voiko digitaalisin keinoin lähestyä uskontojen syvyyksiä, siten että ymmärtämys omaa ja toisen uskonnollista kokemusmaailmaa kohtaan kasvaa.

Digitaalisen tuottamisen hankkeena on toteutettu Diakonia-ammattikorkeakoulun, Turun yliopiston ja Turun ammattikorkeakoulun yhteistyössä ”Elämää ennen kuolemaa” -mobiilisovellus. Sovellus on tarkoitettu saattelijaksi kuolemaan valmistautuvalle, elämästä ja läheisistä eroamisen prosessiin, tueksi taisteluun sairauden tai heikkouden kanssa. Tavoitteena on ollut luoda mobiiliympäristö, joka on hyödyksi kommunikaatiovälineenä läheisten ja käyttäjän välillä. Päiväkirjan kirjoittaminen ja tunteiden peilaaminen, asioiden muistelu, musiikin ja toivoa luovien tekstien ja musiikin välittäminen eri hetkiin ovat sovelluksen toimintoja. Digitaalisen teologian kehittämisen taustalla kumppaneilla on ollut avauksia kansainvälisen verkoston rakentamiseksi merkittävien yliopistojen, kuten Durhamin ja Harvardin, kanssa.

Nykyisin jo pitkälti vakiintunut verkkolähtöinen tai ainakin verkkoon tukeutuva koulutustoiminta tarvitsee sekin uusia avauksia. Digitaalisuuden kuvaaminen pelkästään tuottamisena, sarjana digitalisointitoimenpiteitä ja laitehankintoja olisi yksitotinen ulottuvuus, ja johtaisi ennen pitkää kyllästymiseen ja digitaaliseen marginalisoitumiseen.

Erityisen tarpeellista teologian ja uskontoon liittyvien sisältöjen opettamisen kannalta on, että opetuksen orientaatio digitaalisessa ympäristössä määrittyy substanssista käsin. Tällöin opetuksen kehittämisessä ratkaisevaa on se, miten oppimistavoitteet ja vuorovaikutus toteutuvat erityyppisen oppiaineksen digitalisoimisessa. Tällöin teologian aloilla tehdään teologisia kysymyksiä.

Monesti digitaalisten keinojen tuloksellisuutta oppimisessa halutaan mitata vuorovaikutuksen laadulla. Kuitenkaan kaikki materiaali ja ilmiöt eivät vaadi yhteisöllistä vuorovaikutusta. Jossain kohtaa on parasta, että opiskelija sukeltaa kirjan syvyyksiin, sen sijaan että yrittää ryhmässä, verkkotaapaamisessa tai kasvotustenkaan, saada kiinni vaikkapa kristikunnan suurien ajattelijoiden löydöistä. Pinnallistuminen ja mekanistinen oppiminen vaativat digitalisaatioissa. Toisaalta nykyiset vuorovaikutusmahdollisuudet vaikiintuneissa digitaalisissa oppimisympäristöissä alkavat olla monipuolisia. Aineistojen jakaminen, videokuva, ääni ja chat ovat enemmän kiinni viitelseliäisyydestä ja annetuista aikaresursseista kuin teknisistä mahdollisuuksista. Soveltuvien osien sielunhoidon oppimiseenkin voi lisäetua tuoda asioiden purkaminen ja työstäminen nettiympäristössä, jopa nimettömänä sensitiivisten asioiden osalta.

Diakonia-ammattikorkeakoulu kulkee ministeriön ohjauksessa muiden korkeakoulujen tapaan digitaalisuuden toteuttamisessa. Opetuspaikkojen hajanaisuus on tyypillistä useallekin korkeakoululle, ja tarve rationalisoida ja yhtenäistää opetusta nousee sieltä. Diakin kirkolliselle koulutukselle digitaalisten välineiden käyttö on monia muita opetusaloja jopa merkittävämpää, koska kysymys on paljolti eriytyvistä opinnoista, joissa toimipistekohtaisesti on vähän opiskelijoita ja opetusresursseja. Vetovoimatekijät ovat entistään suuremmassa roolissa. Onnistunut digitaalisuus voi olla pian niistä suurin.

LÄHTEET

- Ahokas, Minna 2014. Digitaalinen vallankumous uudistaa kirjahistorian tutkimusta. Viitattu 10.6.2016. <https://www.teologia.fi/artikkelit/uskonto-ilmiona/1030-digitaalinen-vallankumous-uudistaa-kirjahistorian-tutkimusta>.
- Elwell, Sage J. 2014. The transmediated self. *Life between the digital and the analog. Convergence* 20 (2), 233–249.
- Hintsala, Meria-Anna, Kähkönen, Esko & Pauha, Teemu (toim.) 2011. Verkkoa kokemassa. Hengellisyys ja vuorovaikutus verkkoyhteisöissä. *Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, B Raportteja* 46. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Hintsala, Meri-Anna & Ketola, Kimmo 2012. Kohtaamista vai oikeaa tietoa? Kirkon työntekijöiden kokemuksia sosiaalisessa mediassa. *Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisu* ja 31. Helsinki: Kirkon tutkimuskeskus. Viitattu 24.5.2016. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=julkaisu&tit=Kohtaamista-vai-oikeaa-tietoa-e>.
- The Codec research centre for digital theology i.a. Viitattu 24.5.2016. <https://www.dur.ac.uk/codec/>.
- Hutchings, Tim 2015. Digital humanities and the study of religion. In Patrik Svensson and David Theo Goldberg (ed.) *Between humanities and the digital*. Massachusetts, London: The MIT Press, 283–294.
- Kings College, PhD in Digital Theology i.a. Viitattu 20.5.2016. www.kcl.ac.uk/artshums/depts/trs/study/pgt/digitheo.aspx.
- Kolog, Emmanuel Awuni; Sutinen, Erkki & Nygren, Eeva 2016. Hackathon for Learning Digital Theology in Computer Science. *International Journal of modern Education and Computer Science*. To be published in vol 8, issue 5, 2016.
- Svensson, Patrik & Goldberg, David Theo (eds.) 2015. *Between humanities and the digital*. Massachusetts, London: The MIT Press.
- Ward, Graham 2012. Between Virtue and Virtuality. *Theology today* 59 (1), 55–70.

TERVEYSEROT HAASTAVAT DIAKONIAA

Johdanto

Diakoniseen hoitotyöhön, hengelliseen hoitamiseen ja diakoniatyöhön sisältyvään terveyden edistämiseen liittyvää tutkimusta on edelleen suhteellisen vähän Suomessa. Kansainvälisellä tasolla löytyy runsaasti hoitotieteellistä tutkimusta ja kirjallisuutta hengellisen hoitotyön merkityksestä terveyden edistämisessä, sairauksien hoidossa, kuoleman lähestyessä ja läheisten tukemisessa.

Diakonia-ammattikorkeakoulun terveystieteen opetussuunnitelman osaamistavoitteissa korostuu yhteiskuntaeettinen osaaminen ja vaikuttaminen erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevien terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Tässä viitataan siihen Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) määritelmän mukaiseen haavoittuvassa asemassa olevaan väestöryhmään, jolla ei ole oman vaikutusvaltansa ulkopuolella olevista tekijöistä johtuen samoja mahdollisuuksia kuin hyväosaisemmilla väestöryhmillä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016a) ylläpitää terveyttään ja hyvinvointiaan. Tiedetään, että köyhyys sairastuttaa, mutta sairaus myös köyhdyttää ihmisiä. Sosiaalinen eriarvoisuus ilmenee viime kädessä terveyseroina (Sironen & Saastamoinen 2014; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016b).

Diakin hoitotyön koulutusohjelmasta valmistuvilla opiskelijoilla (sairaanhoitaja, sairaanhoitaja-diakonissa, terveydenhoitaja) on kokemuksia siitä, että koulutuksen tavoitteet huono-osaisuuden ja syrjäytymisen huomioimisesta ja terveyden edistämisestä eivät vastaa täysin työelämän käytännön toimintaa. Tämä korostuu niissä toimintaympäristöissä, joissa hoitotyössä

painotetaan sairauksien hoitoa. Toisaalta opiskelijat osaavat kyllä tunnistaa huono-osaisia ja syrjäytymisuhan alla olevia, mutta välineet asioihin vaikuttamiseen ja puuttumiseen ovat vähäiset. (Ks. Pyykkö 2015a; 2015b). Perinteinen tiedon siirto, terveysneuvonta ja -ohjaus, jonka tavoitteena on potilaan terveyskäyttäytymisen muutos, ei tavoita sitä väestöryhmää, jonka elämän tarkoitus ja merkitys on päivästä toiseen selviytymisessä. Terveystieteiden huollossa sektoroitunut ja siiloutunut palvelujärjestelmä, pitkälle viety erikoistuminen, professiokeskeisyys sekä medikalisoituminen, ovat kasvattaneet väestön terveyseroja. Yksilön hyvinvointi ja terveys eivät siis synny vain yksilössä, vaan rakenteet ja poliittinen päätöksenteko myötävaikuttavat terveyserojen kasvuun. (Ks. Koivuniemi, Holmberg, Marttila, Hirsso & Mattelmäki 2014; Kerätär 2016.).

Edellä kuvatun vastavoima on ollut ohjaamassa Diakista valmistuvien osaamisvaatimuksia ja tehtäväkuvaa perusterveyden- ja erikoissairaanhoidon toimintaympäristöissä, kolmannella sektorilla ja matalan kynnyksen toiminnassa. Kun ihminen tulee kohdatuksi kokonaisuutena myös hengellisine tarpeineen omista elämän- ja tuentarpeistaan käsin, tulee jossain kohtaa tilanne, jossa terveystottumusten pysyvälle muutokselle on tilaa.

Tässä artikkelissa pohdimme sairaanhoitajan ja sairaanhoitaja-diakonin hengellisen osaamisen merkitystä kokonaisvaltaisessa terveyden edistämisessä. Diakin opetussuunnitelmassa 2015 yleissairaanhoidajan (180 op) tutkinto sisältyy sairaanhoitaja-diakonissa koulutukseen, joten yleissairaanhoidajan osaamistavoitteet muokkaavat myös diakonin ammatillisuutta (Diak OPS2015a; DiakOPS2015b). Sairanhoitaja-diakonissa koulutuksen eriytyvässä osassa opiskelija laajentaa ja syventää diakonian virkaan vaadittavaa osaamista.

Hengellisyyden yhteys terveyteen

Hengellisyyden ilmaiseminen ihmisen tarpeena ja sairaanhoitaja- sekä sairaanhoitaja-diakonin koulutuksen osaamisvaatimuksena on esillä jo vuosisadan takaisessa Kansainvälisen sairaanhoitajaliiton julistuksessa vuodelta 1889. Kansainvälinen sairaanhoitajaliitto (The International Council of Nurses, ICN) korostaa sairaanhoitajan eettisissä ohjeissa hoitotyön universaalialueen merkitystä ja tarvetta. Ammatillinen sairaanhoitaja on vastuussa siitä, että hän edistää sellaisen ympäristön luomista, jossa ihmisten oikeuksia, ar-

voja, tottumuksia sekä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen hengellistä uskoa kunnioitetaan. (The International Council of Nurses 2012).

Sairaanhoitajien osaamisvaatimuksia ohjaavassa Euroopan Unionin direktiivissä 36/2005/EY ja 55/2013/EU (Euroopan Unioni 2013) sekä kansallisesti ja valtakunnallisesti sovituisissa sairaanhoitajakoulutuksen osaamisvaatimuksissa tulee huomioiduksi ihmisen kokonaisvaltaisuus yksilönä ja yhteisön jäsenenä. Sairaanhoitajan tehtävänä on ylläpitää ja kunnioittaa ihmisoikeuksia ja ihmisten moninaisuutta sekä autonomiaa fyysisissä, psyykkisissä, hengellisissä ja sosiaalisissa tarpeissa. (Eriksson, Korhonen, Merasto & Moisio 2015.) Suomessa on tällä hetkellä 23 ammattikorkeakoulua, jotka vastaavat omalta osaltaan opetussuunnitelman tasolta asti hengellisen hoitotyön osaamisvaatimusten toteutumisesta yleissairaanhoitajakoulutuksessa.

Hoitotyössä hengellisyyteen on liitetty vuosikymmenien ajan erilaisia sisältöjä ja merkityksiä (Monareng 2012). On myös kehitetty erilaisia mittareita hengellisyyden tarpeen arvioimiseen (Underwood 2011, Draper 2012). Hoitotyössä hengellinen hätä (Spiritual Distress) määriteltiin vuonna 1973 ja moraalinen hätä (Moral Distress) vuonna 2006 The North American Nursing Diagnosis Associationin (NANDA) julkaisuissa. Määriteltäessä hengellisyyttä hoitotyön ja hoitotieteen näkökulmista keskeisintä on kiinnittää huomiota siihen, millainen yhteys hengellisyydellä on terveyteen ja hyötyvätkö jotkut potilaat erityisesti hengellisten tarpeiden huomioimisesta. Jos huomioimme ihmisen hengellisyyden tarpeet, muuttuuko potilaan hengellisyyden kokemus sellaiseksi terveyden arvoksi, jolla on merkitystä hänen terveydelleen ja elämänlaadulleen? Ketkä erityisesti hyötyisivät hengellisyyden huomioimisesta hoitotyössä?

Esimerkiksi Helena Purolan väitöskirjatutkimuksessa kotona asuvien aivoverenkiertohäiriöistä selviytyneiden potilaiden kokemuksista yhtenä merkityksellisenä osa-alueena oli hengellisyys. Potilaiden selviytymistä edistää elämän tarkoituksen pohtiminen ja toivo. Selviytymistä heikentävät tekijät liittyvät puolestaan elämän tarkoituksettomuuteen, elämän sisällöttömyyteen, menetysten suremiseen ja masentuneisuuteen, katkenneisiin sukulaissuhteisiin, tulevaisuuden odotusten puutteeseen, toivottomuuteen, hajanaiseen elämäntilanteeseen ja päivästä toiseen elämiseen (Purola 2000). Samantapaisia kokemuksia on muillakin pitkäaikaiseen tai äkilliseen sairauteen sairastuneilla, joilla sairaus muuttaa arkisen elämänrytmin ja -hallinnan tunteen (McBrien 2010, White 2013).

Ihmisen hengellisyys on havaittavissa ihmisen ainutkertaisena kokemukse-
na ja liitettävissä fenomenologis-eksistentiaaliseen lähestymistapaan (Monareng 2012). Sairastumisen riski ja vakava sairaus saavat ihmisen pohtimaan elämän tarkoitusta ja merkitystä, jolloin muutoksen tarve terveyskäyttäytymisessä voi konkretisoitua toiminnaksi. Sairaanhoidaja ja sairaanhoidaja-dia-
konissa auttavat kärsivää yksilöä sekä hänen perhettään ja läheisiään reflek-
toimaan ja löytämään merkityksen kokemuksilleen. Hengellinen hoitotyö
on tietoisuuden lisääntymistä terveydestä, elämän tarkoituksesta ja merki-
tyksestä. (Ks. Swinton 2006). Hoitotyön lähtökohta ei ole ensisijaisesti teo-
loginen, mutta hengellisessä hoitotyössä huomioidaan ihmisen usko ja Ju-
malasuhde silloin, kun ne ovat potilaalle merkityksellisiä ja auttavat häntä
etsimään tarkoitusta ja merkitystä terveyden ja sairauden kokemuksilleen.

Ihmisen elämänlaatua ja elinajan ennustetta vähentävät kaikki ihmisen si-
säiset henkiset ja hengelliset prosessit, jotka vaikuttavat häneen terveyskäyt-
tämiseensä ja yleiseen hyvinvointiinsa. Pitkään kestävät, toimintakykyä
rajoittavat ja elämänlaatua heikentävät tunnekokemukset ja stressi voivat
vaikuttaa ihmisen elinten toiminnan säätelyyn. Pitkäaikainen stressi ja sym-
paattisen hermoston aktivaatio on yhdistetty muun muassa lisääntyneeseen
riskiin sairastua sydän- ja verenkiertosairauksiin, masentuneisuuteen ja eli-
mistön vastustuskyvyn heikkenemiseen. Se voi altistaa myös itsemurhalle.
(Ks. Jokinen & Nordström 2009a; 2009b.)

Inhimillinen hoitaminen on ihmisestä välittävää läsnäoloa, kunnioitusta
ja huolenpitoa, ei ainoastaan ruumiin ja mielen hoitamista, vaan myös po-
tilaiden hengellisten ja toivon tarpeiden kuuntelemista sekä elämän merki-
tyksen ja tarkoituksen pohtimista sairaudessa, toipumisessa ja kuoleman lä-
heisyydessä. Hengelliset tarpeet tulee ottaa yhtä lailla huomioon hoitami-
sessa, riippumatta siitä, onko sairaanhoidajalla uskonnollinen tausta tai va-
kaumus. (Monareng 2012; Lachman 2014.) Hengellisten tarpeiden laimin-
lyönti etenkin elämän loppuvaiheessa voi aiheuttaa psyykkisiä, kognitiivisia
ja fyysisiä ongelmia, jotka tulevat ilmi levottomuutena, kipuna ja sekavuus-
tena (Kaut 2002).

Potilasohjaus on yksi tärkeimmistä hoitotyön toiminnoista sairaanhoida-
jan työssä, ja on paljon tutkimuksia siitä, miten ihminen sitoutuu terveys-
käyttäytymisen muutokseen lyhyellä aikavälillä. Pidemmällä aikavälillä ti-
lanne muuttuu kuitenkin usein entiselleen: paino nousee, liikunta vähenee
sekä tupakan ja alkoholin kulutus palaa entiselleen. Kyetäkseen pysyvään

terveys- ja elämänhallinnan muutokseen muutostarpeen tulee olla selkeästi ymmärrettävissä ja hallittavissa oleva. Potilasohjauksessa ihmisen koherenssin tunteen huomioiminen ja suhteuttaminen potilaan omiin voimavaroihin ja elämäntilanteeseen saattaa johtaa lähtötilannetta parempaan elämänhallintaan. Vahva koherenssin tunne ennustaa hyvää elämänhallintakykyä, joka sisältää kokemukset elämän tarkoituksesta ja merkityksestä sekä positiivisesta hengellisyydestä. Muutos edellyttää myös sitä, että ammattilaiset kiinnittävät enemmän huomiota potilaiden sosiaalisiin taitoihin, materiaaliin elinoloihin sekä yleiseen osaamiseen ja ammatillisiin valmiuksiin (ks. Saikkonen & Kivipelto 2015). Ihmisten medikalisointi ja keskittyminen pelkkään sairauden hoitoon ihmisen kokonaisvaltaisen kohtaamisen ja tuen tarpeen arvioimisen sijaan on johtanut muun muassa työttömien työkyvyn ennenaikaiseen heikkenemiseen (Kerätär 2016).

Kokonaisvaltainen kohtaaminen diakonisen hoitotyön tavoitteena

Kokonaisvaltainen kohtaaminen ja tukeminen ovat hoito- ja diakonisen hoitotyön keskeisiä tavoitteita. Ne nousevat esiin Diakin terveys- ja kirkon alan opetussuunnitelmien kuvauksissa (Diak Opetussuunnitelma 2015a, b). Diakoninen hoitotyö on käsitteenä suhteellisen uusi, ja sitä käytetään ensisijaisesti sairaanhoitaja-diakonisojen koulutukseen liittyvissä artikkeleissa ja Diakonia-ammattikorkeakoulun koulutusraporteissa (Gothoni & Jantunen 2010, 17). Sairaanhoitaja-diakonissan koulutus antaa kelpoisuuden sekä laaja-alaisiin hoitotyön tehtäviin yhteiskunnan eri sektoreilla, että Suomen evankelisluterilaisen kirkon diakonian virkaan. Diakonissa on koulutuksensa perusteella diakonisen hoitotyön ja diakoniatyön asiantuntija.

Diakoninen hoitotyö on ensisijaisesti ammatillista palvelemista, ja siinä käytetään hoitotyön auttamismenetelmien lisäksi karitatiivisia, sosiaalisia, pastoraalisia, katekeettisia ja liturgisia auttamismenetelmiä (Myllylä 2004, 65–69). Gothonin ja Jantusen (2010, 33) tutkimuksen mukaan diakoninen hoitotyö perustuu kristilliseen uskoon, kristilliseen ihmiskuvaan ja -arvopohjaan sekä kristilliseen rakkauteen. Diakoniselle hoitotyölle on leimallista ihmisen pyhyden tunnistaminen, koska ihminen nähdään Jumalan luomistyön tuloksena, tärkeänä ja ainutlaatuisena yksilönä. Ihminen on osa yhteisöä sekä sosiaalista verkostoa, ja hän on vastuussa omasta toiminnastaan.

Diakoninen hoitotyö on Kristuksen rakkauden viestinviejänä toimimista. (Ks. Rättyä 2009, 85–90.) Hengelliseen hoitotyöhön liittyvät interventiot voivat Ziebarthin (2014) mukaan sisältää toivon vahvistamista, myötätunnon osoittamista, yksilön arvon ja tärkeyden korostamista ja emotionaalisen tai hengellisen tuen tarjoamista.

Rättyän (2009) kirjoittamassa tutkimuskatsauksessa korostuvat kristillinen ihmiskäsitys, apua tarvitsevan ihmisen kokonaisvaltainen kohtaaminen ja auttaminen, tasavertainen lähimmäisyys, luottamus, toivon ylläpitäminen, voimavarojen vahvistaminen, keskusteleminen, kuunteleminen, hengellinen tukeminen sekä ihmisen eheyden ja terveyden edistäminen diakonisen hoitotyön keskeisinä sisältöinä. Diakonisoille hengellisen ja henkisen tuen antaminen sekä toivon vahvistaminen ovat tärkeä osa työn sisältöä. Työhön voi sisältyä hengellisten tilaisuuksien järjestämistä ja hengellisen työn välineiden käyttämistä työssä. Diakoniselle palvelukulttuurille on ominaista diakonissan kutsumukseen sitoutuminen ja palvelun asenne johon yhdistyvät toiminnan eettisyys, välittävä läsnäolo, voimavarojen tukeminen ja kohtaamisosaaminen. (Kotisalo & Rättyä 2014, 91–94.) Uskonnollisessa yhteisössä toimivan sairaanhoitajan ja asiakkaana olevan yksilön, perheen tai yhteisön kohtaamisessa on keskeistä läsnä oleminen hoitotyön tapahtumassa, asiakaslähtöisyys, kulttuurisensitiivisyys, hengellisyyteen ja uskoon liittyvä tieto ja sen hyödyntäminen kohtaamisessa, ammatillisuus ja hyvä vuorovaikutus (Ziebarth 2014).

Avun tarvitsijan kohtaamisessa on keskeistä kiireettömyys ja ajan antaminen. Se merkitsee sekä ihmisen kaipuuseen vastaamista että toisen palvelukseen asettautumista, toista ihmistä varten olemista. Kohtaamisen sisältöä määrittävät avun tarvitsijan tarpeet. Keskustelussa edetään avun tarpeessa olevan ehdoilla ja häneen keskittyen. Luottamuksellisuus ja turvallisuuden tunne ovat edellytyksiä diakoniselle auttamiselle, eikä todellinen auttaminen ole mahdollista ilman niitä. Diakoniseen auttamiseen kuuluu ajatus ihmisten tasa-arvoisuudesta ja kunnioittamisesta. Kokonaisvaltaisessa auttamisessa huomioidaan ihmisen elämän kokonaistilanne, ja hänen fyysiset, psyykkiset, sosiaaliset, henkiset ja hengelliset tarpeensa. Tavoitteena on ihmisen elämänlaadun kokonaisvaltainen paraneminen, voimavarojen vahvistaminen ja eheytyminen. Kohtaamistilanteessa oma usko voi toimia työvälineenä antaen työntekijälle voimia, rauhaa ja rohkeutta olla tosi omalla paikallaan. (Rättyä 2010, 46–51, 62–67.)

Diakonisen hoitotyön käsitettä ei löydy kansainvälisistä tutkimuksista, mutta sen lähikäsitteenä voidaan pitää parish nursing -käsitettä (Myllylä 2004, Kotisalo 2005, Rättyä 2009). Seurakunnissa tai uskonnollisissa yhteisöissä toimivien sairaanhoitajien nimikkeinä on usein joko Parish Nurse tai Faith Community Nurse. Viimeksi mainitun nimikkeen käyttö on yleistynyt viime vuosina. Erityisesti USA:ssa ja Australiassa ”seurakuntasairaanhoitajien” koulutus ja määrä ovat viime vuosina lisääntyneet. Koulutus ei ole yleensä kuitenkaan vertailukelpoinen suomalaisen kirkon alan koulutuksen kanssa. Diakonissoilla on Suomessa yleensä myös kokopäiväinen työsuhte. Sen sijaan ”seurakuntasairaanhoitaja” voi eri maissa olla osa-aikainen tai vapaaehtoistyöntekijä, jolloin palkkaa ei juurikaan makseta. Tällöin kulukorvaukset voivat olla ainoa työstä saatu taloudellinen tuki. Kansainvälisissä Parish Nursing -kuvauksissa korostuvat hengellisyyden ja terveyden välisen yhteyden tunnistaminen ja hoitotyön sekä terveyden edistämisen sisältöjen painottuminen työssä. Tämä voi johtua osittain myös siitä, että ennen seurakunnan työhön hakeutumista ovat useimmat luoneet jo mittavan uran erilaisissa hoitotyön tehtävissä. Eroista huolimatta diakonisojen ja heidän kansainvälisten kollegoidensa työn tavoitteet ja sisällöt ovat usein hyvin samansuuntaisia.

Evangelisluterilaisista kansainvälisistä verkostoista voidaan mainita muun muassa Evangelical Lutheran Parish Nurse Association ja Lutheran Parish Nurses International. Vuoden 2016 aikana käynnistyy myös eurooppalainen Faith Community Nursing yhteistyö ja verkostotoiminta. Tätä yhteistyötä ovat ensisijaisesti suunnittelemassa ja kehittämässä Saksan, Englannin, Ukrainan ja Suomen alan asiantuntijat. Kansainvälistä yhteistyötä, tiedon ja osaamisen jakamista edesauttaa merkittävästi myös kansainvälinen verkosto ”The World Forum for Parish Nursing Ministries,” jossa on mukana toimijoita kahdestakymmenestä kuudesta maasta. Verkosto on toiminnassaan sitoutunut edistämään sellaista kokonaisvaltaista hoitotyötä missä hengellisyys, spiritualiteetti ja terveys toteutuu integroidusti hoitotyön toiminnassa. (Daniels 2014, 1–3.)

Terveyden edistäminen diakoniatyössä

Kirkkohallitus on lähettänyt seurakunnille diakoniatyöhön sisältyvää terveydenhoitotyötä käsittelevän ohjekirjeen (Kirkkohallituksen yleiskirje

14/2001), jonka mukaan diakonissat voivat tehdä sairaanhoitoa ja terveydenhuoltoa seurakunnan diakoniatyöhön kuuluvana tehtävänä. Myös ostopalvelusopimuksen tekeminen on mahdollista, jos diakonissan halutaan tekevän terveyden- tai sairaanhoitotyötä kunnan tehtävissä. (Suomen kuntaliitto 2002, 45.)

Diakonissakoulutuksen saaneiden diakoniatyöntekijöiden työssä terveysalan viitekehys näkyy kokonaisvaltaisen lähestymistavan korostumisena ihmisen kohtaamisessa ja auttamisessa, sekä yksilö- ja yhteisönäkökulmien painotuksena työskentelyssä. Diakonissoilla on erityisesti ruumiilliseen, psyykkiseen ja hengelliseen hyvinvointiin sekä eri-ikäisten ihmisten terveyteen ja sen vajeisiin liittyvää osaamista. Koulutuksensa perusteella he tuntevat terveysalan palvelujärjestelmän, terveyspalveluihin liittyvät asiakkaiden oikeudet sekä terveysalan verkostot. Diakonissojen hoitotyön osaaminen ilmenee ensisijaisesti vierellä kulkemisena ja ohjauksen antamisena eikä niinkään konkreettisten hoitotoimenpiteiden tekemisestä. Diakonissojen tekemien hoitotoimenpiteiden osuus on usein suurempi maaseudulla kuin kaupungeissa. (Gothoni & Jantunen 2010, 107; ks. myös Kinnunen 2009, 103–104.)

Diakonissan diakoniatyössä toteuttama hoitotyö on sisällöltään ensisijaisesti toivon mahdollistamista, sielunhoidollista keskustelemista, yksinäisyyden lievittämistä, yksilön ja perheen voimavarojen vahvistamista, moniammatillista yhteistyötä ja terveyteen liittyvää ohjaamista (Kotisalo 2002, 42, 2005, 12–16). Gothonin ja Jantusen (2010, 123) mukaan seurakunnassa toimivan diakonissan työstä pieni osa toteutuu hoidollisena diakoniatyönä. Terveydenhoidollinen apu voi olla sisällöltään verenpaineen mittausta, laastarin laittamista, ensiavun antamista seurakunnan tilaisuuksissa, leirillä ja retkillä valmiiksi annosteltujen lääkkeiden jakamista, pistoksista huolehtimista, verensokerin mittaamista ja haavan hoitamista. Varsinaisten hoitotoimenpiteiden sijaan seurakunnan diakoniatyöntekijänä toimivan diakonissan työssä on keskeistä terveyden- ja sairauden hoitoon liittyvä neuvonta ja ohjaus, ennaltaehkäisevä toiminta, sielunhoidon ja keskusteluavun antaminen, moniammatillinen yhteistyö ja terveyserojen vähentämiseen liittyvä vaikuttamistyö (Kinnunen 2009, 103–122, Kotisalo & Rättyä 2014, 73–86).

Terveydenhoidollinen apu sisältää aina terveydenhoitoon liittyvää neuvontaa ja ohjausta sekä vertaistuen ja sosiaalisen tuen mahdollistamista. Keskeinen työn sisältö terveyteen ja sairauteen liittyvässä auttamisessa on sielunhoito. Keskustelulla, rukouksella ja ripillä on merkitystä ihmisen hyvinvoin-

nille, toivon kokemuksen ja voimavarojen vahvistumiselle sekä ongelmien ennaltaehkäisemiselle. (Kinnunen 2009, 103–122.) Hoidollinen apu sisältää moniammatillista yhteistyötä sekä terveyden tilan selvittämistä ja hoidon tarpeen arviointia. Tärkeää on muun muassa hoitoon ja lääkkeisiin liittyvä ohjaus sekä sairauden hoidon ja itsehoidon ohjaus. Diakoniatyötä voidaan tarkastella myös kokonaisuudessaan terveyden edistämisen ja terveyttä ylläpitävän toiminnan näkökulmasta. (Kotisalo & Rättyä 2014, 73–86.) Sairaanhoidajakoulutuksen saaneille diakonissoille tämä voi avata uudella tavalla koulutuksen merkitystä ja oman osaamisen hyödyntämisen mahdollisuuksia työssä. Diakonissojen työhön sisältyy terveyttä edistävää voimavara- ja lähtöistä toimintaa, joka on sisällöltään hyvinvointia edistävää ohjaamista, voimavarojen tukemista ja terveyttä edistävää yhteistyötä. Diakonian asiakkaat tarvitsevat usein kannustusta, tietoa ja monipuolista terveelliseen ruokaan, ruuan valmistukseen, liikuntaan ja terveystalintojen tekemiseen liittyvää ohjausta. Sairauksien, menetyskokemusten, työttömyyden tai taloudellisten vaikeuksien keskellä yhteys omiin voimavaroihin voi kadota ja luottamus omaan ja perheen selviytymiseen voi vaarantua. Tällöin kuulluksi ja nähdyksi tulemisen kokemusten sekä yhteisen keskustelun ja dialogin kautta voidaan löytää pärjäämistä tukevia palveluita sekä yksilöllisiä ja yhteisöllisiä rakenteita, jotka auttavat erilaisten ratkaisuvaihtoehtojen löytymistä, sekä elämän mielekkyyden, toivon ja itsetunnon palautumista. (Rättyä & Kotisalo 2015, 134–135.)

Diakoniatyöhön sisältyvä sairauksia ehkäisevä toiminta on puolestaan sairauden hoitoa, riskitekijöiden ehkäisyä ja terveyden ylläpitämistä. Sairausten hoidossa painottuvat ensisijaisesti sairauksista, terveysongelmista, voinnista, sairauden sekä erilaisten psyykkisten ja somaattisten vaivojen hoitamisesta keskusteleminen. Useilla diakonin asiakkailla on terveysriskejä, erilaisia sairaudelle altistavia tekijöitä, tai heillä on jo todettuja pitkäaikaissairauksia, jolloin mieltä askarruttavat tutkimuksiin, toimenpiteisiin, leikkauksiin ja hoidon toteuttamiseen liittyvät asiat. Varsinaisten sairaanhoidollisten toimenpiteiden osuus on vähäinen, mutta riskitekijöiden ehkäisemiseen ja terveyttä ylläpitävään toimintaan liittyviä sisältöjä on työssä runsaasti. Kotona selviytymisen ja toimintakyvyn tukemiseksi diakonissat etsivät yhdessä asiakkaiden kanssa arjessa selviytymistä helpottavia ratkaisuja, ja antavat toimintakykyä ylläpitäviä liikunta-, jumppa- ja kuntoutusohjausta sekä omahoitoon sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttöön liittyvää neuvontaa.

Työn sisällössä painottuu sairauksia ehkäisevä, korjaava ja osin myös kuntouttava toiminta. Hengellinen tukeminen ja toisten ihmisten sekä seurakuntayhteyteen ohjaaminen ovat osa voimavaralähtöistä terveyden edistämistä. (Rättyä & Kotisalo 2015, 136–140.)

Paikallisessa terveyden edistämisessä yhteistyö diakoniatyön ja terveydenhuollon toimijoiden sekä järjestöjen kesken on suhteellisen säännöllistä ja sisällöltään myös kohtuullisen monipuolista. Yhteistyöstä voidaan nostaa esiin muun muassa erilaiset hyvinvointipäivät ja -illat, työparityöskentely kotikäynneillä ja ryhmissä, neuvolayhteistyö, eri kohderyhmille suunnatut voimavararyhmät, molemminpuolinen tiedottaminen palveluista, erilaiset koulutustapahtumat, ammatillinen konsultointi sekä tehostettu yhteistyö diakoniatyön ja kotisairaanhoidon välillä erityisesti ikääntyneiden hengellisiin tarpeisiin liittyen. (Kotisalo & Rättyä 2014, 139–151.)

Ennaltaehkäisevän toiminnan näkökulmasta diakonian monipuolinen erikikäisille suunnattu kerho-, ryhmä-, retki- ja leiritoiminta on ensiarvoisen tärkeää ehkäistessään yksinäisyyttä, rytmittäessään päivää, tarjotessaan virikkeitä ja hengellistä ravintoa, mahdollistaessaan vertaistukea ja antaessaan tietoa terveyttä sekä hyvinvointia tukevista elintavoista. Etsivän työn kautta voidaan tavoittaa palveluiden ulkopuolelle jääneitä tai sinne syystä tai toisesta jättäytyneitä. Kotikäyntityön, syntymäpäivävierailujen, tiiviin alueellisen yhteistyön, ja erilaisille asuinalueille jalkautumisen kautta voidaan tavoittaa myös niitä ihmisiä, joilla ei ole voimavaroja avun hakemiseen ja itselle kuuluvien palvelujen etsimiseen. Tässä työssä entistä tiiviimpi yhteistyö seurakunnan eri työmuotojen kuten varhaiskasvatuksen, nuoriso- ja diakoniatyön välillä on ensiarvoisen tärkeää.

Etsivä työ on ensi sijaisesti asenne, ja vasta toissijaisesti se on menetelmä. Etsivän työn periaatteissa korostuvat eettisyys, ihmisoikeuksien, ihmisarvon ja yksilön itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, sekä ihmisten arjessa kohtaaminen ja heidän ehdoillaan eteneminen (Etsivätyö Eurooppa). Nämä periaatteet sopivat hyvin diakoniaan, jonka tulisi myös uudistaa itseään ja toimintaansa silloin, kun palvelut eivät ole tarkoituksenmukaisia ja kohderyhmän saatavilla, tai ne eivät vastaa kohderyhmän tarpeisiin. Heikoimmassa ja haavoittuvimmassa asemassa olevien auttamiseksi etsivään työhön tulisi suunnata enemmän mielenkiintoa ja resursseja. Tähän haastavat sosiaali-, terveys- ja kirkon toimijoita yhteiskunnan lisääntyvä moniuskontoistuminen ja monikulttuuristuminen, maahanmuutto, työt-

tömyys, väestön eriarvoistuminen ja ikääntyminen, terveys- ja hyvinvointierot sekä palvelujen laatu ja saatavuus.

Yhteenveto

Terveydenhuollon eri toimintaympäristöissä sairaanhoitajat ja sairaanhoitaja-diakonissat kohtaavat viimesijaisen sosiaaliturvan huono-osaisia potilaita ja heidän läheisiään, joiden monialaista palvelujärjestelmätarjontaa tulisi kehittää. Vielä näyttää siltä, että terveys- ja sosiaalialan palvelujärjestelmä, seurakunnat ja vapaaehtoiset järjestöt sekä muut toimijat eivät ole yhdessä järjestäytyneet alueellisesti ja rakenteellisesti sellaiseen toimintaan, jossa etusijalla ovat kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevat. Vaikka organisaatioiden tehtävät, vastuu ja toimintaideologia eroavat toisistaan, kumpanuuslähtöisellä toiminnalla on mahdollisuus rakentaa kokonaisvaltaisia terveyttä edistäviä palvelu- ja hoitopolkuja.

Koulutuksessa osaamistavoitteet eivät voi enää painottua yksinomaan hoitotyön kliinisiin toimintaympäristöihin tai pelkkään sairauksien hoitoon, koska ne eivät yksistään tuota sellaista terveyden edistämisen osaamista, jota nykyisin tarvitaan. Harjoittelujen suuntaaminen ihmisten koteihin, järjestöihin, seurakuntiin ja monialaisiin toimintaympäristöihin mahdollistaa kokonaisvaltaisen terveyden ja hyvinvoinnin tarpeiden huomioimisen.

Diakista valmistuvilla hoitotyön ammattilaisilla on koulutuksensa kautta mahdollisuus tavoitella sellaista osaamista, jota erityistuen tarpeessa ja haavoittuvimmassa asemassa olevat tarvitsevat. Kun ihminen tulee kohdatuksi perusterveydenhuollosta erikoissairaanhoitoon kokonaisuutena omista elämän- ja tuentarpeistaan käsin, mahdollistuu jossain vaiheessa tilanne, missä elämänlaatua ylläpitävälle terveystottumusten pysyvälle muutokselle on tilaa. Seurakunnassa toimivat sairaanhoitajat ovat saaneet hyvän peruskoulutuksen sekä hoitotyön että teologisten aineiden osalta. Diakonissa on – samalla tavalla kuin seurakunnassa tai uskonnollisessa yhteisössä toimiva kansainvälinen sairaanhoitajakollegansa – ”generalisti”, jolla on tietoa ja taitoa kroonisten ja muiden sairauksien oireista, hoidon tarpeen arvioinnista ja hoidosta sekä sairauksien ennaltaehkäisemisestä, elämän loppuvaiheeseen liittyvistä kysymyksistä ja yhteisön hoitotyöstä, mutta hänen erityisosaamisensa ilmenee uskon ja hengellisyyden integroimisena toimintaan erilaisissa kohtaamisissa ja hoitotilanteissa.

Diakoniatyön kokonaisvaltaisen auttamisen mahdollisuudet todentuvat parhaiten silloin, kun diakonit ja diakonissat voivat molemmat hyödyntää omaa osaamistaan ja koulutustaustaansa työssään monipuolisesti ja rohkeasti. Niukkenevien resurssien aikana ei ole tarkoituksenmukaista tehdä kaikkea mahdollista. Tarvitaan tutkivaa ja kehittävää työtä, etsivää työtä, piilossa olevan yksilöllisen ja yhteisöllisen potentiaalin ja osaamisen hyödyntämistä, tiedon jakamista sekä tavoitteellisempaa ja vaikuttavampaa yksilöllistä ja yhteisöllistä työtä alueen asukkaiden paremman terveyden ja hyvinvoinnin saavuttamiseksi. Tässä yhteistyössä kokemusasiantuntijoiden äänen kuuleminen ja mukaan ottaminen toiminnan ja palveluiden kehittämiseen on ensiarvoisen tärkeää.

LÄHTEET

- DiakOPS2015a. Sairaanhoitaja (AMK). Opetussuunnitelma OPS2015 (opintonsa 2015 ja sen jälkeen aloittaneet). Viitattu 4.2.2016. <http://www.diak.fi/hakijalle/Hakeminen%20koulutukseen/Koulutusohjelmat/hoitotyön%20koulutusohjelma/Sivut/Hoitotyön-suuntautumisvaihtoehto.aspx>.
- DiakOPS2015b. Sairaanhoitaja (AMK), diakoninen hoitotyö. Opetussuunnitelma OPS2015 (opintonsa 2015 ja sen jälkeen aloittaneet). Viitattu 4.2.2016. <http://www.diak.fi/hakijalle/Hakeminen%20koulutukseen/Koulutusohjelmat/hoitoty%C3%B6n%20koulutusohjelma/Sivut/Diakonisen-hoitoty%C3%B6n-suuntautumisvaihtoehto.aspx>.
- Daniels, Maureen 2014. The World forum for Parish and Faith Community Nursing Ministries. Perspectives. A Newsletter for Faith Community Nurses 13 (1), 1.
- Draper, Peter 2012. An integrative review of spiritual assessment: implications for nursing management. *Journal of Nursing Management* 20 (8), 970–980.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2016. Sairaanhoitaja (AMK) -diakoninen hoitotyö. viitattu 14.1.2016. <http://www.diak.fi/hakijalle/Hakeminen%20koulutukseen/Koulutusohjelmat/hoitotyön%20koulutusohjelma/Sivut/Diakonisen-hoitotyön-suuntautumisvaihtoehto.aspx>.
- EAPN 2016. European Anti Poverty Network. <http://www.eapn.fi/>. Viitattu 2.2.2106.
- Eriksson, Elina; Korhonen, Teija; Merasto, Merja & Moisio, Eeva-Liisa 2015. Sairaanhoidajan ammatillinen osaaminen. Sairaanhoidajakoulutuksen tulevaisuus -hanke. Ammattikorkeakoulujen terveystieteen verkosto ja Suomen sairaanhoitajaliitto ry. Porvoo: Bookwell Oy.
- Etsivä työ, Euroopan syrjäytyneiden väestönsien parissa. Suuntaviivoja yhdenmukaisiin etsivän työn palveluihin. Viitattu 12.2.2016. http://www.aftereight.fi/hello/doc/Etsiva-tyo_Eurooppa.pdf.
- EU 2013. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/55/EU ammattipätevyiden tunnistamisesta. Viitattu 2.2.2016. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:354:0132:0170:FI:PDF>.
- Evangelical Lutheran Parish Nurse Association. viitattu 2.2.2016. <http://elpna.org/what-we-do/>
- Gothóni, Raili & Jantunen, Eila 2010. Käsitteitä ja käsityksiä diakoniatyöstä ja diakonista työstä. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, A Tutkimuksia 25. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- ICN 2012. The ICN Code for Ethics for Nurses. http://www.icn.ch/images/stories/documents/about/icncode_english.pdf. Viitattu 25.2.2016.
- Jokinen J, Nordström PJ 2009 a. HPA axis hyperactivity and cardiovascular mortality in mood disorder inpatients. *Journal of Affect Disorder* 116 (1-2), 88–92.
- Jokinen J, Nordström PJ 2009 b. HPA axis hyperactivity and attempted suicide in young adult mood disorder inpatients. *Journal of Affect Disorder* 116 (1-2), 117–120.
- Kaut, Kevin, P 2002. Religion, Spirituality, and Existentialism Near the End of Life Implications for Assessment and Application. *American Behavioral Scientist* 46 (2), 220–234.
- Kerätär, Raija 2016. Kun katsoo kauempaa, näkee enemmän. Monialainen työkyvyn ja kuntoutustarpeen arviointipitkäaikaistyöttömillä. *Acta Universitatis Ouluensis D Med-*

- ica 1340 Oulu. Tampere: Juvenes Print. Väitöskirja. Viitattu 4.2.2016. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526210865.pdf>.
- Kinnunen, Kaisa (2009). Terveyteen ja sairauteen liittyvän auttamisen muodot diakoniatyössä. Teoksessa Sairas köyhyys. Toim. Kaisa Kinnunen. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2009: 7. Hakapaino Oy, Helsinki, 92–131.
- Koistinen, Paula 2014. DIAKpeda – pedagogisesti perusteltua koulutusta diakilaisissa osamisympäristöissä. Teoksessa Anna Liisa Karjalainen, Paula Koistinen, Marjo Kolkka & Merja Ylönen (toim.). DIAKpeda – kehittämistä, kokeilua ja yhteistä työtä. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, C Katsauksia ja aineistoja 32. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 17–28.
- Koivuniemi, Kauko & Holmberg-Marttila, Doris & Hirsso, Päivi & Mattelmäki, Ulla 2014. Terveydenhuollon kompassi. Avain asiakkuuteen. Duodecim. Riika: Livonia Print.
- Kotisalo, Helena 2002. Diakoniatyön ja diakonisen hoitotyön toteutuminen Kuopion hiipakunnan diakonissojen arvioimana. Pro gradu -tutkielma. Hoitotieteen laitos. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Kotisalo, Helena 2005. Diakonisen hoitotyön toteutuminen diakoniassa. Diakonian tutkimus, Diakonian tutkimuksen seura 1/2005, 5–18.
- Kotisalo, Helena & Rättyä, Lea 2014. Diakonissat terveyden edistäjinä. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, B Raportteja 58. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Lachman, Vicki D. 2014. Applying The Ethics of care to Your Nursing Practice. <http://www.nursingworld.org/MainMenuCategories/EthicsStandards/Resources/Applying-the-Ethics-of-Care-to-Your-Nursing-Practice.pdf> Viitattu 24.1.2016.
- Lutheran Parish Nurses International. Viitattu 2.2.2016. <http://probe-lpn3ye.primary.cluster2.hgsitebuilder.com/>.
- McBrien, Barry 2010. Emergency nurses' provision of spiritual care: a literature review. *British Journal of Nursing* 19 (12), 768–773.
- Monareng, Lydia V. 2012. Spiritual nursing care: A concept analysis. *Curationis* 35 (1), 1–9. Viitattu 25.1.2016 <http://www.curationis.org.za/index.php/curationis/article/viewFile/28/1060>.
- Myllylä, Marjatta 2004. Diakonisen hoitotyön mallin rakentaminen. Väitöskirja. Oulun yliopisto, Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos. Viitattu 25.1.2016. <http://www.herkules.oulu.fi/isbn9514273567/isbn9514273567.pdf>.
- Purola, Helena 2000. Kotona asuvan aivoverenkiertohäiriöpotilaan ja hänen omaisensa kokemuksia selviytymisestä. Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos. Väitöskirja. <http://herkules.oulu.fi/isbn9514255550/isbn9514255550.pdf> Viitattu 4.2.2016.
- Pyykkö, Anita 2015a. Hoitotyön koulutusohjelmasta valmistuvien opiskelijoiden osaaminen. Näkemys huono-osaisten ja syrjäytymisuhan alla olevien terveyden edistämisestä. Teoksessa Jari Helminen (toim.) Sanoista tekoihin. Osallisuus, kumppanuus ja terveys toiminnan suuntaviivoina. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, C Katsauksia ja aineistoja 39. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 81–98.
- Pyykkö, Anita 2015b. Kaikkein haavoittuvimmissa asemassa olevien potilaiden terveyden edistäminen. Hoitamisen hoito – käytännön hoitotyön, koulutuksen, johtamisen ja tutkimuksen yhteistyöt. Abstrakti. Viitattu 25.1.2016. <http://www.oulu.fi/sites/default/files/Abstraktikirja%2011%209%202015.pdf>.

- Pyykkö, Anita 2014 c. Sairaanhoidajaopiskelijoiden kotikäyntityö lapsiperheissä ja toiminnan arviointi. Teoksessa Anna Liisa Karjalainen, Paula Koistinen, Marjo Kolkka & Merja Ylönen, (toim.) DIAKpeda – kehittämistä, kokeilua ja yhteistyötä. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, C Raportteja 32. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki, 107–124.
- Rättyä, Lea 2009. Katsaus diakonisen hoitotyön tutkimukseen. *Diakonian tutkimus* 2/2009, 159–165.
- Rättyä, Lea 2009. Diakoniatyö yksilöllisenä ja yhteisöllisenä auttamisena yhteiskunnallisessa muutoksessa. Väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja, E Yhteiskuntatieteet 179. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Rättyä, Lea 2012. Diakoniatyö yksilöiden ja perheiden parissa. Teoksessa Raili Gothoni, Riitta Helosvuori, Kalle Kuusimäki & Karolina Puuska (toim.) *Kantakaa toistenne kuormia*. Helsinki: Kirjapaja, 80–110.
- Rättyä, Lea & Kotisalo, Helena 2015. Diakonissat terveyden edistäjinä diakoniatyössä. *Diakonian tutkimus*, 129–142.
- Saikkonen, Paula & Kivipelto, Minna 2015. Viimesijaisen turvan huono-osaiset. THL tutkimushanke: sosiaalityön ja siihen liittyvien palvelujen etuuksien vaikuttavuudesta. Viitattu 4.2.2016. Luentomonisteenet. <https://www2.uef.fi/fi/kwrc/huono-osaisuustutkimuksen-seminaari-9.-10.12.2015>.
- Sironen, Jiri & Saastaominen, Ulla 2014. *Köyhyys*. Helsinki: Fram Oy, 24–29. Viitattu 2.2.2016. http://issuu.com/soste/docs/eapn-kss_nettiin?e=6237587/10231008.
- Sote- ja aluehallintouudistus 2016. <http://alueuudistus.fi/etusivu> Viitattu 3.2.2016. <http://stm.fi/sote-uudistus>.
- Suomen kuntaliitto 2002. *Kunta ja seurakunta yhteistyössä yhteisön hyväksi*. Praksis – Tiedosta toimeen 8. Helsinki: Suomen kuntaliitto & Kirkkohallitus.
- Swinton, John 2006. Identity and resistance: why spiritual care needs ‘enemies’. *Journal of Clinical Nursing* 15, 918–928.
- THL 2016a. Hyvinvointi- ja terveyserot. Keskeisiä käsitteitä. Viitattu 24.1.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/keskeisia-kasitteita>.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016b. Eriarvoisuus. Viitattu 2.2.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus>.
- Underwood, Lynn G. 2011. The Daily Spiritual Experience Scale: Overview and Results *Religions* 2, 29–50.
- White, Mary L. 2013. Spirituality Self-care Effects on Quality of Life for Patients Diagnosed with Chronic Illness. *Self-Care, Dependent-Care & Nursing* 20 (1), 285–324.
- Ziebarth, Deborah 2014. Evolutionary Conceptual Analysis: Faith Community Nursing, *Journal of religion and health* 53, 1817–1835.

Ulla Siirto ja Sari Hammar

PAKOLAISUUS DIAKONIAN JA KRISTILLISEN KASVATUKSEN HAASTEENA

Johdanto

Vaikka pakolaistyö on ollut osa kirkon työtä jo vuosikymmeniä, on se kuitenkin ollut pitkään valikoitujen, pakolais- ja monikulttuurisuus-työstä erityisen innostuneiden tai siihen tarkoitukseen erikseen nimettyjen työntekijöiden vastuulla. Syksy 2015 merkitsi tässä suhteessa käännteentekevää muutosta monissa seurakunnissa, kun turvapaikanhakijoiden määrä kasvoi yhtäkkiä useilla paikkakunnilla. Seurakunnat ympäri Suomea ovat muiden toimijoiden joukossa ottaneet vastuuta turvapaikanhakijoiden parissa tehtävästä työstä.

Turvapaikanhakijoiden vastaanotto- ja hätämajoituskeskuksia avattiin syksyn 2015 aikana eri toimijoiden ylläpitäminä nopeasti eripuolille Suomea. Jotkut seurakunnat huolehtivat itse omiin tiloihinsa perustettujen yksiköiden organisoinnista. Tämänkaltaista toimintaa on ollut aivan uudenlaista verrattuna entiseen, joka perustui lähinnä yksilö- ja perhekohtaiseen työhön sekä erilaiseen ryhmätoimintaan.

Myös Diak reagoi oman koulutus- ja työelämänkehittämistehtävänsä mukaisesti. Turvapaikanhakijoiden määrän kasvu syksyllä 2015 käynnisti turvapaikanhakijoiden vastaanottotyön opintojakson suunnittelun. Se toteutettiin ensimmäistä kertaa yhteiskoulutuksena Helsingin Diakoniaopiston ja Helsingin Diakonissalaitoksen kanssa keväällä 2016. Opintojaksoa tarjotaan sekä tutkinto-opiskelijoille että avoimen ammattikorkeakoulun kautta kaikille kiinnostuneille. Se onkin herättänyt paljon kiinnostusta sekä niissä

opiskelijoissa, jotka tähtäävät työhön turvapaikanhakijoiden pariin, että jo työelämässä olevissa, jotka ovat työllistyneet lähes ilman mitään aikaisempia pohjatietoja turvapaikanhakijoiden parissa.

Samalla kun suomalainen yhteiskunta muuttuu monikulttuurisemmaksi ja moniuskontoisemmaksi, se haastaa sekä seurakuntia että Diakia pohdimaan omia asenteita ja kohtaamisen paikkoja. Tässä artikkelissa pohdimme sekä kirkon että Diakin toimintaa uudessa tilanteessa.

Pakolaisuus

Pakolaisuus käsitteenä on jokseenkin epämääräinen, sillä arkikielessä se sulkee sisälleen monenlaisia lähdön syitä. YK:n yleissopimuksen mukaan pakolaiseksi määritellään henkilö, joka on joutunut lähtemään omasta maastaan häneen kohdistuvan etnisen, uskonnollisen, poliittisen tai mielipidettä koskevan vainon vuoksi. Sopimusta on kritisoitu siitä, että se kapeuttaa pakolaisuuden vain tilanteisiin, jossa vainoa esiintyy. Ulkopuolelle jäävät näin esimerkiksi sodan tai ympäristökatastrofin vuoksi pakenevat. Ihmiset ovat pakotettuja lähtemään toiseen maahan myös muista syistä, esimerkiksi toimeentulon etsimisen tai ympäristökatastrofin vuoksi. (esim. Castels 2003; Turtiainen 2016.)

Aikamme pakolaisuutta syntyy erityisesti Lähi-idässä ja Pohjois-Afrikassa. Lähi-idän ja sen reuna-alueiden epävakautta on lisännyt poliittinen epävakaus. Valtatyhjiötä ovat täyttäneet erilaiset terroristisiksi luokitellut ääriuskonnolliset liikkeet. Epävakaus on ajanut monia ihmisiä pakolaisleireille. Lähi-alueilla pakkautunut pakolaismäärä on jo useamman vuoden purkautunut Välimeren yli Eurooppaan, jonka ajatellaan tarjoavan ihmisoikeusperustaisen asuinpaikan. Vasta syksyllä 2015 tämä alkoi näkyä myös Suomessa kasvavina turvapaikanhakijamäärinä.

Suomeen saapuu sekä jo YK:n pakolaisstatuksen saaneita henkilöitä että turvapaikanhakijoita. Edelliset ovat niin sanottuja kiintiöpakolaisia, joita Suomen valtio on sitoutunut ottamaan vastaan vuosittain määrätyn määrän. Suomalaiset viranomaiset valitsevat tässä kiintiössä maahan tulevat henkilöt, jotka saapumisensa jälkeen sijoittuvat asumaan suoraan kuntiin. Turvapaikanhakijat ovat puolestaan henkilöitä, jotka saapuvat maahan omin neuvoin ja hakevat tultuaan täältä turvapaikkaa. Heidät sijoitetaan vastaanotokeskuksiin odottamaan hakemuksensa käsittelyä. Myönteinen päätös voi

perustua joko kansainvälisen suojelun tarpeeseen (vaino), jolloin hakijalle myönnetään pakolaiststatus ja pysyvä oleskelulupa tai toissijaiseen suojelun tarpeeseen (mm. henkeen kohdistuva uhka, epäinhimillinen kohtelu), jolloin oleskelulupa myönnetään määräaikaista. Sen sijaan humanitaarisista syistä myönnetty oleskelulupa on poistettu lainsäädännöstä keväällä 2016. Kielteisen päätöksen saaneet joutuvat poistumaan maasta.

Seurakunnissa joudutaan aika ajoin sellaisten tilanteiden eteen, jossa apua hakee kielteisen turvapaikkapäätöksen saanut henkilö, jota uhkaa käännitys. Kyseessä voi olla myös henkilö, joka oleskelee muutoin paperittomana Suomessa. Tällöin on pohdittava, mikä on kirkon tehtävä ihmisen suojelussa ja kyseisessä tilanteessa. Kirkko on vanhan perinteen mukaan ollut kautta aikojen paikka, josta suojelun tarpeessa olevat ihmiset ovat hakeneet turvaa. Virkavalta on yleensä kunnioittanut kirkon koskemattomuutta. Suomessa käytännöt tosin vaihtelevat, koska erityistä lainsuojaa kirkkoturvalle ei ole (Kirkkohallitus 2015, 7). Itseymmärryksenä ei kuitenkaan ole lainvastainen toiminta, vaan turvapaikanhakijaa koskevan päätöksen näkeminen virheellisenä ja siten hänen oikeuksiensa puolustaminen. Näin kirkko haluaa herättää keskustelua ihmisoikeuksien toteutumisesta sekä edistää vuoropuhelua turvapaikanhakijan ja valtiiovallan välillä. Kirkkoturvan tarjoaminen onkin kirkolta vahva sosiaalieettinen kannanotto. Kirkkoturvaan ei kuitenkaan lähdetä köykäisin perustein, vaan siihen täytyy olla selkeät perusteet. Edellytyksenä on, että ihminen pelkää käännityksen johtavan vainoon kotimaassa ja hänellä on kokemus siitä, ettei häntä ole turvapaikkaprosessin aikana riittävästi kuultu (Kirkkohallitus 2015, 4–5.) Kielteisten turvapaikkapäätösten lisääntyminen tulee todennäköisesti lisäämään myös tilanteita, jossa turvapaikanhakijat kääntyvät seurakunnan puoleen.

Vieraanvaraisuutta vai solidaarista yhdessä elämisentaitoa?

Kirkko on vaalinut ajatusta vieraanvaraisuudesta. Tämä ajatus perustuu Raamattuun ja on siten tärkeä perusta turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten hyvälle kohtelulle. Vieraanvaraisuuden teologiaa on toistuvasti käsitelty puhuttaessa muukalaisuudesta ja maahanmuutosta. Sen mukaan vierasta on kohdeltava jopa paremmin kuin oman kansan tai perheen edustajia. Vieraanvaraisuuden käsitettä on myös kritisoitu. Kirjassaan *De l'hospitalité* filosofi Jacques Derrida, itsekin maasta toiseen muuttanut, toteaa, että jos vierasta

kotoutetaan niin paljon, että hänestä tulee samanlainen kuin kantaväestöstä, lakkaa hän olemasta vieras. Samalla häviää kuitenkin moninaisuus – ja tarve vieraanvaraisuuteen. Vieraanvaraisuus katoaa myös silloin, kun kantaväestö ei aseta mitään ehtoja muualta tulleille. (Derrida & Duforumantelle 1997.) Vieraanvaraisuus on ongelmallinen käsite myös siksi, että se pitää sisällään ajatuksen siitä, että vieras on vain käymässä ja lähtee siten joskus pois. Kysymykseksi jää, mitä tapahtuu, kun vieras onkin tullut jäädäkseen. Silloinhan hänestä on tullut kanssa-asuja. (Siirto 2015.)

Tilanteessa, jossa turvapaikanhakijat ja muut maahanmuuttajat saavat oleskelulupia ja jäävät pysyviksi asukkaiksi, vieraanvaraisuus ei enää riitä, vaan tarvitaan myös muunlaista lähestymistapaa. Englanninkielinen termi *conviviality*, joka kääntyy suomeksi solidaariseksi yhdessä elämisen taidoksi (Addy 2013) antaa lisänäkökulmaa siihen, miten kristityn tulee suhtautua toisiin ihmisiin. Solidaarinen yhdessä elämisen taito korostaa sitä, että yhteisömme ovat moninaisia ja että meidän on opeteltava taito elää toinen toistemme kanssa erilaisuutta kunnioittaen (Siirto 2015). Termin kaksi osiota, solidaarisuus ja yhdessä elämisen taito, sisältävät molemmat omat tärkeät ulottuvuutensa.

Ihmisille on tyypillistä, että he hakeutuvat mielellään samankaltaisten ihmisten seuraan, mikä näkyy esimerkiksi naapurustojen segregoitumisena. Ihmisten arkiset elämismaailmat eriytyvät tällöin toisistaan. Tällöin erilaisten ihmisten muuttaminen omalle asuinalueelle voi tuntua pelottavalta kehitykseltä. Yhdessä elämisen taito vaatii tietoa opettelua. Turvapaikanhakijoiden määrän merkittävä kasvu on saanut monet ihmiset puolustamaan reviiriään ja vaatimaan rajojen sulkemista. Jotkut kokevat, että erilaisista kulttuureista tulevat ihmiset ovat uhka omalle tutulle tavalle toimia, omalle kulttuurille. On kuitenkin syytä kyseenalaistaa ajatus siitä, että erilaiset ihmiset eivät sopeutuisi jakamaan yhteistä tilaa. Muuttunut yhteiskunnallinen tilanne vaatii meitä opettelemaan juuri tätä yhdessä elämisentaitoa. Se voidaan ottaa myös kutsuna, johon kaikki ihmiset haastetaan Jumalan luomistyön perusteella.

Sana solidaarisuus antaa lisämausteen yhdessä elämisentaitoon. Solidaarisuus tarkoittaa jakamista ja omastaan luopumista. Siitä on kuitenkin riisuttu hyväntekeväisyyteen helposti sisältyvä vallan ulottuvuus, jolloin apua saava on auttajaansa alempana tai tästä riippuvainen. Solidaarisuus tarkoittaa yhteisiä pyrkimyksiä paremman yhdessä elämisen, ja laajemmin parem-

man maailman, luomiseksi. (Siirto 2015.) Kun vieraanvarainen tarjoaa vierailulle valmista, niin solidaarinen yhdessä elämisen taitoinen etsii yhdessä tulijan kanssa ratkaisuja uuteen tilanteeseen tulijan vahvuudet huomioiden. Näin syntyy kestävää tulevaisuutta, jossa tulija oppii uuden yhteiskunnan pelisääntöjä ja samalla tuntee kuuluvansa samaan yhteiskuntaan kuin täällä jo entuudestaan asuvat. Mikäli yhteinen ponnistus ratkaisujen etsimiseksi jää tekemättä tai puolittiehen, vaarana on, että uussuomalaiset eivät tunnekaan kuuluvansa tähän yhteiskuntaan. Tällöin eriytymis- ja segregoitumiskehitys voivat johtaa sellaisiin ristiriitoihin, joita jälkepäin on hyvin hankala ratkaista.

Yhteisen elämän luomisessa on tärkeää luoda mahdollisuuksia kohdata toinen toisiamme. Kohtaamismahdollisuudet eivät kuitenkaan vielä yksinään luo yhteisyyttä ihmisten välille, vaan kanssakäymisen tulee olla jollain tavalla merkityksellistä. Tällaiset kohtaamiset ehkäisevät ennakkoluuloja ja synnyttävät empatiaa. On todettu, että jo yhden erilaisen ihmisen tunteminen auttaa kasvattamaan ymmärrystä ja hyväksyntää muita erilaisia kohtaan. (Hewstone 2013.) Merkitykselliset kohtaamiset auttavat myös tutustumaan ja ymmärtämään niitä lähtökohtia, joista kohdattava ihminen tulee. Halu toisen ymmärtämiseen onkin edellytys yhteisen ja hyvän yhteiskunnan rakentamiselle.

Tulevaisuuden Suomi on paljon moninaisempi kuin menneisyyden Suomi. Erilaisista kulttuurisista ympäristöistä tulleiden yhdessä asuminen, toimiminen eri areenoilla ja siten myös vuorovaikutus lisääntyvät (Hammar-Suutari 2009). Solidaarinen yhdessä elämisen taito liittyy myös tähän yhteisten toiminta-areenoiden ja vuorovaikutuksen prosessiin. Vuorovaikutuksessa syntyy väistämättä konflikteja, mutta keskinäiset ongelmat ovat ratkaistavissa kohtaamiseen liittyvässä samuuden tunteessa: kun ihmiset löytävät jonkun yhteisen asian, joka heitä yhdistää, on mahdollista ylittää muukin erilaisuus (Gilroy 2004, 2006). Samuuden tunne voi löytyä esimerkiksi yhteisistä kokemuksista, elämäntilanteista tai kiinnostuksenkohteista.

Joskus on viisasta osata myös väistää. Myös tämä näkökulma voi sisältyä yhdessä elämisen taitoon. Väistämällä voidaan välttää konfliktien syntymistä silloin, kun yhteinen tila koetaan liian ahtaaksi esimerkiksi siksi, että erilaisista lähtökohdista tulevat ihmiset eivät voi toteuttaa tärkeinä pitämiinsä arvoihin perustuvaa elämäntapaa ilman, että muut kokisivat sen hankalaksi (Vertovec 2007). Kun tunnemme kanssa-asujamme tarpeeksi hyvin,

voimme antaa toinen toisillemme tilaa yhteisen tekemisen ja olemisen ohella myös erilliseen elämään. Luottamus ja erilaisuuden kunnioittaminen syntyvät ja vahvistuvat, kun opimme ymmärtämään ja arvostamaan toisiamme.

Solidaarinen yhdessä eläminen edellyttää sekä tietoa että taitoa kohdata erilaisten kulttuurien ja uskontojen edustajia. Diakonia-ammattikorkeakoulu on tukenut seurakuntia kouluttamalla sosionomi- tai sairaanhoitajapohjakoulutettuja kirkon nuorisotyönohjaajia, kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajia, diakoneja ja diakonisseja. Jokaisessa koulutusohjelmassa on tarjottu osaamista myös monikulttuurisuus- ja pakolaistyöhön. Opiskelijat voivat lukea tutkintoonsa kuuluvia monikulttuurisuusopintoja, jotka luovat hyvän perustan erilaisuuden kohtaamiselle tai valita suuntaavissa opinnoissa vieläkin enemmän monikulttuurisuuteen ja moninaisuuteen liittyviä teemoja. Täydentävinä opintoina opiskelijat voivat valita myös lisää omaa ammatillisuuttaan tässä suhteessa täydentäviä opintoja.

Oikeus omaan uskontoon – mikä on puolustamisen arvoista?

Turvapaikanhakijoiden ja muiden maahanmuuttajien myötä Suomi moninaistuu vauhdilla, ei vain kulttuurisesti vaan myös uskonnollisesti. Tilanne haastaa pohtimaan sitä, miten suhtautua toisiin uskoviin ja toisenlaisiin kulttuurisiin tapoihin. Turvapaikanhakijoiden hädänalaista tilannetta ei tulisi koskaan käyttää hyväksi omien uskonnollisten tai muiden päämäärien saavuttamiseksi. Toista kunnioittava kohtaaminen tarkoittaa hädänalaisen kuuntelemista ja tukemista. Tämä voi merkitä hänen oman uskontonsa toteuttamisen mahdollistamista. Tukiessaan ja puolustaessaan toisen oikeutta omaan uskuntoonsa kristitty puolustaa samalla oikeuttaan omaan uskuntoonsa, toisin sanoen uskonnonvapautta. Kieltäessään toiselta oman uskonnon toteuttamisen mahdollisuuden, kaivaa hän samalla maata oman uskonnonvapautensa alta.

Toisaalta kristillinen kirkko on myös lähetystä tekevä kirkko, jossa ajatuksena on ilosanoman vieminen kaikille kansoille. On tärkeää, että kirkkomme tarjoaa kristityille pakolaisille mahdollisuuden harjoittaa uskontoaan yhdessä muiden kristittyjen kanssa. Toisiin uskonnollisiin yhteisöihin kuuluvien kohtaaminen on yhtä tärkeää kuin samoin uskovien. Kristillinen sanoma todellistuu diakonisessa suhtautumisessa tässä vuorovaikutuksessa, ja

teot puhuvat puolestaan. Hädänalaisen turvapaikanhakijan kohtaaminen ja hänen asiansa vakavasti ottaminen on jo sellaisenaan puhutteleva sanoma. Vaikeiden elämäntilanteiden omaavien kuunteleminen ja rinnalla kulkeminen ovat viestejä rakastavasta Jumalasta.

Uskontojen välinen vuoropuhelu eli *uskontodialogi* voi avata mahdollisuuksia kohdata toisin uskova turvapaikanhakija. Kun eri tavoin uskovat kohtaavat toinen toisensa kunkin vakaumusta kunnioittavassa ilmapiirissä, saadaan mahdollisuus oppia paljon siitä, mikä on toiselle tärkeää ja luovuttamatonta. Samalla syntyy tilaisuus kertoa siitä, mitä ne ovat omassa uskonnossa. Ajatuksena ei ole toisen evankelioiminen, vaan ymmärtäminen.

Diakin täydentävissä opinnoissa tarjotaan uskontolukutaitoon liittyviä erilaisia kokonaisuuksia. Uskontolukutaitoa voi opiskella yleisesti uskontolukutaidon opintojaksolla. Siihen voi kuitenkin perehtyä myös erityisesti islamlukutaidon tai median näkökulmasta. Kaikki nämä opintojaksot ovat tarjolla sekä tutkinto-opiskelijoille että avoimen ammattikorkeakoulun kautta tuleville opiskelijoille.

Turvapaikanhakijateema on läsnä myös monissa hankkeissa tai hankehaussa. Hankkeiden kautta pyritään kehittämään sekä yhteiskuntaa ja kansalaisyhteiskuntaa palvelevia toimintoja että Diakin henkilöstön osaamista ja liittämään hankkeissa opittua opetukseen. (Ks. laajemmin Siirto 2016, 32–33.)

Uskontolukutaito puolestaan antaa eväitä ymmärtää erilaisia uskontoja ja niiden ilmaisutapoja erilaisissa kulttuurisissa, sosiaalisissa ja poliittisissa tilanteissa. Uskontolukutaitoinen löytää selityksiä sille, miksi eri uskontojen edustajat toimivat niin kuin toimivat eri tilanteissa. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että toisiaan kohtaavat ihmiset ovat perehtyneet toistensa uskontojen pääperiaatteisiin. (Moore 2008.) Uskontolukutaidon kasvattaminen on yksi tämän ajan suurimmista haasteista. Vieläkin haastavammaksi asian tekee se, että uskontoa on Suomessa totuttu pitämään yksityisasiana eikä sen merkitystä ihmisten elämässä ole totuttu käsittelemään uskonnollisten piirien ulkopuolella. Myös seurakunnissa työskentelevät työntekijät ja vapaaehtoistyössä toimivat tarvitsevat uskontolukutaitoa. Ei ole ollenkaan selvää, että ihminen joka tuntee oman uskontonsa, tuntee myös sen tärkeyden toisille ihmisille. (Siirto & Hammar 2016.)

Uskonto on asia, jonka voidaan nähdä yhdistävän eri tavoin uskovia. Usko on tärkeä osa elämän perusasioita ja uskonnolliset riitit ja traditiot rytmittävät arkea ja vuotta. Tieto siitä, että kohtaajana on tunnustava kristit-

ty, voi tuntua esimerkiksi muslimista merkittävältä asialta. Kun koetaan, että saa olla tekemisissä henkilön kanssa, joka arvostaa hengellisyyttä, voi yhteistyö helpottua ja luottamus rakentua luontevammin. On ensiarvoisen tärkeää, että työtä monimuotoisessa ja -uskontoisessa ympäristössä tehdään avoimesti niin, että kaikki osallistujat tietävät, minkä luonteisesta toiminnasta milloinkin on kyse. Näin toisinuskova voi itse arvioida, haluaako hän osallistua toimintaan. Epäeettistä onkin toimia niin, että tilaisuuden luonne selviää osallistujille vasta sen kuluessa. Menetetyn luottamuksen rakentaminen on vaikeaa ja tämä haittaa vuorovaikutusta jatkossa.

Solidaarisen yhdessä elämisen seurakunta

Turvapaikanhakijat saavat aikanaan myönteisiä päätöksiä oleskeluluvasta joko pakolaisuuden tai suojelun tarpeen perusteella. Seurakuntien alueille muuttaa silloin uusia ihmisiä. On tärkeää, että seurakunnat rakentavat siltoja alueensa moninaiisiin yhteisöihin ja elävät ihmisten rinnalla kaikenlaisissa vaiheissa mahdollistaen yhteistä oppimista, osallisuutta ja vapaaehtoisuutta. Kirkon tulee elää kirkkona ihmisten keskellä ja yhdessä heidän kanssaan pyrkiä muuttamaan olosuhteita. Näin syntyy diakoninen seurakunta, jonka mahdollistaa kokemuksesta, ihmissuhteista ja uskosta nouseva motivaatio, läsnäolo ja osallisuus.

Ajassa liikkuu paljon yhteiselämää tuhoavia voimia ja vihapuhetta, jossa viljellään uhkakuvia. Seurakuntien on joka tasolla taisteltava tällaista kielteistä kehitystä vastaan ja astuttava niiden puolelle, jotka ovat heikoimpia ja joilla on vähän tai ei lainkaan puolustajia. On kuitenkin pyrittävä siihen, että yhteys löytyy myös vihapuhujiin ja päästään rakentamaan siltoja kaikenlaisten ihmisten välille.

Tärkeinä ohjenuorina ovat käsitys jokaiselle kuuluvasta ihmisarvosta ja oikeudenmukaisuudesta. Kutsu tulee toisaalta Jumalalta, toisaalta apua tarvitsevilta ihmisiltä. Toisten ihmisten ja toisenlaisten todellisuuksien näkeminen vaatii kuitenkin tiedostamista. Tiedostamisen kautta on mahdollista aloittaa työ yhdessä alueella asuvien, niin kantaväestöön kuuluvien kuin maahan muuttaneiden, kanssa muutoksen aikaansaamiseksi. Solidaarinen yhdessä elämisen taito perustuu kunnioittavaan kohtaamiseen ja vastavuoroisuuteen. Uudet tulijat haastavat meitä todentamaan kristilliset arvomme.

*Tapio Kujala, Nea Kivistö, Raili Gothóni, Mikko Malkavaara
ja Minna Valtonen*

DIAK, TEOLOGIA JA KIRKKO

Kirjan päätösartikkeli on koottu 21. huhtikuuta 2016 pidetystä keskustelusta, johon osallistui rehtori Tapio Kujala (TK), opiskelija Nea Kivistö (NK) sekä kirjan toimittajat Raili Gothóni (RG), Mikko Malkavaara (MM) ja Minna Valtonen (MV). Keskustelun pyrkimyksenä oli hahmottaa Diakin tehtävää kirkollisena kouluttajana ja kehittäjänä sekä pohtia, mitkä periaatteet tätä tehtävää ohjaavat.

Diakissa on viime vuosien aikana tapahtunut monia muutoksia. Se on uudistunut rakenteellisesti ja samalla suuri osa opetussuunnitelmista on uudistettu ja tutkimus- ja kehittämistoimintaa terävöitetty. Muutosten ja vaihtuvien prosessien keskellä yhteinen päämäärien tarkastelu on välttämätöntä.

Yhteistyön rakentaminen muutoksessa elämisen lähtökohtana

Keskustelu käynnistyi kysymyksillä, jotka liittyvät Diakin erityistehtävään kirkollisena kouluttajana:

Millaiset ovat Diakin kirkkosuhteet? Mihin kirkko tarvitsee Diakia ja mihin Diak tarvitsee kirkkoa? Mitä on kirkon kanssa tehtävä yhteistyö?(MM)

Tämän rinnalla keskustelussa tiedostettiin, että kirkon rooli yhteiskunnassa on muutoksessa:

Yhteiskunnassa tunnistan sen, että kirkon merkitys on vähentynyt. Sen vaikutusvalta on vähentynyt, ja tämä voi olla uhka myös Diakille. (TK)

Yhteiskunnalliset muutosprosessit haastavat kirkon mutta sen rinnalla myös kirkollisen koulutuksen, jonka tulisi varustaa ammattilaisia tulevaisuutta varten.

Kirkkoon suhtaudutaan monella eri tavalla, mikä voi haastaa Diakia eri tavoin. Ja onhan sitä ennenkin ollut puhetta, voiko tällaista ammattikorkeakoulua olla käytännössä. Mutta Diak ehkä ainakin opiskelijan silmissä edustaa oikeudenmukaisuuteen ja suvaitsevaisuuteen pyrkivää ammattikorkeakoulua, joka sitten on vahvuus kirkon näkökulmasta. (NK)

Yhteiskunnalliset muutosprosessit ja taloudellisten resurssien niukkeneminen haastavat entistä tiiviimpään yhteistyöhön ja kumppanuuksien rakentamiseen. Diak on pyrkinyt vastaamaan muutoksen tuomiin haasteisiin esimerkiksi käynnistämällä Yhteisöpaja-toimintaa. Vaikka monet yhteisöpajat ovat vasta alkuvaiheessa, niiden kautta on jo löydetty uusia toimintatapoja. Diakin rooli kumppanina voisi jatkossa olla haastamassa työpaikkoja uudenlaiseen ajatteluun ja professioiden kehittämiseen.

Muutokseen innostamiseksi, ihan tietoisesti käytän sitä esimerkkiä, että mitä jos kirkon työntekijä olisikin yrittäjä ja hänellä olisikin nuorisotyöntekijän toiminimi. Teen näin vain saadakseni aikaan keskustelua. Minulla on kirkon nuorisotyön koulutus itselläni. (TK)

Digitalisaatiosta seuraa, että perinteisten kasvokkain kohtaamisten rinnalla kohdataan entistä enemmän verkossa. Jatkossa tarvitaan lisää kirkon työntekijöitä, jotka kykenevät toimimaan auttajina ja asiantuntijoina verkossa ja kehittämään tätä työtä. Ihmiset etsivät verkosta apua ja tukea ja käyvät sielä myös uskontoon liittyvää keskustelua.

Samalla on tiedostettava, että verkossa on myös paljon negatiivisia ilmiöitä, joihin olisi kyettävä puuttumaan sekä eettisiä haasteita, jotka edellyttävät pohdintaa. Verkossa toimiminen edellyttää yhteistyötä ja asiantuntijuuden jakamista. Kirkko on tässäkin Diakin luonteva yhteistyökumppani. Osaamista yhdistämällä syntyy uusia mahdollisuuksia.

Yhteistyötä voisi lisätä myös tutkimuksen alueella. Diakin haasteena on tässä erilaisista mahdollisuuksista tiedottaminen. Kirkkohallitus ja erityisesti seurakunnat voisivat hyödyntää Diakia paljon enemmän. Opiskelijoiden opinnäytetyöprosesseissa on tarjolla huomattava tutkimuskapasiteetti ja lisäksi Diakissa on tutkijoita ja kehittämis- ja tutkimustyöhön sitoutuneita opettajia. Olisiko seurakuntien mahdollista teettää opinnäytetöinä vaikka pa yhteisöanalyysijä ja seurantatutkimuksia sen sijaan että ne teetetään tutkimuslaitoksilla?

Erilaisuus kirkon sisällä

Diakin erityisiä kumppaneita ovat sen taustayhteisöt, omistajat. Kun Helsingin, Järvenpään ja Kauniaisten toimipisteet yhdistyivät Kalasataman kampukselle, se merkitsi myös erilaisten hengellisten viitekehysten kohtaamista. Muutosvaihe on synnyttänyt keskusteluja sekä Diakin sisällä, taustayhteisöissä ja kirkon piirissä.

En tiedä, millaisia keskusteluja talon sisällä on käyty, mutta olen huomannut, että herätyskristilliset tahot ovat nostaneet esille keskustelua, mikä Diakin tulevaisuus on kristillisenä oppilaitoksena. Onko kirkon nuorisotyön tulevaisuus enää turvattu tulevaisuudessa? (NK)

Tästä on tosiaan keskusteltu sekä sosiaalisessa mediassa että lehdissä. Lehtikirjoituksiin on kirjoitettu vastineet. (MV)

Diakin eri muutosvaiheissa joudumme uudestaan tarkistamaan, keitä me olemme. Se vaatii rehellistä keskustelua ja kuuntelemista. Siksi on mielenkiintoinen kysymys, mikä on meidän kirkkokäsityksemme.

Viime vuosien keskustelut ovat osoittaneet, että kirkon sisällä ajatellaan ajan keskeisistä kiistakysymyksistä kuten avioliittolain muutoksesta täysin vastakkaisesti. Äärimmäisiä kantoja edustavien osuus väestöstä on vähäinen, mutta äänekkäät vähemmistötkin olisi kyettävä ottamaan huomioon.

Kuinka paljon hyväksymme ja näemme kirkoksi myös ne, jotka ovat aika lailla kirkon laitamilla ja joilla on sormi liipaisimella kirkosta eroamisen suhteen ja ovat välinpitämättömiä? Miten olemme tekemisissä niiden

kanssa, joilla kirkko ja usko ovat sydämen asia? Nykyajan menosta huolestuneita on paljon siinä porukassa. Miten otamme vakavasti sen, että jotkut haraavat vastaan ja nämä jotkut haluaisivat maailman olevan sellainen kuin se heidän mielestään oli ennen? (MM)

Diakin sisäisissä keskusteluissa nousevat aika ajoin esille herätysliikkeiden erilaiset painotukset, mutta myös kirkkokuntien ja katsomusten väliset erot, sillä opiskelijat tulevat hyvin monista erilaisista taustoista.

Minusta luennoilla – vaikka välillä tulee eriäviä mielipiteitä tai jotkut ovat vahvasti sitä mieltä, että asia on näin ja toiset kysyvät, että onkohan nyt kuitenkaan niin – meillä on kuitenkin syntynyt hyvää keskustelua. Niin kuin aikaisemmin sanoin, niin täällä ei mielestäni erotella ihmisiä. Ilmapiiiri on sellainen, että täällä ei erotella. Kaikki sulautuvat toisiinsa, vaikka eri näkökulmat tulevat ilmi. Mutta ehkä nämä ovat tällaisia asioita, että ne tulevat oppitunneilla ja luokkahuoneessa esille, eivätkä niinkään Diakin yleisessä keskustelussa. (NK)

On myönteistä, että eri näkökulmat tulevat opetuksen yhteydessä keskustelussa esille. Opetustilanteet mahdollistavat turvallisen keskusteluympäristön ja kaikki tapahtuu opettajan ohjauksessa. Diakin uskottavuuden ja opiskelijoiden ammatillisen ja persoonallisen kasvun kannalta on tärkeää, että keskustelua käydään. Teologisiin opintoihin sisältyvät tiimityöt mahdollistavat sen, että erilaisista kristillisistä viitekehyksistä tulevat opiskelijat tekevät yhdessä työtä. Yleensä lopputuloksena on mainioita tuotoksia ja oppimista tapahtuu monella tasolla. Kirkko tarvitsee ammattilaisia, jotka kykenevät rakentamaan yhteistyöhön näkemyseroista huolimatta.

Suhteessa kirkossa ja kirkosta käytävään keskusteluun Diakin ei ole mielekästä osallistua kaikkiin teemoihin varsinkaan tilanteissa, joissa ääriinäkemyksien edustajat puolustavat omia kantojaan kuulematta toisiaan. Diakin kristillisuus näkyy konkreettisesti siinä, että puolustamme kaikkein heikoimmassa asemassa olevia riippumatta keitä he ovat ja millaista yhteisöä edustavat. Tämä on lähimmäisenrakkauden periaatteesta nouseva tehtävä.

Kirkollisesta opetuksesta

Diakille on olennaisen tärkeää pohtia, mitä siellä opetetaan ja millä tavalla. Opettajien tehtävä on reflektoida opiskelijoiden kanssa teologisia kysymyksiä ja sitä, millaiseksi nähdään seurakunnan ja kirkon tehtävä tulevaisuudessa ja millaista ammattitaitoa kirkon työntekijöiltä silloin edellytetään.

Tämä liittyy myös siihen, osaammeko keskustella uskonnosta eri tavoin uskovien kristittyjen kanssa ja nähdä heidän rikkauksiaan. Teologiassa myös hermeneuttiset ja kokemukselliset näkökulmat ovat tärkeitä. (RG)

Useilla opiskelijoilla on Diakiin tullessaan hyvin ohut kristillisen opin ja Raamatun tuntemus. Diakissa tiedostetaan tästä nousevat haasteet ja vastuu. Opetuksessa tulisi antaa riittävät valmiudet Raamatun tieteelliseen tarkasteluun, kristillisen tradition lähestymistavan ymmärtämiseen sekä mahdollisuuksia sellaiseen kokemuksellisuuteen, joka ravitsee ja ruokkii opiskelijoiden omaa hengellistä elämää.

Kirkko tai sen hengellisyys on luonteva osa Diakia. Sitä ei korosteta, että tule tänne, miten sen sanoisi, hengelliseen ilmapiiriin. Diakin ensimmäisenä arvona on todettu kristillinen lähimmäisenrakkaus ja sitten kuvattu, että se ilmenee näillä kaikilla tavoilla. Niin tätä työtä tehdään. (NK)

Diakissa pyritään olemaan avoimia kirkollisen koulutuksen kehittämisesä ja luomaan foorumeita sille. Tätäkin keskustelua käydään monella tasolla: suhteessa paikallisseurakuntiin, hiippakuntiin ja kirkon johtoon.

Tapaan ensi viikolla Turun piispan, toukokuussa arkipiispan, juuri tapasin Helsingin piispan. Piispat eivät ole esittäneet sellaista, että Diak ei teki hyvää työtä. Päinvastoin. Helsingistä tuli tämä Yhteisöpajoja koskeva palaute siitä, mitä siellä on tehty. Seurakuntatasolla palaute voi tietysti olla erilaista. (TK)

Diakin erityistehtävä ihmisarvon puolustajana

Yhteiskunnassa on samanaikaisesti monia ääniä. Mitä monikulttuurisemmaksi Suomi muuttuu ja mitä enemmän kirkko joutuu omaa oikeutustaan perustelemaan, sitä enemmän Diak joutuu perustelemaan tehtävänsä ja rooliaan itsenäisenä ammattikorkeakouluna. Diakilla on erityistehtävä kirkon ammattilaisten kouluttajana. Sen rinnalla on tärkeää korostaa erityistehtävää vahvana eettisenä ja arvolähtöisenä ammattikorkeakouluna.

Huomaan, että mikä minulle on tärkeää sekä kristinuskossa että Diakissa: se on lähimmäisyys. (TK)

Diakoninen lähestymistapa yhdistää monia asioita. Se yhdistää kirkon alan, sosiaalialan, terveysalan ja tulkkauksen ja näillä aloilla tehtävän työn. Tällä laajalla diakonianäkemyksellä voidaan perustella Diakin olemassaolo. Diak pyrkii tekemään hyvää kirkossa, mutta myös kirkon ulkopuolella. Entistä enemmän sen tulee näkyä tekoina ja valintoina.

Kun Diak on todennut, että se on hyvän tekemisen korkeakoulu, sen tulee rakentaa omaa olemistaan, tekemistään ja strategiaansa sen mukaan. Diakin ei tarvitse puolustautua ketään vastaan, ei käskeä, komentaa tai suositella. Diakin tulee tehdä asioita, jotka edistävät hyvää. Silloin olemme rehellisesti sanojemme takana. Se on diakoniaa ja sillä tavoin sanoitamme Diakin olemuksen ydintä. (RG)

Yhteiskunnassa on tapahtunut ja tapahtuu polarisoitumista. Hyvinvoivat voivat entistä paremmin, mutta toiset ovat erittäin heikoilla. Diak voisi entistä enemmän etsiä vuoropuhelua ja yhteyksiä näiden kahden ryhmän välille. Parhaimmillaan ja ensisijaisesti se tukee huono-osaisia ja kehittää menetelmiä, jotka lisäävät ihmisten osallisuutta.

Minulle kerrotun mukaan jossakin vaiheessa nimenomaan opetusministeriössä Diakia on kutsuttu kurjuuden korkeakouluksi. Se on aivan mieletön juttu, että se, jonka erityistehtävä on kouluttaa kirkon ammatteihin ja olla suuri sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulu, muuttuu iden-

titeetiltään kurjuuden ammattikorkeakouluksi Ei minusta paljon upeampaa voi olla. (MM)

Tällainen ilmaisu kuvaa sitä, että Diakissa uskalletaan katsoa ihmistä ja hänen tuskaansa. Tämä erityistehtävä velvoittaa myös tulevaisuudessa. Diakia arvostelevat voisivat pitää Diakia hengellisenä tai moralisoivana. Diakilainen itseymmärrys korostaa diakoniaa. Tämän mukainen toiminta pyrkii ottamaan huomioon apua tarvitsevat ihmiset. Silloin ei erotella ihmisiä, vaan mennään lähimmäinen edellä. Kysymys on ihmisestä. Se, mitä me teemme, osoittaa, keitä me olemme. Vaikutukset näkyvät vain, jos teemme yhdessä ja tasa-arvoisina kumppaneina.

Kristinuskon suurimpaan käskyyn kuuluu ajatus siitä, että täytyy ”rakastaa lähimmäistään niin kuin itseään”. Ajattelen myös niin naiivisti, että Diakin olemassaolo perustellaan sillä, että olemme toisia ihmisiä varten ja erityisesti niitä varten, jotka ovat heikoimmassa asemassa tässä yhteiskunnassa. (MV)

Jos me luomme hyvät edellytykset vahvojen ammattilaisten kouluttamiseksi ja näytämme arjessa, mitä lähimmäisyys ja ihmisarvon puolustaminen ovat, Diakilla on hyvä tulevaisuus. Näiden teemojen tulisi silloin ilmetä kaikessa toiminnassa ja erityisesti opettajien työnkuvassa ja tavassa olla ja toimia.

Olen huomannut tulevani vähän allergiseksi puheelle ”kuka kuulee köyhää” ja ”me puhumme köyhän puolesta”. Siitä puuttuu yhdessä tekeminen ja jokaisen oma puhe ja myös vastapuheen oikeus. Toivoisin, että Diak ei ottaisi asennetta, joka rakentaa puolustusmuuria tai toisen puolesta puhumista. (RG)

Diakissa ei vierasteta puhetta syrjäytymisestä ja marginalisaatiosta, mutta niiden rinnalla on lisääntynyt osallisuuden korostaminen. Yhteiskunnan polarisaatio on hajottava voima, ja sen takia on syytä tähdentää integraatiota ja koheesiota, kaikkia niitä voimia, joilla voidaan lisätä yhteiskunnan jäsenten liittymistä toisiinsa ja kokonaisuuteen.

Eettinen vaikuttaminen

Eettisyys edellyttää tiedostavaa ajattelua ja toimintaa, jossa pohditaan myös mielekkyyttä. Tämä vaikuttaa tapaan, miten asennoidumme maailmassa olemiseen ja miten asennoidumme muihin ihmisiin.

Eettinen keskustelu ja vaikuttaminen edellyttävät, että otetaan kantaa. Arkkipiispa Kari Mäkinen on saanut sosiaalisessa mediassa sekä erittäin hyvää palautetta että vahvaa kritiikkiä kannanotoillaan, joissa hän on nostanut esille eettisyyden ja ihmisarvon.

Monet toimittajat kommentoivat sitä, että on hienoa, että on arkkipiispa, joka tulee tällaisin kannanotoin ulos. Se on ihan uutta keskustelua. (TK)

Yhteiskunnassa on rakentunut tilanne, että harvat sanovat painavasti, että näin ei saa tehdä. Silloin on tilaa eettisille kannanotoille. Oikeastaan kaikki odottavat, että joku perustelee eettisesti, ettei kaikki ole kunnossa. Diakilla voisi olla äärimmäisen tärkeä rooli eettisenä keskustelijana ja eettisiin kysymyksiin liittyvän asiantuntemuksen vahvistajana. Sen tulisi vain löytää roolinsa selkeämmin, Tämä edellyttää, että Diakissa on riittävästi ihmisiä, jotka seuraavat aktiivisesti yhteiskunnallisia päätöksiä ja osallistuvat keskusteluun.

Diakin tavoitteena on kouluttaa ammattilaisia, joilla on valmiuksia eettiseen pohdintaan ja keskusteluun sekä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Diakin yhteiskunnallinen vaikuttamistyö toteutuu suureksi osaksi välillisesti opiskelijoiden tekemän työn kautta:

Itse asiassa ajattelen, että me vaikutamme välillisesti ja tärkeä tehtävä on kouluttaa siten, että sinusta (katsoo opiskelijaa) tulee mahdollisimman hyvä ammattilainen ja sitten sinä teet meidän puolestamme. Esimerkiksi tänään oli hienoa väittää, että meillä on paras mahdollinen profiili, mikä voi korkeakoululla olla. (TK)

Diakissa voidaan olla iloisia tilastosta, jonka mukaan Diak on tällä hetkellä kymmenentenä listassa, jossa tarkastellaan miten valmistuneet sijoittuvat töihin. Se on kova luku koko korkeakoulukentässä, johon sisältyvät kaikki yliopistot ja ammattikorkeakoulut. Niitä on yhteensä nelisenkymmentä, joten Diak on kärkipäässä.

Kuulen työelämästä perusteluja, miksi on otettu Diakista valmistunut työntekijä. Se on juuri tämä eettinen puoli. Siihen on tilaa koulutuksessa. Opiskelija saa miettiä ja pohtia niitä opiskelussa. Silloin hän on kenties vähän vahvempi työntekijä myös. Työelämässä joutuu kuitenkin niiden eettisten kysymysten kanssa tekemisiin. (TK)

Diakin vahvuus on siinä, että koulutuksessa otetaan todesta ihmisen kokonaisvaltainen kohtaaminen. Koulutuksen aikana huomioidaan se, että ihminen on fyysinen, henkinen, hengellinen ja sosiaalinen olento.

Kun tulin tähän tehtävään, mietin, voinko tulla ja miten näen Diakin. Huomaan, että minulle ei ole ollut ongelmaa tulla tänne sen jälkeen, kun sen päätöksen tein. Minua viehättää ajatus lähimmäisyydestä. Tavallaan se heikomman puolella oleminen ja kipeiden kysymysten esillä pitäminen – näen, että siitä syystä meitä kunnioitetaan ulkoapäin. Nekin, jotka ihmettelevät, mikä Diak on, ne pitävät sitä arvossa. Kun me puhumme köyhyydestä tai monikulttuurisuudesta tai leipäjonoista tai mistä tahansa, se koetaan tärkeäksi ja se on meidän vahvuus ja voimavara tässä päivässä. Sitä emme saa hukata. Meidän täytyy olla vastavirtaan joissakin asioissa jatkossakin. (TK)

Diak on omalla profiilillaan haavoittuvimmassa asemassa olevien elämänlaadun ja palvelujen kehittäjänä ja diakonian asiantuntijana yhteisö, joka voi aloittaa ja ylläpitää eettistä keskustelua. Diakin tehtävänä on tuoda esille näkemyksiä köyhyydestä, maahanmuutosta, uskontolukutaidosta, nuorten asemasta ja globaalista vastuusta. Vaikuttavinta eettistä keskustelua on toiminta.

Uskonnon ymmärtämisen korkeakoulu

Koko Euroopassa tapahtuu paraikaa suuria väestöllisiä muutoksia. Kansat liikkuvat ja uskonnot niiden mukana. Samalla molemmat muuttuvat. Suomi ei jää eikä voi jäädä sellaiseksi kuin se on ollut tai nyt on. Monet muut Euroopan maat ovat tässä suhteessa meitä edellä.

Mitä se tarkoittaa uskontolukutaidon suhteen, mitä se tarkoittaa uskonnollisuuden suhteen, mitä se tarkoittaa ammattikorkeakoulun suhteen? Missä

määrin Diak on uskontojen ymmärtämisen korkeakoulu, missä määrin se on ensisijaisesti sosiaali- ja terveysalan korkeakoulu? (MM)

Uskonnosta keskusteleminen ja kohtaaminen ovat Diakissa mahdollisia. Miten tätä mahdollisuutta hyödynnetään vai hyödynnetäänkö riittävästi, on toinen kysymys. Diakin tehtävä on laajentaa uskontojen välistä dialogia kristinuskon ulkopuolelle. Se ei ole vain Diakin sisäisen keskustelun paikka, vaan tärkeä tehtävä koko suomalaisessa yhteiskunnassa.

Sitä mukaa kun meille tulee erilaisia maahanmuuttajataustaisia ihmisiä ja vuoropuhelu lisääntyy, tarvitaan uskontolukutaitoa. Monille suomalaisille uskonto on vieras alue ja keskustelu vaikeaa. Siinä me voidaan tehdä paljon.

Meillä on muutamia ideoita ja niistä on keskusteltukin. Haluaisimme jonkin suuren mediatalon mukaan rakentamaan keskustelua tästä aiheesta. On muitakin kiintoisia keskusteluteemoja, kuten köyhyys ja maahanmuuttoon liittyvät teemat yleensäkin. (TK)

Suomalaisella kulttuurilla on luterilaiset juuret ja uskonto vaikuttaa yhteiskunnallisessa elämässä moneen. Silti keskustelu uskonnosta koetaan vaikeaksi. Yhteisöllisyydestään huolimatta uskonto on hyvin henkilökohtainen alue. Mahdollinen syy tähän on riittävän monien yhteinen kokemus omasta menneisyydestä, jossa uskonto ei ole ollut voimaannuttavaa, vaan siitä on täytynyt irrottautua voidakseen ajatella avarasti.

Olen itse viettänyt viidesläisessä herätysliikkeessä nuoruuteni. Sen jälkeen minun on pitänyt ottaa etäisyyttä oikein reippaasti tähän asiaan. – – Se on hyvin henkilökohtainen asia. Meille on aika vaikeaa käydä keskustelua. Tunnistan ystäväpiirissänikin muutaman, joiden kanssa en voi ikinä keskustella tästä teemasta. He ovat totaalisen ateisteja. Tiedän myös monia ihmisiä, jotka ihmettelevät, kun tulin Diakin rehtoriksi. Aika yllättäviin ennakkoluuloihin törmää ja sitten tietämättömyyteen itse asiassa asioiden suhteen. (TK)

Oman uskonnollisen taustan kokeminen kipeäksi on vaikea teema kaikille uskonnollisille yhteisöille. Juuri siksi ne eivät saisi ummistaa siltä silmiään. Hyvin usein uskonnollisen yhteisön satuttavuus ei liity ennen muuta sen uskonnolliseen sanomaan vaan moraaliin, jota yhteisön jäseniltä edellytetään ja jolla yhteisöön sidotaan. Useimmiten moraaliin liittyvät aiheet ovat ne, joiden takia yhteisöt hylkäävät jäseniään tai joiden takia jäsenet omaehtoisesti jättävät yhteisönsä. Molemmista voi jäädä syviä traumoja.

Sivilisaatiot tai laajemmat kulttuuripiirit rakentuvat uskontojen varaan. Kulttuurisesti kristittyjä ovat nekin länsimaalaiset, jotka eivät itse tunnusta mitään uskontoa. Yksilöllisyyttä painottavassa maailmassa tämä on hankala teema.

Yksi syy siihen, että se on vaikeaa, on se, että emme pääse tästä länsimaisuudesta mihinkään. Me katsomme muita uskontojakin sillä tavalla länsimaisten silmälasien ja valistuksen rationaliteetin kautta, että meille tämä suvaitsevaisuuskin on järkevä hyve. Ollessamme suvaitsevaisia ja kohdatessamme vaikkapa islamin tai buddhalaisuuden, me katsomme sitä länsimaisina ja olemme joka tapauksessa ikään kuin suosittamassa demokratiaa tai suosittamassa ihmisoikeuksien noudattamista tai suosittamassa sitä, että naista ei saa polkea. (MM)

Omasta subjektiivisuudestamme emme pääse eroon. Oman perinteen hyvä tunteminen auttaa aina vaarana piilevästä ylimielisyydestä, joka on vuosisadat leimannut länsimaista kulttuuria. Ainoa tasaveroisuutta tuottava asenne on nöyryys. Se auttaa ymmärtämään kulttuuristen lähtökohtien erilaisuutta, samalla sitä, että myös muista kulttuuripiireistä tulevien asenteet ovat oikeutettuja siksi, että ne ovat heidän.

Olen tutkinut identiteettiä paljon – identiteettiä sodan ja konfliktien keskellä. Silloin kun on vahva identiteetti, se muodostaa aina toiseuden, joka jättää ulkopuolelle ihmisiä. Meillä on Suomessa identiteetti valtavan vahva, ja se jättää ulkopuolelle. Suomalainen kulttuuri ja yhteiskunta ovat sellaisia, että ei tänne ole helppo tulla. Toiseuden kokemus voi olla hyvin voimakas. (TK)

Vaikuttaminen on aina viestintää. Uskonnosta puhuminen ja siihen liittyvä viestintä herättää paljon tunteita ja koetaan usein erittäin vaikeaksi. Uskonnon kyseenalaistaminen ja vahvojen ääripäiden nouseminen keskusteluun tulee pintaan silloin, kun kyseenalaistetaan arvomaailmat. Silloin käydään hyvin voimakasta arvokeskustelua. Usein se tulee negaation kautta, mikä yleensä merkitsee kirkon ja uskonnon kyseenalaistamista.

Mediassa käytävä keskustelu osoittaa, että meillä ei ole luontaista suhdetta uskontoon yleensä. Ja vielä jos lisätään korkeakoulu ja uskonto niin lopputulos on jotenkin merkillinen. (TK)

Monissa muissa maissa uskontoon liittyvä keskustelu on luontevampaa kuin Suomessa. Keski-Euroopassa katolinen kirkko ylläpitää useita yliopistoja. Monissa arabimaissa on islamilaisia yliopistoja. Katolisen kirkon ylläpitämässä Betlehemin yliopistossa henkilökunnasta puolet on muslimeita ja opiskelijoista 70 prosenttia. Uskontojen välinen dialogi on näissä olennainen osa yliopiston arkea. Se voisi olla tavoitteena myös Diakissa, joka jo nyt on monien eri maailmankatsomusten kohtaauspaikka.

Kun privatisoidaan uskonto, ei tarvitse eikä ole soveliaista keskustella uskonnosta tai kysyä toisen uskonnosta. Privatisoimisen takana ovat erilaiset paiseet, jota sanaa sinä, Tapio, käytit. Siinä suhteessa kun se jo on ongelma, että yleensä puhutaan uskonnosta. Vaikeampaa on, kun joutuu tunnistamaan, että en tiedä uskonnosta tai uskonnoista, tai miten vähän niistä tiedän.

Sitten keskustelussa vielä joutuu kohtaamaan omat ennakkoluulot, että millainen on se tarina, jota minä kerron tai jota pidän oikeana esimerkiksi islamilaisista. Minkälainen on tarina, mitä pidän oikeana buddhalaisista? Se tarina, minun länsimainen tarinani, ei pidä ollenkaan paikkaansa sen tarinan kanssa, joka on heidän omansa. Täytyy uskaltaa olla tietämättä – se vasta antaa tilaa sille, että voi opetella uskontolukutaitoa. (RG)

Yhteiskunnassa voi olla suhteellisen yhtenäinen suhtautumistapa uskontoon tai siitä puhumiseen, mutta lopulta jokaisella yksilöllä on oma tarinansa. Yksilöiden tarinat taas punoutuvat perheiden tai samantapaisia ko-

keneiden tarinoista. Yhdessä sellaisista voi muotoutua kollektiivisia, ikään kuin nykyajan heimojen tarinoita.

Ajattelen, että se suhde, mikä yksilöllä ja yhteisöllä on omaan uskontoon ja toisiin uskontoihin on hyvin monisyinen. Siihen vaikuttavat hirveän monet asiat. Ihan viime aikoina itse olen törmännyt siihen taakkaan, joka meillä on kansalaissodan ajoilta, että kirkko oli vahvasti valkoisten kirkko ja että kuinka paljon tätä kannetaan vielä mukana. Se tulee tai siis periytyy sukupolvelta toiselle, nämä asenteet ja käsitys siitä, kenen puolella kirkko on. Tätä historiallista tilannetta vasten se, että kirkko tänään olisi köyhiin, kurjien ja heikoimpien puolella, on niin toisenlainen lähtökohta. Vaatii paljon selitystä, mikä käänne tässä on tapahtunut. (MV)

Suomalaisten yhteinen trauma on kansan jakautuminen sisällissodassa punaisiin ja valkoisiin. Vielä kylmän sodan kestäessä sen mukaiset asenteet vaikuttivat, ja kirkonvastaisuus luettiin herkästi nimenomaan aatteelliseksi vasemmistolaisuudeksi. Kun kirkon historiallinen vastustaja, reaalikommunismi, marginalisoitui Neuvostoliiton kaaduttua, kirkolle jäi yhtäkkiä tilaa mennä köyhien puolustamisessa vasemmistosta vasemmalta ohi. Siinä oli monilla ihmettelemistä.

Tämä on ihan järkyttävän kiinnostavaa sen takia, että järjestysvalta oli tässä kysymyksessä se perimmäinen perustelu, kun kirkko asettui valkoisten puolelle. Perusteluna oli laillisuus, että kirkko on laillisen hallituksen takana. Samalla oli takana kansallisuuskysymys. Kansallista Suomea oli rakennettu jo vuosikymmenet 1800-luvun alkupuolelta lähtien, ja monille se oli tärkeä. Nyt Suomessa pitää luoda uskontolukutaitoa ja tukea monikulttuurisuutta, mutta tällä hetkellä meillä nostaa päätään erittäin voimakas nationalismi, joka yrittää pönkittää vanhakantaista kansallisuutta. (MM)

Kirkkokin joutuu ottamaan kantaa. Kovan nationalismin kannattajat pyrkivät saamaan kirkon esiintymään kansallisena instituutiona ja maahanmuuttoa vastaan. Kirkko on kuitenkin kasvanut uuteen suuntaan ja se korostaa universaalisuuttaan ja kansainvälisyyttään. Samoin Diak huomioi kansainvälisyyteen ja globaaliin vastuuseen liittyvät haasteet ja tehtävät. Siinä on paljon tekemistä.

Monikulttuurisuus

Keskusteltaessa uskonnoista on aina mahdollista haluttaessa nostaa esille ääriaineokset ja sitä kautta syyttää uskontoa. Kaikissa uskonnoissa on ääriaineokset ja liberaalit aineokset, on suvaitsevaiset ja ei-suvaitsevaiset.

Jos ylipäänsä teologiasta sanoisi, niin Diakissa olen hirveän kiinnostunut teologiasta. Totta kai sitä voi olla aina lisää. Koen, että se on ollut hyvin laadukasta ainakin. Kristinuskon perusasioita on otettu esille monesta eri näkökulmasta ja jokaiselle on annettu tilaa käsitellä asioita itse, ei ole annettu sellaista, että tämä nyt on oikea tapa ajatella, ajatelkaa näin. On esitelty erilaisia näkökulmia ja Diakissa on monikulttuurisuusopintojakso, sillä nimellä olen sen käynyt – Pohdiskelin sellaista kysymystä, että miten Diakissa tai voiko Diakissa opettaa paljon eri uskontoja sinänsä. Kuitenkin meidän pitäisi olla dialogissa, että ymmärtää muita uskontoja. Samalla kuitenkin työskentelemme kristilliseltä arvopohjalta. Täällä opetetaan kuitenkin sitä teologiaa. (NK)

Perusopetukseen tuskin mahtuu lisää ainesta eri uskonnoista. Sen sijaan avoimissa ammattikorkeakouluopinnoissa ja siten perusopiskelijoille täydentävinä opintoina ovat tarjolla islamin lukutaito sekä kulttuuri- ja uskontolukutaito. Kirkon alan opiskelijoilla ei ole juurikaan tilaa valita näitä opintokokonaisuuksia. Molemmat kurssit kuitenkin toteutuvat, mistä näkyy, että nämä teemat tulevat työelämässä vahvasti esille ja koulutusta tarvitaan.

Uskontojen kohtaaminen on arkipäivää kunnissa ja seurakunnissa ja osamisen tarve on tullut vahvasti esille turvapaikanhakijoiden lisääntyessä. Tullevaisuudessa voisi olla isoja seminaareja mutta myös todella kohdennettuja koulutuksia erityiskysymyksineen. Ne voisivat olla lyhempiä, koska viiden opintopisteen kurssi on iso kokonaisuus työyhteisöille ja työntekijöille kaikkien paineiden alla. Tässä on myös Diakilla markkinoinnin ja viestinnän haaste.

Uudessa opetussuunnitelmassa kaikille pakollisten monikulttuurisuusopintojen määrä on jonkin verran ohentunut. Kirkon alan opiskelijoilla on kuitenkin edelleen opinnoissa kirkon monikulttuurisuus ja kansainvälinen diakonia. Haasteena on, miten nämä teemat tulevat riittävästi käsitellyiksi ja voidaan olla varmoja, että meiltä valmistuneilla on erityisosaamista sekä

moneuteen ja monikulttuurisuuteen että moniuskontoisuuteen ja uskontodialogiaan liittyvissä kysymyksissä.

Konkreettinen esimerkki siitä, miksi kirkon alan opiskelijoilla tulee olla osaamista muista uskonnoista, liittyy kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajakoulutukseen. Heistä tulee sekä kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajia että lastentarhanopettajia. Lastentarhanopettajan roolissa he tietenkin ovat vastuussa päivähoidon uskontokasvatuksen toteuttamisesta, ja silloin täytyy olla sitä koskeva tieto. Toisaalta osana kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan tehtävää he toimivat päivähoidon mentoreina eli ovat tukemassa päivähoidon henkilökuntaa yhteiskunnallisen uskontokasvatuksen toteuttamisessa. Jatkossa täytyy seurata monikulttuurisuus- ja moninaisuusopin-tojen toteutumista ja sitä, että näissä eri ammatillisissa rooleissa tarvittava tieto on mahdollista saada. (MV)

Tulevaisuutta

Rehtori Tapio Kujala on tehtävässään tuore, vuoden 2016 alkupuolella aloittanut. Hän johtaa Diakin tulevaisuuden suunnittelua niin kuin koko ammattikorkeakoulua.

Rehtorin tulevaisuus on vain neljä vuotta eteenpäin. Teen opm:n kanssa tulevaisuutta. Voisi sanoa, että unelma liittyy tähän tematiikkaan. Meidän pitää rakentaa meidän tyyppistä tulevaisuutta, meidän aloitteesta lähtevää tulevaisuutta. Olen iloinen, jos saadaan kansainvälinen konsortio aikaiseksi, koska se tuo meille myös tietyllä tavalla monikulttuurisuutta automaattisesti. Kyllä siinä tekemistä piisaa. Se on alkutekijöissään. Tämä ei liity teologiaan millään tavalla, tai liittyy ehkä, mutta näen sen sellaisena, että meidän täytyy koko ajan miettiä sitä, että mikä on se maailma, mihin opiskelijat valmistuvat ja miten työnkuvat muuttuvat. En ole ollenkaan varma, että ne ovat samanlaisia vuonna 2020 tai myöhemmin. Yhteiskunnassa tapahtuu niin monia asioita, ja sitten se työnkuvien muutos on niin nopeaa, että siinä on kyllä sellaisia haastetta, että meillä on liian vähän tehty tulevaisuustutkimusta ja mietitty siitä näkökulmasta. (TK)

Työelämä muuttuu, ja se Diakin on otettava huomioon. Sen asema kirkollista erityistehtävää hoitavana ammattikorkeakouluna riippuu suuresti määrin siitä, mikä kirkon tai kirkkojen asema suomalaisessa yhteiskunnassa on. Yhteiskunnan muutosprosessissa sen arvolähtöisyys on kilpailutekijä, jota sen on vaalittava. Samalla kun sen on oltava erityisen herkkä arvioimaan monikulttuuristumista ja tuotava siihen sekä koulutus- että keskustelupaikoksensa, sen on kansainvälistyttävä ja etsittävä kumppaneita maailmalta.

Minua innostaa ja kiinnostaa kovasti, että miten semmoinen TKI-toiminta saadaan ajateltua niin, että opiskelijat ovat mukana siinä alusta saakka ja miten me voisimme yhdessä olla ideoimassa. Haluan voimistaa yhteyttä henkilökunnan ja opiskelijoiden välillä. Näen siinä mahdollisuuksia, että voidaan olla tekemässä työelämässä vaikka kuinka hurjia asioita ja hurjia muutoksia. Olen ollut Palestiinan alueella rakentamassa hankkeita. Olen nähnyt, että kun meidän opiskelijat on laitettu tiukkaan paikkaan, niin kuinka meidän opiskelijat hyppivät riman yli aivan upealla tavalla. Ja sitten kun se on tuonut tullessaan sen, että neljä tai viisi heistä on löytänyt kansainvälisen työuran sen jälkeen ja jääneet maailmalle. Se on hienoa. Mahdollisuuksia on paljon. Kyllä tässä haastetta piisaa. (TK)

Ammattikorkeakoulujen lakisäätteiset tehtävät ovat opetus, tutkimus ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Sen tutkimustoiminnalta edellytetään yleensä työelämästä nousevaa käytännöllistä sovellettavuutta, jollaisella useimmiten on myös vaikuttavuutta.

Mietin Diakia, niin tämä yhteisöpajatoiminta on aika aluillaan kuitenkin, vaikka se joissain paikoissa on ollut jo pitempään. Uskon, että se tulee muuttamaan jonkun verran edelleen, miten opiskellaan ja mitä opiskellaan ja työelämäyhteistyötahojen ja kirkonkin suhtautumista Diakiin ja Diakin suhdetta kirkkoon. On mielenkiintoista nähdä mihin se menee. On tehty avauksia Lontooseen ja muuallekin merimieskirkkoihin. Se tuntuu hienolta, samoin muut vaihtokohteet. Diak ei vaikuta pelkästään Euroopassa, vaan tekee muuallakin tunnettua työtä. Minun mielestä olisi tärkeää, että Diakin profiili pysyisi sellaisena kuin se on. Tietenkin voi kehittyä eteenpäin, ei ainakaan taaksepäin askeleita.

Mietin myös sellaista, että jos nyt jossain vaiheessa tämä uusi diakonivirka jollain tavalla tulisi tunnustetuksi eri tavalla kuin aikaisemmin. Mietin, miten se vaikuttaa Diakin koulutukseen ja Diakin toimintaan. Että kuitenkin pappien koulutus on yliopistotasoinen, en nyt usko, että diakoneja aletaan kouluttamaan yliopistossa. Mutta silti kyllä se vaikuttaa kuitenkin myös siihen, miten se tunnustetaan diakonien työ. (NK)

Odotukset kirkkoa kohtaan ovat kirkon työhön valmistuvalla selkeät ja ymmärrettävät. Uutta vihkimysvirkaa, diakonivirkaa, on odotettu vuosia. Diakin kannalta pitkään valmisteilla olleet ratkaisut olisivat olleet enemmän kuin toivottuja, koska ne olisivat sekä tuoneet kaikille Diakissa kirkollisiin tehtäviin valmistuville kirkossa kiistattoman hengellisen viran piispojen ja pappien rinnalla että luoneet samanveroisuuden eri koulutuksen saaneille.

80-luvun lopulta saakka on haettu ratkaisua ns. diakonaattikysymykseen juuri kokoamalla erilaisia koulutusammatteja yhden kolmannen asteen vihkimysviran taakse. Nyt tehtiinkin yhtäkkiä muutos ja rakennetaan se diakonien ja diakonissojen varaan ja heitetään kaikki muut ulos. Se on Diakonia-ammattikorkeakoulun koulutustehtävän ja samoin seurakuntatyössä toimivien ammattilaisten yhdenvertaisuuden ja monien muiden asioiden näkökulmasta tosi iso ongelma. (MM)

Kirkolliskokous hylkäsi marraskuussa 2015 sille tehdyn uudistuksen. Samalla sen perustevaliokunta linjasi, että jatkossa diakonaattikysymystä tulisi käsitellä vain nykyisen diakonian viran, siis diakonissojen ja diakonien ammatin varassa. Diakin kouluttamille varhaiskasvatuksen- ja nuorisotyön-ohjaajille tämän suuntainen kehitys on pettymys ja eriarvoistava linjaus.

Lopuksi

Diakilla on toivottavasti kykyä elää arvovetoisesti. Myös tämän kirjan tehtävä voi olla havahduttaminen tunnistamaan omia, toisten ja yhteisöjen arvoja. Jos kirjaa käytetään opetuksessa, sen toivoisi auttavan sekä opiskelijoita että opettajia suuntaamaan toimintansa fokusta merkityksellisiin asioihin. Diak pyrkii toimintansa vaikuttavuuteen ja merkityksellisyyteen.

Kirjan kirjoittaminen koettiin tärkeäksi, jotta voitaisiin nostaa esille moninaisia näkökulmia Diakin kirkon alan opetuksessa ja työssä. Diakin tulee kestää epävarmuutta ja vaikeita tilanteita erityisesti silloin, kun se joutuu perustelemaan olemassaoloaan tai kulkemaan vastarintaan haavoittuvimpien kanssa työskennellessään ja korostaessaan lähimmäisyyttä. Victor Franklin tutun lauseen mukaisesti *“Ihminen kestää lähes mitä tahansa, kun ymmärtää miksi”*.

Diak ei kouluta vain kirkon, vaan myös laaja-alaisesti sosiaalialan, terveysalan ja tulkkauksen tehtäviin. Ihmisten kanssa työskenneltäessä edellytetään taitoa ymmärtää erilaisia ihmisiä ja näkökulmia. Jos emme ymmärrä erilaisuutta ja hyväksy sitä elämän rikkautena ja arjen todellisuutena, emme osaa käyttää sitä voimavarana. Silloin menetämme monia mahdollisuuksia ja toimintamme voi jopa olla tuloksetonta.

Diakin kutsumuksena voisi olla rohkeus kohdata erilaisia etnisiä ja uskonnollisia ryhmiä ja toimia heidän kumppaneinaan paremman elämän ja maailman puolesta. Tähän se ei pysty, jos sillä ei ole omaa selkeää identiteettiä ja uskoa tulevaisuuteen ainutlaatuisena ammattikorkeakouluna. Usko tulevaisuuteen ja sinnikäs työ sen hyväksi estää Diakia jähmettymästä. Muuten pelot pääsevät ohjaamaan toimintaa.

Diakilta odotetaan ehkä nokkelia, mutta ennen kaikkea viisaita ja empaattisia ratkaisuja, jotka on tehty isommasta viitekehyksestä käsin. Ajatteleme, että tällä isommalla viitekehyksellä on jotain tekemistä kristinuskon, Jumalan rakkauden ja lähimmäisenrakkauteen liittyvien arvojen kanssa. Siinä tarvitaan rohkeutta nähdä maailman ja elämän kompleksisuus ja hyväksyä ristiriitoja sulkematta niille silmiä ja lamaantumatta toimettomuuteen. Ongelmat ovat ratkaisemista varten. Haasteena on toimia myös ristiriitojen ja konfliktien ehkäisijänä aidon dialogin avulla.

KIRJOITTAJAT

Gothóni, Raili, TT, dosentti, yliopettaja

Hammar, Sari, KT, erityisasiantuntija

Henttonen, Kai, TM, lehtori

Heikkilä-Tyni, Mirva, TM, lehtori

Häkkinen, Tiina, KM, lehtori

Juntunen, Elina, TT, erityisasiantuntija

Kivelä, Sami, TM, lehtori

Kähkönen, Esko, TT, erityisasiantuntija

Launonen, Pekka, TT, yliopettaja

Malkavaara, Mikko, TT, dosentti, lehtori

Niemi, Hanna, TM, lehtori.

Porkka, Jouko, TM, lehtori

Pyykkö, Anita, ThT, yliopettaja

Rättyä, Lea, ThT, aluekoordinaattori

Siiro, Ulla, VTT, yliopettaja

Thitz, Päivi, VTT, lehtori

Valtonen, Minna, TT, yliopettaja

DIAK PUHEENVUORO

DIAK PUHEENVUORO –sarjassa julkaistaan Diakonia-ammattikorkeakoulun temaattisia puheenvuoroja, erilaisia selvityksiä sekä opinnäytetöitä. Tekstilajiltaan julkaisut voivat poiketa tieteellisestä tai raportoivasta tekstistä.

Diak Puheenvuoro 1: Liisa Kauppinen & Irina Leino & Kirsti Kauppinen (toim.), 2016. Kokemuksellista taidetietä kulkemassa.

Diak Puheenvuoro 2: Jorma Niemelä (toim.), 2016. Sote sosiaalisen kestävyuden vahvistajana (saatavana vain verkkojulkaisuna)

SARJOJEN KRITEERIT

DIAK TUTKIMUS -sarjassa julkaistaan uutta ja innovatiivista tietoa tuottavia tieteellisiä tutkimuksia Diakonia-ammattikorkeakoulun opetus-, tutkimus- ja kehittämistoiminnan alueilta. Julkaisut ovat monografioita tai artikkelikokoelmia.

DIAK TYÖELÄMÄ -sarjassa julkaistaan tutkimus- ja kehittämisraportteja sekä opinnäytetöitä, jotka ovat tuottaneet innovatiivisia ja merkittäviä työelämää kehittäviä tuloksia.

DIAK PUHEENVUORO -sarjassa julkaistaan Diakonia-ammattikorkeakoulun temaattisia puheenvuoroja, erilaisia selvityksiä ja sekä opinnäytetöitä. Tekstilajiltaan julkaisut voivat poiketa tieteellisestä tai raportoivasta tekstistä.

DIAK OPETUS -sarjassa julkaistaan pedagogista kehittämistä kuvaavia julkaisuja, oppimateriaaleja, oppaita ja työkirjoja.

Yhteiskunnassa ja kirkossa eletään muutosten keskellä. Globalisaation ja digitalisaation vaikutukset, työttömyys ja lisääntyvä taloudellinen eriarvoisuus herättävät monissa epävarmuutta ja huolta. Kirkon roolia kyseenalaistetaan yhä avoimemmin, mutta samalla hengellisyys saa yhä moninaisempia ilmenemismuotoja.

Mihin suomalainen yhteiskunta ja kirkko ja näiden mukana myös Diak ovat menossa tässä tilanteessa? Kuka puolustaa kovien arvojen maailmassa kaikkein heikoimmassa asemassa olevia ja tuo epävarmuuden keskelle toivoa? Miten rakennetaan vuoropuhelua eri tavoin ajattelevien ja uskovien välillä?

Muutosvoimaa – tutkielmia Diakista ja teologiasta on Diakin kirkon alan opettajien ja asiantuntijoiden yhteinen kirjahanke, johon on koottu Diakin kirkollisen koulutuksen eri näkökulmia. Kirjan tarkoituksena on tehdä näkyväksi 20-vuotiaan Diakin kirkollista taustaa, Diakille ominaista teologista ajattelua, Diakin kirkollisten tutkintojen teologisia ja käytännöllisiä sisältöjä ja alan opettajien pohdintoja teologiasta suhteessa diakoniaan ja kristilliseen kasvatukseen sekä yhteiskuntaan ja sen ajankohtaisiin kysymyksiin.

Kirja antaa tietoa sekä kutsuu vuoropuheluun ja yhteistyöhön. Se on suunnattu ensisijaisesti kirkollisen koulutuksen kehittäjille, kirkon työntekijöille ja kirkon virkaan opiskeleville, mutta siitä on hyötyä myös yhteistyökumppaneille sekä sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisille ja näitä aloja opiskeleville. Artikkelit luovat kokonaiskuvaa siitä, miten Diak kouluttaa, kehittää ja elää yhteisönä, jolle on tärkeää kantaa vastuuta kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevista ihmisistä ja ylläpitää toivoa.

ISBN 978-952-493-272-1 (painettu)

ISBN 2343-2209 (verkkójulkaisu)

ISSN 978-952-493-273-8 (painettu)

ISSN 2343-2217 (verkkójulkaisu)

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Julkaisutoiminta

tilaukset@diak.fi

www.diak.fi